

ORTAOKUL VE İMAM HATİP ORTAOKULU

DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ

8. SINIF DERS KİTABI

Prof. Dr. Recai Doğan

Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının **18 Nisan 2019** tarih ve **8** sayılı kararıyla (listenin 28. sırasında) 2019-2020 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle **ders kitabı** olarak kabul edilmiştir.

NEV KİTAP

Mebusevleri Mah. Ergin Sok. No: 18 / 3
Tel: 0312 213 28 64 - Çankaya - Ankara

Bu kitabın tamamının ya da bir kısmının, kitabı yayınlayan şirketin izni olmaksızın elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır. Bu kitabın tüm hakları, NEV KİTAP'a aittir.

Dil Uzmanı

Murat TETİK

Görsel Tasarım Uzmanı

Erişcan TÜRK

ISBN

978-605-7812-14-8

Baskı ve Cilt

Adres: Saray Mahallesi 123. Cadde No:2/1
Kahramankazan / ANKARA

Tel: 0 312 384 15 36 **Belgeç:** 0 312 384 15 37

Web: www.ozyurtmatbaacilik.com

Mail: ozyurt@ozyurtmatbaacilik.com

Sertifika No: 13385

Baskı Yeri ve Yılı

Ankara, 2019

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl!
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'ettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlahî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vedâ ile bin seode eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlahî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'sım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalar sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

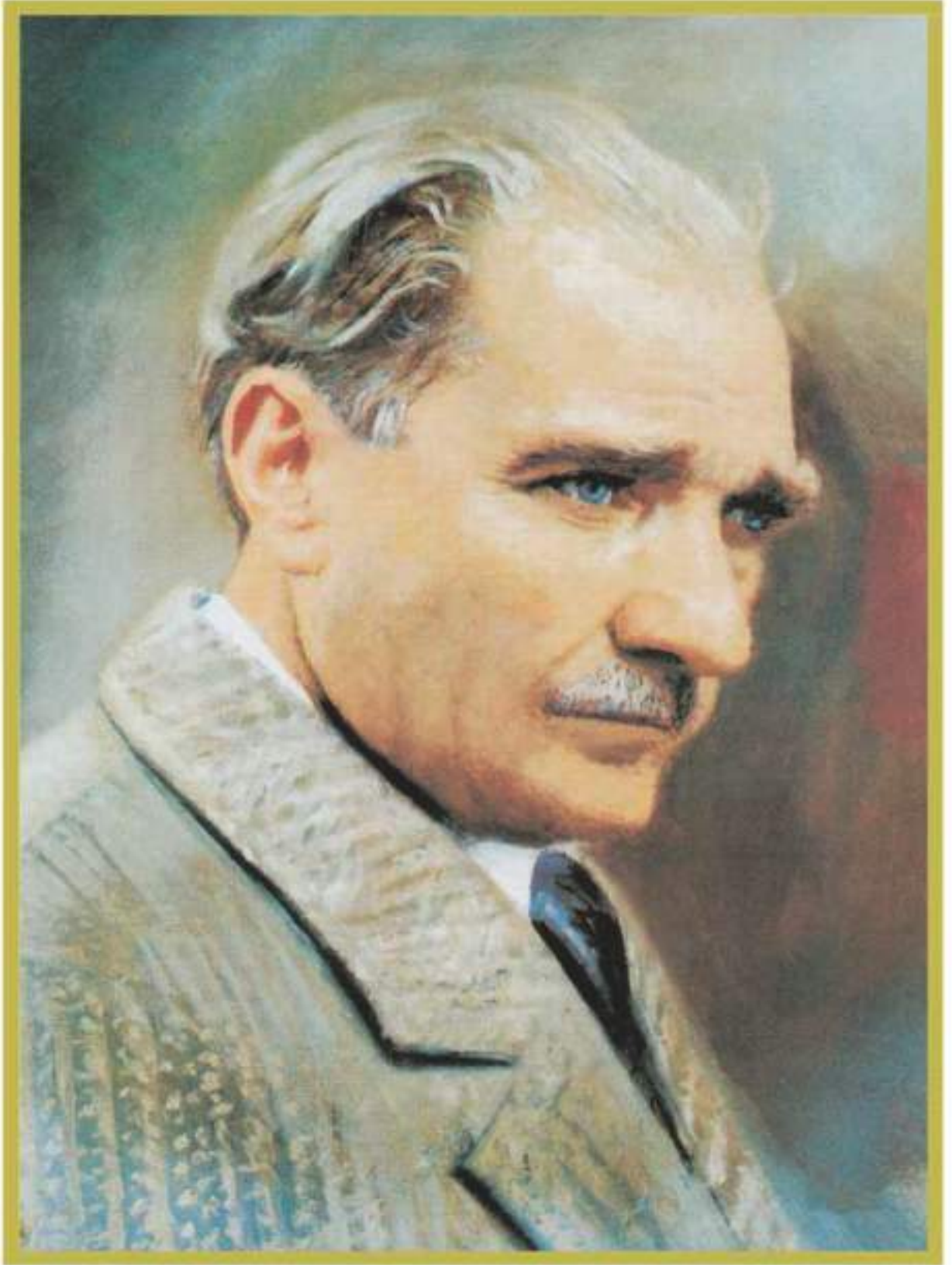
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasi emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

KADER İNANCI

1. Kader ve Kaza İnancı	12
1.1. Allah (c.c.) Her Şeyi Bir Ölçüye Göre Yaratmıştır	13
1.2. Kader ve Evrendeki Yasalar.....	16
2. İnsanın İradesi ve Kader.....	19
3. Kaderle İlgili Kavramlar	22
3.1. Rızık ve Emek.....	22
3.2. Ömür ve Ecel	24
3.3. Başarı ve Başarısızlık	26
3.4. Sağlık ve Hastalık	27
3.5. Tevekkül	28
4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Musa (a.s.)	31
5. Bir Ayet Tanıyorum: Ayet el-Kürsi ve Anlamı	33
Bilgilerimizi Ölçelim	35

ZEKÂT VE SADAKA

1. İslam'ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem.....	38
2. Zekât ve Sadaka İbadeti.....	41
2.1. Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât.....	41
2.2. Yardımlaşma ve Dayanışma Yolu Olarak Sadaka	45
3. Zekât ve Sadakanın Bireysel ve Toplumsal Faydaları.....	48
4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Şuayb (a.s.).....	50
5. Bir Sure Tanıyorum: Mâ'ûn Suresi ve Anlamı	52
Bilgilerimizi Ölçelim	55

3. ÜNİTE

DİN VE HAYAT

1. Din, Birey ve Toplum.....	58
1.1. Din Birey İlişkisi.....	60
1.2. Din Toplum İlişkisi	61
2. Dinin Temel Gayesi	64
2.1. Canın Korunması	65
2.2. Aklın Korunması.....	67
2.3. Malın Korunması	68
2.4. Neslin Korunması.....	70
2.5. Dinin Korunması.....	72
3. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Yusuf (a.s.).....	74
4. Bir Sure Tanıyorum: Asr Suresi ve Anlamı.....	76
Bilgilerimizi Ölçelim	78

4. ÜNİTE

HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği.....	82
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Merhametli ve Affedici Oluşu.....	86
3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İstişareye Önem Vermesi.....	90
4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı	92
5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti	96
6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi	100
7. Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı	103
Bilgilerimizi Ölçelim	105

KUR'AN-I KERİM VE ÖZELLİKLERİ

1. İslam Dininin Temel Kaynakları	110
1.1. Kur'an-ı Kerim	110
1.2. Sünnet	112
2. Kur'an-ı Kerim'in Ana Konuları.....	116
2.1. İnanç.....	116
2.2. İbadet	119
2.3. Ahlak.....	121
2.4. Muamelat (Sosyal Hayat).....	123
2.5. Kısalar	124
3. Kur'an-ı Kerim'in Temel Özellikleri.....	126
3.1. Kur'an İlye, Doğruya, Güzele Yönlendirir, Kötülüklerden Sakındır.....	127
3.2. Kur'an Açıklar	128
3.3. Kur'an Yol Gösterir.....	130
3.4. Kur'an İnsanı Aklını Kullanmaya ve Düşünmeye Yöneltilir.....	133
4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Nuh (a.s.)	135
Bilgilerimizi Ölçelim	138
Cevap Anahtarı	141
Sözlük	142
Kaynakça.....	147
Görsel Kaynakça	149

ORGANİZASYON ŞEMASI

4. ÜNİTE

HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ

Ünitenize Hazırlanalım

1. Üstün karakter, ahlak, emanet, takvası ve ahlakî temellerinin ardındaki sözlük ve amaliyeden oluşan öğretip davranışları yazınız.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ahlakı ile ilgili örnekler araştırarak derlenmiş yazınız.
3. Diğer peygamberlerde bulunmayan özelliklerle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sahip olduğu ahlakî özellikler arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştırınız.
4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarını bütün için örnekleri araştırınız.
5. Harâmî Kâim meâlinde Kureyş cemâhîrini ahlakları okuyunuz. Süretiler konusunu ve suretleri çıkarabilecek meâlini belirleyerek derlenmiş yazınız.

Ünitenin numarasını ve adını gösteren bölüm.

Üniteye başlamadan önce cevaplanması gereken soruların ve araştırmaların yer aldığı bölüm.

Öğrenelim

Kadere iman eden insan:

- Her şeyin Allah'ın (c.c.) bilgisi dahilinde olduğunu bilir ve ona güvenmenin güven ve huzurunu yaşar.
- Her şeyi en ince noktasına kadar bilen Allah'ın (c.c.), her şey için bir amaç belirlediğini bilir. Bu amacı anlamaya çalışır.
- Allah'ın (c.c.) evrene bir ölçü ve denge koyduğunu bilir, Allah'ın (c.c.) var ettiği bu dengiyi anlamaya ve korumaya gayret eder.

Ünite işlenirken konularda verilen önemli bilgilerin yer aldığı bölüm.

Etkinlik

Yanıtlanacak

- "Kuykusuz sadaka, zekât, Rabb'in hoşnutsuzluğunu gösterir (Allah'ın kişiye huzurlu bir hayat bağışlamasına vesile olur, işlenen kötülüklerle mukabil başa gelebilecek kötülüklere de kefalet olur)..." (Tirmizi, Zekât, 28.)
- Sadaka ve zekât vermek suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları yok eder..." (Tirmizi, Cum'a, 78; İbn Mace, Zihid, 22.)

Yukarıdaki hadislerde zekât ve sadakanın hangi faydaları vurgulanmaktadır? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Ünitede yer alan etkinlikleri gösteren bölüm.

Ünitenin konularını öğrenmeye geçmeden önce konuyla ilgili ön hazırlık sorularının yer aldığı bölüm.

Ünitede konularının işlendiği bölüm.

Ünitenin kavranıp kavranmadığını ölçmek için çeşitli soru tiplerinden oluşan bölüm.

Bilgilerimizi ölçelim kısmındaki soruların cevaplarının yer aldığı bölüm.

Ders kitabında yer alan ve anlam açısından doğru bilinmesi gereken sözcüklerin bulunduğu bölüm.

Ders kitabı hazırlanırken faydalanan kaynak kitapları gösteren bölüm.

1.1. Din Birey İlişkisi

Düşünelim

Din ve birey arasında nasıl bir ilişki vardır? Arkadaşlarınıza deyin.

Birey inanç, duygu ve düğünceyle kendini başı kalımlardan ayırır, kendine özgü nitelikleri ve kimliği olan insanlardır. Din ve birey arasında yakın bir ilişki vardır. Çünkü insan, hem maddi hem de manevi yönde olan bir varlıktır. Yemek, içmek, giyinmek vs. maddi; sevmek, sevilmek, güvenmek, bağlanmak, ayrılmak vs. ise insanın manevi ihtiyaçlarını oluşturur. İnsanın manevi ihtiyaçlarından biri de inanmadır. Her birey, doğuştan getirdiği inanma gereksimini karşılamak ve bunu da doğru temellere dayandırmak ister. Din insanın aklına ve duygularına hitap ederek onun doğuştan getirdiği inanma duygusunu en doğru biçimde eğler. Bu anlamda İslam'ın, getirdiği tevhid anlayışı ve diğer inanç esasları ile bireyin doğuştan doğan sorunu hayata kadar neler olacağı ile ilgili insanın aklını ve duygularına hitap eden bir inanç sistemi vardır. Bu inanç sisteminin özünde bak ve her şeyi yaratan Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmek, melekelerine, kitabı kitaplarına, peygamberlerine, kader ve kazaya ve ahirete inanmak yer alır.¹

3.1 Yüce bir varlığa inanmak insanın doğuştan getirdiği bir duygudur.

İnsanın inanma ihtiyacı yanında güven duymak, ümit etmek, huzur bulmak gibi manevi gereksinimleri de vardır. Din, yine insanın bu manevi ihtiyaçlarını karşılayan en önemli sistemdir. Örneğin insanın karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korku, ümitsizlik, hastalık, musibet ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en önemli sığınak Allah (c.c.)'inancı, yani dindir. Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette Allah'ın (c.c.) inanan kimsedelede beraber olduğu vurgulanır.² Bu dünyanın bir imtihan yeri olduğu bilinen inananlardan karşılaşılan olumsuz olaylar karşısında sabretmeleri istenir. Özellikle ahiret inancı bireyin zorluk ve sıkıntılara karşı durmasına katkı sağlar. Kur'an'da şöyle buyrulur: "Andolsun ki siz biriniz korku ve açlıda, bir de mallar, canlar ve ürünlerden ekşiterek denersiz, Sabretmenleri müjdele. Önder; bağlanma bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizde) Allah'a ahdiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler, işte Rab'leri katından rahmet ve merhamet onlarıdır, Doğru yola ulaştırılmış olanlar da işte bunlardır."³

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruların cevaplayınız.

1. Evrendeki ölçü ve düzen ile ilgili örnekler veriniz.

CEVAP ANAHTARI

1. Ünite: Kader İnancı

Bilgimizi Ölçelim

B 1. kader 2. kaza 3. evrenin yasaları 4. rizik 5. tavakkül

SÖZLÜK

A

abes : Yararsız, anlamsız, dünya ve ahirette yarar sağlamayan (şey), boş (işlem ve davranış), sağma, alda ve perçenge uymayan (yer).

akaid : İnanılan şeyler, akideler, dini inançlar, gönülden bağlanılan, düğün atmışçasına kesinlikle inanan şeyler, ilkeliler, İslam dininin temel inanç esasları ve hükümleri.

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, *Meşnevi Tercemesi ve Şerhi*, Cİ: 1-5, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 1990.

Atsız'ın-Rahman, *Sirel Ansiklopedisi*, Cİ: 1-4, İnkilap Yayınevi, İstanbul, 1996.

Ahlak Öyküleri, Derleyen: Mihriban Perin, Kervan Yayın-Doğitim, Konya, 2006.

Ahmed b. Hanbeli *Müsned*, Cİ: 1-6, Darul-Fikr, Beyrut, 1993.

1. ÜNİTE

KADER İNANCI

Ünitemize Hazırlanalım

1. Kader, kaza, yasa, irade ve tevekkül kavramlarının anlamlarını sözlük ve ansiklopedilerden öğrenip defterinize yazınız.
2. Evrendeki ölçü ve düzen ile ilgili bir araştırma yaparak sonuçlarını defterinize yazınız.
3. İnsanı diğer canlılardan farklı kılan özellikler hakkında bilgi edininiz.
4. Halk arasında kader ve kaza ile ilgili atasözü ve deyimlerden örnekler araştırıp defterinize yazınız.
5. Bakara suresinin 255. ayetini Kur'an-ı Kerim mealinden okuyup ayette verilmek istenen mesajları defterinize yazınız.

1. Kader ve Kaza İnancı

Düşünelim

Günlük konuşmalarda kader ve kaza kavramları hangi anlamlarda kullanılmaktadır? Size göre kader ve kaza ne demektir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kader, kelime olarak ölçü, miktar, bir şeyi belirli ölçüye göre yapmak, belirlemek, bir şeye hükmetmek, gücü yetmek⁽¹⁾ gibi anlamlara gelir. Terim olarak kader, Allah'ın (c.c.)⁽²⁾ ezelden ebede kadar olacak her şeyin zamanı, yeri ve özelliklerini sınırsız bilgisiyle takdir etmesi yani belirlemesi demektir.⁽³⁾

Kaza, kelime olarak emir, hüküm, bitirmek, yaratmak, karara bağlamak gibi anlamlara gelir. Terim olarak kaza, Allah'ın (c.c.) ezelde irade ve takdir ettiği her şeyi yeri ve zamanı gelince ezeldeki ilim, irade ve takdire uygun olarak yaratmasıdır.⁽⁴⁾

Kader bir işin planlanması, kaza ise bu planın gerçekleşmesidir. Önce kader sonra kaza gelir. Kader Allah'ın (c.c.) ilim ve irade sıfatlarıyla, kaza ise kudret ve yaratma sıfatıyla ilgili bir kavramdır. Buna göre evrende meydana gelmiş ve gelecek her şey, Allah'ın (c.c.) ilmi, dilemesi, takdiri ve yaratmasıyla gerçekleşir.

Kader ve kazaya iman etmek İslam dininin altı inanç esasından biridir. Kur'an-ı Kerim'de kader ve kazaya iman, diğer iman esasları gibi açıkça ifade edilmemiştir. Ancak İslam bilginleri, Kur'an'ın bütününden kader ve kazaya iman etmenin bir inanç esası olduğunu bildirmişlerdir. Çünkü kader ve kazaya iman Allah'ın (c.c.) ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarına inanmak anlamına gelir. Başka bir ifadeyle Allah'ın (c.c.) bu sıfatlarına inanan, kader ve kazaya da iman etmiş olur. Buna göre kader ve kazaya inanmak, hayır ve şer, iyi ve kötü, canlı ve cansız, acı ve tatlı ne varsa hepsinin Allah'ın (c.c.) bilmesi, dilemesi, gücü, takdiri ve yaratması ile olduğuna, Allah'tan (c.c.) başka yaratıcı bulunmadığına iman etmek demektir.⁽⁵⁾

Hz. Peygamber'in (s.a.v.)⁽⁶⁾ hadislerinde ise kader ve kazanın imanın inanç esaslarından olduğu açıkça bildirilir. Hz. Ömer'den (r.a.)⁽⁷⁾ rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisine "Bana iman hakkında bilgi ver." diyen Cebraîl'e (a.s.)⁽⁸⁾ şöyle cevap vermiştir: "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe iman etmendir. (Aynı şekilde) hayrı ve şerriyle kadere inanmandır."⁽⁹⁾ Bu hadise göre kader ve kazaya iman etmek İslam'daki altı inanç esasından biridir.

Kur'an-ı Kerim ayetlerinde kader kavramı, "ölçü, ahenk, denge, düzen, yasa" gibi anlamlarda kullanılır.⁽¹⁰⁾ Kur'an'ın bütünlüğü içerisinde değerlendirildiğinde kader, Allah'ın (c.c.) evrendeki her şeyi bir ölçü ve düzene göre yaratması ve yönetmesidir.

(1) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretim Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009, s. 188; İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008, s. 132.

(2) (c.c.) "Celle celâlühu" ifadesinin kısaltılmış şeklidir. "Allah'ın şanı yücedir." anlamına gelir. Allah'ın (c.c.) adı anıldığında söylenir.

(3) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 188; İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 132.

(4) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 197; İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 133.

(5) bk. İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 133.

(6) (s.a.v.) "Sallallahu aleyhi vesellem." ifadesinin kısaltılmış şeklidir. Selâvat getirmek demektir. "Allah'ın selâat ve selâmı onun üzerine olsun." anlamına gelir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) adı anıldığında söylenir.

(7) (r.a.) "Radiyallahu anhu" ifadesinin kısaltılmış şeklidir. "Allah ondan razı olsun." anlamına gelir. Sahabenin adı anıldığında söylenir.

(8) (a.s.) "Aleyhi's-selâm." ifadesinin kısaltılmış şeklidir. "Selâm onun üzerine olsun." anlamına gelir. Peygamberlerin ve dört büyük meleğin adı anıldığında söylenir.

(9) Müslim, el-Camiü's-Sahih, İman, 1, Çeviren: Ahmet Davudoğlu, Sörmez Neşriyat, İstanbul, 1980.

(10) bk. Kamer suresi, 49. ayet; Furkân suresi, 2. ayet.

Etkinlik

Araştırma

Kur'an-ı Kerim mealinden Yâsin suresi 39, Hicr suresi 21 ve Mü'minûn suresi 18. ayetlerini bulunuz. Bu ayetlerde kader kelimesinin hangi anlamlarda kullanıldığını belirleyerek arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

1.1. Allah (c.c.) Her Şeyi Bir Ölçüye Göre Yaratmıştır

Düşünelim

Bir şeyin ölçülü olması ne demektir? Sizce terzi elbiseyi dikmeden önce niçin müşterisinin ölçüsünü almak zorundadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Evren, yaşadığımız dünya da dahil gök cisimlerinin tamamını içine alır, Evrendeki her şey bir ölçü ve düzen içinde yaratılmıştır. Evrende gelişigüzel hiçbir şey yoktur, Her varlık belli bir plan ve ölçü içinde yaratılmıştır. Örneğin bütün cisimler birbirlerini bir kuvvetle çeker, Cismin kütlesi ne kadar büyükse çekim kuvveti de o kadar büyük olur, Cisimler arasındaki uzaklık arttıkça çekim kuvveti, aralarındaki uzaklığın karesi kadar azalır, Güneş, bu kuvvetle gezegenleri kendine doğru çeker ve onların yörüngelerinde kalmalarını sağlar, Eğer Güneş'in çekim kuvveti olmasaydı evrendeki bütün gök cisimleri yörüngelerinden çıkarak uzayın derinliklerinde kaybolurdu. Gezegenler, yörüngelerinden biraz sapsa birbirlerine çarparak parçalanırlardı ve evrenin dengesi bozulurdu, Yine Dünya'nın uydusu olan Ay, Dünya'ya yaklaşık 384.000 km uzaklıktadır, Ay, dünyaya bu mesafeden daha yakın olsaydı gelgit olayları daha etkili olurdu, Bu durumda canlılar zarar görürdü,

1.1 Güneş ve gezegenler belirli bir düzen içinde hareket etmektedir.

Gezegenlerde olduğu gibi içinde yaşadığımız Dünya'da da bir ölçü ve düzen vardır. Örneğin gece ve gündüz Dünya'nın kendi eksenini etrafında dönmesiyle oluşur. Dünya, kendi eksenini etrafında belirli bir hızla dönmektedir. Bu dönüş hızı olması gerekenden daha düşük olsaydı gece ve gündüz süreleri daha uzun olurdu. Yine Dünya'nın çevresini saran atmosfer tabakası biraz daha ince olsaydı atmosferde yarıarak parçalanmış meteorlar büyük kütleler hâlinde Dünya'ya düşer ve zarar verebilirdi.

Etkinlik

Ne olurdu?

- Yer çekimi olmasaydı,
- Sürekli gece olsaydı,
- Güneş olmasaydı,

Ne olurdu? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Canlılar dünyasında da bir ölçü, ahenk ve denge vardır. Örneğin canlıların yaşayabilmek için atmosfere, teneffüs edebilmek için ise oksijene ihtiyacı vardır. Canlılar yaşayabilmek için oksijen tüketir ve karbondioksit açığa çıkarırlar. Bitkiler ise besin üretmek için karbondioksit kullanarak oksijen üretir. Böylece atmosferde oksijen ve karbondioksit dengesi kurulur. Yine göl ve denizlerdeki tuz oranı, suda yaşayan canlıların yaşamlarına uygun miktardadır. Eğer denizlerdeki tuz oranı şimdikinden daha az veya çok olsaydı hiçbir canlı yaşayamazdı. Canlılar dünyasında besin konusunda da bir denge olduğu görülür. Örneğin Afrika'da zürafa, zebra ve geyiklerin bir arada yaşadığı gözlenmiştir. Bu hayvanların hepsi aynı bitkilerle beslenmektedir. Her biri bitkinin değişik kısımlarını yemekte, yerden değişik yükseklikte beslenmektedir. Ortak kullanılan besin kaynağı sınırlı olduğu hâlde hepsi de bundan yararlanabilmektedir.

Etkinlik

Değerlendirilim

Resimden hareketle Dünya'daki ölçü ve denge hakkında neler söyleyebilirsiniz? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İnsan vücudu da belli bir denge içinde yaratılmıştır. Dikkatle incelendiğinde insan vücudundaki her şeyin belli bir ölçü ve ahenk içinde olduğu görülür. Örneğin vücudumuzdaki bütün organlar simetrik olarak yaratılmıştır. Bir vücudun ortasından geçecek şekilde dikey bir çizgi çizildiğinde vücudun sol ve sağ tarafı neredeyse birbirinin ayna görüntüleridir. Bir insanın kol açıklığı mesafesi yani kollarımızı yanlara doğru açtığımızda sol orta parmağımızdan sağ orta parmağımıza kadar olan uzaklık mesafesi aynıdır. Yine bir insanın el bileğinden dirseğine kadar olan mesafe, o kişinin ayak boyuna eşittir. Dişlerimizin dizilişinde, beyin yarım küremizde, böbrek ve akciğerlerimizde de bu simetri vardır. Örneğin bir insanın ince bağırsağı, boyunun dört katı kadardır. Kalbe yer açmak amacıyla sol akciğer, sağ akciğerden daha küçüktür. Yine vücudumuzdaki su, kan, alyuvar ve akyuvar oranı belli bir ölçü içerisinde. Örneğin yetişkin insan vücudunun %60'ı su ve diğer maddelerin sudaki çözeltilerinden oluşur. Bu sıvının 3/2'si hücre içinde, 3/1'i hücre dışında bulunur. Hücre dışı sıvı içinde bulunan iyonlar ve besinler hücrelerin canlılıklarını sürdürmek için gereklidir. Bunlar belli ölçüde buldukları sürece hücreler canlılıklarını sürdürebilir.⁽¹¹⁾

Evrende var olan her şey Allah'ın (c.c.) yaratmasıyla olmuştur, Kur'an'da şöyle buyrulur: "...O her şeyin yaratıcısıdır..."⁽¹²⁾ Allah (c.c.), yarattığı her şeyi de belli bir ölçüye göre yaratmıştır. Onun yaratmasını

(11) bk. H. Birman, "Vücut Sıvı-Elektrolitleri ve Asit-Baz Dengesi", Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences, Cilt: 2 (18), 2006, s.8-9.

(12) En'âm suresi, 102. ayet.

da kusursuz bir planlama, ölçü, ahenk ve düzen vardır. Kur'an-ı Kerim'de her şeyin bir ölçü içinde yaratıldığı bir ayette şöyle bildirilir: **"Gerçekten biz, her şeyi bir ölçü ve dengede yarattık."**⁽¹³⁾ Bir başka ayette de şöyle buyrulur: **"...O, her şeyi yaratmış ve yarattığı o şeyleri bir ölçüye göre takdir etmiştir."**⁽¹⁴⁾

Hz. Peygamber de (s.a.v.) evrendeki her şeyin belli bir ölçü, ahenk ve düzen içinde yaratıldığını bildirir. Bir hadisinde konuyla ilgili şöyle buyurur: **"Her şey bir kadere (ölçü ve plana) göredir."**⁽¹⁵⁾

Kur'an-ı Kerim'de her şeyin bir ölçüye göre yaratıldığı ile ilgili pek çok örnek verilir. Örneğin gezegenler arasındaki ölçü ile ilgili şöyle buyrulur: **"O, geceyi, gündüzü, Güneş'i ve Ay'ı yaratandır. Her biri bir yörüngede yüzmektedirler."**⁽¹⁶⁾ Konuyla ilgili bir başka ayette şöyle buyrulur: **"O, yedi göğü tabaka tabaka yaratandır. Rahman'ın yaratışında hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bir kere daha bak! Hiçbir çatlak (ve düzensizlik) görüyor musun?"**⁽¹⁷⁾

Kur'an'da, **"Biz gökten belli bir ölçüde su indirdik de (faydalanmanız için) onu yeryüzünde tuttuk..."**⁽¹⁸⁾ ve **"Yeri de yaydık, ona sabit dağlar yerleştirdik ve orada ölçülü (bir biçimde) her şeyi bitirdik."**⁽¹⁹⁾ gibi ayetlerde de doğada bir ölçü ve dengenin olduğu bildirilir.

Etkinlik

Araştırma

Kur'an-ı Kerim mealinden Âl-İmrân suresi 191. ayet, Bakara suresi 29. ayet, En'âm suresi 96. ayet ve Zuhuruf suresi 11. ayeti bulunuz. Bu ayetlerde nelerin bir ölçü içinde yaratıldığını belirleyerek arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an'da, evrendeki gibi vücudumuzda da bir ölçü ve denge olduğu vurgulanır. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Seni yaratan, şekillendirip ölçülü yapan, dilediği bir biçimde seni oluşturan Allah'tır."**⁽²⁰⁾

Etkinlik

Tartışma

Allah'ın evrende her şeyi belli bir ölçü ve denge içinde yaratması insana ve diğer canlılara ne gibi yararlar sağlamaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an-ı Kerim'de evrendeki ölçü ve düzenin boş yere yaratılmadığı bildirilirken⁽²¹⁾ bu mükemmellikten ibret alarak bilinçlenmemiz gerektiği de vurgulanır. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz gece ve gündüzün art arda değişmesinde, Allah'ın göklerde ve yeryüzünde yarattığı şeylerde, Allah'a karşı gelmekten sakınan bir toplum için pek çok deliller vardır."**⁽²²⁾ Diğer taraftan Kur'an'da, **"Göğü yükseltti ve ölçüyü koydu. Ölçüde haddi aşmayın."**⁽²³⁾ buyrulur bu ölçünün bozulmaması gerektiği belirtilir.

(13) Kamer suresi, 49. ayet.

(14) Furkân suresi, 2. ayet.

(15) Müslim, Kader, 1; Malik b. Enes, Muvatta, Kader, 1, Çeviren: Komisyon, Altuğ Yayınları, İstanbul, 1982.

(16) Enbiyâ suresi, 33. ayet.

(17) Mülk suresi, 3. ayet.

(18) Mû'minûn suresi, 18. ayet.

(19) Hicr suresi, 19. ayet.

(20) İnfitâr suresi, 7-8. ayetler.

(21) bk. Yûnus suresi, 5. ayet.

(22) Yûnus suresi, 6. ayet.

(23) Rahmân suresi, 7-8. ayetler.

Etkinlik

Acaba neden?

Sizce Kur'an'da, evrendeki ölçü ve düzenin bozulmaması hangi nedenlerle istenmektedir? Arkadaşlarınızla örnekler bularak tartışınız.

1.2. Kader ve Evrendeki Yasalar

Düşünelim

Yasa nedir? "Evrenin yasaları" ifadesi sizde hangi anlamları çağrıştırmaktadır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Kur'an-ı Kerim'de kader, evrendeki varlıkların, üreme, yenilenme, yok olma vb. durumlarını belirleyen yasalar anlamında da kullanılır. Çünkü Allah'ın (c.c.) her şeyi belli bir ölçüye göre yaratması ve yarattığı varlıkların hareketlerini düzenli bir şekilde devam ettirmesi, evrende yasalar olduğunun göstergesidir. Evrende görülen mükemmel ve değişmez ilkelere "evrenin yasaları" denir.

Evrenin yasaları, evreni yaratan ve yöneten Allah'ın (c.c.) koyduğu temel ilkelerdir. Kur'an-ı Kerim'de bu yasalar "Sünnetullah" kavramıyla ifade edilir. Bu kavram, Allah'ın (c.c.) evren ve evrendeki canlı cansız tüm varlıklar ile ilgili koyduğu kurallar ve kanunlardır.⁽²⁴⁾ Bunlar değişmez yasalardır. Evrendeki ölçü ve düzen, bu yasalar sayesinde gerçekleşmekte ve sürmektedir. Evrenin yasaları sayesinde insanlar, meydana gelen fiziksel, biyolojik ve toplumsal olayları anlamlandırabilmektedirler. Kur'an'da şöyle buyrulur: "...Sen Allah'ın kanununda (Sünnetullah) hiçbir değişiklik bulamazsın. Sen Allah'ın kanununda hiçbir sapma bulamazsın."⁽²⁵⁾ Evrenin yasaları fiziksel, biyolojik ve toplumsal olmak üzere üç grupta incelenir.

Fiziksel Yasalar

Fiziksel yasalar, madde ve enerjinin oluşumu, değişimi, hareketi ve maddeler arası ilişkilerde ilgili yasalardır. Bu yasalar cansız madde dünyasında geçerlidir. Bunlara "doğa yasaları" da denir. Fiziksel yasalar, bilimin evrendeki olayları betimleme ve açıklama çabası sonucu deney ve gözleme dayanılarak ortaya konmuştur. Sebep sonuç ilişkisine dayanır. Evrensel, sürekli ve zorunludur. Örneğin "Her cisim, dış bir kuvvet uygulanmadığı sürece, hareket hâlinde ise bir doğru üzerindeki hareketini sürdürür, duruyorsa bu durumunu korur." ifadesi fiziksel bir yasayı ifade eder. Bu yasa, gözlenebilir olgu ve durumlar arasındaki sebep sonuç ilişkilerini gösterir. Fiziksel yasalar evrendeki düzen ve ölçünün daha iyi anlaşılmasını sağlar.

1.2

Gemiler, fiziksel yasalar gözetilerek yapıldığı için su üstünde yüzebilmektedir.

(24) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 335.

(25) Fâtır suresi, 43. ayet.

Etkinlik

Tartışalım

Siz fiziksel yasalardan hangilerini biliyorsunuz? Fiziksel yasalarla evrendeki düzen arasındaki ilişki nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Evrendeki fiziksel yasaları Allah (c.c.) koymuştur. Bunlar, Allah'ın (c.c.) koyduğu ölçü ve dengeyi koruyan yasalardır. Evrenin dengeli bir işleyişi bu yasalara bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de, **"Ne Güneş Ay'a yetişebilir ne de gece gündüzü geçebilir. Her biri bir yörüngede yüzmektedir."**⁽²⁶⁾ ve **"Güneş ve Ay bir hesaba göre hareket etmektedir."**⁽²⁷⁾ gibi pek çok ayette fiziksel yasalara örnekler verilir ve bunların Allah'ın (c.c.) varlığı ve birliğinin delilleri olduğu vurgulanır.⁽²⁸⁾

Biyolojik Yasalar

Biyolojik yasalar, canlılar dünyasında geçerli olup canlıların oluşumu ve gelişimi ile ilgili yasalardır. Fotosentez, kan dolaşımı, soluk alıp verme biyolojik yasalardan bazılarıdır. Biyolojik yasalar da evrensel ve geneldir. Deney ve gözleme dayanır. Örneğin Mendel'in "Bağımsız Çeşitler Yasası" şöyledir: **"Döllenmede iki cinsiyetin her birinden gelen tek faktörler birbiriyle bağımsız ve rastgele birleşirler."** Bu yasa, tüm canlılar için geçerlidir ve dünyanın her yerinde herkes tarafından kabul edilmektedir.

Biyolojik yasaları da Allah (c.c.) koymuştur. O, her varlığı, uygun ortamda yaşayabilmesi için gerekli yaşamsal özelliklerle yaratmıştır. Örneğin insan, solunum, dolaşım ve sindirimi gerçekleştirecek sistemlere sahiptir. Balıkların suda solunum yapabilecekleri solungaçları, kuşların uçabilecekleri kanatları vardır. Allah (c.c.), her iklime uygun bitkiler de yaratmış ve bu bitkilere belirli özellikler vermiştir. Canlıların yaşamları bu biyolojik yasalara bağlıdır. Kur'an-ı Kerim'de, **"Rüzgârları da aşılamaçısı olarak gönderip yukardan su indirerek sizi onunla suladık..."**⁽²⁹⁾ ve **"O, insanı "alak"tan (embriyodan) yarattı."**⁽³⁰⁾ gibi pek çok ayette biyolojik yasalara örnekler verilerek bu yasalar vurgulanmaktadır.

1.3

Genler, insanların özelliklerini oluşturur.

Etkinlik

Değerlendirelim

Arkadaşlarınızla, insanların ölçü ve dengesini bozduğu bir biyolojik yasa bulunuz. Bu yasanın çiğnenmesi dünyamıza ve insanlara hangi zararları vermiştir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(26) Yâsîn suresi, 40. ayet.

(27) Rahmân suresi, 5. ayet.

(28) bk. Yâsîn suresi, 37. ayet; Şûrâ suresi, 32. ayet; Bakara suresi, 164. ayet.

(29) Hicr suresi, 22. ayet.

(30) Âlak suresi, 2. ayet.

Toplumsal Yasalar

Toplumsal yasalar, toplumsal alanda geçerli olan yasalardır. Bunlar toplumda huzuru ve barışı sağlamak, fertlerin mutlu ve güven içerisinde yaşamalarına ortam hazırlamak için konulmuş kurallar, kalıcı değer ve ilkelerdir. Toplumsal yasalar, toplumsal olaylar arasında var olan sebep sonuç ilişkisini ifade eder. Örneğin "Dış etkilerden uzak dağ, çöl gibi yerlerde yaşayan topluluklarda toplumsal değişme ve gelişme daha yavaş olmaktadır." ve "Adalet ve eşitliğin olmadığı toplumlarda barış hızla bozulur ve kaos ortamı yaşanmaya başlanır." ifadeleri, toplumsal olgulara ilişkin yasalardan bazılarıdır. Toplumsal yasalar tarihte yaşanan olayların neden-sonuç ilişkileri ortaya konularak belirlenmeye çalışılır.

Kur'an-ı Kerim'de toplumsal yasalara işaret edilmektedir.⁽³¹⁾ Kur'an insanları toplumsal yasalar üzerinde düşünmeye, bunların nasıl işlediğini bulmaya ve bunlara uygun davranmaya davet eder. Kur'an'da bildirilen toplumsal yasaların temel özelliği, toplumun düzeninin korunması ve devamlılığının sağlanmasına yöneliktir. Toplumun oluşturan bireylerin can, mal, namus ve dinlerinin korunması bunlardandır. Onun için Kur'an'da ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde bunların korunması istenir. Yine Kur'an'da daha önceki toplumların, kendilerini bir arada tutan temel değerleri kaybetmesiyle nasıl yok oldukları bildirilir. Örneğin Şuayb (a.s.) peygamberin kavmi, ölçü ve tartıda hile yaptığı için yok olmuştur.⁽³²⁾ Onun için insanlardan bu gibi toplumların uğradıkları sonuçtan ders almaları gerektiği belirtilir. Bir ayette şöyle buyrulur: "Sizden önce (ki milletlerin başından) nice olaylar gelip geçmiştir. Yeryüzünde gezin dolaşın da yalanlayanların sonunun nasıl olduğunu bir görün."⁽³³⁾ Kur'an, toplumların ömürlerinin kendi davranışlarına göre belirlendiğini toplumsal bir yasa olarak vurgular.⁽³⁴⁾

Etkinlik

Fark ve benzerlikleri nedir?

Toplumsal yasaların, fiziksel ve biyolojik yasalardan fark ve benzerlikleri nelerdir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Fiziksel, biyolojik ve toplumsal yasaları bilmenin insana sağladığı pek çok yarar vardır. Evrenin yasalarını ne kadar keşfedebilirsek evrendeki düzeni de o ölçüde koruyabiliriz. Örneğin henüz depremin ne zaman olacağını kesin olarak bilme imkânına sahip olmamakla birlikte tespit edilen fay hatları sebebiyle nerelerde olma ihtimalinin olduğunu bilebilmekteyiz. Bu bilgi bize, zemin sağlam olan yerlere depreme dayanıklı evler yapmamız gerektiği konusunda yol gösterir. Yine biyolojik yasaları bilmek ve onları dikkate alarak yaşamak insanın yaşam kalitesine büyük katkı sağlamaktadır. Daha sağlıklı ürünler elde etmek için hayvanların ıslahı, kalıtım yolu ile geçecek hastalıklarla ilgili önceden önlem alınması gibi yararlar ilk akla gelenlerdir. İnsanın sağlıklı

1.4

İslam, kişinin sağlığı ile ilgili koruyucu önlemler almasını öğretir.

(31) bk. Âl-i İmrân suresi, 137. ayet.

(32) bk. Şu'arâ suresi, 181-183. ayetler.

(33) Âl-i İmrân suresi, 137. ayet.

(34) bk. Enfâl suresi, 25 ve 53. ayetler; İsrâ suresi, 16. ayet.

yaşamayı açısından biyolojik yasaları bilmemiz önemlidir. Toplumsal yasaları bilmek, toplumun birlik ve bütünlüğünün sağlanması, barış ve huzurun egemen olması, ekonomik istikrarın sağlanması vb. açılardan yararlar sağlar. Toplumsal yasalar, geçmişin unutulmamasına, bugünün doğru anlaşılıp yaşanmasına ve geleceğin doğru planlanmasına da katkı sağlar. Diğer taraftan bu yasalar, Allah'ın (c.c.) varlığının ve birliğinin delilleridir.

Sonuç olarak Allah (c.c.), evrendeki her varlığı belli bir yasaya göre yaratmıştır. Her olay, bir kural ve ilke çerçevesinde gelişmektedir. Hiçbir şey tesadüfen gerçekleşmemektedir. Buna göre kader, Allah'ın (c.c.) evreni bir ölçüye göre yaratması ve bu ölçünün devamı için yasalar koymasıdır.

Etkinlik

Tartışalım

“...Şüphesiz ki, bir toplum kendi durumunu değiştirmedikçe Allah da onların durumunu değiştirmez...” (Ra'd suresi, 11. ayet.)

Bu ayette Allah'ın (c.c.) insana yüklediği toplumsal sorumluluk nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

2. İnsanın İradesi ve Kader

Düşünelim

İrade ne demektir? Neleri seçme ve seçmeme hakkına sahipsiniz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Evrenin yasaları, insanı doğrudan ilgilendirir. Bu nedenle insan, bu yasaları dikkate alıp önlem almalı, onlara uygun bir yaşam sürmelidir. Bunları yapmazsa kendisi zarar görür. Örneğin sağlıklı olmak için biyolojik yasalara uygun yaşamalıdır. İyi beslenmeli, sigara, alkol, uyuşturucu madde kullanımı vb. kötü alışkanlıklardan uzak durmalı ve temiz olmalıdır. Toplumda mutlu ve huzurlu bir yaşam sürmek istiyorsa toplumsal kurallara uymalıdır. Geçimini temin etmek için Allah'ın (c.c.) verdiği nimetlerden faydalanmak istiyorsa doğaya zarar vermemelidir. Ancak diğer varlıklardan farklı olarak insan, bu yasalara uyup uymama konusunda serbest bırakılmıştır. Evrende insan dışındaki her varlık, Allah'ın (c.c.) koyduğu yasalara uymak zorundadır. Başka seçenekleri yoktur. Örneğin hayvanlar yaratılışları gereği kendilerine verilen görevleri yerine getirirler. Tercih hakları yoktur. Ancak insan böyle değildir. O, diğer varlıklardan irade sahibi ve özgür olmasıyla ayrılır.

Allah (c.c.), insana seçme ve seçimini de yapma gücü vermiştir. İnsana, iyiyi ve kötüyü peygamberler ve ilahi kitaplar göndererek bildirmiştir. Bunun yanı sıra iyiyi ve doğruyu ayırt edebilmesi için akıl vermiştir. Ancak iyi ve doğru iş ve davranışlardan hangisini seçip yapacağını da insana bırakmıştır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Şüphesiz biz ona doğru yolu gösterdik. İster şükredici olsun ister nankör.”**⁽³⁵⁾ Dolayısıyla insanın iyi ve kötü fiil ve davranışlardan birini seçme ve eyleme koyma özgürlüğü vardır. İnsanın özgürlüğü, zorlama ve baskı altında olmadan kendi iradesiyle karar vermesidir. Yani özgürlük, “bir şeyi yapma” ve “bir şeyi yapmama” arasındaki seçimdir. Seçme ve eylem, özgür olmanın zorunlu koşuludur.

İnsan için sınırsız bir özgürlük de yoktur. İnsan iradesinin bir sınırı, sonu vardır. İnsan iradesi sayesinde davranışlarından sorumludur. Buna “cüzi irade” denir. Buna göre insan, kendisini doğrudan ilgilendiren alanlarda özgürdür. İnsanın aklını kullanarak seçme ve karar verme iradesi olmasına rağmen, kendisi ile

(35) İnsan suresi, 3. ayet.

İlgili bazı durumlarda hiçbir etkisi yoktur. Örneğin insanın nerede, ne zaman, hangi ailede, hangi cinsiyette dünyaya geleceğini tercih etme yetkisi ve gücü yoktur. O, gücünün yettiği, bilgisinin sınırlarını aşmayan; oturması, kalkması, çalışması, oruç tutması vb. iş ve davranışlarda kendi iradesini kullanabilir. Sınırsız, mutlak ve sonsuz bir irade özgürlüğü ancak Allah (c.c.) için söz konusudur. Allah'ın (c.c.) iradesine "külli irade" denir. Onun iradesi hiçbir şeyle bağlantılı değildir. Allah (c.c.) istediğini diler ve seçer. Evrende meydana gelen her şey Allah'ın (c.c.) külli iradesi ile gerçekleşir. İnsan da Allah'ın (c.c.) kendisine tanıdığı sınırlar içerisinde iş ve davranışlarını seçer.⁽³⁶⁾

İnsan, fiil ve davranışlarında irade hürriyetine sahiptir. Hür iradesiyle yapacağı iş ve davranışları seçer, ancak bunları yapabilmek için gücünü, yani gerçekleştirilmesini sağlayan Allah'tır (c.c.). Çünkü her şey onun iradesi ve yaratması ile gerçekleşir.⁽³⁷⁾ Nasıl ki evrende bütün fiziki ve biyolojik yasalar Allah'ın (c.c.) iradesi ve yaratmasıyla meydana geliyorsa insanın özgür iradesi ile seçip yaptığı iş ve davranışlar da Allah'ın (c.c.) yaratmasıyla gerçekleşmektedir. Diğer taraftan Allah (c.c.), insanın kendi hür iradesiyle seçeceği fiil ve davranışların nerede ve ne şekilde seçileceğini sonsuz ilmiyle bilir. Bu bilgisiyse diler ve takdir eder. Zamanı gelince de insanın özgür seçimi doğrultusunda o iş ve davranışı yaratır. Allah'ın (c.c.) sonsuz ilmiyle bilmesinin insanın seçimi üzerinde bir baskısı yoktur. Aslında insan, Allah'ın (c.c.) kendisi hakkında sahip olduğu bilgiden habersizdir. Yaşarken de bu bilginin etkisinde kalmaksızın kendi iradesiyle davranmaktadır.

Etkinlik

Yorumlayalım

Bu Sözü Sen mi Söylüyorsun Ebu Udeyde?

Hiz. Ömer (r.a.), halifelik döneminde bir gün Şam'a gitmek üzere yola çıkar. Onu yolda Şam'daki ordu komutanları karşılar ve ona Şam'da veba hastalığı çıktığını haber verirler. Hiz. Ömer (r.a.), önlem olarak bu salgın hastalığın çıktığı yere girmemeye karar verir ve yanındakilere geri döneceğini söyler. Onun bu sözü üzerine komutanlarından Ebu Ubeyde (r.a.):

– "Ey Halife! Şimdi sen Allah'ın (c.c.) kaderinden mi kaçırıyorsun? Allah (c.c.), ölümünüzü bu hastalıktan takdir etmişse ölürsünüz, takdir etmemişse size bir şey olmaz." der.

Hiz. Ömer onun bu sözünü çok yadırgar ve şöyle der:

– "Ey Ebu Ubeyde (r.a.)! Bu sözü sen mi söylüyorsun?" der ve şöyle devam eder:

– "Evet... Allah'ın (c.c.) kaderinden yine Allah'ın (c.c.) kaderine kaçırıyorum. Allah'ın (c.c.) hakkımızdaki takdirini bilmediğim için tedbir alıyorum."

Hiz. Ömer (r.a.), kader konusunun daha iyi anlaşılması için ona bir de şu çarpıcı örneği verir:

– "Senin develerin olsa, onlar iki taraflı bir vadiye inseler. Vadilerden biri verimli, diğeri de verimsiz, çorak olsa. Sen de verimli yerde develerini otlatırsan, Allah'ın (c.c.) takdiri ile otlatmış olurdu. Onları burada değil de çorak yerde otlatırsaydın yine Allah'ın (c.c.) takdiri ile otlatmış olmaz mıydın?"

(Müslim, Selam, 98.)

Yukarıdaki olayı insanın iradesi ve kader arasındaki ilişki açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

İnsan, kendi iradesiyle tercih ettiği fiil ve davranışlarında da sonsuz bir özgürlüğe sahip değildir. O, özgürlük hakkını kullanırken beraber yaşadığı insanların özgürlüklerini de dikkate almak zorundadır. Özgür bir varlığım diyerek insan her istediğini de yapamaz.

(36) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 173-174.

(37) bk. Zümer suresi, 62. ayet.

Etkinlik

Listeleyelim

Okulda hangi özgürlük ve sorumluluklara sahipsiniz? Listeleyerek arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İnsanın akıl ve irade sahibi olması sorumluluğu da beraberinde getirir. Sorumluluk, verilen karar sonrasında ortaya çıkan sonuçların kabul edilmesidir. Sorumluluk, insanın iradesi ve seçiminin bir sonucudur. İnsanın davranışları zorunlu ve seçimli olmak üzere ikiye ayrılır. Nefes alıp vermesi, kalp atışı, sindirim sisteminin çalışması vb. eylemleri zorunludur. Anne baba seçimi, soyunun belirlenmesi gibi durumlar da seçimin dışındadır. Bunlarda seçme özgürlüğü olmadığı için sorumluluğu da yoktur. Ancak namaz kılmak, oruç tutmak, bir fakire yardım etmek, bir yere gitmek gibi özgür iradesiyle seçip yaptığı iradeli fiil ve davranışlarından sorumludur. İnsanın sorumlu bir varlık olmasının sebebi, aklını kullanarak ona iyilik ve kötülüğü ayırt etme yeteneğinin ve seçme özgürlüğünün verilmiş olmasıdır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim."**⁽³⁸⁾

Etkinlik

Tartışalım

Allah (c.c.), insana yalnızca iyilik veya kötülük yapma yeteneği verseydi, insanın sorumlu tutulmasının bir anlamı kalır mıydı? Niçin? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an-ı Kerim'de, **"...Herkes, kazandığı şeyler karşılığında rehin tutulmuştur,"**⁽³⁹⁾ **"...Hiç kimse bir başkasının günahını çekmeyecektir..."**⁽⁴⁰⁾ gibi pek çok ayette insanın kendi seçimi sonucunda yaptığı fiil ve davranışlarından sorumlu olacağı bildirilir. Herkesin kazandığı iyiliğin kendi yararına, kötülüğün de kendi zararına olacağı vurgulanır.⁽⁴¹⁾ Kur'an'da, insanın ilgisine ve bilgisine sunulan tüm konular, ona sorumluluklarını göstermekte ve hatırlatmaktadır. Çünkü insanın ilgili olduğu her şey kendisine bir sorumluluk yüklemektedir.⁽⁴²⁾ Bunun için insanın, sahip olduğu yeteneklerini yerli yerince kullanması gerekir. Bunu iyi yapmayan ve sorumluluklarının bilincinde olmayan insan Kur'an'da eleştirilir.⁽⁴³⁾ Diğer taraftan Kur'an'da insanın sorumluluğu, onun başına gelen olumsuzlukların belirtildiği ayetlerde de vurgulanarak şöyle buyrulur: **"...Allah onlara zulmetmedi, Fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlar,"**⁽⁴⁴⁾ İnsan kendine haksızlık etmesi, onun özgür iradesiyle seçimini yanlıştan yana yapmasıdır. İnsanın iyi veya kötü fiil ve davranışlardan birini seçme ve gerçekleştirme özgürlüğü vardır. Bunun da sorumluluğu kendine aittir. Burada yol gösteren Allah (c.c.), buna uyup uymamada hür olan ve sonucuna katlanacak olan da insandır.

İnsan kaderi bahane ederek kendisini sorumluluktan kurtaramaz. Bir insan **"Allah (c.c.) böyle yazmış, alın yazım buymuş, Allah (c.c.) böyle takdir etmiş, ben ne yapayım?"** diyerek hem kötülük yapamaz hem de kötülük işledikten sonra da kendisini suçsuz gösteremez, kaderi mazeret olarak ileri süremez. Çünkü bu fiiller, insan böyle tercih ettiği için onun seçimine uygun olarak Allah (c.c.) tarafından yaratılmıştır.

(38) Şems suresi, 7-8. ayetler.

(39) Tûr suresi, 21. ayet.

(40) Zümer suresi, 7. ayet.

(41) bk. Bakara suresi, 286. ayet.

(42) bk. Sebe suresi, 25. ayet; Yûnus suresi, 108. ayet; İsrâ suresi, 15. ayet.

(43) bk. Muhammed suresi, 23-24. ayetler.

(44) Âl-i İmrân suresi, 117. ayet.

İnsan iradesinin olmadığı, her şeyin kaderde önceden belirlendiği şeklindeki anlayış doğru değildir. Örneğin hırsızlık yapan bir kişinin, "Ben kader mahkumuyum." bahanesiyle suçunu kaderine bağlaması ve sorumluluğu Allah'a (c.c.) yüklemesi İslam'a uygun bir anlayış ve davranış değildir. Çünkü hırsızlık yapmak kötü bir davranıştır ve İslam dininde yasaklanmıştır. Burada kişi, hırsızlığı kendi özgür iradesiyle tercih edip yapmıştır. Allah'ın (c.c.) yasakladığı bu kötü davranışı yapmak ve bunun Allah'ın (c.c.) yazdığı ve zorladığı bir kader olduğunu iddia etmek çelişkidir. Hırsızlık yapan kişi, bu kötü davranışı kendi tercihiyle yapmıştır ve yaptığından sorumludur. Bunun Allah'ın (c.c.) belirlemesi sonucu karşılaştığı bir durum olduğunu düşünerek yanlış bir kader anlayışına yönelmemelidir. İstenmeyen sonuçların ortaya çıkmasında evrenin yasalarını görmezden gelmenin etkili olduğunu fark edebilmelidir.

Etkinlik

Değerlendirelim

"Kula belâ gelmez Hak yazmayınca,
Hak belâ yazmaz, kul azmayınca."

Yukarıdaki halk deyişini, insanın sahip olduğu akıl, irade ve sorumluluk gibi kavramları da göz önünde bulundurarak İslam'ın kader anlayışı açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

3. Kaderle İlgili Kavramlar

Düşünelim

Halk arasında yaygın olarak kullanılan "Rızık bu kadarmış.", "Ecel gelmiş cihana, baş ağrısı bahane." ve "Herkes nasibini yer." gibi ifade ve deyişler nerelerde ve niçin kullanılır? Sizce bunların kaderle ilişkilendirilmesinin sebebi nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

İslam dinindeki kader ve kaza yaklaşımını doğru anlamak için kaderle ilgili bazı kavramların bilinmesi gerekir. Bu kavramların başında rızık, ecel, ömür, başarı, başarısızlık, sağlık, hastalık ve tevekkül gelir.

3.1. Rızık ve Emek

Düşünelim

"Emek olmazsa yemek olmaz." atasözüyle verilen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Rızık kelime olarak azık, yenilen, içilen ve faydalanan her şey gibi anlamlara gelir. Terim olarak rızık ise Allah'ın (c.c.) tüm canlılara yiyip içmek ve yararlanmak için verdiği her şeydir.⁽⁴⁵⁾ Bazen rızık ile aynı anlamda nimet kavramı kullanılır. Nimet, hayırlı mal, servet, yiyecek, içecek, mutluluk ve iyiliği de içeren daha geniş bir kavramdır. Buna göre rızık, nimete göre daha özeldir. Rızık, dünya üzerinde serpiştirilmiş bulunan nimetlerden kişinin payına düşendir. Allah'ın (c.c.) kişiye özel olarak sunduğu her türlü nimettir.

(45) bk. İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 139; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 306.

İslam'a göre âlemden rızık veren sadece Allah'tır (c.c.). Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Yeryüzünde hiç bir canlı yoktur ki rızıkı Allah'a ait olmasın...”**⁽⁴⁶⁾ Bunun için Allah'ın güzel isimlerinden biri olan “er-Rezzâk” (Rızık veren) ismi, Kur'an-ı Kerim'de sadece Allah (c.c.) için kullanılır. Rızık veren Allah (c.c.), rızık ihtiyacı olanlar ise bütün canlı varlıklardır.⁽⁴⁷⁾

Allah (c.c.), her canlı gibi insanın da rızıkını takdir etmiştir. Ancak onu arayıp bulmak, elde etmek insana bırakılmıştır. İnsan, evrende geçerli kanunları gözeterek çalışır, çabalar, sebeplere sarılır ve rızık kazanmak için tercihlerde bulunur. Allah da (c.c.) onun bu tercihi ve çabasına göre rızıkını yaratır. Başka bir ifadeyle rızık kazanmak için gerekli çabayı, emeği göstermek insana, rızık yaratmak ise Allah'a (c.c.) aittir. Onun için İslam'da Allah'ın (c.c.) yegâne rızık veren olması, insana tembellik etme hakkı vermez. Kur'an'da şöyle buyrulur: **“...Yeryüzüne dağılın ve Allah'ın lütfundan nasibinizi arayın...”**⁽⁴⁸⁾ Bu nedenle insanın rızıkını elde etmesi için emek harcaması gerekir.

Etkinlik

Yorumlayalım

“Alın teri” ve “çalıştığının karşılığını almak” deyimlerini arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Emek, bir işin yapılması için harcanan beden ve beyin gücüdür. Başka bir ifadeyle, insanın bir amaca ulaşması, bir yarar elde etmesi için zihinsel ve bedensel olarak çaba sarf etmesidir. İnsan, barınma ve beslenme gibi ihtiyaçlarını karşılamak için çalışmak zorundadır. Kur'an-ı Kerim'de, **“İnsan için ancak çalışmasının karşılığı vardır.”**⁽⁴⁹⁾ buyrulur. Onun için İslam dini dilencilik asla emek mahsulü bir geçim yolu saymaz. Hz. Peygamber (s.a.v.) bununla ilgili olarak şöyle buyurur: **“Sizden birinizin organı alıp (dağa giderek) bir bağ odun getirip satması... bir şey verip vermeyecekleri belli olmayan kimselerden dilenmesinden daha hayırlıdır.”**⁽⁵⁰⁾ O, insanın rızıkını çalışarak elde etmesini şöyle öğütler: **“Kesinlikle hiç kimse kendi el emeğinden daha hayırlı bir yemek yememiştir...”**⁽⁵¹⁾

1.5

İnsan rızıkını elde etmek için emek harcamalıdır.

İslam'da insanın helal yoldan rızık kazanması esastır. Haram yoldan rızık elde etmek ise haramdır. Allah (c.c.), helal rızık yemeyi emreder, haram olanı da yasaklar. Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Artık Allah'ın size helal ve temiz olarak verdiği rızıklardan yiyeğin...”**⁽⁵²⁾

İslam dinine göre tembel tembel oturup işsiz güçsüz beklemek ve sonra da “rızıkım bu kadarmış, rızıkım yokmuş” demek yanlıştır. Allah (c.c.), herkese çalışmasına göre rızık verir. İnsan, çalışırsa Allah'tan (c.c.) karşılığını alır. Çalışmayan insan tembelliğini kadere yükler. Mehmet Âkif Ersoy'un Safahat

(46) Hüd suresi, 6. ayet.

(47) bk. Zâriyât suresi, 58. ayet; Sebe' suresi, 39. ayet; Mü'minün suresi, 72. ayet.

(48) Cum'a suresi, 10. ayet.

(49) Necm suresi, 39. ayet.

(50) Buhari, el-Cami'ü's-Sahih, Müsâkât, 13, Çeviren: Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987.

(51) Buhari, Büyü', 15.

(52) Nahl suresi, 114. ayet.

adlı eserinde "Seyfi Baba" şiirindeki "Kim kazanmazsa bu dünyada bir ekmek parası, dostunun yüz karası, düşmanın maskarası." dizeleri, tembel insanın sonunu vurgulaması açısından önemlidir.

Sonuç olarak insanların hayatlarını sürdürürebilmeleri için gerekli besinleri Allah (c.c.), yaratmıştır. O, besinleri elde etmenin yasalarını da koymuştur. Her canlı, Allah'ın (c.c.) kendisi için belirlediği rızık türünü tüketir. Bir canlının rızıkının belli olması, o canlının rızıkını nasıl sağlayacağını da belirlenmesidir. Rızık, kendiliğinden gelmez. Rızıkla ihtiyacı olan canlı, onu arayıp bulmak zorundadır. Allah (c.c.), her canlıyı rızıkını elde etme becerisi ile donatmıştır. Onun için insan da evrende geçerli yasaları gözeterek çalışıp çabalamalı ve çalışmalarının karşılığını hem bu dünyada hem de öbür dünyada göreceğine inanmalıdır.

Etkinlik

Değerlendirelim

"Kimse kimsenin rızıkını yiyemez. Herkes kendi rızıkını yer." sözünü arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

3.2. Ömür ve Ecel

Düşünelim

Halk arasında "Ömrü bu kadarmış, eceli gelmiş." gibi ifade ve deyişler nerelerde ve hangi anlamlarda kullanılmaktadır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Ömür, insanın doğumundan ölümüne kadar geçen sınırlı zaman dilimidir. Ecel ise ömrün bitmesi, dünya yaşantısının sona ermesi anıdır.⁽⁵³⁾ Ecel, yaşam için verilen sürenin dolması demektir.

Evren ve üzerinde yaşadığımız dünya ve içindekiler sonradan yaratılmıştır. Hepsinin yaratıcısı da Allah'tır (c.c.). Evrendeki tüm varlıklar Allah'ın (c.c.) koymuş olduğu yasalar çerçevesinde varlıklarını sürdürür. Buna göre her varlığın bir ömrü vardır ve eceli geldiğinde ölür. Dünyamızda da görebildiğimiz her şeyin sonu vardır. Örneğin insan doğar, büyür, yaşar ve sonunda ölür. Tabiat, ilkbaharda yeşillenir, kışın kurur. Gecenin sonunu gündüz, gündüzün sonunu da gece getirir. Yüzlerce kilometre devam eden bir nehrin de derin denizlerin de sonu vardır. Sonradan yaratılan her şey bir gün yok olacaktır. Kur'an'da şöyle buyrulur: "(Yer) üzerinde bulunan her canlı fanidir."⁽⁵⁴⁾ Sonsuz olan tek varlık Allah'tır (c.c.). O, hiçbir şey

1.6

"Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır..."

(Nisâ suresi, 78. ayet.)

(53) bk. İlmihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 140; Dinî Terimler Sözlüğü, s. 65.

(54) Rahmân suresi, 26. ayet.

yokken de vardı, her şey yok olduktan sonra da var olacaktır. Kur'an'da bu konuda şöyle buyrulur: “**Ancaz azamet ve ikram sahibi Rabb'inin zatı baki kalacaktır.**”⁽⁵⁵⁾

Allah'ın (c.c.) koyduğu, varlıkların sonlu olma yasası gereğince diğer canlılar gibi insanın varlığı da bir gün son bulacaktır. O da ömrünü tamamlayacak, eceli geldiğinde ölecektir. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: “**Her can ölümü tadacaktır. Sonra bize döndürüleceksiniz.**”⁽⁵⁶⁾

Etkinlik

Mesaj nedir?

Hırsızı takip etmeye ne hacet?

Bağdat'ın hırsızları bir gün Behlül isimli bir bilgenin para kesesini çalarlar. Parasının çalındığını fark eden Behlül pek tasalanmaz, ancak doğruca mezarlığa gider. Bir mezarın yanına geçip oturur, beklemeye başlar. Onun bu durumunu görenler nedenini sorarlar. Behlül'ün başına gelenleri öğrenenler:

Hırsızı takip etmeliydin. Neden gelip buraya oturdun? diye sorarlar.

Behlül: Hırsızı bekliyorum, çünkü eninde sonunda buraya gelecektir...

Onun bu cevabını duyanlar hisselerine düşen öğüdü almışlardır. Tavriyla ve sözleriyle o şöyle demek istiyordu:

Zengin de olsanız fakir de olsanız, sultan da olsanız derviş de olsanız sahip olduğunuz hiçbir şey ebedi olmayacaktır. Her şeyin bir sonu vardır.

(Sufi Öyküleri, Derleyen: Armağan Atabek,
Kitap Kent Yayınları, Konya, 2004, s. 73.)

Yukarıdaki hikâyede verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla belirleyip değerlendiriniz.

Halk arasında sık sık “Ne yapalım, kader böyleymiş!”, “Kaderimizde varsa zaten olur.” anlayışıyla sorumluluğu kadere veya Allah'a (c.c.) yükleme, ecel konusunda da “Nasıl olsa eceli gelen ölür.” tarzında karşımıza çıkmaktadır. Bu anlayış İslam'a uygun değildir, İnsana ömrü veren Allah'tır (c.c.), İnsan, ecelinin ne zaman geleceğini bilemez. Önemli olan, kendisine verilen ömrü Allah'ın (c.c.) istediği şekilde ona inanarak güzel ve yararlı işler yaparak geçirmektir. Diğer taraftan İslam'a göre insan, doğumla ölüm arasında sıkışmış bir varlık da değildir. İnsan ölümünden sonraki ahiret hayatında da yaşayacaktır. Kişi, ahiret hayatını dünyada kazanır, Dünyada sonsuz hayatı kazanamayan, ahiretteki kaderini kendisi çizmiş olur. Bizler de yaşamımızın bir gün son bulacağı bilinciyle kendimize, çevremize ve topluma faydalı birey olmaya özen göstermeliyiz. Vaktimizin kıymetini bilmeli ve onu gereksiz yere israf etmemeliyiz.

Etkinlik

Tartışalım

Hayatın sonlu olduğunun bilinmesi insan davranışlarını nasıl etkiler? Arkadaşlarınızla tartışınız.

(55) Rahmân suresi, 27. ayet.

(56) Ankebûl suresi, 57. ayet.

3.3. Başarı ve Başarısızlık

Düşünelim

Sizce başarı ve başarısızlık nedir? Bu kavramların kaderle ilişkisi nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Başarı, insanın yaptığı bir işten beklediği, amaçladığı sonucu elde etmesidir. Başarısızlık ise kişinin isteyip beklediği sonuca ulaşamamasıdır. Başarıya ulaşabilmenin birtakım yöntemleri vardır. Başarı, sebep-sonuç ilişkisine göre ortaya çıkar. Başarı, kişinin yalnızca inanç kimliğiyle değil, sebeplere tutunup işini gereğince yapmasıyla gerçekleşen bir sonuçtur. Hiçbir iş yapmayıp işlerini sürekli Allah'a (c.c.) ve başkalarına havale eden bir kişinin başarılı olması zaten mümkün değildir. Hangi şeyin başarı olduğu konusu ise kişinin inancı ve dünya görüşüne göre değişmektedir. Kur'an-ı Kerim'e göre yalnızca maddi anlamda başarı bir kişinin doğru yolda olduğunu göstermez.⁽⁵⁷⁾

Allah'ın (c.c.) evrende koymuş olduğu yasalardan biri de kişinin çalıştığının karşılığını elde etmesidir. Başarılı olmada ön koşul, çalışmadır. Bu nedenle İslam dini çalışmayı öğütler ve başarıya ulaşmak için çalışmak gerektiğini bildirir.⁽⁵⁸⁾ İnsan ne için çalışır, çaba gösterirse onu elde eder. İyiyi seçer, iyilik yaparsa iyiyi; kötüyü seçer, kötülük yaparsa kötüyü kazanır. Seçim ve eylemlerinin sorumluluğu da yine insana ait olur.⁽⁵⁹⁾

Çalışarak elde edilen bir sonuç iyi, doğru ve yararlı olursa kabul edilir. Bunun sınırları da aklın ve dinin ortak ilkeleriyle çizilir. Buna göre gerçek başarı, insanı dünyada ve ahirette yüceltir, mutlu eder ve onu kurtuluşa erdirir. Başarı ya da yenilginin sorumlusu kişinin kendisi olduğu için sonuçlarına katlanacak olan da odur. İnsanı özgür seçim ve eylemlerine uygun olarak başarıya ulaştıran Allah'tır (c.c.). Bu yönüyle başarı da kaderle ilgili bir kavramdır.

İnsan, bazen gerekli çabayı göstermez. İsteddiği sonucu elde edemeyince de bunu kadere yükler. Örneğin derslerine yeteri kadar çalışmayan veya nasıl çalışılması gerektiğini bilmeyen bir öğrencinin, başarısızlığının sebebini kadere yüklemesi doğru bir yaklaşım değildir. Hâlbuki derslerinde başarı elde etmek için öncelikle niçin çalıştığını, nasıl çalışması gerektiğini bilmesi ve başarılı olmak için elinden gelen gayreti göstermesi gerekir.

1.7

Başarının anahtarı, düzenli çalışmaktır.

Etkinlik

Sıra sizde

Size göre başarılı olmanın yöntemleri nelerdir? Siz başarılı olmak için neler yapıyorsunuz? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(57) bk. Sebe' suresi, 35-37. ayetler.

(58) bk. Necm suresi, 39-41. ayetler.

(59) bk. Fussilet suresi, 48. ayet.

3.4. Sağlık ve Hastalık

Düşünelim

Sağlıklı olmak ne demektir? Niçin önemlidir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kişinin bedenen, ruhen ve sosyal yönden iyilik hâline "sağlık" denir. Hastalık ise kişinin biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerden normal işleyişini değiştiren rahatsızlıklarını ifade eden sağlığın bozulması durumu demektir.

İslam dini, insanın ruh ve beden sağlığının korunmasına büyük önem verir. Bedenimiz ve sağlığımız, Allah'ın (c.c.) bize verdiği değer biçilemez birer emanettir. Bunun için İslam'da, insanın sağlıklı olması ve kendini hastalıklardan koruması dinî bir görev sayılmıştır. Bu bağlamda her insan, ruh ve beden sağlığını korumaktan sorumludur. Onun için İslam'ın getirdiği emir ve yasakların amaçları içinde sağlığın korunması da vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde sağlıklı olmanın önemini şöyle vurgular: **"Sizden kim huzuru yerinde, bedeni sağlıklı ve günlük yiyeceği de yanında olarak güne başlarsa sanki dünya nimetleri ona verilmiş gibidir."**⁽⁶⁰⁾ Onun için Hz. Peygamber (s.a.v.) pek çok hadisinde sağlığın kıymetinin bilinmesini ve korunması öğütler.⁽⁶¹⁾ Kendisi de dualarında Allah'tan (c.c.) sağlık istemiş, insanlara da bunu tavsiye etmiştir.⁽⁶²⁾

İnsan, evrendeki biyolojik yasalara göre hayatını sürdürür. Onun sağlıklı olması, hastalanması, iyileşmesi ve ölümü de bu yasalar çerçevesinde gerçekleşir. İnsanın yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirebilmesi sağlıklı olmasına bağlıdır. İnsanın hastalıktan korunabilmesi için bu yasaları bilmesi ve onlara uyması gerekir.

İslam'da sağlığın korunması esas ilke olmasına rağmen, insan bazen çeşitli sebeplerle sağlığını da kaybedebilir. Bu durumda ona düşen sorumluluk, hastalandığında tedavi olmaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurur: **"Ey Allah'ın kulları! Tedavi olunuz. Allah, verdiği her hastalığın şifasını da yaratmıştır. Fakat bunu bazıları bilir, bazıları bilmez."**⁽⁶³⁾ İnsan hastalandığı zaman yeniden sağlığına kavuşmak için çareler arar. Hastalığını iyileştirecek tedavi yollarını bulmaya çalışır. Doktora başvurur, ilacını kullanır, gerekiyorsa ameliyatını olur ve sonuçta şifayı Allah'tan (c.c.) bekler. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebu Huzâme (r.a.) isminde bir sahabinin, **"Biz, hastalıklardan korunuyoruz, dua ediyoruz ve tedavi oluyoruz. Bunlar kaderi değiştirir mi?"** sorusuna, **"Korunma, dua ve tedavi de kadedir."**⁽⁶⁴⁾ diye cevap verir.

Kur'an-ı Kerim'de, hastalığın da şifasının da Allah'tan (c.c.) geldiği hatırlatılır ve bu konuda Hz. İbrahim'in (a.s.) davranışı örnek

İslam, önce sağlığın korunmasını, hastalık durumunda da tedavi olunmasını öğütler.

1.8

(60) Tirmizî, Sünen, Zühd, 34, Çeviren: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınları, İstanbul, trsz.

(61) bk. Buhari, Rikâk, 1.

(62) bk. Müslim, Zikir, 35; İbn Mace, Sünen, Dua, 5, Çeviren: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1982.

(63) Buhari, Tıp, 1; Müslim, Selem, 69.

(64) Ahmed b. Hanbelî, Müsned, C III, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1989, s. 421.

gösterilir: "Hastalandığımda da O, bana şifa verir."⁽⁶⁵⁾ Şifanın Allah'tan (c.c.) geleceği inancı hastaya moral verir ve onun hastalığa karşı direncini, sabrını artırır ve iyileşmesine yardımcı olur.

İnsan, tüm boyutlarıyla yani bedensel, ruhsal ve çevresel açılardan gerekli tedbirleri alarak sağlığını koruyabilir. Örneğin gıda ve beslenmesinde temizliğe dikkat ettiği hâlde alkollü içecekler, sigara ve uyuşturucu gibi maddeler kullanıyorsa sağlıklı olması mümkün olamaz. Bütün bu imkânlarla sahip olduğu hâlde gerilim altında sorunlarla boğuşan insanın da sağlıklı olması düşünülemez. Bedenini temiz tutan bir kişi, temiz bir çevreye veya temiz su içme imkânına sahip değilse sağlığını istenilen şekilde koruyamaz. Bunun için İslam, sağlığın korunmasında beslenmenin yanı sıra bedensel, çevresel ve ruhsal açılardan da tedbirlerin alınmasını öğütler. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pek çok hadisinde, kişinin sağlığını koruyabilmesi için beden ve çevre temizliğine dikkat etmesinin önemi bildirilir. Örneğin konuyla ilgili bir hadiste şöyle buyrulur: "Evlerinizin önünü ve civarını temiz tutunuz."⁽⁶⁶⁾ Onun için bir kişinin sağlığı konusunda gerekli özeni göstermeyip bunu kadere yüklemesi İslam'a uygun bir tutum değildir.

İnsanın sağlıklı olması, hastalanması, iyileşmesi, ölümü vb. kaderin dışında değildir. İnsan-kader ilişkisinde insanın görevi, yüklediği sorumluluğun gereklerini yerine getirmektir. Ondan sorulacak olan da budur.

Etkinlik

Sıra sizde

Size göre hastalığı kader açısından nasıl değerlendirmeliyiz? Arkadaşlarınızla tartışınız.

3.5. Tevekkül

Düşünelim

"Önce tedbir, sonra tevekkül." sözü ile anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Tevekkül, kelime olarak güvenmek, dayanmak, havale etmek, bağlanmak gibi anlamlara gelir. Terim olarak tevekkül, kişinin yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü önlemi aldıktan sonra Allah'a (c.c.) dayanıp güvenmesi, sonucu Allah'tan (c.c.) beklemesi demektir.⁽⁶⁷⁾

Tevekkül, kader inancının bir sonucudur. Olaylar, bir düzen ve yasa çerçevesinde, sebep-sonuç ilişkisi içinde olup bitmektedir. İnsanlar, akıl ve hür iradeleriyle bu sebepleri bulabilirler. Tevekkül eden kimse, işinin gereğini yapar ve sonucu Allah'tan (c.c.) bekler. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "...Bir kere de karar verip azmettin mi artık Allah'a tevekkül et (O'na dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever."⁽⁶⁸⁾ Bir başka ayette de "Ey iman edenler! Tedbirinizi alın..."⁽⁶⁹⁾ buyrulur. İnananlara herhangi bir işi yapmadan önce gerekli önlemleri almaları öğütlenir. Yine Kur'an-ı Kerim'de, inananlardan sadece Allah'a (c.c.) tevekkül edilmesi istenir⁽⁷⁰⁾ ve tevekkül eden kimseye Allah'ın (c.c.) yeteceği bildirilir.⁽⁷¹⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.) ile bir sahabi arasında geçen şu konuşma da İslam'ın tevekkül anlayışına güzel bir örnek oluşturur. Bir kişi, "Ey Allah'ın Resulü! Devemi bağlayıp da mı Allah'a tevekkül edeyim yoksa

(65) Şu'arâ suresi, 80. ayet.

(66) Tirmizi; Edeb, 41; Ayrıca bk. Ebu Davud, Sünen, Eşribe, 22, Çeviren: Necati Yeniel - Hüseyin Karapınar, Şamî Yayınları, İstanbul, 1987; Buhari, Edeb, 84; Ebu Davud, Tahâret, 14.

(67) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 365.

(68) Â-i İmrân suresi, 159. ayet.

(69) Nisâ suresi, 71. ayet.

(70) bk. Mâide suresi, 11. ayet.

(71) bk. Talâk suresi, 3. ayet.

bağlamadan mı tevekkül edeyim?" diye sorar. Hz. Peygamber de (s.a.v.) şöyle buyurur: "Önce onu bağla, sonra Allah'a tevekkül et!"⁽⁷²⁾ Bu hadis, tevekkülün hiçbir zaman sebeplere sarılmaya aykırı olmadığını, aksine hem çalışıp hem de tevekkül etmek gerektiğini vurgulamaktadır. Gerçek tevekkül, Allah'ın (c.c.) takdir ettiği sebepleri elde etmek için çalışmaya aykırı değildir. Bu, Allah'ın (c.c.) evrendeki yasalarının bir gereği ve dünyadaki olayların oluşumunun temel esasıdır. Çünkü Allah (c.c.), tevekkül etmeyi emrettiği gibi sebepleri elde etmek için gayret göstermeyi de emreder. Sebeplere başvurmadan, "Kader ne ise o olur." şeklindeki bir anlayış, tembellikten veya tedbirsizlikten başka bir şey değildir. Bunun İslam'ın tevekkül anlayışı ile ilgisi yoktur. Örneğin gerekli güvenlik tedbirlerinin alınmaması sonucunda ülkemizde bazen ciddi yaralanma veya ölümlü sonuçlanan iş kazaları meydana gelmektedir. Bu tür üzücü bir olayın bireysel ve toplumsal pek çok olumsuz sonuçları vardır. Böyle bir durumda, kazadaki ihmaller göz ardı edilip olay kaderle ilişkilendirilerek sorumluluktan kurtulmaya çalışılmaktadır. Hâlbuki o iş yerinde öncelikle işçiler için gerekli güvenlik önlemlerinin alınması gerekirdi. Gerekli iş güvenliği tedbirlerini almayı sorumluluktan kurtulmaya çalışmak ne dinen ne hukuken ne de insani ve toplumsal olarak doğru bir davranıştır.

Tevekkül, çalışma ve ilerlemeye de engel değildir. İslam'da çalışmayı ve sebebe sarılmayı bırakıp "Allah'ın (c.c.) dediği olur." diyerek kenara çekilmek, kendi yapması gereken şeyleri Allah'tan (c.c.) beklemek yanlış bir tevekkül anlayışıdır. İslam'a göre akıllı, tedbirli ve dikkatli bir şekilde tevekkül etmek şöyle olur: Tarlasından iyi bir ürün almak isteyen bir çiftçi önce tarlayı güzelce nadas etmeli, tohumu ekmeli, gübresini atmalı, gerekirse sulamasını yapmalıdır. Ürüne zarar verecek şeylere karşı her türlü önlemi aldıktan sonra gerisini Allah'a (c.c.) bırakmalı, ona tevekkül edip güvenmelidir. Çünkü o çiftçi, tarlasından ürün elde etmek için elinden geleni yapmıştır. Artık tarlanın ürün vermesi için Allah'a (c.c.) tevekkül edip güvenecek, sonucu ondan bekleyecektir.

Allah'a (c.c.) tevekkül edip güvenen kişi, huzur ve güven içinde olur. Korkularını ve endişelerini güvene çevirir. Olaylar karşısında sabır, dayanıklılık ve güç kazanır, ümitsizliğe düşmez. Çünkü o, elinden geleni yapmış ve sonucu da Allah'a (c.c.) bırakmıştır.

1.9 Önce önlem, sonra tevekkül.

Öğrenelim

Kadere iman eden insan;

- Her şeyin Allah'ın (c.c.) bilgisi dahilinde olduğunu bilir ve ona sığınmanın güven ve huzurunu yaşar.
- Her şeyi en ince noktasına kadar bilen Allah'ın (c.c.), her şey için bir amaç belirlediğini bilir. Bu amacı anlamaya çalışır.
- Allah'ın (c.c.) evrene bir ölçü ve denge koyduğunu bilir. Allah'ın (c.c.) var ettiği bu dengeyi anlamaya ve korumaya gayret eder.
- Allah'ın (c.c.) her şeyi bir ölçü ve denge içinde yarattığını bilir. Bu dengenin bir parçası olarak karşılaştığı zorluklarla mücadelede Allah'a (c.c.) güvenip dayanır.

(72) Tirmizi, Sıfatü'l-Kıyâme, 60.

İslam dininde kader ve kaza inancının özünü, insanın evrenin yasaları çerçevesinde hareket etmesi, Allah'ın (c.c.) kendisine verdiği akıl ve iradeyi kullanarak sorumluluklarının bilincinde olması, çalışması ve üretmesi oluşturur. Buna rağmen toplumumuzda görülen ve çoğu kez "alın yazısı, kara talih, bahtsızlık, kıs-metsizlik" gibi kalıp yargılarla kaderle ilişkilendirilen yanlış anlayışlar vardır. Bunların çeşitli sebepleri vardır.

Günlük Yaşamda Halkımızın Kullandığı Deyimler

Zorlama anlamı ifade eden deyimler	Rızık konusunda kullanılan deyimler	Ecel konusunda kullanılan deyimler
<ul style="list-style-type: none"> Alın yazısı Allah (c.c.) yazdıysa bozsun. Kaderin cilvesi Kader mahkûmu Kader kurbanı Kaderine küs Göreceği varmış. İş olacağına varır. Takdir gelir, tedbiri bozar. 	<ul style="list-style-type: none"> Başına talih kuşu konmak Herkes nasibini yer. Vermeyince ma'bud, neylesin Mahmut. Allah (c.c.) birine "yürü ya kul-lum" dedi mi artık önünde durulmaz. Kısmeti(m) buymuş. 	<ul style="list-style-type: none"> Korkunun ecele faydası yoktur. Allah (c.c.) gecinden versin. Vadesi yetmiş. Vadesi dolmuş. Vadesi buymuş. Ecel geldi cihana, baş ağrısı bahane.

İslam dünyasında ve toplumumuzda ortaya çıkan yanlış kader anlayışının nedenlerinden biri de dinî metinlerin yanlış anlaşılmasıdır. Özellikle Emeviler döneminde ortaya çıkan Cebriye mezhebinin görüşleri, bu anlayışın oluşmasında etkili olmuştur. Cebriye mezhebine göre insanın kudreti, irade ve seçme hürriyeti yoktur. İnsan, yaptığı işleri kendi iradesiyle yapmaz. İnsanın tüm davranışları Allah (c.c.) tarafından zorla yaptırılır. İnsan rûzgârın önündeki tüy gibidir. Her şey Allah'ın (c.c.) mutlak kudreti ve iradesi ile meydana gelir.⁽⁷³⁾ Bu görüş, İslam'ın esasları olan insan sorumluluğunu ortadan kaldıran bir anlayıştır. Bu durumda, Allah'ın (c.c.) insanlara akıl vermiş olmasının, peygamber ve kitap göndermiş olmasının hiçbir anlamı kalmamaktadır. Ne yazık ki Kur'an ayetleri ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hadisleriyle uyumsuz bu anlayış tarih içerisinde Müslümanlar arasında siyasi, ekonomik ve kültürel sebeplerle yaygınlaşmıştır. Yine kaderciliğin İslam toplumunda yaygınlaşmasında yabancı kültürlerin de etkisi olmuştur. İslam coğrafyası genişleyip diğer kültürlerle karşılaşıncaya, o kültürlerdeki bazı kadercilik anlayışları Müslüman toplum üzerinde etkili olabilmektedir. Bir diğeri ise psikolojik sebeptir. Müslümanlar dünyada son iki yüzyıldır özellikle sanayi vb. alanlarda gerilemeye başlayınca, psikolojik olarak sığınacak mazeretler üretmeye başlamıştır. Bunu da yanlış kader anlayışı olarak ortaya çıkarmıştır.

Etkinlik

Sıra sizde

Sizce toplumumuzdaki yanlış kader anlayışının ortaya çıkmasının sebepleri başka nelerdir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(73) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 46.

4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Musa (a.s.)

Düşünelim

Toplumumuzda çocuklara Musa isminin verilmesinin sebebi nedir? Hz. Musa (a.s.) hakkında ne-ler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Musa (a.s.), M.Ö. yaklaşık 13 veya 15. yüzyılda Mısır'da doğmuştur. Soyu Hz. İbrahim'e (a.s.) dayanır. Allah'ın (c.c.) İsrailoğullarına gönderdiği peygamberlerden biridir. Kur'an-ı Kerim'in otuz dört suresinde 136 yerde ismi zikredilmektedir. Kur'an ile sahih hadislerde geçmiş peygamberler arasında kendisinden en çok söz edilen peygamberdir. Kur'an'da; Hz. Musa'nın (a.s.) dünyaya gelişi, Firavun'un sarayına girişi, Medyen'e gidişi, peygamber olarak seçilişi, İsrailoğullarını kurtarmak için Firavun'a gönderilişi, onunla mücadelesi ve İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarışı, Sina'da ilahi emirleri alışı, çöldeki olaylar ve İsrailoğullarına rehberlik edişi anlatılır. Hz. Musa'nın (a.s.) kıssası şöyledir:

Hz. Yusuf (a.s.) ile Mısır'a yerleşen İsrailoğulları orada on iki kabileye ayrıldı ve gitgide çoğaldı. Onların çoğalması yerli Mısır halkının hoşuna gitmedi. O günlerde bir kâhin, Firavun olarak adlandırılan Mısır hükümdarına, İsrailoğullarından doğacak bir çocuğun Mısır devletinin yıkılmasına neden olacağını söyledi. Firavun, bu kâhine inanarak her yere asker gönderip İsrailoğullarının doğacak erkek çocuklarının öldürülmesini emretti. İsrailoğullarından olan Hz. Musa da (a.s.) o günlerde doğdu. Hz. Musa'nın (a.s.) annesi, Firavun'un askerlerinin oğlunu öldürmelerinden korkuyordu. Allah (c.c.), Hz. Musa'nın (a.s.) annesine, **"...Onu emzir, başına bir şey gelmesinden korktuğun zaman onu denize (Nil'e) bırak, korkma, üzülme. Çünkü biz onu sana döndüreceğiz ve onu peygamberlerden kılacağız..."**⁽⁷⁴⁾ diye bildirdi. Allah'ın (c.c.) bu bildirisi üzerine annesi, onu bir sandığa koyarak Nil Nehri'ne bıraktı. Firavun'un askerleri, nehrin kenarında sandığı buldular ve Hz. Musa'yı (a.s.) Firavun'a götürdüler. O sırada Firavun'un yanında bulunan karısı, **"...Sakin onu öldürmeyin. Belki bize faydası dokunur ya da onu evlat ediniriz..."**⁽⁷⁵⁾ dedi. Firavun, karısının teklifini kabul etti. Çocuğu emzirecek bir kadın aramaya başladılar. Hz. Musa (a.s.), gelen kadınların hiç birisini emmiyordu. Bu arada, nehre bırakıldığı andan itibaren annesinin söylemesi üzerine bütün olup bitenleri izleyen Hz. Musa'nın (a.s.) ablası⁽⁷⁶⁾, **"...Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aile göstereyim mi? dedi."**⁽⁷⁷⁾ Onlar da Hz. Musa'nın (a.s.) ablasının bu teklifini kabul ettiler. Böylelikle Hz. Musa (a.s.), Firavun'un sarayında, kendi annesi tarafından büyütüldü.

Hz. Musa (a.s.), olgunluk çağına ulaşip gelişimini tamamlayınca, kendisine Allah (c.c.) tarafından ilim ve hikmet verildi,⁽⁷⁸⁾

Hz. Musa (a.s.), bir gün sokakta İsrailoğullarından biriyle Mısırlı birini kavga ederken gördü. İsrailoğullarından olan, kendisinden yardım istedi. Hz. Musa da (a.s.) kazara Mısırlının ölümüne sebep oldu.⁽⁷⁹⁾ Bunun üzerine Hz. Musa (a.s.), **"...Rabb'im! Şüphesiz ben nefsiime zulmettim. Beni affet, dedi. Allah da onu affetti..."**⁽⁸⁰⁾

(74) Kasas suresi, 7. ayet.

(75) Kasas suresi, 9. ayet.

(76) bk. Kasas suresi, 11. ayet.

(77) Kasas suresi, 12. ayet.

(78) bk. Kasas suresi, 14. ayet.

(79) bk. Kasas suresi, 15. ayet.

(80) Kasas suresi, 16. ayet.

Şehirde bir adam Hz. Musa'ya (a.s.), "...Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında senin durumunu görüşüyorlar. Şehirde hemen çık..."⁽⁸¹⁾ deyince Mısır'dan ayrılarak Medyen'e gitti. Orada Şuayb (a.s.) peygamberin kızı ile evlendi.

Hz. Musa (a.s.), Medyen'de yaklaşık sekiz yıl kaldıktan sonra Mısır'a gitmek üzere ailesiyle birlikte oradan ayrıldı.⁽⁸²⁾ Sina Dağı'nın yakınından geçerken dağ tarafında bir ateş gördü. Ailesine, beklemelelerini söyleyip ateşin olduğu yere gitti. Orada Hz. Musa'ya (a.s.) Allah (c.c.) tarafından peygamberlik görevi ve pek çok mucizeler verildi. Kardeşi Hz. Harun da (a.s.) kendisine yardımcı olarak görevlendirildi.⁽⁸³⁾

Hz. Musa (a.s.), kardeşi Hz. Harun (a.s.) ile birlikte Allah'ın (c.c.) emriyle Firavun'u ve orada bulunanları hakka davet etmek ve İsrailoğullarının serbest bırakılmasını söylemek üzere Mısır'a gitti. Firavun'a: "...Ey Firavun! Şüphesiz ki ben âlemlerin Rabb'i tarafından gönderilmiş bir peygamberim. Bana, Allah'a karşı sadece gerçeği söylemem yaraşır. Ben size Rabb'inizden açık bir delil (mucize) getirdim. Artık İsrailoğullarını benimle gönder."⁽⁸⁴⁾ dedi.

Firavun, Hz. Musa'nın (a.s.) peygamberliğini kabul etmedi ve ondan bir mucize göstermesini istedi. O dönemde Mısır'da sihirbazlık çok yaygındı. Allah da (c.c.) Hz. Musa'ya (a.s.) daha çok sihirbazlık alanında peygamberliğini ispat edecek mucizeler göstermesine imkân verdi. Hz. Musa (a.s.) esasını yere atınca büyük bir ejderha oldu. Firavun'un adamları, bunun bir sihirbazlık olduğunu söylediler. Bunun üzerine Firavun, Mısır'daki en ünlü sihirbazları toplattı ve onlardan Hz. Musa (a.s.) ile yarışarak onu yenmelerini istedi. Sihirbazlar, ellerindeki ipleri yere atıp yılan şeklinde göstererek halkı büyülediler, oradakilerin gözlerini boyadılar. Bunun üzerine Hz. Musa (a.s.), Allah'ın (c.c.) emri ile elindeki esasını yere bıraktı. Asası büyük bir yılanla dönüştü ve sihirbazların uydurduğu yılanları yutmaya başladı. Sihirbazlar, Hz. Musa'nın (a.s.) yaptığının bir sihir olmadığını anladılar. Onun peygamber olduğuna inandılar ve secdeye kapanarak⁽⁸⁵⁾ "**Âlemlerin Rabb'ine iman ettik dediler. Musa ve Harun'un Rabb'ine.**"⁽⁸⁶⁾ dediler.

Firavun ve adamları gördükleri bu mucize karşısında bile Hz. Musa'nın (a.s.) peygamber olduğunu kabul etmediler ve onu öldürmeye karar verdiler.⁽⁸⁷⁾ Hz. Musa (a.s.), kavmini topladı ve Allah'ın (c.c.) "...**Kullarımı geceleyin yola çıkar...**"⁽⁸⁸⁾ emrine uyarak onlarla birlikte Mısır'dan ayrıldı. Firavun ve adamları, güneş doğarken onların peşine düştüler. Onlara, Kızıldeniz'in kıyısında yetiştiler. "**İki topluluk birbirini görünce Musa'nın arkadaşları, 'Eyvah yakalandık' dediler.**"⁽⁸⁹⁾ Ancak Hz. Musa (a.s.), Allah'ın (c.c.) emriyle elindeki asayı denize vurunca bir mucize olarak deniz yarıldı, Hz. Musa (a.s.) ve İsrailoğulları karşı kıyıya ulaştılar. Onları takip eden Firavun ve adamları, denizin tekrar birleşmesiyle boğularak öldüler.⁽⁹⁰⁾

Hz. Musa (a.s.), İsrailoğulları ile birlikte Kızıldeniz'i geçip Tih Sahrası'na geldi. Burada kardeşi Hz. Harun'u (a.s.) kavminin başına vekil bırakıp Sina Dağı'na gitti. Orada kırk gün kaldı ve Allah'a (c.c.) ibadet etti. Bu sırada Allah (c.c.) tarafından kendisine Tevrat indirildi.

Hz. Musa (a.s.), kavminin yanına döndüğünde, onların Hz. Harun'u (a.s.) dinlemeyerek altından yapılmış bir buzağıya taptıklarını gördü.⁽⁹¹⁾ Bu duruma çok üzüldü. Buzağıyı yapan Samiri adlı kişiyi oradan kovdu. İsrailoğulları da yaptıklarına pişman olup tövbe ettiler.

(81) Kasas suresi, 20. ayet.

(82) bk. Kasas suresi, 26-28. ayetler.

(83) bk. Kasas suresi, 29-35. ayetler.

(84) A'râf suresi, 104-105. ayetler.

(85) bk. A'râf suresi, 107-120. ayetler.

(86) A'râf suresi, 121-122. ayetler.

(87) bk. A'râf suresi, 127. ayet.

(88) Şu'arâ suresi, 52. ayet.

(89) Şu'arâ suresi, 61. ayet.

(90) bk. Şu'arâ suresi, 62-66. ayetler.

(91) bk. Tâ-Hâ suresi, 86-97. ayetler.

Hız. Musa (a.s.), Allah'tan (c.c.) getirdiği kuralları kavmine açıkladı ve onları ibadet etmeye çağırdı. Onlar, önce karşı çıktılar fakat daha sonraları sıkıntıya düştüklerinde kurallara uymayı ve ibadet etmeyi kabul ettiler. Hız. Musa (a.s.), onları bir arada tutmak için Filistin'e yerleştirmek istedi. Ancak onun emirlerine uymadılar.⁽⁹²⁾ Hız. Musa (a.s.) ve Hız. Harun'u (a.s.) bu mücadelede yalnız bıraktılar.

Hız. Musa (a.s.) ve Hız. Harun'dan (a.s.) sonra İsrailoğulları on iki kabile hâlinde yeryüzüne dağıldılar. Günümüzde İsrail'de ve dünyanın çeşitli yerlerinde yaşayan Yahudiler, bu İsrailoğullarının soyundan gelmektedirler.

Hız. Musa (a.s.) Kur'an-ı Kerim'de şu özellikleriyle anlatılır: O hem resul hem nebidir, ihlas sahibidir.⁽⁹³⁾ Allah (c.c.) tarafından ona sevgi verilmiştir ve onun kontrolünde yetiştirilmiştir.⁽⁹⁴⁾ Güçlü ve güvenilirdir.⁽⁹⁵⁾ Kur'an-ı Kerim'de Hız. Musa'nın (a.s.), Hız. Muhammed'i (s.a.v.) müjdeleyen bir peygamber olduğu bildirilir.⁽⁹⁶⁾ Hız. Peygamber'in (s.a.v.) hadislerinde de Hız. Musa'dan (a.s.) bahsedilir. Bir hadiste onunla ilgili olarak şöyle buyrulur: "**Şüphesiz Musa, hayâ sahibi bir insan idi.**"⁽⁹⁷⁾

İslami geleneğe Hız. Musa'ya (a.s.) Allah'ın kendisiyle konuştuğu kişi anlamında "Kelimullah" denilmektedir. Çünkü Allah (c.c.), Hız. Musa (a.s.) ile aracısız konuşmuş ve ona vahyini bildirmiştir.

Hız. Musa (a.s.) ve Hız. Harun (a.s.), İsrailoğullarını Allah'a (c.c.) inanmaya ve ibadet etmeye davet eden peygamberlerdendir. Onların Firavun gibi bir güç karşısında gösterdikleri asil ve sabırlı duruş önemlidir. Allah'ın (c.c.) vahyinden defalarca uzaklaşmalarına rağmen, kavimlerini Allah'ın (c.c.) dinine davet etmekten usanmamışlardır.

Etkinlik

Tarih şeridi oluşturuyoruz

Arkadaşlarınızla Hız. Musa'nın hayatını gösteren bir tarih şeridi oluşturunuz.

5. Bir Ayet Tanıyorum: Ayet el-Kürsi ve Anlamı

Düşünelim

Kürsü ne demektir? Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir ayetin kürsü olarak adlandırılmasının sebebi sizce ne olabilir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Ayet el-Kürsi, Bakara suresinin 255. ayetidir. İçinde ilahi hükümlerlik, ilahi ilim ve kudret anlamına gelen "kürsi" kelimesi geçtiği için bu ayete "Ayet el-Kürsi" denir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), Übey b. Kâ'b (r.a.) adlı sahabiye, "**Allah'ın kitabından hangi ayet en büyüğüdür?**" diye sorar. O da "**Ayet el-Kürsi**" diye yanıtlar. Hız. Peygamber (s.a.v.) bu cevaba çok memnun olur ve onu tebrik eder.⁽⁹⁸⁾

Ayet el-Kürsi'de, Allah'ın (c.c.) birliği, varlıklar üzerindeki mutlak hâkimiyeti, kudretinin ve ilminin sonsuzluğu, tüm varlıkları koruyup denetimi altına alması ve her türlü eksiklikten uzak olması anlatılır.

(92) bk. Mâide suresi, 21-26. ayetler.

(93) bk. Meryem suresi, 51. ayet.

(94) bk. Tâ-Hâ suresi, 38. ayet.

(95) bk. Kasas suresi, 26. ayet.

(96) bk. A'râf suresi, 157. ayet.

(97) Buhari, Tefsir (Ahzâb), 11.

(98) Müslim, Müsâfirin, 258.

Hız Peygamber (s.a.v.), vakit namazlarından sonra Ayet el-Kürsi'nin okunmasını ve arkasından otuz üçer defa "Sübhanallah, Elhamdülillah ve Allahü ekber" denilmesini öğütlemiştir.⁽⁹⁹⁾ Onun için her namazdan sonra tespih çekilmezden önce Ayet el-Kürsi okunur. Namazda da Fâtiha suresinden sonra ek ayet olarak okunabilir. Yine dua niyetiyle her zaman okunması sevaptır.

AYET EL-KÜRSİ	
OKUNUŞU	ANLAMI
Bismillâhırrahmânırrahîm	Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (c.c.) adıyla
"Allahü lâ ilâhe illâ hüvel hayyül kayyüm, Lâ te'hezühü sinetün velâ nevm, Lehü mâ fis-semâvâti ve mâ fil-ard, Men zellezî yeşfeu indehü illâ bi-iznih, Ya'lemü mâ beyne eydîhim ve mâ haffehüm, Velâ yuhîtüne bi-şey'in min ilmihî illâ bimâ şâe, Vesia kürsiyyühüs-semâvâti vel-ard, Velâ yeüdühü hıfzuhümâ, Ve hüvel alıyyül azîm."	Allah, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayandır, Diridir, kayyümdür (her şeyin varlığı O'na bağlı ve dayalı olandır), O'nu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku, Göklerdeki her şey, yerdeki her şey O'nundur, İzni olmaksızın O'nun katında şefaatte bulunacak kimdir? O, kulların önlerindeki ve arkalarındakileri (yaptıklarını ve yapacaklarını) bilir, Onlar O'nun ilminden, kendisinin dilediği kadarından başka bir şey kavrayamazlar, O'nun kürsüsü, bütûn gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır, (O, göklere, yere, bütûn evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na güç gelmez, O, yücedir, büyüktür,

Etkinlik

Kim sıralayacak

Ayet el-Kürsi'nin ifadelerini kartonlara yazıp karışık hâldede tahtaya asınız. Daha sonra doğru bir şekilde sıralamaya çalışınız. Ardından anlamı üzerinde sınıfça konuşunuz.

Kelime-i şehadet ve İhlas suresi, İslam'ın özü olan tevhit inancını insanlara bildirir. Ayet el-Kürsi de aynı şekilde İslam'ın tevhit inancını bizlere daha detaylı olarak bildiren bir ayettir. Bu ayet, inanılması ve ibadet edilmesi gereken Allah'ı (c.c.) insanlara tanıtan eşsiz bir açıklama ve delildir. Ayet el-Kürsi, Allah'tan (c.c.) başka cansız, bilgisiz, hiçbir şeye gücü yetmeyen varlıklara inanan veya Allah'a (c.c.) ulaşmak için bunları aracı kılarak ona ortak koşanlara, Allah'ı (c.c.) tanıtmak için onun eşsiz sıfatlarından bir kısmının zikredildiği bir ayettir. Bu çerçevede ayette, Allah'ın (c.c.) yüceliği, sıfatları, evrende meydana gelen bütün olayların tamamen onun iradesi doğrultusunda gerçekleştiği, onun isteği ve izni olmadan hiç kimsenin başkasına şefaate edemeyeceği, onun kürsüsü (hükümraniği, ilmi, yüceliği), göklerde ve yerdekilerin ona ait olduğu vb. vurgulanır.⁽¹⁰⁰⁾

Sonuç olarak Ayet el-Kürsi'de ezeli, ebedi, her şeyi yaratıp yöneten, her şeyin sahibi ve hâkimi olan, her şeyi bilen, her şeye gücü yeten vb. sıfat ve özelliklere sahip olan Allah'a (c.c.), inanılması ve ibadet edilmesi bildirilir. İnanıp ibadet edilecek tek varlık odur.

Etkinlik

Sıra sizde

Sizce Ayet el-Kürsi'den ne gibi mesajlar çıkarılabilir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(99) Beyhaki, Şuabü'l-İman, Cilt: 2, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410, s. 458.

(100) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, C 1, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017, s. 400-401.

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Evrendeki ölçü ve düzen ile ilgili örnekler veriniz.

.....

.....

2. İnsanın iradesi ve sorumluluğu ile kader arasındaki ilişki nedir? Açıklayınız.

.....

.....

3. Tevekkül inancı insana neler kazandırır? Belirtiniz.

.....

.....

.....

4. Evrende her şeyin bir sonunun olması ne demektir? Örneklerle açıklayınız.

.....

.....

.....

5. Ayet el-Kürsî'nin ana konusu nedir? Belirtiniz.

.....

.....

.....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

"tevekkül, küllî irade, kader, evrenin yasaları, ecel, rızık, kaza"

1. Allah'ın (c.c.) ezelden ebede kadar olacak her şeyin zamanı, yeri ve özelliklerini sınırsız bilgisiy-le bilmesi ve takdir etmesi yani belirlemesine ..... denir.
2. Allah'ın (c.c.) ezelde irade ve takdir ettiği şeylerin, yeri ve zamanı gelince, ezeldeki ilim, irade ve takdire uygun olarak yaratması ile meydana gelmesine ..... denir.
3. Evrende görülen mükemmel ve değişmez ilkelere ..... denir.
4. Allah'ın (c.c.) tüm canlılara yiyip içmek ve yararlanmak için verdiği her şeye ..... denir.
5. Kişinin yapacağı işlerde kendisine düşen görevleri yapıp her türlü önlemi aldıktan, yeterli ve ge-rekli çalışmaları en güzel biçimde yerine getirdikten sonra Allah'a (c.c.) dayanıp güvenmesine, sonucu Allah'tan (c.c.) beklemesine ..... denir.

- C. Aşağıdaki sorulardan her biri için dört cevap seçeneği verilmiştir. Seçeneklerden yalnızca biri doğrudur. Doğru seçeneği bularak işaretleyiniz.**
1. "Rüzgârları da aşılایıcı olarak gönderip yukarıdan su indirerek sizi onunla suladık..." (Hicr suresi, 22. ayet.)
Yukarıdaki ayet aşağıdaki evrenin yasalarından hangisiyle ilgilidir?
A) Fiziksel B) Biyolojik C) Toplumsal D) Psikolojik
2. İslam'ın kader anlayışla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?
A) İnsan, evrenin yasalarına uygun yaşamalıdır.
B) İnsan, kendi sınırları içinde kaderini belirleme özgürlüğüne sahiptir.
C) İnsanın davranışları önceden belirlenir.
D) İnsan yaptıklarından sorumludur.
3. Halk arasında "alın yazısı ve yazgı" deyimleri aşağıdaki kavramlardan hangisiyle ilişkilendirilerek kullanılmaktadır?
A) Özgürlük B) Sorumluluk C) Kader D) Tevekkül
4. İslam geleneğinde "Kelimullah" olarak anılan peygamber aşağıdakilerden hangisidir?
A) Hz. İsa (a.s.) B) Hz. Musa (a.s.) C) Hz. Harun (a.s.) D) Hz. Süleyman (a.s.)
5. Aşağıdaki fiil ve davranışlardan hangisi insanın cüzi iradesi içindedir?
A) Kalp atışı B) Cinsiyeti C) Çalışması D) Milliyeti
- Ç. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanları başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.**
1. ( ) Dünya hayatının sona ermesi anına ecel denir.
2. ( ) Allah (c.c.), evrendeki her şeyi bir ölçü, ahenk ve düzen içinde yaratmıştır.
3. ( ) Toplumun ahlaki kurallara uyması biyolojik yasaların gereğidir.
4. ( ) İnsanların ecelleri Allah (c.c.) tarafından belirlenir.
5. ( ) İnsan, sonsuz bir irade gücüne sahiptir.
6. ( ) Kader ve kazaya iman etmek İslam'ın şartlarından değildir.
7. ( ) Biyolojik yasalara, doğa yasaları da denir.
8. ( ) Tevekkül, kader inancının bir sonucudur.
9. ( ) İslam'a göre tevekkül, çalışma ve ilerlemeye engel değildir.
10. ( ) Allah'ın (c.c.) evrende koymuş olduğu yasalardan biri de kişinin çalıştığına karşılığını elde etmesidir.
- D. Defterinize, "Kadercilik Anlayışı ve Zararları" konulu bir kompozisyon yazınız.**

2. ÜNİTE

ZEKÂT VE SADAKA

Ünitemize Hazırlanalım

1. Zekât, sadaka, infak, nisap ve öşür kavramlarının anlamlarını sözlük ve ansiklopedilerden araştırıp defterinize yazınız.
2. Kur'an-ı Kerim'de zekât, sadaka, infak gibi doğrudan paylaşmaya yönelik ayetlerin yaklaşık sayısı hakkında bilgi edininiz. Kur'an-ı Kerim'de paylaşma üzerinde niçin bu kadar çok durulduğunu araştırınız.
3. Çevrenizde yardıma muhtaç birini gördüğünüzde hissettiklerinizi defterinize yazınız.
4. Bir ilmihalin zekât bölümünü okuyup zekâtı kimlerin, nelerden ve kimlere vereceğini defterinize listeleyiniz.
5. Kur'an-ı Kerim mealinden Mâ'ün suresini bulup okuyunuz. Surenin ana konusunu belirleyip surede verilen mesajları defterinize yazınız.

1. İslam'ın Paylaşma ve Yardımlaşmaya Verdiği Önem

Düşünelim

"Mutluluk paylaşıldıkça artar, üzüntü paylaşıldıkça azalır." sözünün anlamı üzerinde arkadaşlarınızla konuşunuz.

Paylaşmak ve yardımlaşmak, herhangi bir şeyi başkalarıyla bölüşmek, bir işin yapılmasına katılmak, birbirinin sevinç ve üzüntüsüne ortak olmak demektir.

İnsan, toplumsal bir varlıktır. Hiç kimse tek başına yaşayamaz. Bu insan için doğuştan gelen bir özelliktir. Toplumsal yaşam birlikte iş yapmayı, paylaşma ve yardımlaşmayı gerektirir. İnsan vücudundaki organlardan her biri nasıl diğerine ihtiyaç duyuyorsa, toplum içinde yaşayan insanların da birbirine ihtiyacı vardır. Çünkü toplumda işler paylaşma ve yardımlaşma içinde yürütülür. Paylaşma ve yardımlaşma yoluyla insan, hayatındaki ihtiyaçlarını kolayca giderebilir. Örneğin öğretmen, öğrencisinin eğitim ve öğretimi ile yakından ilgilendir. Doktor, hastasının iyileşmesi için çaba harcar. Fırıncı, asker, polis vb. işini iyi bir şekilde yapmaya özen gösterir. Herkes görev ve sorumluluklarını yerine getirirse toplumda huzur ve güven oluşur.

Etkinlik

Başka ne var?

Toplumsal bir varlık olması dışında insanı paylaşma ve yardımlaşmaya yönlendiren hangi sebepler vardır? Arkadaşlarınızla belirleyip değerlendiriniz.

Toplumsal bir varlık olmasının yanı sıra insanın doğasında paylaşmak ve yardımlaşmak gibi özellikler vardır. Onun için beraber yaşadığı insanların maddi ve manevi sıkıntılarını, üzüntülerini gördüğü zaman bunların giderilmesinde onlara yardım etmek ister. İnsan, sorunlarını da tek başına çözemez. Yardımlaşmak zorundadır. Bu zorunlulukların yaşama geçirilmesi insan olma özelliğimizdendir.

Etkinlik

Düşünelim

Hangi durumlarda aileniz, akraba ve dostlarınızla birlikte olmayı ister, onların yardımına ihtiyaç duyarsınız? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Çevremizdeki insanlarla maddi imkânlarımızı paylaşırız. Çünkü bütün insanlar, imkânları ve ihtiyaçları açısından aynı değildir. Toplumda varlıklı kimseler olduğu gibi yoksul olanlar ve yardıma ihtiyaç duyanlar da vardır. Bu kişiler, çoğu zaman yeme, içme, giyinme, barınma ve sağlık gibi en temel gereksinimlerini bile karşılamakta zorlanırlar. Varlıklı kimseler, beraber yaşadığı ihtiyaç sahibi insanların sıkıntılarını, üzüntülerini gördüğü zaman onları gidermek ister. Bu, insan olmanın ve birarada yaşamamanın bir gereğidir.

İnsan, maddi imkânları yanında sevinç ve üzüntülerini de başkalarıyla paylaşmaya ihtiyaç duyar. Örneğin doğum günümüzde veya önemli bir sınavı başardığımızda sevinç ve mutluluğumuzu ailemizle, arkadaşlarımızla, akraba ve dostlarımızla paylaşmak isteriz. Yine üzüntülü bir günümüzde bizi teselli edecek insanlara ihtiyaç duyarız. Böyle anları paylaşmak üzüntülerimizi azaltır. Birinin sıkıntısını gidermek, birinin derdine çare olmak bize huzur ve mutluluk verir. Yardım ettiğimiz o insanları bize yaklaştırır. Aramızdaki sevgiyi artırır. Böylece hem çevremizdeki sevgi çemberi genişler hem de toplumsal barış yaygınlaşır.

İslam, maddi ve manevi paylaşma ve yardımlaşmaya önem veren bir dindir. Çünkü İslam, insanların mutlu ve huzurlu bir ortamda yaşamalarını amaçlar. Toplumda barış ve sevginin egemen olmasını ister. İslam dininde her yönüyle paylaşma ve yardımlaşma "iyilik" kapsamında değerlendirilir. Kur'an-ı Kerim'de, "...iyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın..."⁽¹⁾ gibi pek çok ayette iyiliğin bir parçası ve iyiliğe ulaşmanın yollarında biri olarak paylaşma ve yardımlaşma emredilir. Bir ayette şöyle buyrulur: "**Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe asla erişemezsiniz...**"⁽²⁾

2.1

Başarı, çalışma ve yardımlaşmayla gerçekleşir.

Kur'an'da en çok üzerinde durulan ve teşvik edilen hususlardan biri, Allah'ın (c.c.) verdiği nimetlerin paylaşılmasıdır. Bu bağlamda öncelikle insanların birbirleriyle sahip oldukları maddi imkânları paylaşmaları öğütlenir. Bununla ilgili olarak Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "**Ey iman edenler!**"... **size rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda harcayın...**"⁽³⁾ buyrulmaktadır. Allah (c.c.) yolunda harcamak, zor durumda olanlara yardım etmektir.

İslam, kişinin sahip olduğu maddi imkânlarını anne ve baba, akraba, komşu, yoksul ve kimsesizlerle paylaşmasını ister. Onların korunup gözetilmesini, ihtiyaçlarının karşılanmasını öğütler. Bu durum, Kur'an'da pek çok ayette sıkça vurgulanır. Bir ayette şöyle buyrulur: "**Sana Allah yolunda ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: 'Hayır olarak ne harcarsanız o, ana-baba, akraba, yetimler, fakirler ve yolda kalmışlar içindir...**"⁽⁴⁾ İslam'ın paylaşma ve yardımlaşmaya ilişkin öğütleri yoğun bir şekilde İsrâ suresinde yer alır. Surede paylaşma ve yardımlaşmayı öğütleyen ayetlerde dengeli paylaşma bilinci hususunda bazı ölçütler de ortaya konur. Bunlar; bütün nimetleri verenin Allah (c.c.) olduğunu hatırdan çıkarmamak, paylaşmaya akrabalarından başlamaktır. Ayrıca harcarken dengeli olmak, saçıp savurmamak, fakirlere, yolda kalmışlara yardım etmek, özellikle muhtaç olmasına karşı isteyemeyenleri gözetmek şeklinde özetlenebilecek ölçütlerdir.⁽⁵⁾

Etkinlik

Belirleyelim

İsrâ suresinin 26-30. ayetlerini Kur'an-ı Kerim mealinden okuyunuz. Ayetlerde paylaşma ve yardımlaşma ile ilgili hangi öğütlerin yer aldığını belirleyerek arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İslam, durumu iyi olanların olmayanlara yardım etmelerini, fakirlerin onların mallarındaki hakkı olarak değerlendirir. Bir ayette şöyle buyrulur: "**Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır.**"⁽⁶⁾ Onun için İslam dininde elindeki imkânları yoksullarla paylaşmayanlar eleştirilir. Örneğin Mâ'ûn suresinde yoksulu doyurmayan ve yoksulu doyurmaya teşvik etmeyenler, yetimi itip kakanlar ve en ufak bir yardıma engel olanlar kınanır.⁽⁷⁾

(1) Mâide suresi, 2. ayet.

(2) Âl-i İmrân suresi, 92. ayet.

(3) Bakara suresi, 254. ayet.

(4) Bakara suresi, 215. ayet.

(5) bk. İsrâ suresi, 26-30. ayetler.

(6) Zâriyât suresi, 19. ayet.

(7) bk. Mâ'ûn suresi, 2-3. ayetler.

Hız. Peygamber de (s.a.v.) pek çok hadisinde paylaşma ve yardımlaşmanın önemini vurgular. Örneğin bir hadisinde toplumu bir bedene benzeterek toplumsal bütünlüğü sağlamada paylaşma ve yardımlaşmanın önemini şöyle belirtir: **“Müminler birbirlerini sevmeye, birbirlerine merhamet ve şefkat göstermede tıpkı bir organı rahatsızlandığında diğer organları da uykusuzluk ve yüksek ateşle bu acıyı paylaşan bedene benzer.”**⁽⁸⁾ Yine, **“Yanı başındaki komşusu açken tok yatan kimse gerçek anlamda iman etmemiştir.”**⁽⁹⁾ ve **“...İnsanların en hayırlısı, insanlara en fazla yararı dokunandır.”**⁽¹⁰⁾ gibi pek çok hadisinde Müslümanın temel özelliklerinden birinin paylaşma ve yardımlaşmaya önem vermek olduğuna işaret eder.

2.2 İslam dini, yardımlaşmayı emreder.

İslam'da paylaşma ve yardımlaşma sadece maddi konularda değerlendirilmez. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de verecek bir şeyi olmayanın muhtaç durumda olanlara gönül alıcı güzel sözler söylemesi, paylaşma bilinci kapsamında değerlendirir.⁽¹¹⁾ Hadislerde de insanların sevinç ve üzüntülerini paylaşmak Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından sayılmıştır. Bu bağlamda hasta ziyareti, davete icabet, cenazelere katılmak ve taziyede bulunmak hadislerde öğütlenen paylaşma ve yardımlaşma örneklerindedir.⁽¹²⁾ Bu kapsamda İslam'a göre üzüntülü bir arkadaşımızı teselli etmek, birbirimizin sorunlarını dinleyip yol göstermek yardımdır.

İslam dininde hiçbir yarar gözetmeksizin sadece Allah'ın (c.c.) rızasını, hoşnutluğunu kazanmak amacıyla gerçekleştirilen maddi ve manevi yardımlaşmanın Allah (c.c.) katında da bir mükâfatı vardır. Kur'an-ı Kerim'de bir ayette, **“Mallarını gece gündüz; gizli ve açık Allah yolunda harcayanlar var ya, onların Rab'leri katında mükâfatları vardır. Onlara korku yoktur. Onlar mahzun da olacak değillerdir.”**⁽¹³⁾ buyrulur ve böyle davrananları Allah'ın (c.c.) sevdiği bildirilir.⁽¹⁴⁾ Hz. Peygamber de (c.c.) konuyla ilgili bir hadisinde şöyle buyurur: **“Müslüman Müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu yalnız bırakmaz, bir kimse Müslüman kardeşinin ihtiyacını karşılırsa Allah da ona yardım eder. Bir kimse bir Müslümanın sıkıntısını giderirse Allah da kıyamet gününü onun sıkıntılarında birini giderir. Bir kimse din kardeşinin ayıbını örterse Allah da kıyamet gününde onun ayıbını örter.”**⁽¹⁵⁾

İslam dininin paylaşma ve yardımlaşmaya verdiği önemin en güzel örneği Mekke'den Medine'ye hicret eden muhacirlerle Medineli Müslümanlar yani ensar arasında gerçekleştirilen kardeşlik dayanışmasıdır. Bu, tarihte benzeri görülmemiş bir dayanışma, paylaşma ve fedakârlık örneğidir. Medineli sahabiler, sadece inançlarından dolayı her şeylerini bırakarak Mekke'yi terk etmek zorunda kalan Mekke'li muhacirler ile bütün imkânlarını paylaşmışlardır. Bundan dolayı da “ensar” (yardım edenler) adını almışlardır. Bu yardımlaşmanın temeli mal zenginliğine değil, iman ve gönül zenginliğine dayanır. İslam'ın

(8) Müslim, Birr, 66.

(9) İbn Ebu Şeybe, el-Musannef, İman ve Rüya, 6, Tahkik: Habiburrahmân el-A'zamî, el-Mektebül-İslâmî, Beyrut, 1983.

(10) Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, C 1, Tahkik: Hamdi b. Abdulmecid es-Selâfi, Müessesetü'l-Risale, Beyrut, 1986, s. 365.

(11) bk. İsrâ suresi, 28. ayet.

(12) bk. Buhari, Cenaiz 2; Müslim, Selam, 4.

(13) Bakara suresi, 274. ayet.

(14) bk. Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.

(15) Müslim, Birr, 32.

paylaşma ve yardımlaşma yaklaşımının özü bu uygulamada somut bir biçimde görülmektedir.⁽¹⁶⁾

İslam yoksullara, çalışamayan güçsüz ve sakatlarla yardım edilmesini emreder. Allah (c.c.) onları nimetlerinden haklarını alamayanlar olarak kabul eder. İhtiyaç sahiplerine yardım etmek, onlara haklarını vermektir. Bu yardım, maddi yapıldığı gibi sevgi ve şefkat göstermek şeklinde manevi olarak da yapılabilir. Dolayısıyla yoksulları, kimsesizleri ve yetimleri gözetip korumalı, sevinçli ve üzüntülü günlerimizde birbirimizin yanında olmalıyız.

2.3

İslam dini, ihtiyaç sahiplerine yardım edilmesini emreder.

Etkinlik

İlkeler Çıkıyoruz

Öğrendiklerinizden hareketle arkadaşlarınızla İslam'ın paylaşma ve yardımlaşma ile ilgili öğütlerinden örnekteki gibi ilkeler belirleyip değerlendiriniz.

- Herkes imkânları ölçüsünde diğer insanlara yardım etmelidir.
- .....
- .....
- .....
- .....

2. Zekât ve Sadaka İbadeti

Düşünelim

Zekât ve sadaka ibadeti ile ilgili neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam dininde paylaşma ve yardımlaşma yalnızca bireysel ya da toplumsal bir görev değildir. Aynı zamanda ibadettir. Bir ibadet olarak İslam'da zekât ve sadaka, toplumda paylaşma ve yardımlaşmanın gerçekleşmesinin en önemli yollarından biridir.

2.1. Paylaşma ve Yardımlaşma İbadeti Olarak Zekât

Düşünelim

"Zekât vermek" ifadesi sizde hangi anlamları çağırıştırıyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Zekât, kelime olarak "artmak, çoğalmak, arınmak, temizlenmek, temizleme, gelişme, büyüme ve bereket" gibi anlamlara gelir. Dinî bir terim olarak zekât, "dinen zengin olan bir Müslümanın, ibadet niyetiyle her yıl malının ve parasının belirli bir miktarını yoksul Müslümanlar başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de belirlenen yerlere vermesi"⁽¹⁷⁾ demektir.

(16) bk. İbn Abdülberr, ed-Dürrer fi İhtisârî'l-Megâzî ves-Siyer, Tahkik: Şevki Dayf, Kahire, 1966, s. 82-83.

(17) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 398; İlimihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 422.

Zekât, mal ile yapılan bir ibadettir.⁽¹⁸⁾ Hicretin ikinci senesinde Medine'de farz kılınmıştır. İslam, paylaşmayı imanla bütünleştirerek zekât vermeyi İslam'ın temel şartlarından biri hâline getirir. Kur'an-ı Kerim'de, "**Namazı kılın, zekâtı verin...**"⁽¹⁹⁾ gibi pek çok ayette zekâtın farz olduğu bildirilir. Kur'an'da, Allah'ın (c.c.) zenginlere ihsan ettiği malda fakirlerin hakkı olduğunun belirtilmesi⁽²⁰⁾, onların ihtiyaç sahiplerine yardım yapmalarının bir lütuf değil, aksine insani bir borç ve yükümlülük olduğunu gösterir. Onun için İslam, fakirlere yardımı kişinin isteğine bırakmamış, zengin olan herkesin zekât vermesini farz kılmıştır. Dolayısıyla İslam'da zenginlerin mallarının bir kısmını ihtiyaç sahipleriyle paylaşmaları istenir. Kur'an'da şöyle buyrulur: "...Allah'ın size verdiği maldan onlara verin..."⁽²¹⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) zekâtın farz oluşuyla ilgili şöyle buyurur: "**Onlara söyle, Allah mallarında zekâtı farz kıldı. Bu zekât zenginlerden alınır ve fakirlere verilir.**"⁽²²⁾

Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette zekât veren zengin Müslümanların Allah'ın (c.c.) sevdiği, kurtuluşa eren kimseler olduğu ve öbür dünyada ödüllendirilecekleri bildirilir. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: "**Onlar; namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren kimselerdir... İşte onlar, Rab'lerinden gelen bir hidayet üzeredirler ve işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.**"⁽²³⁾

Zekât Kimlere Farzdır?

İslam dininde bir kimsenin zekât vermekle yükümlü olabilmesi için Müslüman, akıllı, ergenlik çağına ulaşmış olması gerekir. Ayrıca borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla artıcı, yani kazanç sağlayıcı nitelikte nisap miktarı mala sahip olmalıdır.

Tanımda geçen "nisap" kelime olarak her şeyin aslı, kökü, asgari miktar gibi anlamlarına gelir. Nisap, dinen zekât ve hac gibi mali yükümlülükleri yerine getirebilmek için zengin olmanın asgari sınırı veya asgari zenginlik ölçüsüne denir. Borcundan ve temel ihtiyaçlarından fazla mal ve paraya sahip olan kişi dinen zengin sayılır. Bu da temel ihtiyaçların dışında en az 85 gram altın veya ona eşdeğer mal ya da paraya sahip olmak olarak kabul edilir.

Asgari zenginlik ölçüsü kabul edilen nisap hesaplanırken dışarıda tutulan temel ihtiyaçlar; ev, binit, kendisinin ve bakmakla yükümlü olduğu kimselerin bir yıllık yiyecek ve giyecekleri, lüzumlu ev eşyaları, şahsi kitaplar, çeşitli meslek sahiplerinin aletleri ve kişinin yaşamı için zorunlu olan diğer şeylerdir. Temel ihtiyaçlar zaman, ortam ve şartlara göre değişiklik gösterebilir. Örneğin göçebe hayatı yaşayanlar için ev temel ihtiyaç değilken yerleşik hayattakiler için zorunlu bir ihtiyaçtır. Buna göre temel ihtiyaçlarda dikkate alınacak ölçüt, kişinin içinde yaşadığı şartlara göre kendisi ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin yeme, içme, giyim kuşam, barınma ve eğitim gibi zorunlu giderlerini karşılayacak olan tutardır. İşte zekât nisabı hesaplanırken bu meblağ dışarıda tutulmaktadır. Çünkü temel ihtiyaç miktarı mal, kişinin yaşaması için zorunlu olan miktardır.

(18) bk. Müslim, İman, 21.

(19) bk. Bakara suresi, 43. ayet; Hac suresi, 78. ayet; Nür suresi, 56. ayet.

(20) bk. Zâriyât suresi, 19. ayet; Me'âric suresi, 24-25. ayetler.

(21) Nür suresi, 33. ayet.

(22) Buhari, Zekât, 1.

(23) Lokmân suresi, 4-5. ayetler.

Zekât Nelerden Verilir?

Bir malın zekâtının verilebilmesi için o malın ihtiyaç fazlası, gelir getiren cinsten ve üzerinden bir kameri, yani ay yılı geçmiş olması gerekir.⁽²⁴⁾ Buna göre zekâtı verilmesi gereken mallar şunlardır:

- Koyun, keçi gibi küçükbaş hayvanlar ile sığır, manda ve deve gibi büyükbaş hayvanlar
- Altın, gümüş, nakit para ve menkul değerler
- Toprak ürünleri
- Ticaret malları

Hayvanların Zekâtı

Üretmek, süt veya yün almak maksadı ile beslenen ve yılın yarısından fazlasını otlaklarda geçiren koyun, keçi, sığır, manda ve develer sayıca nisap miktarına ulaştıkları takdirde zekâta tabi olurlar. Bu hayvanların nisabı ve zekât oranı ise şöyledir:

Koyun ve keçinin zekâtı kırkta bir; sığır ve manda gibi büyükbaş hayvanların zekâtı otuzda bir; beş deve için bir koyun veya keçi zekât olarak verilir.⁽²⁵⁾

Altın, Gümüş, Nakit Para, Ticaret Malları ve Menkul Değerlerin Zekâtı

Altın, gümüş veya ticaret malı açısından zengin olanlar, bunların parasal değerlerinin kırkta birini zekât olarak verirler. Altın ve gümüş dışında ticaret için olmayan inci, zümrüt ve elmas gibi süs eşyaları için zekât verilmez. Nakit parası olanlar için de oran kırkta birdir. Mevcut para tek başına nisap miktarını bulmazsa varsa altın ve ticaret malları ile birleştirilir ve hepsinin toplamı nisap miktarını bulursa zekâtları verilir. Çeşitli şirket ve gruplar tarafından çıkarılıp menkul kıymetler borsasında alınıp satılan hisse senetleri ticaret malı gibi olduğundan bunların değerleri üzerinden zekât verilir.

Toprak Ürünlerinin Zekâtı

Yağmur veya ırmak suyuyla sulanan toprak ürünlerinin zekâtı onda bir, masraf yapılarak sulananlar ise yirmide bir oranındadır.⁽²⁶⁾ Zekât verilen diğer malların üzerinden bir yıl geçmesi şartı aranırken toprak ürünlerinin zekâtı hasat döneminde verilir. Toplumumuzda toprak ürünlerinden alınan zekâta "öşür" de denir.

Zekâtı ödenecek mal, hangi cinsten olursa olsun zekâtı kendisinden verilebileceği gibi değeri üzerinden kıymet itibarıyla de verilebilir. Ödeme şekli zekât verenin isteğine bağlıdır. Ancak fakirin yararına olanın tercih edilmesi daha uygundur.

(24) bk. Ebu Davud, Zekât, 39; İbn Mace, Zekât, 5.

(25) bk. Ebu Davud, Zekât, 5.

(26) bk. Buhari, Zekât, 55.

Zekât Kimlere Verilir?

İslam dininde zekât verilecek kimseler Tevbe suresinin 60. ayetiyle belirlenmiştir, ilgili ayette şöyle buyrulur: **“Sadakalar (zekâtlar), Allah’tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam’a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda olanlar ve yolda kalmış yolcular içindir...”**

Tevbe suresi 60. ayetine göre zekât verilebilecek sekiz grup şunlardır:

- *Yoksullar:* Temel ihtiyaçlarını bile karşılayacak bir gelire sahip olmayanlardır.
- *Düşkünler:* Hiçbir geliri ve malı olmayan yoksul kişilerdir.
- *Borçlular:* Zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için borçlanmış, ödeme zorluğu çeken kimselerdir.
- *Zekât toplamakla görevli memurlar:* Eskiden bu işle görevlendirilen memurlar bulunurdu. Bunların maaşları toplanan zekâttan verilirdi.
- *Kalpleri Müslümanlığa ısındırılmak istenenler:* Müslüman olmaya yatkın olanlardır.
- *Köleler:* Eskiden savaşlarda esir olanlar, belli bir para karşılığı özgürlüklerini geri alırlardı. Bunlara da zekât verilirdi.
- *Allah (c.c.) yolunda çalışanlar:* Maddi sıkıntı çeken öğrenciler, bilginler vb. kimselerdir.
- *Yolda kalmış parasız yolcular:* Parası bitmiş, yolda kalmış kimselerdir. Evlerine dönebilmeleri için zekât verilir.

Bakmakla yükümlü olunan anne, baba, dede, nine, çocuklar, torunlar ve eşe zekât verilmez. Müslüman olmayanlara ve zenginlere de zekât verilmez. Herhangi bir dernek veya kuruma da zekât verilmez.

Zekât vermekle yükümlü olan kimse, zekâtı kendisi verebileceği gibi bir başkasını vekil ederek de verdirebilir. Her iki durumda da zekâtı verecek kişinin bunun zekât olduğuna niyet etmesi gerekir. Zekâtı yoksullara verirken bunun zekât olduğunu söylemek şart değildir. Zekât bir kişiye verilebileceği gibi birkaç kişi arasında da paylaşılabilir.

Zekât vermeye kardeş, kardeş çocukları, amca, dayı, teyze, hala ve bunların çocukları gibi yakın akrabalarından başlanması daha uygun olur.⁽²⁷⁾ Sonra komşulara ve diğer Müslümanlara zekât verilir.

Zekât Nasıl Verilir?

Zekâtın nelerden ve kimlere verileceği kadar nasıl verileceği de önemlidir. Zekât verirken öncelikle gerçek ihtiyaç sahipleri bulunmalıdır. Eğer mal olarak verilecekse iyi olanından verilmesi gerekir.⁽²⁸⁾ Zekât verilen kişi hiçbir şekilde incitilip küçük düşürülmemeli, onuru zedelenmemelidir. Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur: **“Öyleyse sakın yetimi ezme! Sakın isteyeniyi azarlama!”**⁽²⁹⁾ Yi-ne zekât verirken gizliliğe de özen gösterilmelidir. Bu konuda da Kur’an’da şöyle buyrulur: **“Sadakaları (zekâtları) açıktan verirseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır ve günahlarınızdan bir kısmına da kefarettir. Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”**⁽³⁰⁾

(27) bk. Tirmizî, Zekât, 26; Nesai, Sünen, Zekât, 82, Çeviren: Ahmet Muhtar Büyükcınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harun, Yağar Erol, Kalem Yayınları, İstanbul, 1981.

(28) bk. Ebu Davud, Zekât, 5.

(29) Duhâ suresi, 9-10. ayetler.

(30) Bakara suresi, 271. ayet.

Etkinlik

5N1K yapıyoruz

Arkadaşlarınızla zekât konusunda öğrendiklerinizi 5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, kim) formülüyle değerlendiriniz.

Zekât veren kimse, yerine getirdiği yükümlülükten dolayı gurur ve kibre kapılmamalıdır. Alçak gönüllü, anlayışlı ve hoşgörülü olmalıdır. Zekâtın bir ibadet olduğunu bilmeli, gösterişten uzak olarak sadece Allah (c.c.) rızası için vermelidir. Zekât alan kimse de herhangi bir eziklik duymamalıdır. Bu durumu bir paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma olarak değerlendirmelidir.

Etkinlik

İlkeler Çıkarıyoruz

- “Mallarını Allah yolunda harcayan, sonra da harcadıklarının peşinden (bunları) başa kakmayan ve gönül incitmeyenlerin Rab’leri katında mükâfatları vardır. Onlar için korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir de.” (Bakara suresi, 262. ayet.)
- “Ey iman edenler! Allah’a ve ahiret gününe inanmadığı hâlde insanlara gösteriş olsun diye malını harcayan kimse gibi sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın. Böylesinin durumu, üzerinde biraz toprak bulunan ve maruz kaldığı şiddetli yağmurun kendisini çıplak bıraktığı bir kayanın durumu gibidir. Onlar kazandıklarından hiçbir şey elde edemezler...” (Bakara suresi, 264. ayet.)

Yukandaki ayetlerden zekât verirken dikkat edilmesi gereken ilkeleri çıkarıp arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

2.2. Yardımlaşma ve Dayanışma Yolu Olarak Sadaka

Düşünelim

Halk arasında “Verilmiş sadakan varmış.” sözü niçin söylenir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

İslam dininde paylaşma ve yardımlaşmanın yollarından biri de sadaka vermektir. Sadaka, bir kişinin kendi isteğiyle yalnızca Allah (c.c.) rızası için fakir ve muhtaçlara yaptığı maddi yardımdır. Maddi olan sadakada miktar ve zaman sınırlaması yoktur. Kişi istediği zaman ve istediği miktarda sadaka verebilir. Ayrıca sadaka verecek kişinin zengin olması gerekmez. Bu yüzden sadaka, zekâttan daha kapsamlı bir yardım şeklidir. Zekât, sadakanın farz olan kısmına denir.

Kur’an-ı Kerim’in pek çok ayetinde inananlara sadaka vermeleri öğütlenir. Bir ayette şöyle buyrulur: “Ey iman edenler! Kazandıklarınızın iyilerinden ve yerden sizin için çıkardıklarımızdan Allah yolunda harcayın...”⁽³¹⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) şöyle buyurur: “Her insanın sadaka vermesi gerekir.”⁽³²⁾

Sadaka, Hz. Peygamber’in (s.a.v.), “Her iyilik, güzel iş bir sadakadır.”⁽³³⁾ hadisinde buyurduğu gibi maddi yardımların yanı sıra ibadet niyetiyle yapılan her türlü iyiliğe, güzel ve yararlı iş ve davranışla-

(31) Bakara suresi, 267. ayet.

(32) Buhari, Zekât, 30; Müslim, Zekât, 55.

(33) Buhari, Edeb, 33.

ra da denir.⁽³⁴⁾ Örneğin İslam'da bir hastayı ziyaret etmek, birine güler yüzle selam vermek, otobüste yaşlı bir insana yer vermek, yaşlı bir insanı karşıdan karşıya geçirmek, birine gönül alıcı güzel bir söz söylemek birer sadakadır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pek çok hadisinde geniş anlamıyla sadakaya örnekler verilir. Örneğin bir hadiste şöyle buyrulur: **"Güneşin doğduğu her gün, insanın bütün eklemleri için sadaka vermesi gerekir. İki kişinin arasını düzeltmen sadakadır. Bir kimseyi kaldırarak hayvanına binmesine yardımcı olman veya eşyasını ona yüklemen sadakadır. Güzel söz de sadakadır. Namaza giderken attığın her adım sadakadır. Yoldaki rahatsızlık veren şeyleri kaldırman sadakadır."**⁽³⁵⁾ Yine Hz. Peygamber (s.a.v.) selam vermenin⁽³⁶⁾, çevresindeki insanlara güler yüzü davranmanın⁽³⁷⁾, kaybolan birine yol tarifinin ve iyi göremeyen birine rehberlik etmenin⁽³⁸⁾, kişinin ailesi için yaptığı harcamaların⁽³⁹⁾ vb. sadaka kapsamında olduğunu bildirir. Buna göre kişinin insanlar, hayvanlar, doğal ve sosyal çevre için yaptığı her türlü iyilik, lütuf ve ihsan sadaka kapsamındadır.

Bazı sadakalar, kişi öldükten sonra da ona sevap kazandırmaya devam eder. Bunlara "sadaka-i câriye" denir. Kesintisiz bir şekilde sürüp giden, devam eden sadaka demektir. Bir hadiste sürekli sevap kaynağı olan güzel işler şöyle belirtilir: **"Âdemoğlu öldüğü zaman amel defteri kapanır. Üç kimse bunun dışındadır. Kesintisiz sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, topluma yararlı bir ilim (talebe/eser) bırakanlar ve kendisine hayır dua eden hayırlı çocuk yetiştirenler."**⁽⁴⁰⁾ Bu hadise göre yol, köprü, çeşme, mescit, yoksullar için aş evi, hastane ve okul gibi hayır yerleri ve Allah (c.c.) yolunda yapılan vakıflar kesintisiz sadaka kapsamındadır. İnsanlar bu gibi yerlerden yararlandığı sürece bunları yaptıranlar, yapılmasına vesile olanlar, yol gösterenler ve destek olanlar gerek sağlıklarında gerekse vefatlarından sonra sevap kazanmaya devam ederler. Yine insanlığın yararlanması için ortaya konulan keşifler, bilimsel çalışmalar ve kişinin vefatından sonra kendisinin rahmetle anılmasına sebep olacak evlat da kesintisiz sadaka kapsamındadır.

2.4

İslam dininde hayvanlara iyi davranmak da sadakadır.

2.5

İmaretler; kimsesiz, yaşlı ve yoksulların yeme, içme, giyinme, barınma gibi ihtiyaçlarını karşılamak için yapılmıştır. (Mihrimah Sultan Camii ve Külliyesindeki İmarethane-i İstanbul)

Etkinlik

Örnekler Buluyoruz

Sadaka-i câriye kapsamına giren örnekler bularak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(34) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 315.

(35) Müslim, Zekât, 56.

(36) bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 178.

(37) bk. Tirmizi, Birr, 45.

(38) bk. Tirmizi, Birr, 36.

(39) bk. Buhari, Meğâzi, 12.

(40) Müslim, Vasiyye, 14; Tirmizi, Ahkâm, 36.

Sadakaların içinde en çok bilineni ise "fıtır sadakası"dır. Fıtır sadakasına halk arasında "fitre" de denir. Dinen zengin sayılan bir Müslüman'ın fitre vermesi vaciptir. Fitre, zekât gibi yılda bir kez verilir. Fitre verilirken niyet edilir. Miktarı bir kişinin günlük gıda gereksinimi kadardır.⁽⁴¹⁾ Bu miktar ülkemizde her yıl Diyanet İşleri Başkanlığınca belirlenir ve duyurulur. İsteyenler bu miktarın üstünde de fitre verebilirler. Fitre vermeye en yakınımızdaki ihtiyaç sahiplerinden başlanır. Fitre, en küçük çocuklar dâhil, evde yaşayan herkes için ayrı ayrı verilir. Çocukların fitrelerini anne ve babaları verirler. Fitre, ramazan ayında verilir.

Etkinlik

Önemi Ne?

SADAKA TAŞLARI

İslam dini, hâli vakti yerinde olanların, fakirlere sağ elin verdiğinden sol elin haberi olmayacak şekilde yardım etmelerini emreder. Yardımların gizlice verilmesi, yardım alanların rencide edilmemesi açısından son derece önemlidir. İşte eskiden en göze batmayan yardım şekillerinden biri, "sadaka taşları" kullanılarak yapılanlardı. Sadaka taşlarının üst kısımlarının ortasına çanağa benzer bir oyuk açılır, gizlice sadaka vermek isteyenler parayı buraya bırakırlardı. Taşların yanında, tepelerine rahatça ulaşılabilmesi için birkaç basamak konurdu,

Hâli vakti yerinde olan insanlar, semtin fakir insanları için gönüllerinden koptuğu kadarıyla bu taşların üzerine para bırakırlardı. Sementin fakirleri de ihtiyaçları kadar parayı burada birikenden alırlar, geri kalanı diğer ihtiyacı olan fakirler için bırakırlardı. İhtiyacı olmasına rağmen dilenmekten çekinen veya derdini kimselere açamayan fakirler açısından sadaka taşları hayati ihtiyaçlarını karşıladıkları bir bereket kaynağıydı. O dönemdeki fakirlerde de öyle bir bilinç oluşmuştu ki kendileri gibi ihtiyacı olan başka insanları da düşünerek bırakılan paraların tamamını değil, yalnızca acil ihtiyaçları kadarını alırlardı.

Sadaka taşlarına gelenlerden kimin bu taşlara para koymak, kimin para almak için geldiğini Allah'tan (c.c.) başka kimse bilmezdi. Vermek isteyen sessizce sadakasını oraya koyarken ihtiyaç sahibi de ihtiyacı kadar parayı gizlice alıp uzaklaşırdı. Böylece sadaka vereni kimse tanımadığı için riya da söz konusu olmazdı. Çoğunlukla kimse farkında olmadığından fakirin de onuru zedelenmezdi. Buralardan acil ihtiyaçlarını karşılamak için para alan fakirler, bu taşlara sadaka bırakan meçhul hayırseverlere dua etmeyi ihmal etmezlerdi. Böylece buralara gizlice para bırakarak hayır işleyenler, hiç tanımadıkları ve bilmedikleri fakirlerin duasını alırlardı.

Ahmet Hamdi Akseki, İslam Dini, Diyanet Reisliği Yayını, Ankara, 1960, s. 83.

Sizce kültürümüzdeki sadaka taşı uygulamasının önemi nedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

2.6

Sadaka taşı, İmrahor Camii, Üsküdar, İstanbul

(41) bk. Buhari, Zekât, 70, 73, 76; Ebu Davud, Zekât, 18; İbn Mace, Zekât, 21.

İslam dininde sadaka vermek ibadettir. Onun için bu ibadeti yapanlar ödüllendirilecektir. Bununla ilgili olarak bir ayette şöyle buyrulur: "...Sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar... var ya işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır."⁽⁴²⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) bu konuda şöyle buyurur: "**Kıyamet günü müminin gölgesi (onu koruyacak şey) sadakasıdır.**"⁽⁴³⁾

Sadakayı Allah (c.c.) rızası için ve verilen kişinin onurunu zedelemeyen, gösterişten uzak olarak vermeye dikkat etmek gerekir. Sadaka verilirken de öncelikle ihtiyaç sahibi akrabaların gözetilmesi daha uygundur.⁽⁴⁴⁾

İslam dininin emrettiği zekât ve sadaka gibi ibadetlerin yerine getirilebilmesi için kişinin ekonomik imkânlarının iyi olması gerekir. Ekonomik durumları iyi olan insanlar, hem kendileri rahat bir yaşam sürerler hem de başkalarına yardımda bulunurlar. Zengin olanlar imkânları ölçüsünde zekât ve sadaka ibadetini yerine getirirken yoksullar da bu ibadetleri yapabilecek imkânları elde etmek için çalışıp gayret göstermelidir, Hz. Peygamber (s.a.v.), "**Veren el alan elden üstündür.**"⁽⁴⁵⁾ buyurarak Müslümanların zekât ve sadaka verebilecek konuma gelmelerini öğütler.

Etkinlik

5N1K yapıyoruz

Arkadaşlarınızla sadaka konusunda öğrendiklerinizi 5N1K (ne, nerede, ne zaman, nasıl, niçin, kim) formülüyle değerlendiriniz.

3. Zekât ve Sadakanın Bireysel ve Toplumsal Faydaları

Düşünelim

Sizce zekât ve sadakanın bireysel ve toplumsal faydaları nelerdir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an-ı Kerim'de, "**Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekât) al...**"⁽⁴⁶⁾ ayetinde ifade edilen zekât ve sadaka, inananları hem bireysel hem de toplumsal açıdan arındırıp temizlemelidir. Dolayısıyla İslam dininde bir ibadet olarak zekât ve sadakanın bireysel ve toplumsal pek çok yararı vardır.

Etkinlik

Belirleyelim

ZEKÂT

Zekâtı farz kıldı Allah,
Zengin kullar versin diye.
Yoksulların yüzü gülsün,
Mutluluğa ersin diye.

Zekât, sadaka ve fitre,
Bizi davet eder şükre.
Hem zengini cimri yapmaz,
Hem huzur sağlar fakire.

Sosyal yardım, dayanışma,
Bir toplumun temelidir.
Müminlerin kaynaşması,
Rabb'imizin emelidir.

(Üzeyir Gündüz, *Diyanet Çocuk Dergisi*, Ankara, 1995, s. 25.)

Şirde zekât ve sadakanın hangi bireysel ve toplumsal faydaları vurgulanmaktadır? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(42) Ahzâb suresi, 35. ayet.

(43) Ahmed b. Hanbelî, *Müsned*, C 4, s. 233.

(44) bk. Ahmed b. Hanbelî, *Müsned*, C 5, s. 416.

(45) Müslim, *Zekât*, 97.

(46) Tevbe suresi, 103. ayet.

Bireysel Faydaları

- İnsanın yaratılıştan sahip olduğu özelliklerden biri de yardımlaşma ve paylaşma duygusudur. Zekât ve sadaka ibadeti, insanın yaratılışında var olan bu duyguyu açığa çıkaran, harekete geçiren ve geliştiren bir işleve sahiptir.
- Kişiyi elinde bulunan imkânların Allah (c.c.) tarafından verildiği bilincini kazandırır.
- Zekât ve sadaka veren kimse, Allah'ın (c.c.) kendisine emanet olarak vermiş olduğu mal ve servetin şükürünü yerine getirmiş olur. Böylece Allah'a (c.c.) karşı görevini yerine getirmekten dolayı vicdanı rahatlar. Mutluluğa ve huzura kavuşur. Diğer taraftan sevindirdiği yoksulun duasını almanın ve onu sevindirmenin mutluluğu ise bir Müslüman için büyük bir kazanç vesilesidir.
- İnsana gönül zenginliği, ruh yüceliği, şefkat, merhamet ve cömertlik duyguları kazandırır.
- Ruhu cimrilik, mala karşı düşkünlükten kaynaklanan bencillik, başkasının malına göz dikmek gibi kötü davranışlardan arındır ve korur.
- Kişide cimriliğin etkisiyle daima alma ve kazanma dürtüsü yerine verebilme bilincini güçlendirir.
- Zekât ve sadakanın Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak için yapılan bir ibadet olması, yardımın gönüllü ve severek yapılmasına vesile olur. Bir şeyi severek ve gönüllü yapmak, o şeyin kişide meleke hâline gelmesine yardımcı olur.
- Kişi, zekât ve sadakasını vererek malını temizlemiş olur.
- Meşru olmayan yollardan mal kazanma hırsını da ortadan kaldırarak kişiyi meşru ve helal yoldan mal kazanmaya yönlendirir.
- Kur'an-ı Kerim ve hadislerde zekât ve sadakanın malı eksiltmeyeceği, aksine bereketlendireceği belirtilir. Bu güvence, zekât ve sadakasını veren Müslüman için ayrı bir huzur kaynağı olur.

Toplumsal Faydaları

- Sağlıklı bir toplumsal yaşam için paylaşma ve yardımlaşma bilinci son derece önemlidir. Paylaşma bilinci oluşmamış toplumlarda bencillik egemen olur. Bencilliğin egemen olduğu bir yerde ise ister istemez çatışmalar başlar. Bu durum toplumsal huzursuzluklara yol açar. Bu tür çatışmalar kanuni düzenlemelerle bir ölçüde önlenirse de kanun denetiminin ulaşamadığı alanlarda çok acımasız bir şekilde kendini gösterebilir. İşte zekât ve sadakanın toplumsal açıdan en önemli faydası, toplumda bencillik anlayışı yerine paylaşma bilincinin egemen olmasını sağlayarak potansiyel çekişmeleri önlemeye katkıda bulunmasıdır.
- Zekât ve sadakanın işlerlik kazandığı toplumlarda cömertlik anlayışı yaygınlık kazanır. Toplumda yardımlaşma duyguları güçlenir. Mal ve servet düşmanlığı azalır. Güven ortamı meydana gelir. İnsanlar birbirini sever, sayar ve böylece toplumda huzur ve mutluluk sağlanmış olur.
- Zekât ve sadaka vasıtasıyla oluşan yardımlaşma ve dayanışma, sevinçte ve tasada beraber olma anlayışını getirir. Bu da toplumsal kaynaşmayı sağlar. Böylece zekât ve sadaka zenginden yoksula bir şefkat ve merhamet; fakirden varlıklı kesime bir saygı ve sevgi köprüsü oluşturur. Aynı toplumda varlıklı insanlarla yoksullar arasında toplumsal bir uzlaşma sağlar.
- Zekât nedeniyle, paranın ve servetin belli kimselerin elinde toplanması önlenir. Ekonomik denge ve eşit paylaşım sağlanır.

İslam'a göre bir kişinin yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli temel ihtiyaçların o toplumdaki ilgili kişiler tarafından giderilip karşılanması gerekir. Çünkü fakirliğin kontrol altına alındığı toplumlarda huzur ve güven ortamı oluşur. Onun için İslam dini, fakirlik konusunda bazı önlemler almıştır. Bunlar İslam'da en genel anlamda "İnfak" kavramıyla ifade edilir. İnfak, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak için kişinin kendisine verilen malların şükürünün bir göstergesi olarak malından harcaması, ihtiyaç sahiplerine maddi yardımda bulunması demektir. İnfak kavramı, zekât ve gönüllü olarak yapılan her türlü sadakayı ve hayrı içerir.⁽⁴⁷⁾ İslam dininde infaka çok güçlü bir özendirme vardır. Bunun yalnızca sözde ve kişilerin isteğine bağlı kalmaması için İslam dini, zenginlere zorunlu zekât yükümlülüğü getirerek adeta toplumda sosyal yardımlaşmayı sistemleştirmiştir.

2.7 İnfak, kazancı bereketlendirir.

Etkinlik

Yorumlayalım

- **"Kuşkusuz sadaka, zekât, Rabb'in hoşnutsuzluğunu giderir (Allah'ın kişiye huzurlu bir hayat bağışlamasına vesile olur, işlenen kötülüklere mukabil başa gelebilecek kötülüklere de kefaref olur)..."** (Tirmizi, Zekât, 28.)
- **Sadaka ve zekât vermek suyun ateşi söndürdüğü gibi hataları yok eder..."** (Tirmizi, Cum'a, 79; İbn Mace, Zühd, 22.)

Yukarıdaki hadislerde zekât ve sadakanın hangi faydaları vurgulanmaktadır? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Şuayb (a.s.)

Düşünelim

Toplumumuzda niçin bazı erkek çocuklarına Şuayb ismi verilmektedir? Hz. Şuayb (a.s.) hakkında neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Kur'an-ı Kerim'de adı geçen peygamberlerden biri de Hz. Şuayb'tır (a.s.). Kur'an'da adı on bir yerde geçer.⁽⁴⁸⁾ Hz. Şuayb (a.s.), Hz. İbrahim'in (a.s.) soyundandır. Hz. Musa'dan (a.s.) önce peygamberlik yapmıştır. Kızlarından birini Hz. Musa (a.s.) ile evlendirmiştir. Medyen⁽⁴⁹⁾ ve Eyke⁽⁵⁰⁾ şehirlerinin halkına pey-

(47) bk. Dinî Terimler Sözlüğü

(48) bk. A'râf suresi, 85, 88, 90, 92. ayetler; Hüd suresi, 84, 87, 91, 94. ayetler; Şu'arâ suresi 177. ayet; Ankebût suresi, 36. ayet.

(49) bk. A'râf suresi, 85. ayet; Hüd suresi, 84. ayet; Ankebût suresi, 36. ayet.

(50) bk. Şu'arâ suresi, 176. ayet.

gamber olarak gönderilmiştir. Kaynaklarda buraların Arabistan ve Akabe Körfezi'nin doğu kıyılan olduğu kabul edilir.

Hz. Şuayb'ın (a.s.) peygamber olarak gönderildiği Medyen ve Eykeliler putperest, ölçü ve tartıda hile yapan, adaleti gözetmeyen, bozgunculuk yapan kavimlerdi. O, kavmini Allah'tan (c.c.) başka ilah olmadığına inanmaya, kendisinin peygamberliğini benimseyip sadece Allah'a (c.c.) kulluk etmeye, ölçü ve tartıyı doğru yapmaya, bozgunculuk yaparak yeryüzünde karışıklık çıkarmamaya davet etti. Halkını bu konularda uyararak onlara, "...Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik yapmayın. Ben sizi bolluk içinde görüyorum. Ben sizin adınıza kuşatıcı bir günün azabından korkuyorum. Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın. Eğer inanan kimselerseniz Allah'ın bıraktığı helal kazanç sizin için daha hayırlıdır. Ben sizin başınızda bir bekçi değilim."⁽⁵¹⁾ diye seslendi.

Kavmi ise Hz. Şuayb'ın (a.s.) yukarıdaki davetine, "...Ey Şuayb! Babalarımızın taptığını yahut mallarımız hakkında dilediğimizi yapmayı terk etmemizi sana namazın mı emrediyor? Oysa sen gerçekten yumuşak huylu ve akli başında bir adamsın."⁽⁵²⁾ diye cevap verdiler. Onların bu cevabı üzerine Hz. Şuayb (a.s.) diğer peygamberlerin kavimlerinin başına gelenlerin kendi başlarına da gelebileceği konusunda onları şöyle uyardı: "Ey Kavmim! Bana karşı olan düşmanlığınız, Nuh kavminin veya Hüd kavminin yahut Salih kavminin başına gelenin benzeri gibi bir felaketi sakın sizin de başınıza getirmesin. (Ve unutmayın ki) Lut kavmi sizden uzak değildir."⁽⁵³⁾ Böyle bir sonla karşılaşmalarını için onlara, "Rabb'inizden başışlanma dileyin, sonra O'na tövbe edin. Şüphesiz Rabb'im çok merhametlidir, çok sevendir."⁽⁵⁴⁾ diye seslendi.

Ancak Medyen ve Eyke halkı inatlarını devam ettirerek Hz. Şuayb'a (a.s.), "...Dediklerinin çoğunu anlamıyoruz. Hem biz seni aramızda zayıf görüyoruz. Eğer kabilen olmasaydı seni taşla tutardık. Zaten sen bizce itibarlı biri değilsin."⁽⁵⁵⁾ diye cevap verdiler.

Sonunda yeşillikler içinde bir vadide yaşayan ama çevrelerindeki nimetlerin farkında olmayan bu halka azabın ne denli yakın olduğunu söylemekten başka çare kalmamıştı. Hz. Şuayb (a.s.) onlara şöyle seslendi: "...Ey kavmim! Benim kabilem sizce Allah'tan daha itibarlı mı ki O'na sırt çevirdiniz. Şüphesiz Rabb'im sizin yaptıklarınızı kuşatmıştır. Ey Kavmim! Elinizden geleni yapın. Şüphesiz ben de (elimden geleni) yapacağım. Rezil edici azabın kime geleceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Gözleyin. Şüphesiz ben de sizinle beraber gözlüyorum."⁽⁵⁶⁾

Medyen halkını bir sabah vakti korkunç bir sarsıntı yakaladı. Oldukları yere diz üstü çöktüler ve bir daha ayağa kalkamadılar. Sanki orada hiç yaşamamış gibi oldular.⁽⁵⁷⁾ Eyke halkı ise yedi gün süren şiddetli bir sıcağın sonra üzerlerine bir buluttan yağın ateş yağmuru ile yok oldu. Sadece Hz. Şuayb (a.s.) ve ona inananlar bu şiddetli sarsıntı ve gökten inen o korkunç ateş yağmurdan Allah'ın (c.c.) izniyle kurtuldular.⁽⁵⁸⁾ Eğer iman etseler ve Allah'a (c.c.) karşı gelmekten sakınsalardı elbette Allah (c.c.) onlara

(51) Hüd suresi, 84-86. ayetler.

(52) Hüd suresi, 87. ayet.

(53) Hüd suresi, 89. ayet.

(54) Hüd suresi, 90. ayet.

(55) Hüd suresi, 91. ayet.

(56) Hüd suresi, 92-93. ayetler.

(57) bk. A'râf suresi, 90-92. ayetler; Ankebût suresi, 37. ayet.

(58) bk. Hüd suresi, 94-95. ayetler.

nice nimetler verecekti. Fakat onlar yalanladılar, Allah da (c.c.) işledikleri günahından dolayı onları yok etti.⁽⁵⁹⁾

Bu olaydan sonra Hz. Şuayb (a.s.) ve ona inananlar bazı kaynaklara göre Mekke'ye gitmişler ve orada ölmüşlerdir. Bazılarına göre ise aynı yerde yaşamaya devam etmişlerdir.⁽⁶⁰⁾

Hz. Şuayb (a.s.), Allah'ın (c.c.) emirlerini kavmine tebliğindeki tatlı üslubu ve güzel anlatımından dolayı "Hatîbü'l-Enbiya" (Peygamberlerin en güzel konuşanı) olarak adlandırılmıştır.

Hz. Şuayb'ın (a.s.) kıssasından alınabilecek pek çok mesaj vardır. Bir toplumu ayakta tutan sahip olduğu değerlerdir. Bu değerlerin başında ise adalet, doğruluk ve güven gelir. Bu değerlerin olmadığı bir toplumda huzur ve güven ortamı yok olur. İnsanlar kendi çıkarları için her türlü kötü davranışta bulunabilirler. Sonunda da toplum dağılır ve yok olur. Onun için toplumu ayakta tutan adalet, doğruluk, güven gibi temel değerleri zedelememek önemlidir.

Etkinlik

Sıra sizde

Sizce Hz. Şuayb'ın (a.s.) kıssasından alınabilecek başka ne gibi mesajlar vardır? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

5. Bir Sure Tanıyorum: Mâ'ûn Suresi ve Anlamı

Düşünelim

Mâ'ûn suresi hakkında neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Mâ'ûn suresi Kur'an-ı Kerim'in 107. suresidir. Yedi ayettir. Mekke döneminde inmiştir. Adını son ayetinde geçen "yardım", "iyilik" veya "komşuların günlük olarak birbirinden alıp verdikleri ihtiyaç maddeleri"⁽⁶¹⁾ anlamına gelen *mâ'ûn* kelimesinden alır. "Eraeytellezi" suresi olarak da adlandırılır.

Mâ'ûn suresi dini yalanlayan (ölümden sonraki hayatı inkâr eden), yardım ve iyiliğe engel olan kişiler hakkında inmiştir. Namazda Fâtiha suresinden sonra okunan kısa surelerdendir,

MÂ'ÛN SURESİ

OKUNUŞU	ANLAMI
Bismillâh irrahmân irrahîm	Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (c.c.) adıyla
"Eraeytellezî yükezzibü biddîn. Fezâlikellezî yedu'ul yetîm. Velâ yehuddu alâ taâmil miskin. Feveylün lil-musallîn. Eilezînehüm an-salâtihim sâhûn. Eilezînehüm yürâüne. Ve yemneünel mâûn."	"(Ey insan!), hesap ve ceza gününü yalanlayanın kim olduğunu bilirmisin? İşte o, yetimi itip kakan, yoksulu doyurmaya teşvik etmeyen. Öyleyse, yazıklar olsun böyle namaz kılanlara! Onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar (ibadetlerinde) gösteriş yaparlar. Ufacık bir yardıma bile engel olurlar."

(59) bk. A'râf suresi, 96. ayet.

(60) bk. Taberî, Tarihü'l-Taberî, C 1, Darü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986, s. 327.

(61) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 225.

Etkinlik

Kim sıralayacak

Mâ'ûn suresinin okunuşunu kartonlara yazıp karışık hâlde tahtaya asınız. Daha sonra doğru bir şekilde sıralamaya çalışınız. Ardından anlamını verip üzerinde sınıfça konuşunuz.

Mâ'ûn suresinin ana konusu, Allah'ın (c.c.) nimetlerini ve hesap gününü yalanlayan nankör ile amel-lerini gösteriş için yapan riyakâr kişinin özellikleridir.

Mâ'ûn suresinin ilk üç ayetinde dini yalanlayıp inkâr eden kimseler tanımlanır. Bunlar, kimsesiz ve yardıma muhtaç durumda bulunan yetimi küçümseyerek onu itip kakan, yoksullara kendisi yardım etmediği gibi başkalarına da olumsuz örnek olan kimselerdir. Dini yalanlayan kimselerin elbette başka özellikleri de vardır. Ancak surede onlara ait bu kötü özellikler, Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde dini yalanlayanların toplumsal ahlakla ilgili en belirleyici ve yıkıcı tutumlarına iki örnek olarak verilir. Bu ayetlerde, insan sevgisinden mahrum olan kimselerin yaptıkları bu gibi kötü davranışları kınamaya ve Allah (c.c.) katında en büyük kötülüklerden olduğuna dikkat çekilmektedir. Bunların temelinde ahireti inkâr etmenin bulunduğu vurgulanmaktadır. Çünkü yetim ve yoksul, toplumun zayıf ve korunmaya muhtaç kesimleridir. Toplumdaki zayıfları küçümseyen, hakaret eden, itip kakan kimse onların haklarını çiğniyor demektir. İslam'ın insanlığa yönelik en büyük amaçlarından biri ise insanlar arasında sevgi, saygı, dayanışma ve yardımlaşmayı sağlamak, sıkıntıların da mutlulukların da paylaşıldığı bir insanlık bilinci oluşturmaktır.⁽⁶²⁾

Mâ'ûn suresinin ilk üç ayetinde insanlara karşı insanlık görevini yerine getirmeyenler kınanırken son dört ayetinde Allah'a (c.c.) karşı gerçek anlamda kulluk görevlerini yerine getirmeyenler eleştirilir. Burada namaz kılmalarına rağmen kınananların olumsuz tutumlarına üç örnek verilir. Bunlar, namazı ciddiye almayıp özünden uzak olmaları, ibadetlerinde gösteriş yapmaları ve en ufak bir hayra, iyiliğe engel olmalarıdır.⁽⁶³⁾

Kişinin namazı ciddiye almamasının sebebi de halka gösteriş yapma eğiliminden dolayıdır. Bu davranışa, dinî literatürde insanlar arasında şöhrət, çıkar sağlamak veya manevi bir konum elde etmek amacıyla gösteriş için ibadet ve iş yapmak anlamında "riya" denir.⁽⁶⁴⁾ İbadetlerde şekil şartları yanında, imanla birlikte niyet ve samimiyetin de ibadete yansması önemlidir. Çünkü ibadetler yalnız Allah (c.c.) için yapılır.

Mâ'ûn suresinden çıkarılabilecek temel mesaj şudur: Muhtaç kimseleri itip kakan gibi insanlık dışı kötü davranışlar dine, ahiret gününe inanmayanların özelliğidir. Gerçekten inanan

2.8 İbadet sadece Allah için yapılır.

(62) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C 5, s. 696.

(63) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C 5, s. 697.

(64) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 308.

kimseler yetim ve yoksullar gibi korunmaya muhtaç olanlara yardım ederler. İhtiyaç sahiplerine yardım konusunda başkalarını teşvik ederler. Yine dindarlığın en önemli özelliklerinden biri, Allah'a (c.c.) gönülden ibadet etmekle yardımlaşma ve dayanışmanın bir arada olmasıdır. Buna göre gerçekten dine inanan ve ahiret sorumluluğu taşıyan biri, hem Allah'a (c.c.) hem de yaratılanlara karşı görev ve sorumluluklarının bilincinde olur. Görevlerini samimiyetle yerine getirir. Kendisi iyilik yaptığı gibi başkalarının da iyilik yapmasına öncülük eder. Yardımlaşma ve dayanışmanın önünü tıkayan değil, aksine gelişip yaygınlaşmasına, bireyselliği aşarak kurumsal bir yapı olmasına katkıda bulunur.⁽⁶⁵⁾

Etkinlik

Sıra sizde

Mâ'ûn suresinden başka ne gibi mesajlar çıkarılabilir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(65) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C 5, s. 698.

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. İslam dini, maddi ve manevi paylaşma ve yardımlaşmaya niçin önem verir? Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

2. İslam dinine göre kimler zekât vermekte yükümlüdür? Belirtiniz.

.....
 .....

3. Zekât ve sadaka ibadetinin bireysel faydaları nelerdir? Sıralayınız.

.....
 .....

4. Zekât, toplumda fakirlik ve sosyal adaletsizliğin çözümüne nasıl katkı sağlar? Açıklayınız.

.....
 .....

5. Mâ'ûn suresinden çıkarılabilecek mesajlar nelerdir? Belirtiniz.

.....
 .....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

“öşür, fitre, sadaka, zekât, infak, nisap, sadak-ı câriye”

1. Dinen zengin olan bir Müslüman'ın, ibadet niyetiyle yılda bir kere malının ve parasının belirli bir miktarını yoksul Müslümanlar başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'de belirlenen yerlere vermesine ..... denir.
2. İslam'da zekât ve hac gibi mali yükümlülükleri yerine getirebilmek için zengin olmanın asgari sınırı veya asgari zenginlik ölçüsüne ..... denir.
3. Kişinin ibadet niyetiyle yaptığı her türlü maddi ve manevi güzel, yararlı iş ve davranışlara ..... denir.
4. Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak için kişinin kendi malından harcamasına, ihtiyaç sahiplerine maddi yardımda bulunmasına ..... denir.
5. İslam'da onda bir oranında toprak ürünlerinden alınan zekâta ..... denir.

C. Aşağıdaki sorulardan her biri için dört cevap seçeneği verilmiştir. Seçeneklerden yalnızca biri doğrudur. Doğru seçeneği bularak işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisine zekât verilemez?

- A) Amca   B) Hala   C) Dayı   D) Dede

2. Aşağıdakilerden hangisinin zekâtı verilmez?

- A) Para   B) Ev eşyası   C) Altın   D) Koyun

3. Aşağıdakilerden hangisi Tevbe suresi 60. ayette belirtilen zekât verilebilecek yerlerden değildir?

- A) Yoksullar   B) Düşkünler   C) Borçlular   D) Gayrimüslimler

4. "Âdemoğlu öldüğü zaman, amel defteri kapanır. Üç kimse bunun dışındadır. Kesintisiz sadaka (sadaka-i câriye) meydana getirenler, topluma yararlı bir ilim (talebe/eser) bırakanlar ve kendisine hayır dua eden hayırlı çocuk yetiştirenler." (Müslim, Vasıyye, 14.)

Aşağıdakilerden hangisi hadiste bildirilen kesintisiz sadaka yapan bir kişi olarak değerlendirilemez?

- A) İş merkezi inşa eden müteahhit   B) Hastane yaptıran hayır sahibi
C) Bilimsel bir kitap bırakan yazar   D) Hayırlı evlat yetiştiren anne-baba

5. "Hatibü'l-Enbiya" olarak adlandırılan peygamber aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hz. Davud (a.s.)   B) Hz. Salih (a.s.)   C) Hz. Şuayb (a.s.)   D) Hz. Süleyman (a.s.)

Ç. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.

1. ( ) Zekât mal ile yapılan bir ibadettir.
2. ( ) İslam'da insanların birbirleriyle sahip oldukları maddi imkânları paylaşmaları öğütlenir.
3. ( ) İslam dininde zekât verilecek kimseler hadislerle belirlenmiştir.
4. ( ) Zekât bir kişiye verilebileceği gibi birkaç kişi arasında da paylaşılabilir.
5. ( ) İslam'da ibadet niyetiyle yapılan her güzel, yararlı iş ve davranış sadaka olarak değerlendirilir.
6. ( ) İslam'da kişi öldükten sonra da ona sevap kazandırmaya devam eden sadakalara "sadaka-i câriye" denir.
7. ( ) İslam'da dinen zengin sayılan bir Müslüman'ın fitre vermesi farzdır.
8. ( ) Zekât ve sadakayı kişinin onurunu zedelemekten ve gösterişten uzak olarak vermeye dikkat etmek gerekir.
9. ( ) İslam'da zekât ve sadaka, kişide paylaşma bilinci oluşturan en önemli ibadetlerdendir.

D. Defterinize "İslam ve Toplumsal Dayanışma" adlı bir kompozisyon yazınız.

3. ÜNİTE

DİN VE HAYAT

Ünitemize Hazırlanalım

1. Din, birey ve toplum arasındaki ilişki ile ilgili bir araştırma yaparak sonuçlarınızı defterinize not ediniz.
2. Dinin temel amacının ne olduğu konusunu araştırarak defterinize yazınız.
3. İslamın can, akıl, mal, nesil ve dinin korunmasına yönelik ne gibi emir ve yasaklar getirdiğini araştırınız.
4. Hz. Yusuf'un (a.s.) hayatı ile ilgili ansiklopedilerden bilgi ediniz.
5. Kur'an-ı Kerim mealinden Asr suresinin anlamını okuyunuz. Sureten çıkarılabilecek mesajları belirleyerek defterinize yazınız.

1. Din, Birey ve Toplum

Düşünelim

Din kavramı sizde hangi anlamları çağrıştırmaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Din, Türkçeye Arapçadan geçmiş bir sözcüktür. Kanun, hesap, hüküm, ceza, ödüllendirme, saygı, itaat, teslimiyet gibi anlamlara gelir. Dinin pek çok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlar içinde genellikle en çok kabul edileni şudur: Din, Allah'ın (c.c.) peygamberleri aracılığıyla gönderdiği ve akıl sahiplerini dünya ve ahirette mutlu etmek için kendi hür iradeleriyle en iyi, en doğru ve en güzele yönlendiren ilahi kurallar bütünüdür.⁽¹⁾ Bu tanımda şu hususlar yer almaktadır:

- Din, Allah (c.c.) tarafından gönderilmiştir. Başka bir ifadeyle dinin kaynağı Allah'tır (c.c.).
- Din, Allah'ın (c.c.) insanlar arasından seçtiği peygamberleri aracılığıyla gönderilmiştir.
- Dinin temel amacı, Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanarak insanı dünya ve ahirette mutlu kılmaktır.
- Din baskıyla kabul ettirilemez. İnsan, dini kendi hür irade ve arzusuyla kabul eder.⁽²⁾
- Din, iyiyi kötüden ayırt edebilecek akıl yetisine sahip insanlara hitap eder. Bu özelliğe sahip olmayanlar dinin emir ve yasaklarından sorumlu değildir.

Etkinlik

Tartışalım

Size göre dinin temel unsurları nelerdir? Din hangi boyutları kapsar? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Dinin dört temel boyutu vardır. Bunlar; inanç, ibadet, ahlak ve muamelattır (sosyal hayat). Dinin temel tevhitir. Yani Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında ve fiillerinde birleme, tek ve eşsiz olduğuna inanma, O'na hiçbir şeyi şirk koşmadan ibadeti yalnızca Allah (c.c.) için yapmadır. Bu nedenle dinin bir inanç ve ibadet sistemini içermesi gerekir. Bu iki temel unsur yanında dinin ahlaki hükümleri de içermesi zorunludur. Ahlak, en genel anlamıyla Allah'a (c.c.) hürmet ve saygı, kullarına ise şefkat ve merhamettir. Muamelat ise insanların birbirleriyle, bireyin toplumla veya toplumların birbirleriyle ilişkilerini düzenler.

İslam, insanın dünya ve ahirette mutlu olması için insan hayatının bütününe yönelik öğüt ve buyruklar içerir. Hz. Muhammed (s.a.v.) aracılığıyla Allah (c.c.) tarafından gönderilen en son ilahi dindir. Buna göre İslam dininin de inanç, ibadet, ahlak, muamelat ve sosyal hayat olmak üzere dört temel boyutu vardır. İslam'ın bu boyutları Kur'an-ı Kerim ve hadislerinde bütün yönleriyle yer alır. Örneğin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bir hadisinde İslam dininin inanç, ibadet ve ahlak boyutu bir arada ifade edilir. Bu hadis, Cibril hadisi olarak meşhurdur. Hz. Ömer'den (r.a.) nakledilen ilgili hadis şöyledir:

"Bir gün Resulullah'ın (s.a.v.) huzurunda bulunduğumuz sırada, elbisesi beyaz mı beyaz, saçları siyah mı siyah, üzerinde yolculuk eseri bulunmayan ve hiçbirimizin tanımadığı bir adam çıkageldi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına sokuldu, önüne oturdu, dizlerini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dizlerine dayadı, ellerini (kendisi) dizlerinin üstüne koydu ve:

Ey Muhammed! (s.a.v.) Bana İslam'ı anlat! dedi. Resulullah (s.a.v.):

"İslam, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Resulü olduğuna şehadet et-

(1) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 59-60.

(2) bk. Bakara suresi, 256. ayet.

men, namazı dosdoğru kılmak, zekâtı (tastamam) vermen, ramazan orucunu (eksiksiz) tutman, yoluna güç yetirebilirsen Kâbe'yi ziyaret (hac) etmendir." buyurdu.

Adam: Doğru söyledin, dedi. Onun hem sorup hem de tasdik etmesi tuhafımıza gitti.

Adam: Şimdi de imanı anlat bana, dedi.

Resulullah (s.a.v.): "**Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe inanmandır. Yine kadere, hayrına ve şerrine iman etmendir.**" buyurdu.

Adam tekrar: Doğru söyledin, diye tasdik etti ve:

Peki "ihşan" nedir, onu da anlat, dedi.

Resulullah (s.a.v.): "**İhşan, Allah'a (c.c.) onu görüyormuşsun gibi kulluk etmendir. Sen onu görmüyorsan da o seni mutlaka görüyor.**" buyurdu.

Adam yine: Doğru söyledin dedi.

(...)

Adam, (sessizce) çekip gitti. Ben bir süre öylece kalakaldım.

Daha sonra Peygamber (s.a.v.): "**Ey Ömer, soru soran kişi kimdi, biliyor musun?**" buyurdu.

Ben: Allah (c.c.) ve Resulü bilir, dedim.

Resulullah (s.a.v.): "**O Cebrail'di, size dininizi öğretmeye geldi.**" buyurdu.⁽³⁾

Cibril hadisinde İslam'ın üç boyutu bildirilir. Ancak Kur'an-ı Kerim ve hadislerin bütünü incelendiğinde İslam inanç, ibadet, ahlak, muamelat boyutları olan bir dindir. Allah'a (c.c.) iman, yani tevhit inancı ve bunun etrafında oluşturulan inanç sistemi, İslam dininin temelini oluşturur. İslam'ın inanç esasları Kur'an-ı Kerim⁽⁴⁾ ve mütevatir hadislerde⁽⁵⁾ yer alır. Bunlar, kişinin gönüllü olarak içten bağlanmasını gerektirir. Açık ve sadedir. Bir bütündür, parçalanma kabul etmez. Hepsine birden inanmak gerekir. Zamana, mekâna, fert ve topluma göre değişmez, sabittir.

İslam dininin ikinci unsuru olan ibadetler, Allah (c.c.) inancının somut göstergeleridir. İslam'ın temel ibadetleri olan namaz, oruç, zekât ve hac Kur'an'da farz kılınmıştır. Bunlar değişmez. Sadece Allah (c.c.) için yapılır. Özünde iman ve samimiyet vardır.

İslam'ın üçüncü boyutu olan ahlak, insanın Allah'la (c.c.) ve yaratılmış diğer varlıklarla ilişkilerinin hangi ilke ve kurallar çerçevesinde gerçekleşeceği ile ilgilidir. Bu süreçte insanın kendisine, Allah'a (c.c.), sosyal çevresine ve doğaya karşı görev ve sorumluklarının neler olduğunu bilmesi ve bunları uygulaması önemlidir.

Muamelat ve sosyal hayat boyutuyla ise İslam, getirdiği inanç, ibadet ve ahlak esaslarıyla önce inançlı ve ahlaklı bireyler yetiştirmeyi daha sonra da bunlardan oluşan güvenilir bir toplum oluşturmayı amaçlar.

Din, bütün boyutlarıyla insan ve onun oluşturduğu toplum için vardır. Dinin öğütleri eksiksiz yerine getirildiği takdirde bireysel ve toplumsal yaşantı mükemmel bir duruma gelir. Onun için din, birey ve toplumla yakın ilişkisi olan bir sistemdir.

(3) Müslim, İman 1; Buhari, İman 37.

(4) bk. Bakara suresi, 177. ayet; Nisâ suresi, 136. ayet.

(5) bk. Buhari, İman, 37; Müslim, İman, 1-7.

1.1. Din Birey İlişkisi

Düşünelim

Din ve birey arasında nasıl bir ilişki vardır? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Birey inanç, duygu ve düşüncesiyle kendisini başkalarından ayıran, kendine özgü nitelikleri ve kimliği olan insanlardır. Din ve birey arasında yakın bir ilişki vardır. Çünkü insan, hem maddi hem de manevi yönü olan bir varlıktır. Yemek, içmek, giyinmek vb. maddi; sevmek, sevilmek, güvenmek, bağlanmak, sığınmak vb. ise insanın manevi ihtiyaçlarını oluşturur. İnsanın manevi ihtiyaçlarından biri de inanmadır. Her birey, doğuştan getirdiği inanma gereksinimini karşılamak ve bunu da doğru temellere dayandırmak ister. Din insanın aklına ve duygularına hitap ederek onun doğuştan getirdiği inanma duygusunu en doğru biçimde eğitir. Bu anlamda İslam'ın, getirdiği tevhit anlayışı ve diğer inanç esasları ile bireyin doğumundan ölüm sonrası hayatına kadar neler olacağı ile ilgili insanın akıl ve duygularına hitap eden⁽⁶⁾ bir inanç sistemi vardır. Bu inanç sisteminin özünde tek ve her şeyi yaratan Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmek, meleklerle, ilahi kitaplara, peygamberlere, kader ve kazaya ve ahirete inanmak yer alır.⁽⁷⁾

3.1

Yüce bir varlığa inanmak insanın doğuştan getirdiği bir duygudur.

İnsanın inanma ihtiyacı yanında güven duymak, ümit etmek, huzur bulmak gibi manevi gereksinimleri de vardır. Din, yine insanın bu manevi ihtiyaçlarını karşılayan en önemli sistemdir. Örneğin insanın karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korku, üzüntü, hastalık, musibet ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en önemli sığınak Allah (c.c.) inancı, yani dindir. Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette Allah'ın (c.c.) inanan kimselerle beraber olduğu vurgulanır.⁽⁸⁾ Bu dünyanın bir imtihan yeri olduğu bildirilerek inananlardan karşılaştıkları olumsuz olaylar karşısında sabretmeleri istenir. Özellikle ahiret inancı bireyin zorluk ve sıkıntılara karşı durmasına katkı sağlar. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aitiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler. İşte Rab'leri katından rahmet ve merhamet onlarıdır. Doğru yola ulaştırmış olanlar da işte bunlardır."**⁽⁹⁾

İnsan, sürekli bir anlam arayışı içindedir. Kendine "Ben kimim?, Niçin yaratıldım?, Nasıl Yaşamalıyım?, İyi nedir?, Doğru nedir?, Nereye gideceğim" vb. sorular sorar. Bu önemli sorulara cevap bulmaya yardım

(6) bk. Fussilet suresi, 53. ayet; Furkân suresi, 47. ayet; Rûm suresi, 20-22. ayetler.

(7) bk. Bakara suresi, 285. ayet.

(8) bk. Entâl suresi, 19. ayet.

(9) Bakara suresi, 155-157. ayetler.

eden ve insan düşüncesini aydınlatan da dindir. Bu durum bireyi dinle ilişki içine sokar. Bu anlamda Kur'an-ı Kerim'de insanın anlam arayışına cevap verilir. Örneğin insanın niçin yaratıldığı sorusuna cevap olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**⁽¹⁰⁾ Yine Kur'an'da, **"Onlar, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar; iyiliği emreder, kötülükten menederler; hayırlı işlere koşuşurlar. İşte bunlar iyi insanlardandır."**⁽¹¹⁾, **"Onlar bollukta da darlıkta da harcayan, öfkelerine hâkim olan ve insanların kusurlarını bağışlayanlardır. Şüphesiz Allah, iyilik edenleri sever."**⁽¹²⁾, **"Onlar, harcadıkları zaman, israf etmedikleri gibi cimrilik de etmezler. İkiisi arasında doğru olanı yaparlar."**⁽¹³⁾ ve **"Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir. Onlar ki namazlarında huşu içindedirler. Boş ve yararsız şeylerden yüz çevirirler. Zekâtı verirler ve iffetlerini korurlar."**⁽¹⁴⁾ gibi pek çok ayette bireyin inanç, ibadet ve ahlak açısından nasıl davranması gerektiği buyrularak hayatını anlamlandırmasına katkı sağlar.

İslam dininin ahiret inancı, bir yandan uhrevi sorumluluk şuuruyla kişinin ahlaki gelişmesine katkıda bulunurken öte yandan ölüm korkusunun insan psikolojisi üzerindeki olumsuz edici etkisini önler. Ahiret inancı, insanın içindeki ebediyet duygusuna cevap vermek bakımından da önemlidir. Sıkıntılardan kurtulup ebedi huzura ulaşmak, Allah'ın (c.c.) rızasını elde etmek arzusu insana yaşama sevinci sağlar.

İnanan bir varlık olarak insan hayatının hemen her döneminde dinin etkisini görmek mümkündür. Öncelikle insan, yüce bir yaratıcıya inanır ve güvenir. Allah'a (c.c.) yaklaşmak için ona ibadet eder. Onun emir ve yasaklarını yerine getirmeye çalışır. Örneğin kötü davranışlardan kaçınmaya, iyi ve güzel davranışlarda bulunmaya gayret eder. Kötü anlarında Allah'a (c.c.) güvenir, sığınır ve ondan yardım diler. Böylece felaket ve musibetler karşısında sabırlı davranır. Herhangi bir işe başlarken besmele çeker, Allah'ın (c.c.) yardımını ister.

Etkinlik

Değerlendirelim

"...Bilesiniz ki kalpler ancak Allah'ı anmakla huzur bulur." (Ra'd suresi, 28. ayet.)

Bu ayeti, dinin insanın bireysel hayatındaki yeri ve önemi açısından değerlendiriniz.

1.2. Din Toplum İlişkisi

Düşünelim

Din ve toplum arasında nasıl bir ilişki vardır? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İnsan toplumsal bir varlıktır. Diğer insanlarla birlikte yaşar. İnsanlar bir araya gelerek toplumu oluşturur. Bireylerden oluşan ve kendine özgü bir yapısı olan, aralarında sosyal ilişki ile ortak bir kültürü bulunan insan topluluğuna "toplum" denir.

İnsanın yaratılışı gereği sosyal bir varlık oluşu beraberinde sosyal hayatı getirir. Toplum, her ne kadar bireylerden oluşursa da farklı bir yapıya sahiptir. Din, toplum içinde yaşanır. Toplum hayatı olmayanca dinin öngördüğü pek çok değer, örneğin paylaşma, yardımlaşma, merhamet ve sevgi gerçekleş-

(10) Zâriyât suresi, 56. ayet.

(11) Âl-i İmrân suresi, 114. ayet.

(12) Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.

(13) Furkân suresi, 67. ayet.

(14) MÜ'minûn suresi, 1-5. ayetler.

me ortamı bulamaz. Diğer taraftan toplum hayatının sağlıklı kalabilmesi, toplumun dokularının sağlıklı olmasına bağlıdır. Onun için toplumu ayakta tutan değerler, insanın yaratılışına uygun ve fonksiyonel olmalıdır. Böylece bir arada yaşayan insanlar iyilik, güzellik, doğruluk yolunda olabilsinler. Sosyal hayatın sağlıklı kurulabilmesi için iyilik, güzellik ve doğruluk yolunda olunabilmesi için dinin getirdiği öğütler önemlidir.

İnsan, zaman zaman başkalarının maddi ve manevi yardımına ihtiyaç duyar. Aynı duygu, düşünce ve kültürü benimseyerek bir araya gelen insanlar, kendilerine özgü bir kültürel ortam oluştururlar. Bu kültürel ortam içerisinde yaşamak için de birtakım ilkelerin bulunması gereklidir. İşte din, bu ilkelerin neler olması gerektiği hususunda öğütlerde bulunur. Gerek geçmişte gerekse günümüzde sosyal ve ekonomik sorunlar yaşayan toplumlarda insanlar, dinî değerler etrafında birleşerek bir yardımlaşma duygusuyla toplanmışlardır. Böylece sorunlarının üstesinden başarıyla gelebilmişlerdir. Çünkü din ahlaki, sosyal, ekonomik birtakım değerler önermekte ve bu değerler toplum bireylerinin birbirlerini gözetmelerini dinî bir görev saymaktadır. Bu nedenle din duygusunun güçlü olduğu toplumlar zorluklar karşısında daha dirençli, varlıklarını devam ettirmede daha başarılı olmaktadır.

İslam dinî güçlü, sağlam ve güvenilir bir toplum oluşturmayı amaçlar. İslam'ın temel amacı, sağlam inanca, doğru bilgiye, ahlaki değer ve sorumluluğa dayanan bir toplum düzeni oluşturmaktır. O, birey düzeyinde ele alınan değerlerin toplum düzeyinde de gerçekleştirilmesini ister. Bunun için öncelikle insanları tevhit inancı etrafında birleştirir. Birbirlerinden coğrafya, ırk, dil gibi pek çok yönlerden farklı olan insanları tevhit inancı etrafında toplar. Böylece toplumda bir inanç birliği oluşturur.

İslam dinî, inancın gereği olan bir arada yaşamının kural ve ilkelerini de koyar. Toplum bireyleri arasında birlik ve beraberliğin oluşmasını amaçlar. Bunun için paylaşma ve yardımlaşmaya önem verir. Kur'an'daki pek çok ayette⁽¹⁵⁾ ve hadislerde⁽¹⁶⁾ paylaşma ve yardımlaşma emredilir. Zekât ve sadaka ibadetleri, günde beş vakit namazın cemaatle kılınmasının öğütlenmesi, toplumdaki birlik ve dayanışmanın sağlanmasına yöneliktir. Yine beraberce kutlanılan Ramazan ve Kurban Bayramı çok önemli iki dinî olgudur. Hasta ziyareti, ölen birinin arkasından yapılması gerekenlere yönelik dinî öğütler, toplumda sevinç ve üzüntülerin paylaşılarak birlik ve bütünlük şuurunun oluşmasına katkı sağlar.

İslam dinî, güvenilir bir toplum oluşturmak için adalet, sevgi, saygı, doğruluk gibi ahlaki erdemleri emreder. Yalan, hile, dedikodu gibi kötü davranışları yasaklar. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder. Hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."**⁽¹⁷⁾ Bu ve benzeri ayetler ahlaki erdemlere sahip bir toplum oluşturmaya yöneliktir.

Etkinlik

Değerlendirelim

"Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir." (Hucurât suresi, 12. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, din toplum ilişkisi açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(15) bk. Bakara suresi, 254. ayet.

(16) bk. Buhari, Edeb, 33.

(17) Nahl suresi, 90. ayet.

İslam, sağlam ve güvenilir bir toplumsal yapı oluşturmak için aile başta olmak üzere, sosyal bünyenin ayrılmaz parçaları olan akraba, komşu ve diğer insanlarla iyi ilişkiler kurulmasını öğütler. Hak kavramı çerçevesinde bunların birbirlerine karşı görev ve sorumluluklarını bildirir. Örneğin Allah'ın (c.c.) en fazla hoşnut olduğu davranışlar arasında ifade edilen "sıla-i rahim" yani akraba ziyaretinin önemini vurgular. Akrabayla ilişkiyi kesmenin yol açacağı olumsuz sonuçları vurgular.⁽¹⁸⁾

3.2 İslam, toplumsal dayanışmayı amaçlayan bir dindir.

3.3 İslam, güvenilir bir toplum için iktisadi hayatta hile yapmayı yasaklar.

Toplumsal yapıyı en çok etkileyen unsurlardan biri de iktisadi hayattır. İslam, toplumsal barış ve huzuru sağlamak için ekonomik ilişkilerde de açıklık, dürüstlük, güven, doğru sözlülük, sözünde durmak ve anlaşmalara bağlı kalmak gibi ilkeler getirir. Bu çerçevede İslam, iş ve ticaret hayatında karşılıklı gönül hoşnutluğunu temel ilke olarak koyar. Anlaşmalara ve verilen sözlere bağlılığı emreder. Yapılan anlaşmaların yazılı hâle getirilmesini öğütler. Aldatmak, yalan beyanda bulunmak, zorlamak, karaborsacılık, karşı tarafın sıkıntıda olmasından yararlanmak, belirsizlik ve risk sömürüsü yoluyla kazanç elde etmeyi yasaklar. İslam'da sermayenin riske katılmaksızın emeksiz kazancı demek olan faiz haram kılınmıştır. Yine haksız kazanç elde etmenin başlıca yolları olarak hırsızlık, gasp, rüşvet, ölçü ve tartıda hile yapmak ve kumar haramdır. Ekonomik ilişkilerde bu tür yasaklama ve kısıtlamalara uyularak elde edilen kazanç İslam'a göre dokunulmazdır ve saygıdeğerdir.⁽¹⁹⁾

Toplumumuzun ayakta kalmasında ve sağlam bir şekilde devam etmesinde bir harç görevi yapan toplumsal kurallar incelendiğinde, bunların korunması ve geliştirilmesinde İslam'ın rolü büyüktür. İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak esasları, sosyal, kültürel ve ekonomik yaşantımızın her alanında kendisini hissettirmektedir. Onun için toplumumuzun birliğinin korunması ve devami için sahip olduğumuz dinî değerleri ve kültürü yeni yetişen nesle aktarmak önemlidir.

Etkinlik

Sıra sizde

Size göre İslam'ın getirdiği hangi ilkeler toplumda huzur ve güvenin oluşmasına katkı sağlamaktadır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

(18) bk. Ra'd suresi, 21. ayet; Bakara suresi, 27. ayet; Müslim, Birr, 19.

(19) bk. İbn Mace, İkâme, 78.

2. Dinin Temel Gayesi

Düşünelim

Sizce dinin temel amacı nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Din, tarihin bütün devirlerinde ve bütün toplumlarda kendisiyle daima karşılaşılan, evrensel bir olgudur. İnsanı hem içten hem dıştan kuşatır. İnsanın düşünce ve davranışlarında kendini gösteren bir disiplindir. Din, insanın aklına, kalbine ve duygularına hitap ederek insanın davranışlarını olgunlaştırır. Onun nefsinin temizlemesine yardımcı olur. Ona insanca yaşamının temel ilkelerini sunar. İnsanın Allah'a (c.c.) gönülden bağlanması, onun gücüne güç katar ve onu yüceltir. Din, insana hem içgüdülerinin ve madde âleminin esiri olmadığı hem de sonsuz bir hürriyet ve bağımsızlık içinde bulunmadığı bilincini kazandırır. Böylece kişi, bencil duygularına, canlı ve cansız tabiata değil, yalnız her şeyin sahibi olan Allah'a (c.c.) boyun eğer. Dinin bu telkini insana gerçek hürriyet ve bağımsızlığını kazandırır. Din, insanın hayatında karşılaştığı çaresizlik, üzüntü, hastalık, musibet ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlar. İnsanı ruhi bunalımlardan korur. Kişinin kendine ve çevresine karşı daha duyarlı olmasına ve dengeli davranmasına katkıda bulunur.

Din, toplum bireylerini aynı inanç, duygu ve düşünce etrafında birleştirerek birlik ve bütünlüğün oluşmasına katkı sağlar. Kişiye ve topluma zarar veren her türlü davranışı yasaklar. Örneğin yalan söylemeyi, hile yapmayı, iftira atmaya, dedikodu yapmayı, insanlarla alay etmeyi, başkalarının özel hayatını araştırmayı kötü davranışlar olarak niteler. Bu gibi olumsuz davranışlardan kaçınılmasını öğütler. Dolayısıyla dinin emirlerine uymak toplumda iyi ilişkilerin gelişmesini, barış ve güven ortamının oluşmasını sağlar.

Birey ve toplum hayatında önemli bir yeri olan dinin temel amacı ise insanın hem dünyada hem de ahirette mutluluğunu sağlamak, huzurlu, mutlu ve güvenilir bir toplum oluşturmaktır. İslam'a göre dünya ve ahiret mutluluğunu elde edebilmek, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaya, hayatını ve insani ilişkilerini onun istediği doğrultuda düzenlemeye bağlıdır.

İslam dininde bireyin dünya ve ahiret mutluluğunun sağlanması ve güvenli bir toplumun oluşturulması için "zarûriyât" veya "zarûrât-ı hamse" denilen beş temel ilke ve değer vardır. Bunlar *canın, aklın, malın, neslin* ve *dinin* korunmasıdır. Bunlar bireysel ve toplumsal hayatın olmazsa olmaz ilke ve değerleridir. İslam âlimlerinin üzerinde birleştiği ve İslam toplumunun başlangıçtan itibaren aynı şekilde uygulayageldiği temel ilke ve hükümlerdir. Bunlar, İslam'ı sembolize eden kesin emir ve yasaklar yani helal ve haramlardır. İslam dininde bütün dinî hükümler bu beş değeri korumaya yöneliktir. Dolayısıyla üretilen her türlü dinî bilgi ve düzenleme bu değerlere uygun olmalıdır.

Zarûriyât (beş temel ilke), kişinin ve toplumun varlığını koruyabilmesini ve devam ettirebilmesini sağlar. Bu değerler yitildiği takdirde hayatın düzeni yok olur, huzursuzluk başlar, anarşi doğar, bozgunculuk ve kötülükler toplumun her kesimine yayılır. Bu huzursuzluk ve kargaşa da dünya ve ahiretteki ebedi mutluluğun kaybedilmesi ile sonuçlanır. Onurlu bir hayat ancak bu yüksek değerler sayesinde mümkün olur. Çünkü dünyada insan ve toplum hayatı, bu beş değer üzerine kuruludur. Dolayısıyla gerek bireylerin gerekse toplumların düzeni bu beş değerlerin korunması ile sağlanabilir.⁽²⁰⁾

İslam dini can, akıl, mal, nesil ve dinin korunmasına özen göstermiş, bu değerlerden her birinin varlığını, sürekliliğini ve korunmasını sağlayan hükümler koymuştur. Böylece bu beş değer, bireysel ve sosyal hayatta hem varlığını sürdürmüş hem de kendilerinden beklenen sonuçları vermiştir.

(20) bk. Abdülvehhâb Hallâf, *İlmu Usulî-Fıkıh, el-Mektebûl-İslâmî*, İstanbul, 1984, s. 45-46.

2.1. Canın Korunması

Düşünelim

"Can güvenliği" ifadesi sizde neler çağırıştırıyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İslam'daki beş temel ilke ve değerden biri canın korunmasıdır. Bu değer, insanın aziz olan yaşama hakkının ve can güvenliğinin korunması demektir. Yaşama hakkı, insanın en temel ve doğal hakkıdır. Çünkü insanın inanç, ibadet, ekonomik vb. bütün hak ve özgürlükleri canının korunmasına bağlıdır. Yaşama hakkı olmayan birinin diğer hak ve sorumluluklarından da bahsedilemez. Onun için bu hak, ulusal ve uluslararası yasalarla güvence altına alınmıştır. Yaşama hakkı insana, Anayasamızın 15. maddesinde "Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir." ifadesiyle anayasal bir hak olarak verilmiş ve güvence altına alınmıştır. Bu hak, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. maddesinde de şöyle yer alır: "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır."

İslam dini, yaşama hakkını insanın en temel ve doğal hakkı olarak kabul eder. İslam'a göre herkes günahsız, hür ve yaşamını sürdürme hakkına sahip olarak doğar. İnsanın varlığını sürdürebilmesi, hayatı faaliyetlerini eksiksiz yerine getirmesiyle mümkündür. Onun için İslam'da haksız yere bir insanı öldürmek bütün insanlığı öldürmeye, bir hayatı kurtarmak da bütün insanlığa hayat vermeye denk tutulur.⁽²¹⁾ Kur'an'da şöyle buyrulur: "**Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın...**"⁽²²⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde, "**Ey insanlar! Bu günleriniz nasıl mukaddes bir gün ise, bu aylarınız nasıl mukaddes ay ise, bu şehriniz (Mekke) nasıl bir mübarek şehir ise canlarınız, mallarınız, namuslarınız da öyle mukaddesdir, her türlü tecavüzdten korunmuştur.**"⁽²³⁾ buyurarak insan canının mukaddes olduğunu ve korunması gerektiğini vurgular.

Etkinlik

Değerlendirelim

"...Kim, bir cana veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmaya karşılık olmaksızın (haksız yere) bir cana kıyarsa bütün insanları öldürmüş gibi olur. Her kim bir canı kurtarırsa bütün insanları kurtarmış gibi olur..." (Mâide suresi, 32. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, canın korunması ilkesi açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

İslam'a göre bir kişinin başka birinin canını alma hakkı olmadığı gibi kendi canına da son verme hakkı, yani intihar etmek yoktur. Bu konuda da Kur'an'da şöyle buyrulur: "... Kendi kendinizi tehlikeye atmayın..."⁽²⁴⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.), "(İslam'da) zarar vermek ve yapılan zarara, zararla mukabele etmek yoktur."⁽²⁵⁾ buyurarak bir kimsenin kendisine ve başkalarına zarar vermemesi gerektiğini bir ilke olarak bildirir. Yine iyileşmesi imkânsız bir hastalıktan dolayı dayanılmaz acılar çeken bir kimsenin yaşamına son vermek anlamına gelen ötenazi de İslam'da intihar gibi kabul edilir.⁽²⁶⁾ Çünkü İslam'da can, insana verilen ve korunup kollanması gereken bir emanettir. Kişinin kendi canı üzerinde tasarrufta bu-

(21) bk. Mâide suresi, 32. ayet.

(22) İsrâ suresi, 33. ayet.

(23) Buhârî, İlim, 9; İbn Mace, İkâme, 78; İbn Hişam, ee-Siret'ün-Nebeviye, C 2, Tahkik: Mustafa ee-Sakkâ - İbrahim el-Ebyârî - Abdülhâfız Selebl, Müessesetü'l-Meârif, Beynut, trsz. s. 601.

(24) Bakara suresi, 195. ayet.

(25) İbn Mace, Ahkâm, 17.

(26) bk. Nisâ suresi, 29. ayet.

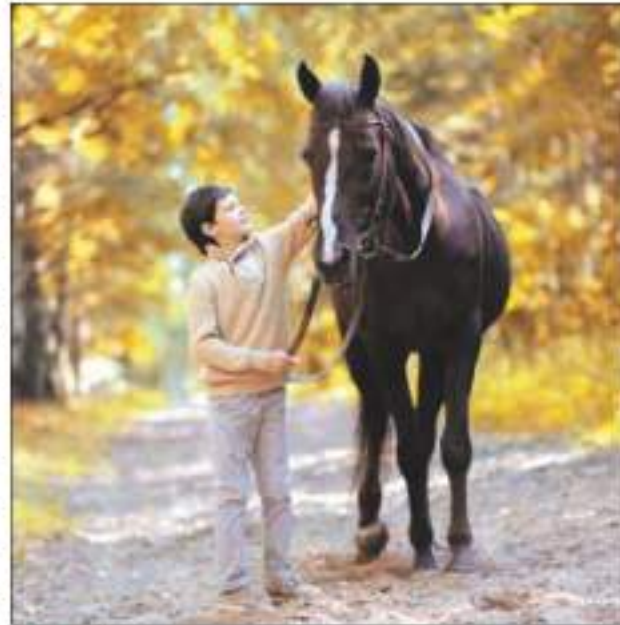
İnma hak ve yetkisi yoktur. İslam inancı, hastalık ve sakatlıklar karşısında sabır ve dua ile Allah'tan (c.c.) şifa dilemeyi ve Allah'a (c.c.) tevekkül ile sıkıntılara katlanmayı gerektirir. Kur'an'da, "**Sabır ve dua ile Allah'tan yardım isteyiniz.**"⁽²⁷⁾ buyrulurken Hz. Peygamber de (s.a.v.) "**Sabır ile dua müminin silahıdır.**"⁽²⁸⁾ buyurur.

İslam dininde, insan anne karnına düşmesinden ölümüne kadar, ömrünün her aşamasında yaşama hakkına sahiptir. Bundan dolayı İslam'da kürtaj yaptırmak yaşama hakkının ihlali olarak değerlendirilir. "**...Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin...**"⁽²⁹⁾ ayeti hem eskiden fakirlik ve geçim endişesi sebebiyle çocukların öldürülmesini hem de günümüzde uygulanan kürtaj gibi bazı uygulamaları da içerir.

İslam dini, canın korunması için gerekli önlemlerin alınmasını da öğütler. Örneğin canın korunması ve hayatın devam etmesi için gerekli olan miktarda yemeyi, içmeyi ve giyinmeyi farz kılar. Yine insanın sağlığını korumasına ve sağlıklı bir yaşam sürmesine önem verir. Sağlığı bozan her türlü iş ve davranışı yasaklar. Bu kapsamda iş sağlığı ve güvenliğine önem verir. Günümüzde eskiye oranla özellikle insan sağlığını tehdit eden iş alanları vardır. İşverenin çalıştırdığı işçinin iş sağlığı ve can güvenliği önlemini alması hem insani hem yasal hem de dinî bir sorumluluktur. Dolayısıyla hangi iş kolunda olursa olsun işverenin, çalışanlarının sağlık ve güvenlikleriyle ilgili gerekli tedbirleri alması gerekir. Bu, çalışanların güvenli yaşamı için gereklidir ve işverene düşen bir sorumluluktur.

İslam'a göre önemli olan sadece yaşamak değil, şeref, haysiyet ve özgürlük içinde yaşamaktır. Kişiye işkence etmek İslam'da zulüm olarak kabul edilir.⁽³⁰⁾ Öldürmek, dolayısıyla savaş, ancak meşru müdafaa söz konusu olduğunda bir meşruiyet kazanır. İslam'da savaş hâlinde bile insanın yaşama hakkı önemlidir. Çünkü İslam, savaşta bile çocuklara, kadınlara, yaşlılara ve sivillere dokunulmasını yasaklar. Barış yolu gözüktüğünde hemen barış yapılmasını emreder.⁽³¹⁾ Çünkü asıl olan yaşamdır.

İslam'a göre insanlar kadar hayvanların da yaşama hakkı vardır. Onun için İslam, onların yaşama hakkının koruma altına alınmasını öğütler. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.), hayvanlara işkence edenleri lanetler.⁽³²⁾ Onları aç bırakanların ahirette bu kötü davranışlarından dolayı hesaba çekileceğini bildirir.⁽³³⁾

3.4

İslam, tüm canlıların yaşam hakkının korunmasını öğütler.

(27) Bakara suresi, 153. ayet.

(28) Ali el-Mütlaki, Kenzu'l-Ummal, C 3, Daru'l-Kütüb'l-Misriyye, Mısır, 1966, s. 272.

(29) En'am suresi, 151. ayet.

(30) bk. Bakara suresi, 229. ayet.

(31) bk. Mümtahine suresi, 8-9. ayetler ; Bakara suresi, 190. ayet; Enfâl suresi, 61. ayet.

(32) bk. Buhari, Zebâih, 25.

(33) bk. Nesai, Dahayâ, 42.

Etkinlik

Sıra sizde

Size göre İslam'da yaşam hakkının "en temel ve mukaddes hak" olmasının sebebi nedir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

2.2. Akıl Korunması

Düşünelim

"Akıl sağlığı" ne demektir? Niçin önemlidir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Sadece insanda var olan ve onun yararlı ile zararlıyı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini ayırt etmesine yarayan, ona düşünme, kavrama ve bilgi elde etme gücü veren yetiye "akıl" denir.

İslam'a göre insanı insan yapan, onun her türlü hareketine anlam kazandıran, ilahi öğütler karşısında yükümlülük ve sorumluluk altına girmesini sağlayan akıldır. Akıl, insanı diğer varlıklardan ayıran ve insanın sahip olduğu en önemli yetidir. Akıl vasıtasıyla insan iyiyi kötüden, güzeli çirkinden ayırır. Hayatını anlamlandırır. Allah'ın (c.c.) emir ve yasaklarındaki hikmeti kavrar ve ona iman eder. İslam'da akıl, düşünme, araştırma, anlama, kavrama, keşfetme ve değerlendirmenin ön şartıdır. Onun için İslam dini, toplum için bir sıkıntı ve kötülük kaynağı olabilecek her türlü kötü davranışa karşı akli korumayı amaçlar. Akıl sağlığı kalmasını sağlayacak ve işlevini arttıracak her şeyi mübah kılarken bozulmasına ve zafaya uğramasına yol açacak şeyleri de yasaklar.

İslam, insanın akıl sağlığını korumak için zararlı alışkanlıkları yasaklar. Bunların başında alkollü içkiler gelir. Alkollü içkiler insanın akıl sağlığını tehdit eden en önemli zararlı alışkanlıklardandır. Onun için İslam'da alkollü içki tüketimi yasaklanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: "**Ey iman edenler! (Akli örten) içki (ve benzeri şeyler)... şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.**"⁽³⁴⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.), "**Her sarhoşluk veren şey hamr, her hamr da haramdır.**"⁽³⁵⁾ ve "**Çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır.**"⁽³⁶⁾ buyurarak bu yasağın özü ve kapsamı konusuna açıklık getirmiştir.

İslam'ın kişinin akıl sağlığını korumak için yasakladığı alışkanlıklardan biri de uyuşturucu maddelerdir. Günümüzde uyuşturucu madde kullanımı kişi ve toplum hayatını tehdit eden bağımlılıklar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Uyuşturucu maddelerin başta gelen özelliği, içeriği sebebiyle hızlı bir şekilde bağımlılık oluşturması, akli ve ruhi dengeyi bozarak kişinin irade ve düşünme gücünün tamamen ya da kısmen yok olmasına yol açmasıdır. Alkollü içkilerin birey ve toplum hayatında meydana getirdiği olumsuz etkiler esrar, afyon, eroin, kokain, morfin gibi uyuşturucu maddelerle de gerçekleşmektedir. Dolayısıyla İslam'a göre insanın akıl ve ruh sağlığını bozan, sinir sistemini uyuşturup beynin işlevini olumsuz etkileyen, irade ve düşünme gücünü tamamen ya da kısmen yok eden her türlü keyif verici uyuşturucu aynen alkollü içecekler gibi haramdır. Sarhoşluk veren veya uyuşturucu etkiye sahip olan şeylerin sıvı, katı veya uçucu olması haramlık hükmünü etkilemez. Buna göre örneğin balı çekmek, uyuşturucu özel-

(34) Mâide suresi, 90. ayet.

(35) Buhari, Edeb, 80.

(36) Tirmizi, Eşibe, 3; Ebu Davud, Eşibe, 5.

liği sebebiyle diğer uyuşturucular gibi haramdır. Aynı şekilde tüketilme şekli de (yeme, içme, damara zerk etme, dumanını çekme gibi) haramlık hükmünü değiştirmez.⁽³⁷⁾

Akıl sağlığını etkileyen zararlı alışkanlıklardan bir diğeri de sigaradır. Sigara, başlangıçta alkollü içecekler ve uyuşturucu maddeler kadar akli kullanma üzerinde tehlikeli gibi görünmese de zamanla aşırı bağımlılık yapar. Sigara bağımlısı kişi, sigara kullanmadığı zaman akli melekesini gerektiği gibi kullanamaz hâle gelir. Bunun yanı sıra pek çok hastalığa sebebiyet verir.

Etkinlik

Sıra Sizde

Akıl sağlığını korumak için neler yapılmalıdır? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

2.3. Malın Korunması

Düşünelim

"Malın korunması" ifadesi sizde neler çağırıyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İslam dininde imkân ve kabiliyetlerine göre çalışıp kazanması, mal ve mülk edinmesi kişinin temel haklarından ve öncelikle bireyin çalışmasına, üretip kazanmasına önem verir. Çalışmayı teşvik edip tembelliği yerer. Kur'an'daki, "O, geceyi içinde dinlenesiniz diye sizin için yaratan, çalışıp kazanmak için de gündüzü aydınlık kılandı..."⁽³⁸⁾, "İnsan için ancak çalıştığı vardır."⁽³⁹⁾, "...Dünyadan da nasibini unutma..."⁽⁴⁰⁾ gibi ayetler, İslam'ın çalışmaya verdiği öneme işaret eder. Hz. Peygamber de (s.a.v.) dilenmeyi ve boş gezmeyi hoş görmez, insanlara çalışmalarını öğütler. O, "Herhangi birinizin, sabah gidip odun toplayıp sırtında taşıması, onu satarak ondan harcaması, dolayısıyla insanlara muhtaç olmaktan kurtulması, başkalarına el açmaktan kendisi için elbet daha hayırlıdır."⁽⁴¹⁾ ve "İnsan, elinin emeğiyle kazandığından daha hayırlı bir lokma yememiştir."⁽⁴²⁾ gibi pek çok hadisinde insanları çalışmaya teşvik eder.

3.5

İslam'da, alın teri ve el emeği ile kazanılan mal helaldir.

(37) bk. Abdülvehhâb Hallâf, s.125-126.

(38) Yûnus suresi, 67. ayet.

(39) Necm suresi, 39. ayet.

(40) Kasas suresi, 77. ayet.

(41) Buhari, Zekât, 50.

(42) Buhari, Buyu', 15.

İslam dininde çalışıp kazanma teşvik edilmekle beraber elde edilen rızıkın da helal yollardan olması gerekir. Helal kazanç, İslam dininin belirlediği sınırlar içinde elde edilen rızıktır. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) en temiz kazancın ne olduğu sorulduğunda, **"Kişinin kendi elinin emeği, bir de dürüst ticaretin kazancıdır."**⁽⁴³⁾ diye cevap verir.

İslam, helal yollardan çalışıp rızıkını temin eden herkese ekonomik kazançlarını değerlendirmesinin bir sonucu olan mal ve mülk edinme hakkını da verir.⁽⁴⁴⁾ Bir kişinin sahip olup üzerinde her türlü tasarrufta bulunabildiği şeylere "mülk" denir. Aynı kökten gelen mülkiyet ise bir şeye sahip olma ve onun üzerinde tasarrufta bulunma hakkını ifade eder. Terim olarak mülkiyet, kişinin doğrudan veya vekil aracılığıyla mal ve mülkün kendisinden yahut kirasından yararlanma, bundan vazgeçtiği takdirde karşılığını alma yetki ve hakkıdır. Kur'an'da mirasla ilgili hükümlerin yer alması⁽⁴⁵⁾, ticari ilişkilerin düzenlenmesi⁽⁴⁶⁾ haksız yollardan mal edinmenin yasaklanması⁽⁴⁷⁾ ve mala karşı işlenen suçların cezalandırılması⁽⁴⁸⁾ gibi ayetler, İslam'da özel mülkiyet anlayışının olduğunu gösterir.

İslam, helal kazanç elde etmeyi öğütlerken aldatmayı, mal konusunda yalan beyanda bulunmayı, karaborsacılığı, karşı tarafın sıkıntıda olmasından yararlanarak mal edinmeyi, belirsizlik ve risk sömürüsü yoluyla haksız kazanç elde etmeyi de yasaklar. Kur'an'da, **"Aranızda birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin. İnsanların mallarından bir kısmını bile bile günaha girerek yemek için onları hâkimlere (rüşvet olarak) vermeyin."**⁽⁴⁹⁾ ve **"Ölçüde ve tartıda hile yapanların vay hâline!"**⁽⁵⁰⁾ gibi pek çok ayette malın korunmasını engelleyen haksız kazanç elde etmek yasaklanır. Hz. Peygamber de (s.a.v.), **"Bizi aldatan bizden değildir."**⁽⁵¹⁾, **"İnsanlara satmak üzere mal getiren rızıklandırılır, Malını stoklayıp karaborsaya düşüren lanetlenir."**⁽⁵²⁾ ve **"Faizcilikle zenginleşen kişinin sonu mutlaka fakirliktir."**⁽⁵³⁾ gibi hadislerinde haksız kazanç elde etmenin ne kadar kötü bir davranış olduğunu buyurur.

İslam'da faiz, hırsızlık, karaborsacılık, gasp ve benzeri yollardan elde edilen gelir de değersiz ve hukuken korumasız mal olarak değerlendirilir. Meşru yollardan elde edilen kazanç İslam'a göre helaldir. Helal kazanç, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) buyurduğu üzere kutsal aylar, kutsal yerler, Müslümanların canları ve ırzları kadar dokunulmazdır ve saygıdeğerdir.⁽⁵⁴⁾

Etkinlik

Araştırma

Ülkemizde haksız kazancı önlemek için devlet tarafından ne gibi tedbirler alınmaktadır? Araştırarak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(43) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 4, s. 141.

(44) bk. Bakara suresi, 188. ayet; Nisâ suresi, 29-30. ayetler.

(45) bk. Nisâ suresi, 7-8, 11-12, 176. ayetler.

(46) bk. Bakara suresi, 275, 282, 283. ayetler.

(47) bk. Bakara suresi, 188, 279. ayetler; Nisâ suresi, 10, 29. ayetler.

(48) bk. Mâide 33, 38. ayetler.

(49) Bakara suresi, 188. ayet.

(50) Mutaffilin suresi, 1. ayet.

(51) Müslim, İman, 164.

(52) İbn Mace, Ticaret, 6.

(53) İbn Mace, Ticaret, 58.

(54) bk. Buhari, İlim, 9; İbn Mace, İkâme, 78.

2.4. Neslin Korunması

Düşünelim

"Nesli tükenmek" ifadesi sizde neler çağırıştırıyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın sıkıntılarını, kaderlerini paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişiler topluluğuna "nesil" denir. Nesle kuşak da denir. Neslin korunması, insan türünün devam etmesi, yeni nesillerin sevgi ve dayanışma gibi insanı insan yapan değerlerle yetiştirilmesidir.

Neslin korunmasındaki en önemli kurum evlilik yoluyla kurulan ailedir. Aynı çatı altında birlikte yaşayan, manevi, ekonomik, sosyal ve koruyucu faaliyetler ile çocukların bakımında iş birliği yapan iki yetişkinin oluşturduğu temel sosyal birime aile denir. Hangi çağ ve coğrafyada olursa olsun "aile kurmak" toplumların en önemli özelliğidir. Aile kurumu, birey ve toplum hayatı açısından son derece önemlidir. Bu kurum bir taraftan kadın erkek ilişkisinin meşru bir zeminde yürümesini sağlarken diğer taraftan kişinin huzur ve mutluluk içinde yaşamasına uygun bir ortam oluşturur. Aile, bireyin ilk eğitimini aldığı ve onun vasıtasıyla topluma katıldığı kurumdur. Kişi, inançları, değerleri, hak ve hukuku, örf ve âdetleri yani kültürünü öncelikle aileden alarak kişiliğinin temelini atar. Toplumsal kural ve görevleri, bunlara uymanın önemini ailede görür ve öğrenir. Aile, çocuğun hayatta kalıp neslin devam etmesine hizmet eder.

İslam dininde de neslin devamını sağlayan en önemli kurum olarak aileye önem verilir. Kur'an'da, "**Aranızdaki bekârları, kölelerinizden ve cariyelerinizden elverişli olanları evlendirin. Eğer bunlar fakir iseler, Allah kendi lütfu ile onları zenginleştirir. Allah, (lütfu) geniş olan ve (her şeyi) bilendir.**"⁽⁵⁵⁾ ayetiyle evlilik teşvik edilir. "**Kaynaşmanız için size kendi (cinsi) nizeden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O'nun (varlığının) delillerindedir. Doğrusu bunda, iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.**"⁽⁵⁶⁾ ayetiyle de evlilik kurumunun önemine vurgu yapılır. Hz. Peygamber de (s.a.v.) pek çok hadisinde Müslümanları evliliğe teşvik eder ve evliliğin Allah'ın (c.c.) emri ve kendisinin sünneti olduğunu belirtir. Evlenen kişinin dininin öbür yarısını tamamlamış olacağını bildirir.⁽⁵⁷⁾ Örneğin bir hadisinde, "**Ey gençler sizden evlenmeye güç yetirenler evlensin.**"⁽⁵⁸⁾ buyurur. Başka bir hadisinde, "**Peygamberlerin dört sünneti vardır.**" buyurur ve dördüncü olarak evlenmeyi sayar.⁽⁵⁹⁾

İslam, ailenin kurulmasına önem verdiği gibi neslin korunması için aile kurumunun korunması ve devamlılığı üzerinde de önemle durur. Kur'an'da, "**Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...**"⁽⁶⁰⁾ ayetiyle aile kurumunun korunması istenir. Bu ayete göre anne babanın çocuklara karşı önemli görevlerinden biri, onları her türlü tehlike-

Evlilik, kadın ve erkeğin hayatlarını birleştirmek için yaptıkları sözleşmedir.

3.6

(55) Nûr suresi, 32. ayet.

(56) Rûm suresi, 21. ayet.

(57) bk. Buhari, Nikâh, 1, 3; Müslim, Nikâh, 5; Ebu Davud, Nikâh, 4,

(58) Buhari, Nikâh, 3.

(59) bk. Tirmizi, Nikâh, 1.

(60) Tahrim suresi, 6. ayet.

den korumak, onlara güzel bir terbiye ve eğitim vermektir. Çocukların kurtuluşu ancak onlara verilecek dinî, ahlaki, mesleki vb. eğitimle olabilir. Hz. Peygamber de (s.a.v.), **“Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz.”**⁽⁶¹⁾ hadisiyle anne ve babanın önemli görevlerinden birinin de onlara iyi bir eğitim vermek olduğunu bildirir.

Etkinlik

Yorumlayalım

“Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepimiz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin beyi bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da bir sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür...” (Müslim, İmâre, 20.)

Yukarıdaki hadisi, ailede sorumluluğun önemi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Aile, güven üzerine kurulur. Ailenin devamında ve korunmasında en önemli husus, eşlerin birbirlerine karşılıklı güven, saygı ve sevgi duymalarıdır. Bu nedenle İslam, eşlerin güveni yok edici davranışlardan kaçınmalarını öğretir. Güveni yok eden en kötü davranış ise eşlerin birbirini aldatmalarıdır. Bu nedenle Kur'an'da eşlerin iffetlerini korumaları emredilir.⁽⁶²⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) ailenin korunup devam ettirilmesine yönelik uyarılarda bulunur. O, **“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en hayırlı olanıdır. Ben de aileme karşı hayırlı olanım...”**⁽⁶³⁾ hadisiyle ailenin devamı için gerekenlerin yapılmasını öğretir. İslam dini, ailenin devamlılığı ve fonksiyonlarını yerine getirmesi açısından sağlıklı bir aile içi iletişiminin önemini de vurgular. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de aile içi iletişim ve aile fertleri arasındaki ilişkinin “sevgi” temelli üzerine kurulması öğütlenir. Bunun için öncelikle eşlerin birbirlerine iyi davranmaları istenir.⁽⁶⁴⁾ Eşler arasında anlaşmazlıklar olması durumunda tarafların ancak konuşarak, birbirlerinin fikirlerini öğrenerek yani iletişimi devam ettirerek sorunların üstesinden gelebileceklerine vurgu yapılır.

3.7

Aile kurumunun devamlılığında sağlıklı bir aile içi iletişim önemlidir.

İslam, insanların en hayırlısının eşleriyle iyi geçinenler olduğunu temel bir ilke olarak belirler. Hz. Muhammed de (s.a.v.) aile içi iletişimde sevgi ve saygının temel alınması gerektiğini belirtir. Bunun için öncelikle, **“İmanı en olgun olan mümin, ahlaki en güzel olanıdır. En hayırlınız da kadınlarına en iyi davrananıdır.”**⁽⁶⁵⁾ buyurarak eşlerin birbirlerine iyi davranmalarını öğretir. Anne babanın çocuklarıyla sevgi üzerine bir iletişim kurmaları gerektiğini belirtir. O, çocuğu olanın onunla konuşmasını, onların çocuk olduklarının daima göz önünde bulundurulmasını, ama onların da bağımsız bir varlık olduğunun kendilerine hissettirilmesi gerektiğini bildirir.⁽⁶⁶⁾

Aile kurumunun devam etmesinde çocukların anne babaya karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmeleri önemlidir. Hem Kur'an-ı Kerim hem de hadislerde Allah'a (c.c.) imanin hemen ardından ana babaya saygılı olmak ve iyi davranmak emredilir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **“Rabb'in, sadece kendisine**

(61) Tirmizi, Birr, 33.

(62) bk. Nûr suresi, 30-31. ayetler.

(63) Tirmizi, Menâkıb, 63.

(64) bk. Nisâ suresi, 19. ayet.

(65) İbn Mace, Nikâh, 50.

(66) bk. Buhari, İlim, 18; Müslim, Salt, 36; İbn Mace, Ticaret, 67.

kulluk etmenizi, ana babanıza da iyi davranmanızı kesin bir şekilde emretti. Onlardan biri veya her ikisi senin yanında yaşlanırsa kendilerine «öf!» bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.⁽⁶⁷⁾ Hz. Peygamber de (s.a.v.) çocukların anne ve babalarına saygılı davranmaları gerektiğini öğütler. O, Allah (c.c.) katındaki en önemli amellerden birinin anne babaya iyilik etmek olduğunu bildirir.⁽⁶⁸⁾ Başka bir hadisinde, büyük günahları belirtirken Allah'a (c.c.) ortak koşmadan sonra anne babaya asi olmanın geldiğini belirtir.⁽⁶⁹⁾

Etkinlik

Listeliyoruz

Aile içinde yerine getirmeniz gereken görev ve sorumluluklarınızla ilgili bir liste oluşturunuz. Ardından bunlardan hangilerini yerine getiremediğinizin nedenlerini düşününüz. Sorumluluklarınızı yerine getirmek için çözümler üretiniz.

2.5. Dinin Korunması

Düşünelim

"Dinin korunması" ne demektir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Din, insanın Allah (c.c.), diğer insan ve varlıklarla ilişkilerini düzenleyen ve hayatına yön veren, onlarla ilgili davranışlarına esas olacak ilahi kurallar bütünüdür. Din, insanla beraber, tarihin bütün dönemlerinde her toplumda var olmuştur. Her din kendisinin gerçek olduğunu ifade eder ve varlığını devam ettirebilmek için getirdiği inanç, ibadet ve ahlak sistemini inananların uygulamalarını ister.

Bir kişinin bir dine inanıp inanmaması tamamen kendi tercihine bağlıdır. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Dinde zorlama yoktur..."**⁽⁷⁰⁾ Bu ayete göre dini kabul etmeleri için insanlara baskı yapmak, dayatmak İslam'ın istediği bir şey değildir. İman, tamamen hür irade ile ve gönülden gelen bir kabullenmedir. Çünkü iyi niyete, iradenin tercihine dayanmayan ve gönülden benimsenmemiş bir dindarlık bireyde kişilik parçalanmasına yol açar. İslam, hiçbir zaman böylesi bir sonuca hoşgörü ile bakmaz. İslam, kişinin din ve inanç özgürlüğüne önem verir.

Din ve inanç özgürlüğü, kişinin hiçbir baskı ve etki altında kalmadan tamamen kendi özgür iradesiyle bir dini seçme, öğrenme, öğretme ve dinin emirlerini yerine getirme gibi faaliyetlerin tümünü içerir. Bu özgürlük, Anayasamızın 24. maddesiyle güvence altına alınmıştır. Yine bu maddeye göre kimse ibadete, dinî törenlere katılmaya, dinî inanç ve düşüncelerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı kınanamaz.

Kur'an'da, "Dinü'l-Hak (Hak Din)" ve "Dinen Kıyamen (Doğru Din)" ifadeleri kullanılarak İslam'ın sağlam esaslara dayandığı belirtilir.⁽⁷¹⁾ Yine Kur'an'da, din kelimesi sadece Müslümanların değil, başkalarının inançlarını da ifade etmek için kullanılmış olmakla birlikte özel anlamda din kelimesiyle İslam kastedilir.⁽⁷²⁾ İslam ile din adeta eş anlamlı olarak kullanılır. Hz. Âdem'den (a.s.) Hz. Muhammed'e (s.a.v.) kadar bütün peygamberlerin getirdiği dinin İslam olduğu bildirilir.⁽⁷³⁾ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah katında din İslam'dır..."**⁽⁷⁴⁾

(67) İsrâ suresi, 23. ayet.

(68) bk. Buhari, Edeb, 1.

(69) bk. Müslim, İman, 143, 144.

(70) Bakara suresi, 256. ayet.

(71) bk. Tevbe suresi, 29. ayet; Fetih suresi, 28. ayet.

(72) bk. Âl-i İmrân suresi, 99. ayet.

(73) bk. Âl-i İmrân suresi, 85. ayet; Nisâ suresi, 125. ayet.

(74) Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.

Dinin korunması, iman ve ibadet esaslarının kabulü ve bunlardan doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesine bağlıdır. Bunun için İslam'da namaz, oruç, hac ve zekât gibi ibadetler akıllı ve ergenlik çağına ulaşmış kadın-erkek her Müslüman'a farz kılınmıştır. İslam dinindeki bütün ibadetler, dini korumak ve insan ruhunu dinî duygularla güçlendirmek amacıyla farz kılınmıştır. Bu ibadetler sayesinde insan, nefisini terbiye edecek ve güzel ahlaka ulaşacaktır.

İslam, dinin korunması için onun eğitim ve öğretimini de öğretir. Çünkü İslam'ın mesajları Kur'an'da belli bir bilgi sistemi içinde verilmiştir. Hz. Peygamber de (s.a.v.) Kur'an'da yer alan ayetleri yaklaşık yirmi üç yıllık peygamberlik hayatı boyunca açıklamış ve uygulamalarıyla da göstermiştir. İslam bilginleri bunlara dayanarak İslam'ın inanç, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili eserler meydana getirmiştir. İslam'ın getirdiği mesajın anlaşılıp uygulanması ise öncelikle Kur'an ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahih hadisleri başta olmak üzere bunlar üzerine İslam âlimlerince yazılan eserleri okumakla gerçekleşebilir. Bu ise bir eğitim öğretim yoluyla gerçekleşir. Onun için Kur'an'ın ilk emri, "Oku!"⁽⁷⁵⁾ mesajıdır. Yine Kur'an'da, "...Öğretmekte ve derinlemesine incelemekte olduğunuz Kitap uyarınca rabbaniler olun."⁽⁷⁶⁾ buyruğuna Müslümanlardan "rabbanî" yani ilim ve hikmet sahibi olmaları istenir.

Dinin öğrenilmesinde temel başvuru kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir.

3.8

Hz. Peygamber de (s.a.v.), "**Benden bir ayet bile olsa ulaştırınız.**"⁽⁷⁷⁾ buyurarak genel anlamda Müslümanları bildiklerini öğretmeye, en azından aktarmaya teşvik eder. Onun, İslam konusunda sahabeyi bilgilendirdikten sonra onlara genellikle şöyle buyurduğu nakledilir: "**Haydi ailelerinizin yanına dönün, onların yanında kalın, (öğrendiklerinizi) onlara öğretin ve yapmaları gerekenleri söyleyin...**"⁽⁷⁸⁾ Onun için İslam, Allah'ın (c.c.), "**(Ey Muhammed!) Rabb'inin yoluna hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et...**"⁽⁷⁹⁾ emri gereğince İslam'ın en güzel şekilde topluma anlatılmasını da ister. Bu eğitim faaliyeti öncelikle kişinin İslam'ı kendisinin doğru bir şekilde öğrenmesiyle başlar.

İslam, kendisine bir saldırı olduğu zaman dinin korunmasını öğretir.⁽⁸⁰⁾ Bu, haksız bir saldırı ve yok etme değil, aksine Müslümanın vatanında kimliği ve kişiliğiyle var olma, kendi bağımsızlığını koruma yanında zulme ve zalime karşı hukukunu savunma çabasıdır. Yoksa İslam'da asıl olan barıştır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), daima barışı savunmuş ancak dine ve Müslümanların varlığına yönelik bir tehlike olduğunda onların da gerekli tedbirleri almalarını emretmiştir. Gerekirse son çare olarak çocuklara, yaşlılara, çevreye, ibadet yerlerine zarar verilmeden karşı konulmasını istemiştir.⁽⁸¹⁾

Etkinlik

Sıra sizde

İslam'ı öğrenmek dinin korunmasına nasıl katkıda bulunur? Arkadaşlarınızla tartışınız.

(75) Alak suresi, 1. ayet.

(76) Âl-i İmrân suresi, 79. ayet.

(77) Buhari, Enbiyâ, 50.

(78) Buhari, Ezan, 18.

(79) Nahl suresi, 125. ayet.

(80) bk. Hac suresi, 39. ayet.

(81) bk. Buhari, Cihad, 22; Müslim, Cihad ve Siyer, 3; Ebu Davud, Cihad, 82.

3. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Yusuf (a.s.)

Düşünelim

Hz. Yusuf (a.s.) hakkında neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla bildiklerinizi paylaşınız.

Hz. Yusuf (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de adı geçen ve kıssası anlatılan peygamberlerden biridir. Onun kıssası, Kur'an'da Yusuf suresinde "Kıssaların En Güzeli"⁽⁸²⁾ olarak nitelendirilerek bir bütünlük içinde verilir. Hz. Yusuf (a.s.), Hz. Yakub'un (a.s.) oğludur. Onun kıssası özetle şöyledir:

Hz. Yakub'un (a.s.) on iki tane oğlu vardı. Hz. Yusuf (a.s.), son derece yetenekli, zeki ve güzel bir çocuktur. Bu nedenle babası onu çok severdi. Hz. Yakub'un (a.s.) bu sevgisi, diğer kardeşler arasında kıskançlığa neden oldu.

Günlerden bir gün, Hz. Yusuf (a.s.) bir rüya gördü ve babasına, "...**Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, Güneş'i ve Ay'ı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı...**"⁽⁸³⁾ dedi. Babası, "...**Yavrucuğum! Rüyanı kardeşlerine anlatma. Yoksa, sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insanın apaçık düşmanıdır. İşte Rabb'in seni böylece seçecek, sana (rüyada görülen) olayların yorumunu öğretecek...**"⁽⁸⁴⁾ dedi.

Aradan günler geçti. Hz. Yusuf'un (a.s.) kıskanç kardeşleri bir plan hazırladılar. Kır gezisine götürmek bahanesiyle Hz. Yusuf'u (a.s.) yanlarına aldılar. Uzak bir yerde, içinde su bulunmayan bir kuyuya attılar. Daha sonra Hz. Yusuf'un (a.s.) gömleğine bir hayvanın kanını bulaştırıp babalarının yanına döndüler. Yalancılıktan ağlayarak Hz. Yusuf'u (a.s.) bir kurdun yediğini söyleyip kanlı gömleğini gösterdiler.⁽⁸⁵⁾ Hz. Yakub (a.s.) onların söylediğine inanmadı ama "...**Hayır! Nefisleriniz sizi aldatıp böyle bir işe sürükledi. Artık bana düşen, güzel bir sabırdır...**"⁽⁸⁶⁾ deyip çaresizliğini dile getirdi.

Kuyunun yanından geçen bir kervan sahibi, Hz. Yusuf'u (a.s.) kuyudan çıkartıp Mısır'a götürdü. Köle pazarında satılığa çıkardı, Mısır sarayından bir vezir, Hz. Yusuf'u (a.s.) satın alıp saraya götürdü. Kendilerine faydalı olabileceğini veya onu evlat edinebileceklerini söyleyerek hanımından ona iyi bakmasını istedi.⁽⁸⁷⁾

Hz. Yusuf'un (a.s.) güzelliği, vezirin hanımını çok etkiledi, Ona âşık oldu, Hz. Yusuf (a.s.) ile birlikte olmak istedi, Ama Hz. Yusuf (a.s.) onun bu kötü teklifini kabul etmedi ve bundan Allah'a (c.c.) sığındığını söyledi.⁽⁸⁸⁾ Fakat kadın ısrarlıydı, Hz. Yusuf'u (a.s.) odasına davet edip üzerine yürüdü, Hz. Yusuf (a.s.) odadan kaçmak isterken kadın onun gömleğini arkadan yakalayıp yırttı, Hz. Yusuf (a.s.), kapıda vezirle karşılaştı, Neler olup bittiğini sorunca hanımı; "**Bu köle bana sarkıntılık etti.**" diyerek Hz. Yusuf'a iftira attı, Onun hapse atılmasını istedi, Bunun üzerine, "**Yusuf, 'Ey Rabb'im! Zindan bana, bunların beni davet ettiği şeyden daha sevimlidir. Onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, onlara meyleder ve cahillerden olurum' dedi.**"⁽⁸⁹⁾ ve hapse girdi, Allah (c.c.), Hz. Yusuf'a (a.s.) rüya yorumlama yeteneği verdi, Bazı hapishane arkadaşlarının rüyasını yorumladı, Bu yorumlar aynen gerçekleşti, Bundan sonra Hz. Yusuf (a.s.), bir rüya yorumcusu olarak tanındı,

(82) bk. Yusuf suresi, 2. ayet.

(83) Yusuf suresi, 4. ayet.

(84) Yusuf suresi, 5. ayet.

(85) bk. Yusuf suresi, 12-18. ayetler.

(86) Yusuf suresi, 18. ayet.

(87) bk. Yusuf suresi, 19-21. ayetler.

(88) bk. Yusuf suresi, 23. ayet.

(89) Yusuf suresi, 33. ayet.

O sırada Mısır hükümdarı da bir rüya gördü. Bu rüyayı yorumlamak üzere Hz. Yusuf'u (a.s.) saraya çağırdılar. Onun yorumuna göre ülkede yedi yıl bolluk olacak, arkasından da yedi yıl kıtlık hüküm sürecek. Hükümdar, Hz. Yusuf'un (a.s.) yorumunu akılcı buldu. Onu hapisten çıkartıp kendine ekonomiden sorumlu maliye bakanı yaptı.⁽⁹⁰⁾

Hz. Yusuf'un (a.s.) rüya yorumu aynen gerçekleşti. Yedi yıl boyunca bolluk oldu. Hz. Yusuf (a.s.), bolluk yıllarını iyi değerlendirdi. Kuraklık yıllarını rahat geçirebilmek için önceden yiyeceklerin ve tahılların depolanmasını sağladı. Kıtlık yıllarında da bu yiyecekleri halka adaletli bir şekilde dağıttı.

Kıtlık, komşu ülkeleri de etkiledi. Onlar da Mısır'dan yardım istediler. Bu arada, Hz. Yusuf'un (a.s.) kardeşleri de tahıl istemek için Mısır'a geldi. Yıllar önce kuyuya attıkları kardeşlerinin orada maliye bakanı olduğunu bilmiyorlardı. Ama Hz. Yusuf (a.s.), kardeşlerini görünce hemen tanıdı. Ancak kardeşleri onu tanıyamadı. Onlara ilgi gösterdi. Babası, kardeşi Bünyamin ve aileleri hakkında bilgi aldı.

Hz. Yusuf (a.s.), onlardan bir daha tahıl almaya geldiklerinde evde kalan kardeşleri Bünyamin'i de getirmelerini, yoksa tahıl vermeyeceğini söyledi. Bir müddet sonra tahılları biten Hz. Yusuf'un (a.s.) kardeşleri, Bünyamin ile birlikte Mısır'a tekrar geldiler. Hz. Yusuf (a.s.), anneleri aynı olan küçük kardeşi Bünyamin'i bir bahaneyle yanında alıyordu. Onlarla birlikte göndermek istemedi. Diğer kardeşleri yalvardılar ve şöyle dediler: *"Yakup adında yaşlı ve gözleri görmeyen bir babamız var. Yusuf adında bir kardeşimiz vardı. Onu kaybettikten sonra ağlaya ağlaya gözleri kör oldu."*

Bunun üzerine Hz. Yusuf (a.s.), kendini tanıtmak zorunda kaldı. Kardeşleri yaptıklarından utandılar ve pişman oldular. O da kardeşlerine, **"...Bugün size kınama yok. Allah sizi bağışlasın. O, merhametlilerin en merhametlisidir."**⁽⁹¹⁾ dedi. Hz. Yusuf (a.s.) giydiği bir gömleği de onlarla babasına yolladı. Hz. Yakub (a.s.), daha gömleği alır almaz Hz. Yusuf'un (a.s.) yaşadığını anladı. Gömleği, görmeyen gözlerine sürdü. Allah'tan (c.c.) bir mucize olarak gözleri açıldı.⁽⁹²⁾ Hep birlikte tekrar Mısır'a gittiler. Saraya girip Hz. Yusuf'u (a.s.) görünce annesi, babası ve on bir kardeşi, **"...Hepsi ona (Yusuf'a) saygı ile eğildiler. Yusuf dedi ki: "Babacığım! İşte bu, daha önce gördüğüm rüyanın yorumudur. Rabb'im onu gerçekleştirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra; Rabb'im beni zindandan çıkararak ve sizi çölden getirerek bana çok iyilikte bulundu. Şüphesiz Rabb'im, dilediği şeyde nice incelikler sergileyendir. Şüphesiz O, hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir."**⁽⁹³⁾ Böylece Hz. Yusuf'un (a.s.) çocukken gördüğü rüya aynen gerçekleşti. Çünkü anne ve babası Ay ile Güneş'i, kardeşleri de on bir yıldızı temsil ediyorlardı.

Etkinlik

Belirleyelim

- **Yusuf'a (a.s.) güzelliğin yarısı verildi.** (Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 287.)
- Hz. Peygamber'e (s.a.v.), *"Ya Resulallah, insanların en üstünü kimdir?"* diye soruldu. O da **"(Günahtan) en çok sakınandır."** diye cevap verdi. *"Biz sana bunu sormamıştık."* denilince şöyle buyurdu: **"Öyle ise Allah'ın peygamberi Yusuf'tur."** (Buhari, Menâkıb, 1.)

Yukarıdaki hadislerde Hz. Yusuf'un (a.s.) hangi özellikleri vurgulanmaktadır? Arkadaşlarınızla belirleyerek yorumlayınız.

(90) bk. Yûsuf suresi, 47-50. ayetler.

(91) Yûsuf suresi, 92. ayet.

(92) bk. Yûsuf suresi, 93-96. ayetler.

(93) Yûsuf suresi, 100. ayet.

Hız. Yusuf'un (a.s.) kıssasından günümüz insanı için çıkarılabilecek pek çok mesaj vardır. Bu kıssada İslam dininde önem verilen pek çok değer yer alır. Bunlardan bazıları şunlardır:

İffet: Hız. Yusuf (a.s.), kendisine teklif edilen kötü davranışı kabul etmeyerek iffetini korumuştur. Bu uğurda hapse girmeye, eziyet çekmeye bile razı olmuştur. Bu sebeple iffet denilince ilk akla gelen Hız. Yusuf'tur (a.s.).

Sabır ve tevekkül: Hem Hız. Yusuf (a.s.) hem de Hız. Yakub (a.s.) karşılaştıkları tüm zorlukları sabır ve Allah'a (c.c.) güvenleriyle aşmışlardır.

Vefa ve sadakat: Hız. Yusuf (a.s.), vezirin hanımının kötü teklifi karşısında yanında kaldığı, ekmeğini yediği, iyiliğini gördüğü Mısır vezirine hıyaneti asla düşünmemiş, vefalı ve sadık kalmıştır.

Affetmek: Hız. Yusuf (a.s.), kardeşlerinin yaptıklarını affederek kötülüğe iyilikle karşılık vermiştir.

Hız. Yusuf (a.s.) kıssasından alınabilecek belki de en güzel öğüt, Hız. Yakub'un (a.s.) oğullarına yaptığı şu vasiyette özetlenebilir: "...Oğullarım! Allah, sizin için bu dini (İslam'ı) seçti. Siz de ancak Müslümanlar olarak ölün..."⁽⁹⁴⁾

Etkinlik

Tarih şeridi hazırlıyoruz

Hız. Yusuf'un (a.s.) hayatındaki olayları içeren bir tarih şeridi hazırlayıp arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

4. Bir Sure Tanıyorum: Asr Suresi ve Anlamı

Düşünelim

"Asr" ne demektir? Asr suresi ile ilgili neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Asr suresi, Kur'an-ı Kerim'in 103. suresidir. Üç ayettir. Mekke döneminde inmiştir. Adını ilk ayette geçen "zaman, çağ, ikinci vakti" gibi anlamlara gelen "asr" kelimesinden alır. Asr suresi, namazda Fâtiha suresinden sonra okunan kısa surelerdendir.

ASR SURESİ

OKUNUŞU	ANLAMI
Bismillâhırrahmânırrahîm	Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (c.c.) adıyla
"Vel-asr. İnnel insâne lefi husr. İllelezzîne âmenû ve amilus-sâlihâti ve tevâsav bil-hakkı ve tevâsav bis-sabr."	"Andolsun zamana ki insan gerçekten ziyan içindedir. Ancak, iman edip de salih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler, birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değildir.)."

(94) Bakara suresi, 132. ayet.

Etkinlik

Kim sıralayacak

Asr suresinin okunuşunu kartonlara yazıp karışık hâlde tahtaya asınız. Daha sonra doğru bir şekilde sıralamaya çalışınız. Ardından anlamı üzerinde sınıfta konuşunuz.

Asr suresinde, insanı ebedi hüsrandan, kötü sonda kurtaracak yollar gösterilmektedir. Bu bağlamda Asr suresinde inanıp salih amel işleyenlerin yani yararlı ve güzel iş yapanların, birbirine hakkı ve sabrı öğütleyenlerin hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olacakları, bunları yapmayanların ise zarar görecekları bildirilmektedir.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Beş şey gelmeden önce beş şeyin değerini iyi bilin: Ölümden önce hayatın, meşguliyetten önce boş zamanın, yokluktan önce varlığın, ihtiyarlıktan önce gençliğin ve hastalıktan önce sağlığın."

(Buhari, Rikak, 3; Tirmizi, Zühd, 25.)

Yukarıdaki hadisi zamanın önemi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Asr suresinde, öncelikle zamana yemin edilerek onun insan hayatındaki yeri ve önemine dikkat çekilmektedir. Çünkü zaman, insanın hayatını içinde geçirdiği ve her türlü eylemlerini gerçekleştirebildiği bir imkân alanıdır. Allah (c.c.), böyle kıymetli bir gerçeklik üzerine yemin ederek zamanın önemini vurgular.

Asr suresinde zamanın kıymetini bilmeyip ömrünü boşuna geçirmiş kimsenin ziyanda olduğu bildirilir. Ancak şu dört özelliğe sahip kişinin kurtulacağı ve hem dünya hem de ahiret mutluluğunu elde edeceği belirtilir:

1. Samimi bir şekilde iman etmek
2. Salih amel işlemek
3. Hakkı öğütlemek
4. Sabrı öğütlemek

Kişinin zamanın kıymetini bilmesi gerekir. Bu dünya hayatı ebedi hayata hazırlık yeridir. Boşuna harcamamak gerekir. Bunun için öncelikle Allah'a (c.c.) iman etmek lazımdır. İmanın gereği olarak ibadet edilmeli, yararlı iş ve davranışlar yapılmalıdır. Birlikte yaşanan insanlara inançta, bilgide ve ahlakta hak, yani gerçek ve doğru anlatılıp tavsiye edilmelidir. Bunun yanı sıra hayatın çeşitli şartları, maddi ve manevi zorluklar karşısında kişiye sabır ve dayanıklılık telkin edilmelidir.

Görüldüğü gibi Asr suresi, Kur'an-ı Kerim'in en kısa surelerinden biri olmakla beraber Kur'an'daki bütün dinî ve ahlaki öğütlerin özü sayılmaya değer bir anlam zenginliğine sahiptir.⁽⁹⁵⁾

Etkinlik

Sıra sizde

Asr suresinden başka ne gibi mesajlar çıkarılabileceğini arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(95) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meâl ve Tefsir, C 5, s. 682-683.

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Din, birey ve toplum arasında nasıl bir ilişki vardır? Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

2. Dinin temel amacı nedir? Belirtiniz.

.....
 .....

3. İslam dini can, akıl, mal, nesil ve din emniyetine niçin önem verir? Belirtiniz.

.....
 .....

4. Hz. Yusuf'un (a.s.) hayatından çıkarılabilecek temel değerler nelerdir? Yazınız.

.....
 .....

5. Asr suresinden çıkarılabilecek mesajlar nelerdir? Belirtiniz.

.....
 .....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

"toplum, din, nesil, birey, akıl, İslam, inanç"

1. Allah'ın peygamberleri aracılığıyla gönderdiği ve akıl sahiplerini dünya ve ahirette mutlu etmek için kendi hür iradeleriyle en iyi, en doğru ve en güzele yönlendiren ilahi kurallar bütününe ..... denir.

2. İnanç, duygu ve düşüncesiyle kendisini başkalarından ayıran, kendine özgü nitelikleri ve kimliği olan her ferde ..... denir.

3. Bireylerden oluşan ve kendisine özgü bir yapısı bulunan, aralarında sosyal ilişki ile ortak bir kültür ve süreklilik bulunan insan topluluğuna ..... denir.

4. Sadece insanda var olan ve onun yararlı ile zararlıyı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini ayırt etmesine yarayan, ona düşünme, kavrama ve bilgi edinme gücü veren yetiye ..... denir.
5. Yaklaşık olarak aynı yıllarda doğmuş, aynı çağın sıkıntılarını, kaderlerini paylaşmış, benzer ödevlerle yükümlü olmuş kişiler topluluğuna ..... denir.

C. Aşağıdaki sorulardan her biri için dört cevap seçeneği verilmiştir. Seçeneklerden yalnızca biri doğrudur. Doğru seçeneği bularak işaretleyiniz.

1. "Haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın, öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın..." (İsrâ suresi, 33. ayet.)

Yukarıdaki ayet, İslam dininin korunmasını istediği aşağıdaki temel değerlerden hangisiyle ilişkilidir?

- A) Can
B) Akıl
C) Mal
D) Nesil

2. Aşağıdakilerden hangisi İslam dininde malın korunmasına yönelik yasaklardan biridir?

- A) Alkollü içki içmek
B) Uyuşturucu madde kullanmak
C) Hırsızlık
D) İftira atmak

3. "Hiçbir baba çocuğuna güzel terbiyeden daha değerli bir miras bırakamaz." (Tirmizi, Birr, 33.)

Yukarıdaki hadis İslam dininin korunmasını amaçladığı temel değerlerden hangisiyle ilişkilidir?

- A) Can
B) Mal
C) Akıl
D) Nesil

4. Rüyaları yorumlamasıyla özdeşleşen peygamber aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hz. İbrahim (a.s.)
B) Hz. Yakub (a.s.)
C) Hz. Yusuf (a.s.)
D) Hz. Şuayb (a.s.)

5. Sözlükte "zaman, çağ, ikinci vakti" gibi anlamlara gelen sure aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kâfirûn
B) Mâ'ûn
C) Fil
D) Asr

Ç. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.

1. ( ) İnsanın karşılaştığı yalnızlık, çaresizlik, korku, üzüntü, hastalık, musibet ve felaketler karşısında ona ümit, teselli ve güven sağlayan en önemli sığınak, Allah (c.c.) inancı yani dindir.
2. ( ) İnsanın anlam arayışı, din ve toplum arasındaki ilişkiyi gösterir.
3. ( ) Toplum hayatı olmayınca dinin öngördüğü pek çok değer, örneğin yiğitlik, cömertlik, merhamet ve sevgi gerçekleşme imkânı bulamaz.
4. ( ) İslam dini, güvenilir bir toplum oluşturmak için adalet, sevgi, saygı, doğruluk gibi ahlaki erdemleri emrederken yalan, hile, dedikodu gibi kötü davranışları yasaklar.
5. ( ) Dinin temel amacı, insanın bu dünyada mutlu olmasını sağlamaktır.
6. ( ) İslam'a göre insanlar kadar hayvanların da yaşama hakkı vardır.
7. ( ) İslam dini, kişinin özel mülkiyet edinmesini yasaklar.
8. ( ) İslam'da faiz, hırsızlık, gasp ve benzeri yollardan elde edilen gelir, hukuken değerli kabul edilir.
9. ( ) İslam dininde neslin devamını sağlayan en önemli kurum olarak aileye önem verilir.
10. ( ) Kur'an'da kıssası, "Kıssaların En Güzeli" olarak nitelendirilen peygamber, Hz. Yakub'tur (a.s.).

D. Defterinize, "İslam ve Temel Hak ve Özgürlükler" konulu bir kompozisyon yazınız.

4. ÜNİTE

HZ. MUHAMMED'İN ÖRNEKLİĞİ

Ünitemize Hazırlanalım

1. Üsve-i hasene, sıdk, emanet, istişare ve azim kavramlarının anlamlarını sözlük ve ansiklopedilerden araştırıp defterinize yazınız.
2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ahlakı ile ilgili örnekler araştırarak defterinize yazınız.
3. Bütün peygamberlerde bulunan özelliklerle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sahip olduğu ahlaki özellikler arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştırınız.
4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek davranışlarının bizim için önemini araştırınız.
5. Kur'an-ı Kerim mealinden Kureyş suresinin anlamını okuyunuz, Surenin konusunu ve sureden çıkarılabilecek mesajları belirleyerek defterinize yazınız.

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Doğruluğu ve Güvenilir Kişiliği

Düşünelim

Doğru ve güvenilir olmak ne demektir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Peygamberler, üstün ahlak sahibi kimselerdir. Onlar hem içinde yaşadıkları toplum hem de daha sonraki kuşaklar için en iyi örneklerdir. Hz. Muhammed de (s.a.v.) son peygamber olarak üstün ahlaki özellikleri şahsiyetinde toplamıştır. Kur'an-ı Kerim'de, "**Sen elbette yüce bir ahlak üzeresin.**"⁽¹⁾ ayetle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzel ahlak sahibi olduğu bildirilir. "**Andolsun, Allah'ın Resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.**"⁽²⁾ ayetle de inananlar için onun davranışlarında güzel örnekler bulunduğu buyrulur. Bu ayette, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) inananlar için "Üsve-i hasene" yani en güzel örnek olduğu belirtilir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahip olduğu üstün ahlaki özellikler, inananlar için Allah'ın (c.c.) bir lütfudur. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: "**Andolsun Allah, müminlere kendi içlerinden; onlara ayetlerini okuyan, onları arıtıp tertemiz yapan, onlara kitap ve hikmeti öğreten bir peygamber göndermekle büyük bir lütufta bulunmuştur. Oysa onlar, daha önce apaçık bir sapıklık içinde idiler.**"⁽³⁾

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisi de insanlara güzel ahlak örneği olarak gönderildiğini belirtir. Bir hadisinde şöyle buyurur: "**Ben güzel ahlakı tamamlamak için gönderildim.**"⁽⁴⁾ Yine Hz. Peygamber'in (s.a.v.) güzel ahlakının kaynağını göstermesi açısından Hz. Aişe'den (r.a.) nakdedilen şu rivayet de oldukça önemlidir: "Bir adam, 'Ey müminlerin annesi! Bize Allah'ın (c.c.) Resulü'nün ahlakından bahseder misin?' dedi. O da 'Sen hiç Kur'an okumuyor musun?' diye sordu. Adam, 'Tabii ki okuyorum.' diye cevap verince Hz. Aişe de (r.a.), 'Onun ahlakı, Kur'an (ahlakı) idi.'⁽⁵⁾ dedi." Bütün ahlaki güzelliklere sahip olmasına rağmen, Hz. Peygamber (s.a.v.) Allah'a (c.c.) devamlı şöyle dua ederdi: "**Allah'ım! Yarattığımı güzel kıldığın gibi ahlakımı da güzelleştir. Beni kötü ve hoşaya gitmeyen huylardan uzak tut. Allah'ım! Beni en güzel ahlaka yönelt. Ona yöneltecek yalnızca sensin.**"⁽⁶⁾

Hz. Muhammed
(s.a.v.)

Affediciydi.

Merhametliydi.

Güvenilirdi.

Doğruydı.

Hakkı gözetirdi.

Kararlıydı.

Cesaretliydi.

İstişareye önem verirdi.

İnsanlara değer verirdi.

(1) Kalem suresi, 4. ayet.

(2) Ahzâb suresi, 21. ayet.

(3) Âl-i İmrân suresi, 164. ayet.

(4) Ahmed b. Hanbelî, Müsned, C 2, s. 381.

(5) Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 139.

(6) Ahmed b. Hanbelî, Müsned, C 1, s. 403.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Müminlerin iman bakımından en mükemmeli, ahlak bakımından en güzel olanıdır." (Ebu Davud, Sünnet, 15.)

Yukarıdaki hadisi, iman-ahlak ilişkisi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Doğruluk (sıdk) ve güvenilir olmak (emanet) bütün peygamberlerde bulunan sıfatlardır. Doğruluk, peygamberlerin Allah'tan (c.c.) almış oldukları emirleri insanlara olduğu gibi bildirmeleri ve hayatlarının hiçbir anında, hiçbir şekilde yalan söylememeleridir.⁽⁷⁾ Güvenirlilik ise peygamberlerin emanete asla ihanet etmemeleridir.⁽⁸⁾ Bütün peygamberler, sözünde duran, emanetleri koruyan, işine hile karıştırmayan, yalan söylemeyen doğru ve güvenilir kimselerdir.

Etkinlik

Değerlendirelim

"Münafığın alameti üçtür: Söz söylediği zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz, kendisine bir şey emanet edildiği zaman hıyanet eder." (Buhari, Edeb, 69.)

Yukarıdaki hadisi doğru ve güvenilir bir kişide bulunması gereken özellikler açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Güzel ahlak örneği olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.), yaşadığı toplumda hayatı boyunca doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile tanınmıştır. Hayatının hiç bir anında yalan söylediği, sözünde durmadığı, aldatıp hile yaptığı asla görülmemiştir. Bu özelliklerinden dolayı Mekkeliler ona peygamber olmadan önce "Muhammedü'l-Emin" yani "Güvenilir Muhammed" diyorlardı.

Mekkeliler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğruluk ve güvenilirliğini peygamberliğinden önce ve sonra da ima onayladılar. Anlaşamadıkları konularda onu hakem yaptılar, aldığı kararlara uydular. Örneğin 35 yaşında iken yaptığı Kâbe hakemliği bunun güzel bir örneğidir. Kâbe yıllar içinde hasar görmüş, duvarlarında çatlaklar meydana gelmişti. Bu sebeple Kureyş kabileleri toplanarak Kâbe'yi tamir ettiler. Sıra, Hz. İbrahim (a.s.) tarafından Kâbe'nin inşası sırasında tavafin başlangıç noktasını belirlemek amacıyla yerleştirilmiş olan Hacerü'l-Esved'in yerine konulmasına gelince her kabile bu şerefin kendisine ait olmasını istedi. Kabileler arasında tartışma çıktı. Tartışmayı sona erdirmek için Kureyşlilerin en yaşlısı Ebu Velid b. Muğire'nin teklifi üzerine, Harem-i Şerif'in Benî Şeybe kapısından ilk giren kişinin hakem tayin edilmesine karar verildi. Herkes, bu teklifi kabul etti. Kısa bir bekleyişten sonra Hz. Muhammed'in (s.a.v.) geldiğini görünce oradakiler, *"Bu, emin (güvenilir) bir kimsedir. Onun vereceği karara razıyız."* dediler. Ona olan güvenlerinden dolayı hiçbir kabile onun hakemliğine karşı çıkmadı. Hz. Peygamber de (s.a.v.) tartışmayı herkesin razı olacağı bir şekilde çözdü.⁽⁹⁾

Hz. Muhammed (s.a.v.), peygamber olduğunda da Mekkeliler, ona her türlü iftirayı attılar. Ancak onun doğruluk ve güvenilirliğine bir şey diyemediler. Örneğin Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelen ilk vahiylerde yakınlarını uyarması emredildi,⁽¹⁰⁾ Allah'tan (c.c.), **"(Önce) en yakın akrabaları uyar."**⁽¹¹⁾ emrini

(7) bk. Meryem suresi, 50. ayet.

(8) bk. Âl-i İmrân suresi, 161. ayet.

(9) bk. İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, C 1, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1985, s. 145-147.

(10) bk. Müddessir suresi, 1-2. ayetler.

(11) Şu'arâ suresi, 214. ayet.

alan Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyşlileri Safa Tepesi'ne toplayıp onlara şöyle seslendi: **"Ne dersiniz, size şu dağın arkasından (sizinle savaşmak üzere düşman) atlılar çıkacağını haber versem bana inanır mısınız?"** Onlar, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) *"Biz senin hiç yalan söylediğini duymadık."* diye cevap verdiler.⁽¹²⁾ Ona en çok karşı çıkan Ebu Cehil bile, *"Muhammed! Sana yalancısın diyemiyorum. Ama bana göre senin söylediklerin doğru değil."* diyerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğru ve güvenilir bir kişi olduğunu söylemiştir.⁽¹³⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), tutamayacağı bir sözü asla vermezdi, verdiği sözü daima yerine getirirdi. Örneğin Ebu Hamsa adında biri, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bir şey satın aldı. Paranın bir kısmını ödedi. Geri kalanını ise belli bir tarihte ödemek için söz verdi. Ancak verdiği sözü unuttu. Hatırladığında, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisini bekleyeceği yere gitti, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) orada hâlâ kendisini bekliyor buldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu görünce, **"Bana büyük bir mesele ve güçlük çıkardın. Üç gündür burada seni bekliyorum."** dedi.⁽¹⁴⁾ Yine Hudeybiye Barış Antlaşması'ndaki tutumu da onun verdiği sözü yerine getirmesi ile ilgili bir diğer örnektir. Hudeybiye Barış Antlaşması'na göre Mekkelilerden biri Müslümanlara sığınırsa Müslüman bile olsa geri verilecekti. Fakat Müslümanlardan Mekkelilere sığınan olursa geri istenmeyecekti. Antlaşmadan kısa bir müddet sonra Mekkeli bir Müslüman Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sığındı. Antlaşma şartı gereği Hz. Peygamber (s.a.v.), o kişiden tekrar Mekk'e geri dönmesini istedi.⁽¹⁵⁾

Mekkeliler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dürüst ve güvenilir bir insan olduğunu çok iyi bildiklerinden kıymetli eşyalarını ona emanet olarak bırakırlardı. Çünkü birbirlerinden daha çok ona güveniyorlardı. Hz. Peygamber de (s.a.v.) kendisine teslim edilen emanetlere asla hıyanet etmez ve onları sahiplerine sağlam bir şekilde iade ederdi. En zor anlarında ve güç durumda kaldığı zamanlarda bile bu emanetleri gerektiği gibi korur ve sahiplerine ulaştırmak için gerekli gayreti gösterirdi. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'ye hicret etmek için yola çıkmadan önce kendisine verilen emanetleri Hz. Ali'ye (r.a.) bıraktı. Onun bu emanetlerin sahiplerine herhangi bir zarar gelmeden ulaştırılmasını istedi, Hz. Ali de (r.a.) emanetlerin sahiplerine dikkatli ve hızlı bir şekilde ulaştırılmasını sağladı.⁽¹⁶⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), inananlara da doğru ve güvenilir kimseler olmasını öğütler. O, Müslümanı, **"Elinden ve dilinden başkalarının güvende olduğu kimsedir."**⁽¹⁷⁾ diye tanımlar. Onun için inananlara yalan söylememelerini, emanete ihanet etmemelerini tavsiye eder. Bir hadisinde şöyle buyurur: **"Bir kişinin kalbinde aynı anda iman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir arada bulunmaz."**⁽¹⁸⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), hangi alanda olursa olsun insanların aldatılmasına karşı çıkmış, hatta şakayla bile olsa bunu onaylamamıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu konudaki tutumuna tanıklık edenlerden biri de o zaman küçük yaşta olan Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.) adlı sahabidir. Onun bununla ilgili anlattığı olay şöyledir: "Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) evimize ziyarete geldi. Ben henüz küçücük bir çocuktum. O, otururken ben oyun oynamak için dışarı çıkmak istedim. Bu sırada annem, *"Abdullah! Yanıma gel. Bak sana ne vereceğim!"* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Çocuğa ne vereceksin?"** diye

(12) Buhari, Tefsir (Leheb), 1; Müslim, İman, 355.

(13) Buhari, Tefsir, (Şüarâ), 2; Müslim, İman, 355; Afzalu'n-Rahman, Siret Ansiklopedisi, C 1, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996, s. 69.

(14) İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, C 8, s. 49.

(15) bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, Çeviren: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2011, s. 216, 220.

(16) bk. İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviye, C 3, s. 11.

(17) Tirmizi, İman, 12.

(18) Ahmed b. Hanbelî, Müsned, C 2, s. 349.

sordu. Annem, "Ona hurma vereceğim." deyince, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Eğer çocuğa bir şey vermeseydin, bu söz (amel defterine) bir ya-lan olarak yazılacaktı."⁽¹⁹⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), gençlik yıllarında ticaret ile uğraştı. Doğru ve güvenilir olmak onun ticaret hayatının da en önemli ilkesiydi. Kendisi ticarete dürüst olduğu gibi müminlere de öyle olmalarını öğütledi. Bununla ilgili bir örnek şöyledir: Hz. Peygamber (s.a.v.), zaman zaman ihtiyaçlarını temin etmek için Medine pazarına giderdi. Yine bir gün pazarda dolaşırken bir buğday yığını dikkatini çekti. Hububatı satan adamın yanına gelerek buğday yığınının elini soktu. Ancak buğdayın altı görüldüğü gibi çıkmamış, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) parmakları ıslanmıştı. Satıcıya ıslaklığın nedenini sorduğunda, yağmurdan kaynaklandığı cevabını aldı. Bunun üzerine satıcıya, "Öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi?" dedi. Satıcı, kuru ve ıslak olan buğdayı ayırmadan satmak suretiyle insanları aldatmaktaydı. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "...Bizi aldatan bizden değildir."⁽²⁰⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatı boyunca doğru, dürüst ve güvenilir bir kişiliğe sahip olmuştur. Her konuda olduğu gibi "özü sözü bir" insan olma konusunda da Müslümanlar için en güzel örnektir. Allah'ın (c.c.), "Öyle ise emrolunduğun gibi dosdoğru ol..."⁽²¹⁾ emrine uyarak dosdoğru bir hayat yaşamıştır. İnananlara da "Allah'a inandım de, sonra dosdoğru ol!"⁽²²⁾ öğütünde bulunarak yol göstermiştir.

Özü ve sözü bir olmak anlamında doğruluk ve güvenilirlik, insanın söz ve eylemleriyle uyum içinde olması demektir. Bu özellikleri taşıyan bir Müslüman, dünyada ve ahirette Allah'ın (c.c.) hoşnut olduğu bir kişi olacak ve ebedi mutluluğu elde edecektir. Nasıl yalan, emanete hıyanet, aldatmak bütün kötülüklerin temeliyse doğruluk, dürüstlük, güvenilirlik de insan vicdanını huzura kavuşturan her türlü iyilik ve güzelliğin temelidir. Bütün iş ve davranışlarında doğruluk ve güvenilirliği esas alan bir kişi, iyi bir mümin olacak ve mükâfat olarak da cennete girecektir. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: "Doğruluktan ayrılmayın. Çünkü doğruluk (insanı) iyiliğe, iyilik de cennete götürür..."⁽²³⁾

4.1

Hz. Muhammed (s.a.v.), toplumda birlik ve beraberliğin sağlanması için dürüst ve güvenilir olmayı öğütler.

Etkinlik

Ne yapmalı?

Çevremizdeki insanların güvenini kaybetmemek için nelere özen göstermek gerekir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(19) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 447; Ebu Davud, Edeb, 80.

(20) Müslim, İman, 164.

(21) Hüd suresi, 112. ayet.

(22) Müslim, İman, 62.

(23) Müslim, Birr, 105.

İnsan ilişkilerinde doğruluk, dürüstlük ve güvenilirliğin önemli bir yeri vardır. Dostluklar, arkadaşlıklar, ticari ortaklıklar, evlilikler daima doğruluk ve güven üzerine kurulur. Bu nedenle İslam dininin en önemli buyruklarından biri, doğru ve güvenilir olmaktır. Dolayısıyla doğru ve güvenilir olmak iyi Müslüman olmanın gereğidir. Onun için bizler de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluk ve güvenilirliğini örnek almalı, arkadaşlarımıza, dostlarımıza, öğretmenlerimize, ailemize ve topluma karşı verdiğimiz sözleri her zaman yerine getirmeliyiz. Yalan söylememeli, bize emanet edilen şeyleri sağlam olarak teslim etmeli, hile yapmamalı, aldatmaktan kaçınmalıyız. Bütün davranışlarımızda doğru, dürüst ve güvenilir olmalıyız.

Etkinlik

Sıra sizde

Doğruluk ve güvenilirliğin bireysel ve toplumsal yararları nelerdir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

2. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Merhametli ve Affedici Oluşu

Düşünelim

Halk arasında kullanılan "merhametli insan", "vicdanlı insan", "insanlıktan çıkmış" ve "taş kalpli" gibi ifadeler hangi özellikteki kişiler için kullanılır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Sevmek, şefkat göstermek, acımak, esirgemek gibi anlamlara gelen merhamet, herhangi bir canlıya karşı gösterilen sevgi, şefkat ve acıma duygusudur. Merhamet, korumak, esirgemek ve şefkat göstermektir. Acımak ve insafli davranmaktır. Kalp inceliği ve gönül yumuşaklığıdır. Merhamet, Allah'ın (c.c.) Rahman isminin bir yansımasıdır.⁽²⁴⁾ Allah (c.c.), rahmeti ile yarattığı tüm canlılara acır, şefkatle muamele eder ve nimetler vererek ihsanda bulunur.⁽²⁵⁾ Onun için halk arasında insanları ve diğer varlıkları çok seven, onlara şefkatle yaklaşan kimseler için "şefkatli, insafli, merhametli insan", aksi davranışlarda bulunanlar için ise "merhametsiz, katı yürekli, insanlıktan çıkmış" denir.

Etkinlik

Örnekler buluyoruz

Bir gazve sonrası Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanına bir grup esir getirildi. İçlerinden bir kadın te-laş içinde esirler arasında çocuğunu arıyordu. Sonunda çocuğunu buldu ve onu kucaklayıp bağrına bastıktan sonra emzirmeye başladı. Durumu gören Hz. Peygamber (s.a.v.) yanındakilere, "**Bu kadının çocuğunu ateşe atacağına inanır mısınız?**" diye sordu. Onlar da, "*Hayır*" diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "**Bilin ki Allah'ın kullarına olan rahmeti, bu kadının çocuğuna olan şefkat ve merhametinden çok fazladır.**" (Buhari, Edeb, 18.)

Siz de Allah'ın (c.c.) insanlara merhametini gösteren örnekler bularak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bildirilen özelliklerinden biri de onun "merhamet ve şefkat peygamberi" olmasıdır. Kur'an'da şöyle buyrulur: "**Andolsun, size kendi içinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya düşmeniz ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere**

(24) bk. A'râf suresi, 156. ayet; Tirmizi, Birr, 16; Ebu Davud, Edeb, 58.

(25) bk. En'âm suresi, 54. ayet.

karşı da çok şefkatli ve merhametlidir."⁽²⁶⁾ Peygamberliği süresince insanların Hz. Peygamber'in (s.a.v.) etrafında toplanmalarının sebeplerinden biri de onun merhametli ve şefkatli olmasıdır. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: "**Allah'ın rahmeti sayesinde sen onlara karşı yumuşak davrandın. Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi...**"⁽²⁷⁾

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) merhameti yaşamının her döneminde açıkça görülür. O, insanlar arasında kadın, erkek, büyük, küçük, renk, din, dil ve ırk ayrımı yapmaksızın herkese sevgi, şefkat ve merhamet gösterirdi. Hiç kimsenin incinmesini istemez, onlara kibar ve nazik davranırdı. Yoksullara yardım eder, yaşlıları ve hastaları ziyaret eder, onların sıkıntılarını paylaşırdı. Kölelerin bir emanet olduğunu ifade eder, köle sahiplerinin yediklerinden onlara da yedirmesi, giydiklerinden giydirmesi gerektiğini belirtirdi. Güçlerinin yetmeyeceği işlerin onlara yaptırılmasını istemezdi. Öksüzleri sever ve sevindirirdi. Onlara ilgi gösterir, şefkat ve merhametle yaklaşırdı.⁽²⁸⁾

Allah (c.c.), rahmeti ile yarattığı tüm canlılara acır, şefkatle muamele eder ve nimetler vererek ihsanda bulunur. (bk. En'âm suresi, 54. ayet.)

4.2

Onun merhametli oluşu ile ilgili bazı örnekler şunlardır:

- Bir gün kendisine bir kabilenin temsilcileri geldi. Bu kişiler yıpranmış giysiler içinde, aç ve sefil durumda idiler. Bu durumdan etkilenen Hz. Peygamber (s.a.v.), hemen onlara yardım edilmesini söyledi.⁽²⁹⁾
- Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabeye sabah namazını kıldırıyordu. Her zamaninkinden farklı olarak Kur'an'daki kısa sureleri okuyarak namazı tamamladı. Sahabe bunun sebebini sorduğunda o, "**Küçük bir çocuğun ağlamasını işittim ve kalbim sızladı. O an annesinin durumu aklıma geldi.**"⁽³⁰⁾ diyerek cevapladı.
- Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en büyük kızı Hz. Zeynep'in (r.a.) çocuğu hastalandı. Babasına torununun hasta olduğunu ve hemen gelmesi gerektiğini bir haberciyle bildirdi. Hz. Peygamber de (s.a.v.) beraberindekilerle kızının evine gitti. Torununun durumu iyi değildi. Şefkat ve merhametle torunu kucağına aldı ve gözyaşı dökmeye başladı. Yanında gelenlerden Sa'd b. Ubâde (r.a.) isimli sahabe, "**Bu (gözyaşı) da nedir ya Resulallah?**" diye sorunca şöyle buyurur: "**Bu gözyaşı, Allah'ın kullarının kalplerine yerleştirdiği bir rahmettir. Allah, kullarından sadece merhametli olanlara merhamet eder.**"⁽³¹⁾
- Bir gün sahabeden bazı kimseler Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek yaptıkları eziyetlerden dolayı Mekkeli müşriklere beddua etmesini istedi. Onların bu isteğine kızan Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle

(26) Tevbe suresi, 128. ayet.

(27) Âl-İmrân suresi, 159. ayet.

(28) bk. Buhari, İman, 22; Buyû', 34; Nafakât, 1; Edeb, 24; Müslim, Zühd, 41.

(29) bk. Ebu Davud, Edeb, 127.

(30) Buhari, Ezan, 61.

(31) Buhari, Merdâ, 9.

le buyurdu: **"Ben dünyaya beddua etmek için gönderilmedim. Ben yalnız rahmet için gönderildim."**⁽³²⁾

- Bir seferinde çok sevdiği torunlarını öperken Hz. Peygamber'i (s.a.v.) gören Temim kabilesinden Akra' b. Hâbis, *"Biz çocuklarımızı öpüp sevmeyiz."* demesi üzerine o şöyle buyurur: **"Allah, senin kalbinden merhameti çekip almışsa ben senin için ne yapabilirim ki!"**⁽³³⁾ Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah'ın (c.c.) merhametine ulaşmanın yolunun bu duyguyu yerli yerinde kullanmaktan geçtiğini şöyle ifade eder: **"İnsanlara merhamet etmeyene Allah da merhamet etmez."**⁽³⁴⁾

Hz. Muhammed (s.a.v.), yalnızca insanlara değil, tüm canlılara karşı şefkat ve merhamet gösterirdi. Çevresindekilere de hayvanlara eziyet etmemelerini, onlara fazla yük yüklememelerini ve onları aç bırakmamalarını öğütlerdi. Örneğin bir gün, bir devenin açlıktan bağırdığını gördü ve sahibine, **"Hayvanlara gösterdiğiniz kötü muameleden dolayı Allah'tan korkmuyor musunuz?"**⁽³⁵⁾ diyerek uyarıda bulundu. Arkadaşları Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sordular; *"Ya Resulallah! Hayvanlara yapılan iyi muamele için de bize sevap var mıdır?"* Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Her canlı için bu böyledir, sevap vardır."** buyurdu ve şöyle devam etti; **"Bir kediyi ceza olarak kapalı bir yerde alıkoyan sonra da serbest bırakmayıp onun ölümüne sebep olan bir kadın, bu yüzden cehennemlik olmuştur."**⁽³⁶⁾

4.3

Hz. Muhammed (s.a.v.), hayvanlara güzel davranılmasını öğütler.

Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün varlıklara karşı daima şefkat ve merhametle yaklaşır ve insanlara da böyle davranmalarını tavsiye ederdi. O, bu konuda, **"Benim dediğim, sizin sadece kendi aranızda merhametli olmanız değildir. Benim dediğim, sizlerin Allah'ın bütün yaratıklarına karşı merhametli olmanızdır."**⁽³⁷⁾ buyurur.

Merhamet ve şefkat, insanı asıl merhamet sahibi olan Allah'a (c.c.) yaklaştırır. İnsanlar arasında sevgi ve saygının egemen olmasını sağlar. Merhametin olduğu toplumda paylaşma ve yardımlaşma yaygınlaşır.

Merhametli olmak, aynı zamanda affedici olmayı da gerektirir. İnsanın merhametli oluşunu gösteren en temel özelliklerden biri affedici olmasıdır. Hz. Peygamber de (s.a.v.) merhametinin yanında her zaman affedici olmuştur. Kendisine kötülük yapanları bile affedip onlara karşı kin ve nefret beslememiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında affediciliğini gösteren pek çok örnek vardır. Bunlardan biri Mekke'yi fethettiği zaman Mekkelilere karşı sergilediği tutumdur. Bu olay özetle şöyledir: Mekke'nin fethi gerçekleşince, oradakiler daha önce Hz. Peygamber'e (s.a.v.) yaptıklarından dolayı onun kendilerinden intikam alacağını zannediyorlardı. O ise onlara şöyle seslendi: **"Ey Kureyşliler! Şimdi benden size nasıl davranacağımı bekliyorsunuz?"** Onlar da *"Senden iyilik bekliyoruz. Çünkü sen kerim bir kardeş ve kerim"*

(32) Müslim, Birr, 87.

(33) Buhari, Edeb, 18.

(34) Buhari, Tevhid, 2; Müslim, Fedâil, 66.

(35) Müslim, Fedâil, 47.

(36) Buhari, Mezâlim, 23; Müslim, Selam, 153; Ebu Davud, Cihad, 123.

(37) Müslim, Fedâil, 62.

bir kardeş çocuğusun." diye cevap verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara, **"Benim de size sözüm, vaktiyle Hz. Yusuf'un kardeşlerine söylediği sözdür. Size bugün çıkışmak, azarlamak yoktur. Suçunuz yüzünüze vurulmayacaktır. Haydi gidin, hepiniz serbestsiniz."**⁽³⁸⁾ diye buyurur. Bu davranış karşısında kalpleri kin, nefret ve düşmanlık duygularından arınan Mekkeliler İslam'a girmekte tereddüt etmediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu tutumuyla tarihte az görülen bir af örneği sergiledi. Mekkelilere af kapısını açarak kötülüğe iyilikle karşılık verdi.

Etkinlik

İlişkilendirelim

- **"Sen af yolunu tut, iyiliği emret, cahillerden yüz çevir."** (A'râf suresi, 199. ayet.)
- **"İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir,"** (Fussilet suresi, 34. ayet.)

Yukarıdaki ayetleri Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Mekkelilere karşı tutumu ile nasıl ilişkilendiriyorsunuz? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Bağışlamak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en belirgin özelliklerinden biriydi. Eşi Hz. Aişe'ye (r.a.) onun nasıl bir ahlaka sahip olduğu sorulduğunda şöyle cevapladı: *"O, kötü sözlü ve çirkin ağızlı değildi, çarşı pazarda bağırıp çağırılmaz, kötülüğe kötülükle karşılık vermezdi; bilakis affederdi."*⁽³⁹⁾ Nezaketsiz davranışlar karşısında bazen öfkelense de öfkesine hâkim olarak affi seçerdi.⁽⁴⁰⁾ Hz. Aişe'nin (r.a.) ifadesiyle Hz. Peygamber (s.a.v.) asla intikam peşinde olmadı. Çünkü düşmanlık ve intikamın olmadığı yerde dostluk ve kardeşlik egemen olur. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisini öldürmeye yeltenen Sümame'yi bağışladığında Sümame şöyle demiştir: *"Ey Muhammed! Vallahi, yeryüzünde bana senin yüzünden daha sevimsiz bir yüz yoktu, şimdi ise senin yüzün bana bütün yüzlerden daha sevimli oldu. Vallahi, benim için senin dininden daha sevimsiz bir din yoktu, şimdi ise benim için bütün dinlerden daha sevimli oldu. Vallahi, benim için senin şehirden daha sevimsiz bir şehir yoktu, şimdi ise benim için bütün şehirlerden daha sevimli oldu."*⁽⁴¹⁾ Onun için Hz. Peygamber (s.a.v.), **"...Ey Allah'ın kulları! Kardeş olun!"**⁽⁴²⁾ çağrısıyla inananları kin ve intikamdan uzak durmaya davet eder. Allah'ın (c.c.) en nefret ettiği insanın, düşmanlıkta sınır tanımayan ve alabildiğine kindar kimse olduğunu hatırlatarak⁽⁴³⁾ **"Düşmanlığı sürdürmen sana günah olarak yeter."**⁽⁴⁴⁾ uyarısında bulunur. Bizzat kendi adına öç almaktan uzak durarak da müminlere örnek olur.

Affetmek, suç ve suçluyla mücadeleyi bırakmadan düşmanlık ve intikamdan vazgeçmektir. Affetmek, bir yandan kalbi öfke, kin, düşmanlık ve intikam duygularından temizler bir yandan da bu kötü duyguların yüreği kaplayan ağır yükünü hafifletir. İnsanlar arasında sıcak, sağlıklı ve olgun bir iletişim ortamını mümkün kılar. Ayrıca affetmek insanı güçlü ve saygın kılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurur: **"... Allah, affeden bir kulunun ancak şerefini artırır..."**⁽⁴⁵⁾ Affetmek, toplumda sevgi, saygı ve merhametin yayılmasına, huzur ve güven ortamının egemen olmasına katkı sağlar.

(38) Beyhâkî, es-Sünenü'l-Kübra, C 9, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003, s. 195.

(39) Tirmizi, Birr, 69.

(40) Nesai, Kasâme, 23-24.

(41) Müslim, Cihad ve Siyer, 59.

(42) Buhari, Edeb, 57.

(43) bk. Buhari, Ahkâm, 34.

(44) Tirmizi, Birr, 58.

(45) Müslim, Birr, 69.

Allah (c.c.) bağışlamayı çok severdir.⁽⁴⁶⁾ Nasıl ki Allah (c.c.) kullarını bağışlıyorsa biz de başkalarını bağışlayabilmeliyiz. Allah'ın (c.c.) kendisini affetmesini isteyen, kendisi de başkalarını affetmelidir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). Ama kim affeder ve arayı düzeltirse onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez."**⁽⁴⁷⁾

Bizler de merhamet ve affedicilik konusunda peygamberimizi örnek almalıyız. Çevremizdeki bütün canlılara sevgi, şefkat ve merhametle davranmalıyız. Affetmenin bir erdem olduğunun farkında olmalıyız.

Etkinlik

Sıra sizde

Hz. Muhammed (s.a.v.) gibi merhametli ve affedici olabilmek için nelere özen göstermeliyiz? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İstişareye Önem Vermesi

Düşünelim

"Danışan dağlar aşmış, danışmayan düz yolda şaşmış." atasözü ile verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İstişare, kelime olarak görüş alışverişinde bulunmak, fikir almak, danışma gibi anlamlara gelir. Karşılaşılan sorunların çözümünde, çevremizdeki bilgili, deneyimli, uzman kişilerle fikir alışverişinde bulunmaya istişare denir.⁽⁴⁸⁾

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en önemli özelliklerinden biri de onun ihtiyaç duyduğu pek çok konuda sahabeyle istişare yapması, bilgi sahibi kişilerin görüşlerine başvurmasıydı. O, bu konuda Kur'an-ı Kerim'deki **"...İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de karar verip azmettin mi artık Allah'a tevekkül et (ona dayanıp güven)..."**⁽⁴⁹⁾ ve **"...Eğer bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun."**⁽⁵⁰⁾ ayetlerini kendisine ilke edinmişti. Onun için hakkında vahiy gelmeyen çeşitli konularda zaman zaman sahabeyle görüşür, onların görüş ve fikirlerini alırdı. Bu görüş ve fikirler çerçevesinde çoğunluğun verdiği ortak karara uyar ve onu uygulardı. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu özelliği ile ilgili olarak Ebu Hureyre (r.a.) adlı sahabe, **"Hz. Peygamber'den (s.a.v.) daha fazla sahabeyle istişare eden bir kimse görmedim."**⁽⁵¹⁾ demektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatında, onun istişareye verdiği önemi gösteren pek çok örnek vardır. Örneğin Mekkeli müşriklerle Bedir'de savaş yapma kararı alındıktan sonra, ordunun karargâhı ve mevzilenmesi konusunda görüş bildiren Hubâb b. Münzir'in görüşüne göre hareket edildi. Hubâb b. Münzir bu konuda şöyle der: "Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Bedir günü savaşa ben de katıldım. Hz. Peygamber (s.a.v.) Bedir kuyusunun yanına geldi ve kuyunun arkasına mevzilenmeye karar verdi. Ben de: 'Ey Allah Elçisi! Burası Allah'ın (c.c.) seni yerleştiği bir yer mi yoksa harp ve taktik gereği takdiriniz mi?' diye sor-

(46) bk. Şurâ suresi, 30. ayet; Tirmizi, Deavât, 84.

(47) Şurâ suresi, 40. ayet

(48) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 184.

(49) AH İmrân suresi, 159. ayet.

(50) Enbiyâ suresi, 7. ayet.

(51) Tirmizi, Cihad, 35.

dum. Hz. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “*Elbette ki o harp, rey (görüş) ve savaş taktiği sonucudur.*” Ben de: “Ya Resulallah! Burası konaklama yeri için uygun değildir. İnsanları kaldır ve bizimle müşriklerin en yakınındaki suya gel. Sonra o suyun ötesindeki kuyuların sularını bozalım. Orada bir havuz yapalım ve su ile dolduralım ki Kureyş ile savaştığımızda biz sudan içelim onlar ise içmesinler.” dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber, “*Hakikaten görüşünle bize iyi yol gösterdin.*” buyurdu.⁽⁵²⁾

Uhud Savaşı öncesinde de Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabeyle istişare yaptı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekkelilerin Medine'ye saldırmak üzere yola çıktıkları haberi gelince sahabeyi toplayıp nasıl bir savaş yapmayı önerdiklerini sordu. Yapılan istişarelerden iki farklı görüş ortaya çıktı. Bedir Savaşı'nda bulunmayan gençler ve bir grup Müslüman meydan savaşı yapmayı önerirken daha çok yaşlılardan oluşan bir grup ise savunma savaşı önerdi. Kendisi ise Mekkeli müşriklerin çokluğu sebebiyle Medine'den dışarı çıkarak savaşmayı uygun bulmuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) kendisi öyle düşünmediği hâlde çoğunluğun görüşüne uydu ve Uhud Savaşı Medine dışında yapıldı.⁽⁵³⁾

Hendek Savaşı olarak bilinen savaş ile ilgili karar alırken takındığı tutum da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) istişareye verdiği önemi gösteren bir diğer örnektir. Bilindiği gibi Mekkeli müşrikler, Müslümanları tamamen yok etmek için büyük bir ordu hazırlayarak Medine'ye doğru yola çıktılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu öğrenince sahabeyi toplayıp Mekkeli müşriklere karşı neler yapılabileceği konusunda istişare yaptı. Yapılan fikir alışverişi sonucunda ortaya atılan görüşlerden Selman-ı Farisi (r.a.) adlı sahibinin, şehrin etrafına hendekler kazılarak savunma savaşı yapma görüşü benimsendi. Çünkü şehrin bir tarafı dağlık ve kayalıktı. Düşmanın oradan gelmesi mümkün değildi. Diğer tarafa da hendekler kazılarak Mekkeli müşriklerin şehre girişi önendi.⁽⁵⁴⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), sadece büyük olaylar da değil, diğer konularda da sahabeyle istişare yapıp onların görüşlerini dikkate almıştır. Örneğin gerek yaşlanması gerekse Müslümanların sayısının artması üzerine Temim-İ Dârî (r.a.) adlı sahibinin mescitte minber edinme teklifini reddetmemiştir.⁽⁵⁵⁾ Yine çevre devletlerin başkanlarına davet mektubu göndermek istediğinde, sahabenin bu devletlerin mühürsüz mektubu kabul etmediklerini söylemeleri üzerine de bir mühür yaptırmıştır.⁽⁵⁶⁾

Etkinlik

Nasıl etkilemiş olabilir?

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) gerektiğinde istişare yapması toplumu nasıl etkilemiş olabilir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisini ve ailesini ilgilendiren konularda da aile bireyleriyle istişare ederdi. Örneğin ilk vahiy geldiğinde Hz. Hatice'ye (r.a.) danışmış, sonra da onun önerisiyle bilgin bir kişi olan Varka b. Nevfel'e gitmiştir.⁽⁵⁷⁾ Onun görüş ve düşüncelerini alıp peygamberliği konusunda söylediklerini dikkatle dinlemiştir. Ticaretle uğraştığı dönemlerde eşi Hz. Hatice (r.a.) ile görüş alışverişinde bulunarak iş yapmıştır.⁽⁵⁸⁾ Yine Hz. Ali (r.a.), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kızı Hz. Fatıma (r.a.) ile evlenmek istediğini

(52) bk. İbn Hişam, *es-Siretü'n-Nebeviye*, C 3, s. 167-168; İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, C 2, s. 13-15.

(53) bk. Vakıdî, *Kitabü'l-Meğazi*, C 1, Tahkik: Marsden Jones, *Âlemü'l-Kütüb*, Beyrut, 1968, s. 218-217.

(54) bk. Vakıdî, *Kitabü'l-Meğazi*, C 2, s. 445.

(55) bk. Buhari, *Menâkıb*, 25; Ebu Davud, *Salat*, 214.

(56) bk. Buhari, *İlim*, 7.

(57) bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C 2, s. 78-79.

(58) bk. İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, C 4, s. 177-178.

bildirdiğinde o, bu konuda kendisi karar vermemiş, kızının görüşünü almıştır. Hz. Fatıma (r.a.) teklifi kabul edince evlilik gerçekleşmiştir.⁽⁵⁹⁾

İstişare yapmak önemlidir. Günümüzde de danışmanlık önemli bir ihtiyaçtır. İnsan, her konuda yeterli bilgi sahibi olmayabilir. Herhangi bir iş yaparken ya da önemli bir karar verirken başkalarının bilgilerine başvurmak, onlarla istişare yapmak gereği duyulabilir. Böyle yapmak gerekli ve yararlıdır. Çünkü danışmak, başkalarının görüşünü almak kişinin bakış açısını genişletir. İnsanın kendini geliştirmesini sağlar. Bir iş konusunda deneyimine, bilgisine güvenilen uzman kişilerin fikir ve görüşlerini almak, onlarla görüş alışverişinde bulunmak, karar aşamasında kişinin doğru ve tutarlı kararlar vermesini sağlar. Çünkü konu, her açıdan değerlendirilir. Hata payı azalır. İstişare yapılarak aynı zamanda diğer insanların görüş ve fikirlerine değer verilmiş olur.

Etkinlik

Yorumlayalım

"İşler danışma ile yürütülmediğinde yerin altı yerin üstünden daha iyidir." (Tirmizi, Fiten, 78.)

Yukarıdaki hadisi, istişarenin önemi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

4.4

İstişare yapmak, kişinin doğru kararlar almasında etkili olur.

Bizler de yapacağımız önemli işlerde ve alacağımız önemli kararlarda çevremizdeki bilgili ve güvenilir insanlarla istişare yapmaya önem vermeliyiz. Gerekliğinde anne ve babamızın ya da görüşüne değer verdiğimiz başka bir büyüğümüzün görüşünü almaya özen göstermeliyiz. Danışarak iş yapmanın bizi hataya düşmekten koruyacak doğru bir davranış olduğunu unutmamalıyız.

Etkinlik

Sıra sizde

Önemli bir iş yaparken veya karar alırken hiç istişare yaptınız mı? Yapmadıysanız niçin yapmadınız? Sonuçları nasıl oldu? Yaptıysanız bu istişarenin size sağladığı yararlar neler oldu? Arkadaşlarınızla paylaşıp değerlendiriniz.

(59) bk. İbn Sa'd, el-Tabakâtü'l-Kübrâ, C 3, s. 228-229.

4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Davasındaki Cesaret ve Kararlılığı

Düşünelim

"Cesurun bakışı, korkağın kılıcından keskindir." atasözündeki cesur kimdir? Cesur olmak niçin önemlidir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Cesaret yiğitlik, yüreklilik, kahramanlık, atılganlık, hakkını alma, haksızlığa boyun eğmeme gibi anlamlara gelir. Bir başka deyişle cesaret, bir kişinin gerektiğinde haksızlık ve tehlikeler karşısında korkmaması, zorluk ve sıkıntıları göze alarak hakkını araması, haksızlığa boyun eğmemesi, üstün değerleri korumaya yönelmesi demektir. Yani cesaret, hak ve doğruları korumada gösterilen kararlılıktır.⁽⁶⁰⁾ Cesaret, korku anında kalp kuvveti ile metaneti sürdürmek, dinî ve dünyevi haklarını korumak için canını dahi verecek derecede gösterilen yiğitliktir. Dehşet veren bir olay ve olağanüstü hâller karşısında sabır ve sebat göstererek soğukkanlılığı koruyup endişeye kapılmadan sakin bir şekilde davranmaktır. Cesaret, kişiyi hayatta başarıya ulaştıran en önemli erdemlerdendir. Korkak kimselerin başarılı olmaları zordur. Cesarete "şecaat" da denir.

Cesaretin zıddı korkudur. Hem cesaret hem de korku doğuştan gelen duygulardır. Her iki duyguyu da dengeli kullanmak gerekir. Yersiz ve gereksiz cesaret ve yiğitlik gösterisi güzel bir davranış değildir. Bu tür cesarete körü körüne, gözü kapalı tehlikeli işlere atılmak anlamında "cüret" denir. Cesaret, yerinde ve gerektiğinde değerlidir. İnsanın korku duygusundan da tamamen sıyrılması mümkün değildir. Önemli olan bu duyguyu kontrol altına alabilmek ve korkulara yenik düşmemektir.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Bir kişide bulunan (huy)ların en kötüsü, aşırı cimrilik ve şiddetli korkaklıktır." (Ebu Davud, Cihad, 21.)

Yukarıdaki hadisi arkadaşlarınızla yorumlayınız.

İslam, kişinin cesaretli olmasına önem verir. İslam'a göre bir kişinin tek korkması gereken varlık, Allah'tır (c.c.). Bu da kişiyi kötü davranışlardan koruyan, onun günaha girmesini engelleyen, adaletle hareket etmesini sağlayan ve güzel işlere yönlendiren bir korkudur. Onun için İslam'daki Allah (c.c.) korkusu yiğitlik ve cesaretin kaynağıdır. Kur'an'da, "...Artık onlardan korkmayın, benden korkun..."⁽⁶¹⁾ ve "...Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer (gerçek) müminler iseniz, bilin ki Allah, kendisinden korkmanıza daha layıktır."⁽⁶²⁾ gibi pek çok ayette Allah'tan (c.c.) başka kimseden korkulmaması gerektiği belirtilir. İslam'da gösteriş için yapılan cesaret ise eleştirilir.⁽⁶³⁾ Kur'an-ı Kerim'de birçok ayette, Müslümanların özellikleri anlatılırken onların kendilerine ve önem verdikleri değerlere karşı yöneltilen tehditler karşısında büyük bir metanetle cesaretlerini korudukları ve Allah'tan (c.c.) başka kimseden korkmadıkları belirtilir.⁽⁶⁴⁾ Ancak savaşta bile olsa cesaret adına aşırı gidilmemesi, cesaretin akıl ve adalet ölçüleri içinde gösterilmesi gerektiği vurgulanır.⁽⁶⁵⁾

(60) bk. Dini Terimler Sözlüğü, s. 338.

(61) Mâide suresi, 3. ayet.

(62) Tevbe suresi, 13. ayet.

(63) bk. Müslim, İmâre, 150.

(64) bk. Fetih suresi, 29. ayet; Âl-İmrân suresi, 173. ayet.

(65) bk. Bakara suresi, 191-194. ayetler.

Hz. Muhammed (s.a.v.), bütün insanlığı tek bir Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmeye ve salih ameller işlemeye çağıran son peygamberdir. O, yaklaşık 23 yıllık peygamberlik hayatı boyunca bu görevi en iyi şekilde yerine getirmiş ve davasında büyük bir başarı elde etmiştir. Vefat ettiğinde, İslam dini bütün Arap Yarımadası'nda yayılmış, hatta yarımadanın sınırlarını aşmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davetinin başarıya ulaşmasının çeşitli etkenleri vardır. Bunların başında bizzat kendisinin davet ettiği dine samimiyetle bağlanması ve bildirdiği emir ve yasakları kendi hayatında uygulamış olması gelir. Bunun yanı sıra ümitsizliğe ve karamsarlığa kapılmaksızın davasını cesaret ve kararlılıkla sürdürmüş olmasıdır.

Cesaret, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en önemli özelliklerindedir. Sahabe Hz. Peygamber'i (s.a.v.), "insanların en cesuru"⁽⁶⁶⁾ olarak nitelendirir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayatı pek çok cesaret örneği ile doludur. Bazıları şunlardır:

Bir gece Medine halkı yüksek bir ses duyarak korkmuş ve sesin geldiği tarafa doğru gitmişlerdi. Bir atın üzerine binerek hepsinden önce sesin geldiği yöne atını süren Hz. Peygamber (s.a.v.) ise dönerken onlara rastlamış ve onları, "**Korkmayın, korkmayın!**" diye sakinleştirmişti.⁽⁶⁷⁾

Hz. Ebu Bekir (r.a.) ile Mekke'den Medine'ye hicret ederken kendilerini öldürmek isteyen Mekkeli müşriklerden korunmak için Sevr Mağarası'na gizlenmişlerdi. Onu öldürmek isteyenler mağaranın önüne kadar geldiklerinde yol arkadaşı Hz. Ebu Bekir (r.a.) telaşlanmıştı. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.), arkadaşını, "...**Üzülme, çünkü Allah bizimle beraberdir...**"⁽⁶⁸⁾ diyerek sakinleştirmişti. Karşılaştığı bu tehlikeli duruma karşın herhangi bir endişeye kapılmadan cesaretini korumuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) özellikle savaşlarda cesaretini asla kaybetmemiştir. Örneğin Bedir Savaşı'nın en şiddetli anlarında, bin kişiden oluşan müşrikler karşısında üç yüz kişilik Müslüman ordusu telaşa kapıldığında cesaretini kaybetmeyerek onları sakinleştirmişti.⁽⁶⁹⁾ Güçlü müşrik ordusu karşısında sahabeyle birlikte cesaretle savaşmış ve savaşı kazanmışlardı. Uhud Savaşı'nda yaralı olduğu hâlde dağılan sahabeyi toplayarak savaşı sürdürmüş ve müşriklerin geri çekilmesini sağlamıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekkelilerin büyük bir ordu hazırladıklarını haber alınca telaşlanmadan ve korkuya kapılmadan arkadaşlarıyla oturup şehirlerini bu güçlü ordu karşısında nasıl koruyacaklarını planlayarak Hendek Savaşı'na hazırlanmıştı. Yine Huneyn Savaşı'nda düşmanın ok yağmuru başlatması üzerine bazı kimseler korkup savaş alanından kaçmışlardı. Bu durum, ordunun diğer bölümlerinde de telaş ve korkuya neden olmuştu. Ancak bu panik ve kargaşa anında bile her zaman olduğu gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) cesaretini korumuştur.⁽⁷⁰⁾ Hz. Peygamber (s.a.v.), bu savaşlar sırasında hiçbir zaman Allah'a (c.c.) olan güvenini

4.5

Uhud Savaşı'nın yapıldığı alan günümüzde hâla ziyaret edilmektedir.

(66) bk. Buhari, Edeb, 39.

(67) bk. Buhari, Tevhid, 28; Müslim, Fedâil, 48.

(68) Tevbe suresi, 40. ayet.

(69) bk. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 127.

(70) bk. Buhari, Meğazi, 55.

ve inancını kaybetmemiş, cesaretini korumuş, Müslümanların da böyle davranmalarını sağlamıştı. O, sık sık "Allah'ım! Kederden, üzüntüden, tembellikten, cimrilikten, korkaklıktan sana sığınırım."⁽⁷¹⁾ diye dua ederdi.

Cesaret, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) önemli özelliklerinden biri olmasıyla birlikte o gerektiği zaman cesaret göstermiş, gerekli olmayan durumlarda da sabretmeyi bilmiştir. Gereksiz cesaret gösterilerinden de kaçınmıştır. Örneğin 628 yılında Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar Kâbe'yi ziyaret etmek için yola çıkmışlardı. Ancak Mekke'ye girmelerine müşrikler izin vermek istemediler. Bu esnada çeşitli olaylar yaşandı ve sonunda müşriklerle Müslümanlar arasında Hudeybiye Barış Antlaşması imzalandı. Müslümanlardan bazıları "Niçin müşriklerle savaşılıp Mekke'ye girilmedi ve antlaşma yapıldı?" dediler. Ancak bir süre sonra Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu olay karşısındaki tutumunda ne kadar haklı olduğu ve doğru davrandığı görüldü.

Etkinlik

Mesaj nedir?

"Bildiklerini anlat, ama akıl vermeye kalkma. Anlatılanları iyi dinle, ama hepsini doğru sanma. Sessiz kalmak, bir şey bilmediğin anlamına gelmez, çok konuşmak da çok şey bildiğini göstermez. Herkesi kendine eşit gör, her kim olursa olsun bir insanı küçümsemek akılsızlık, çok büyük görmek de korkaklıktır. Cesaret akıldan gelirse cesarettir, bilgisizlikten gelirse cehalettir."

Mevlana

(Abdülbakî Gölpinarı, *Mesnevî Tercemesi ve Şerhi*, C 2, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 135.)

Mevlana'nın yukarıdaki sözünde verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Cesarete anlam kazandıran, bir amaç uğrunda gösterilen kararlılıktır. Buna "azim" de denir. Azim, kişinin inandığı amaç uğrunda gösterdiği çaba, gayret ve sebatadır. Dışardan gelen olumsuzluklara karşı dirençli olmasıdır. Ancak azim, bir tür taassup, yani körü körünü bir şeye bağlılık demek değildir. İslam'da azmin kaynağı inançlı olmaktır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) cesareti, davasındaki kararlılığı ve sebatı da onun en önemli özelliklerindedir. O, tam bir kararlılık örneğidir. Bilgisizliğin ve kargaşanın yaygın olduğu bir toplumu, hayatı boyunca bilgiye ve düzene kavuşturmaya çalıştı. Sevgi ve barışın toplumda egemen olması için insanları uyardı ve aydınlattı. Bunları yaparken kötülüğe yönelmiş bilgisiz insanlar ona engel olmaya çalıştılar. Davasından dönmesi için önce ona mal, mülk, makam, mevki teklif ettiler. O, bu tekliflere davasındaki kararlılığını göstermek için şu sözleriyle cevap verdi: "Bu işi bırakmam için sağ elime Güneş'i, sol elime Ay'ı koysalar da Allah onu üstün kılıncaya ya da ben bu yolda ölüp gidinceye kadar bırakmam!"⁽⁷²⁾

4.6

Engeller, cesaret ve kararlılıkla aşıılır.

(71) Nesai, İstiâze, 25.

(72) İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviye, C 1, s. 101.

Hız. Peygamber'i (s.a.v.) davasından vazgeçirmek için Mekke'li müşrikler çeşitli baskılar uyguladılar. Ölümle tehdit ederek insanları İslam'a çağırılmaktan vazgeçirmeye çalıştılar. Ancak o, hiçbir tehdide alırdırmadı, davasına cesaretle ve azimle devam etti. Peygamberlik görevi boyunca pek çok sıkıntı ile karşılaşan Hz. Peygamber (s.a.v.), kimi zaman sıkıntılara katlanarak kimi zaman da değişik stratejiler belirleyerek amacına ulaşmak için mücadelesini sürdürdü. Bütün bunları Allah'a (c.c.) olan inancı, ona inanan insanların desteği ile aştı ve davasında başarıya ulaştı.

Cesaret ve kararlılık kişiyi hayatta başarıya ulaştıran en önemli erdemlerdendir. Korkak ve kararsız kimselerin başarılı olmaları zordur. Bizler de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) davasındaki cesaret ve kararlılığını örnek almalıyız. Bizi biz yapan değerleri cesaret ve kararlılıkla korumaya gayret etmeliyiz. Ancak yaptığımız her şeyi akıl ve adalet sınırları içinde yapmalıyız. Gereksiz cesaret gösterilerinden ve kararlılık adına körü körüne din ve akılla uzlaşmayan fikirlere bağlanmaktan da kaçınmalıyız.

Etkinlik

Nasıl örnek alabiliriz?

Hız. Muhammed'in (s.a.v.) davasındaki cesareti ve kararlılığını nasıl örnek alabiliriz? İlkeler belirleyerek arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Hakkı Gözetmedeki Hassasiyeti

Düşünelim

"Hakkı gözetmek" ifadesi size hangi anlamları çağırıyor? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Adaletin, hukukun gerektirdiği veya birine ayırdığı şeye "hak" denir. Hakkı gözetmek ise kişinin iş ve davranışlarında ve çevresiyle ilişkilerinde ölçülü, dengeli olması, her şeyin ve herkesin hak ve hukukunu gözetmesi, ölçüsüzlükten uzaklaşarak orta yolu tutup dengeli davranmasıdır. Her hak sahibine hakkının teslim edilip verilmesidir. Başka bir ifadeyle her türlü söz ve eylemde adaletle hareket etmektir. İnsanlar arasında hakkı gözetmek adaletin gerçekleşmesini sağlar.

Adalet, kişisel ve sosyal yaşamda düzen, hak, hukuk ve eşitlik prensiplerine uygun yaşamayı sağlayan en önemli ilke ve değerdir. Özellikle toplumsal hayatta ilgili temel bir ilke olan adalet, güven, huzur ve barışın kaynağıdır. Adaletin olmadığı yerde sosyal ve ekonomik dengesizlikler, haksızlık, zulüm, anarşi ve kaos olur. Çünkü insanlar arasında hakların, görevlerin, hakkaniyete uygun bir şekilde paylaşılması, birlik ve beraberliğin sağlanması ancak adalet değerinin uygulanması ile gerçekleşebilir. Bu sebeple adalet, bütün zaman, toplum ve coğrafyalarda vazgeçilmez temel bir değer olarak kabul edilmiş ve edilmektedir.

4.7

Adalet mülkün temelidir.

Adalet değeri üzerine kurulu bir toplum oluşturmak İslam'ın temel amaçlarından biridir. Kur'an'da adalet, Allah'ın (c.c.) isimlerinden biridir. Allah'ın (c.c.) güzel isimlerinden olan "el-Adl" ve "el-Muksit" mutlak adalet sahibi olan Allah'ın (c.c.), bütün varlığı adalet ile yarattığını ifade eder. Bu sebeple, adil olan Allah (c.c.), yaratıp sorumluluk verdiği kullarının da adaletli olmasını⁽⁷³⁾, hakkı gözetmesini emreder.

İslam'a göre bütün insanlar bir tarağın dişleri gibidir. İrk, renk, toplumsal sınıf, makam, mevki, dil ve din gibi özelliklere bakılmaksızın hukuk önünde eşittir. Üstünlük sadece takvadedir.⁽⁷⁴⁾ İslam dini, işverenlerin çalışanlarına, idarecilerin emri altındakilere adaletle muamele etmesini öğütler. Alım ve satımda, ölçü ve tartıda adaletten uzaklaşmamasını⁽⁷⁵⁾, yakınlarımız dahi olsa adaletli olmamızı⁽⁷⁶⁾, bütün insanlar arasında adalet üzere hüküm vermemizi⁽⁷⁷⁾ emreder. Yine İslam'a göre emanetin işin ehli ve layık kişilere verilmesi bir emir ve sorumluluktur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur: **"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder..."**⁽⁷⁸⁾ Dolayısıyla İslam, her türlü ilişkide adaleti ve hakkı gözetmeyi esas alır.

Etkinlik

Listeleyelim

"Ey iman edenler! Allah için hakkı titizlikle ayakta tutan, adalet ile şahitlik eden kimseler olun. Bir topluma olan kininiz, sakın ha sizi adaletsizliğe itmesin. Adil olun. Bu, Allah'a karşı gelmekten sakınmaya daha yakındır. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır." (Mâide suresi, 8. ayet.)

Yukarıdaki ayetten hareketle toplumda hak ve adaletin gözetilmesini engelleyen durumlar nelerdir? Arkadaşlarınızla bir liste oluşturarak değerlendiriniz.

Adaletin zıddı zulümdür. Zulüm, hak sahibine hakkını vermemek, ona haksızlık etmek, eksik vermek, zamanında veya kararlaştırılan yerde ve şekilde vermemektir. İslam inancına göre zulüm haram ve büyük günahlardandır.⁽⁷⁹⁾ Hakkı çiğneyerek zalim olan bir kişi, ahiret günü bu zulmünün karşılığını görecektir.⁽⁸⁰⁾

Etkinlik

Yorumlayalım

"Yönettikleri insanlara, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adaletli davrananlar, Allah katında, nurdan minberler üzerinde ağırlanacaklar." (Nesai, Âdâbü'l-Kudât, 1.)

Yukarıdaki hadisi, hak ve adaleti gözetmenin önemi açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

(73) bk. Nahl suresi, 90. ayet.

(74) bk. Hucurât suresi, 13. ayet.

(75) bk. Raḥmân suresi, 7-9. ayetler.

(76) bk. En'âm suresi, 152. ayet.

(77) bk. Nisâ suresi, 58. ayet.

(78) Nisâ suresi, 58. ayet.

(79) bk. Müslim, Birr, 55.

(80) bk. Yûnus suresi, 5-55. ayetler.

Kur'an-ı Kerim'in tebliğcisi, açıklayıcısı ve uygulayıcısı olarak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) en önemli özelliklerinden biri, bütün söz ve uygulamalarında adalet üzere olması, hakkı gözetmesidir. Onun peygamberlik öncesi ve sonrası bütün hayatı hak ve adalete dayalı bir sosyal düzen oluşturma mücadelesiyle geçmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hak ve adaleti gözetmesiyle ilgili pek çok örnek vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Hz. Peygamber (s.a.v.), bir arkadaşından ödünç hurma alır. Ödeme zamanı geldiğinde, o an kendi ödeme imkânı olmadığı için Medinelî bir Müslüman'dan kendi adına borcu ödemesini ister. Fakat Medinelînin verdiği hurmaların kalitesi daha düşüktür. Alacaklı kabul etmez. Medinelî kızar ve "Allah'ın (c.c.) elçisinin verdiği hurmaları mı reddediyorsun?" der. Alacaklı, "Eğer Allah'ın (c.c.) elçisi de adaletli davranmazsa kimden adalet bekleyeceğiz?" diye sorar. Bu durumdan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bilgisi yoktur. Haberdar edilince hüzünlenir ve "Adam haklı" der. Adamın hakkının verilmesini ister ve hurmalar değiştirilir.⁽⁸¹⁾
- Kureyş kabilesinin ileri gelen kadınlarından biri hırsızlık yapar. Cezalandırılmamak için sahabe-den birini aracı olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu duruma kızar ve şöyle buyurur: "Nasıl oluyor da bazı kimseler Allah'ın emri karşısında aracı olmaya kalkışıyorlar. Sizden öncekilerin mahvolmasının sebebi şudur: İçlerinden asil, ileri gelen birisi hırsızlık yapınca onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse hırsızlık yapınca onu cezalandırıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki hırsızlık yapan kızım Fatıma bile olsa onun elini keserdim."⁽⁸²⁾
- Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) sahabe ile birlikte yanına bir adam gelir ve ağır sözler söyleyerek ondan alacağını ister. Adamın Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kaba bir biçimde davranması sahabeyi çok üzer. Adama bu hareketinden dolayı çıkışmak isterler. Hz. Peygamber (s.a.v.), onların adama çıkışmalarını engelleyerek "Ona dokunmayınız. Zira o hak sahibidir."⁽⁸³⁾ buyurur.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlar arasında hak ve adaleti gözetirken daima somut delillere dayanırdı. O, "İnsanlara soyut iddiaları sebebiyle istedikleri verilse, bazı kimseler bazı adamların... mallarında hak iddia ederlerdi..."⁽⁸⁴⁾ buyurarak hakkı gözetmede maddî delilin önemine dikkat çeker. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki bu tutumu ile ilgili bir örnek şöyledir: Bir gün iki Medinelî Müslüman, Hayber bölgesinden geçerken bunlardan biri öldürülür. Sağ kalan, arkadaşını Yahudilerin öldürdüğünü söyler. Hz. Muhammed (s.a.v.), ona öldüreni görüp görmediğini sorduğunda, görmediğini ama o bölgede sadece Yahudilerin yaşadığını belirtir. Hz. Peygamber (s.a.v.), kesin bilgisi olmadığı için Yahudileri suçlamaz.⁽⁸⁵⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), gerçeğin ortaya çıkmasında tarafların dinlenilmesine de dikkat ederdi. Nitekim bununla ilgili olarak Hz. Ali'yi (r.a.) Yemen'e yönetici olarak gönderdiğinde ona şöyle buyurur: "Sana iki kişi bir konuda hüküm vermen için geldiğinde, hiçbir zaman diğerini dinlemeden birini dinleyerek karar verme. Böyle yapman (daha isabetli) karar vermen için gereklidir."⁽⁸⁶⁾

(81) İbn Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, C 7, s.78.

(82) Buhari, Hudûd, 11.

(83) Buhari, İstikraz, 4.

(84) Müslim, Akdiye, 1.

(85) bk. Müslim, İman, 224; Ebu Davud, Kadâ' (Akdiye), 25; Buhari, Rehn fî'l-Hazar, 6.

(86) Ebu Davud, Akdiye, 6; Tirmizi, Ahkâm, 5; İbn Mace, Ahkâm, 1.

Hz. Peygamber (s.a.v.), herhangi bir iş için bir kimseyi görevlendireceği zaman da hakkı gözetirdi. O, bir işi kim en iyi biçimde yapabilecek ve o işe kim en çok layıkta yaş, cinsiyet, asalet vb. gözetmeksizin ehline verirdi. Şu olay Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu konudaki hassasiyetini gösteren güzel bir örnektir. Ebu Zerr el-Gıfari (r.a.) adlı sahabe, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) idari görev ister. Bunun üzerine o şöyle buyurur: **"Ey Ebu Zerr! Sen bunun için yeterli değilsin. Bu iş emanettir. Emanet, üstesinden gelemeyen kimse için kıyamet gününde perişanlık ve pişmanlık doğurur. Ancak kim onu hak ederek alır ve onun sebebiyle üzerine düşen görevleri eksiksiz yaparsa o günün pişmanlığından kurtulur."**⁽⁸⁷⁾ Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kıyametin ne zaman kopacağı sorulduğu zaman onun **"Emanet ehil olmayana verildiğinde kıyametin kopmasını bekleyin."**⁽⁸⁸⁾ şeklinde cevap vermesi anlamlıdır. Çünkü işin ehil ve layık olan kimselere verilmemesi toplumda kıyamete denk sonuçların ortaya çıkmasına sebebiyet verebileceği için toplumu kıyamete benzer bir kargaşaya da sürükleyecektir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), hak ve adalet değerine o kadar önem verirdi ki çocuklar arasında bile adaletli olunmasını öğütler. Bununla ilgili olarak şöyle buyurur: **"Evladlarınız arasında adaleti gözetin, aralarında ayırım yapmayın."**⁽⁸⁹⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), hakkın gözetilmesi söz konusu olduğunda din, ırk, cinsiyet, yaş, mevki ve makama bakmamış, herkese adaletle davranmıştır. O dönemde sadece Müslümanlar değil, Müslüman olmayanlar da Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hakkı gözettiğini bildirdi. Onun için hem kendi aralarında hem de Müslümanlarla olan anlaşmazlıklarında ona başvurmaktan çekinmezlerdi. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zengin, yoksul herkesin hakkını gözettiğinden eminlerdi. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şu mesajı da bu bağlamda önemlidir: **"Ey insanlar! Şunu iyi bilin ki Rabb'iniz birdir, babanız da birdir. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyaz tenlinin siyaha, siyah tenlinin de beyaza bir üstünlüğü yoktur."**⁽⁹⁰⁾ O, **"...Her hak sahibine hakkını ver."**⁽⁹¹⁾ buyurarak temel hak ve değerler açısından insanlar arasında hiçbir ayırım yapılmaksızın her hakkın sahibine verilmesini sağlamaya çalışmıştır.

Bizler de Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek alarak bütün ilişkilerimizde her zaman hak ve adalet için çalışmalı, toplumda hak ve adaletin gerçekleşmesine gayret etmeliyiz. Hakkın korunup gözetilmediği bir yerde huzur, güven ve mutluluğun sağlanamayacağını farkında olmalıyız. Yalnızca insanların değil, tüm canlıların haklarını gözetmeye özen göstermeliyiz.

Etkinlik

Değerlendirelim

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyetinin toplumsal hayat açısından önemi nedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(87) Müslim, İmâre, 16.

(88) Buhari, İlim, 2.

(89) Buhari, Hibe, 12.

(90) Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, s. 411.

(91) Buhari, Savm, 51.

6. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) İnsanlara Değer Vermesi

Düşünelim

Çevrenizdeki insanlara değer verdiğinizizi hangi tutum ve davranışlarınızla gösteriyorsunuz? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam'a göre her insan değerlidir ve saygıya layıktır. Çünkü Allah (c.c.), insanı en güzel biçimde yaratmış⁽⁹²⁾ ve tüm varlıklar içinde ona özel bir konum ve değer vermiştir. Bununla ilgili Kur'an-ı Kerim'de bir ayette şöyle buyrulur: **“Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık.”**⁽⁹³⁾

Hayatı boyunca Kur'an-ı Kerim'in buyruklarını kendine ilke edinen Hz. Peygamber de (s.a.v.) Allah'ın (c.c.) yarattığı tüm canlılara değer veren biriydi. Söz ve davranışlarıyla insanlara verdiği değeri daima gösterirdi. Onları kıracak, üzecek davranışlardan özenle kaçınırdı. Kimseye karşı kaba ve kınacı davranmazdı. Kötü söz söylemezdi.⁽⁹⁴⁾ Herkesle sıcak ilişkiler kurar, dost olurdu. Herkesi dikkatle dinler, yüzünü karşısındakinden başka bir yöne çevirmezdi. Kimin ne türlü yardıma ihtiyacı varsa imkânı çerçevesinde gidermeye çalışırdı. Çevresindekilere içten davranırdı. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabesinden olan Cerir b. Abdullah (r.a.) şöyle der: *“Müslüman olduğum günden beri Hz. Peygamber (s.a.v.), beni kaptan çevirmedi. Beni her gördüğünde mutlaka gülümserdi.”*⁽⁹⁵⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), karşılaştığı kimselere selam verir, onların hal ve hatırlarını sorardı. Yakın dostlarından olan Huzeyfe b. Yemân (r.a.) adlı sahabe, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabından biriyle karşılaştığında onunla tokalaştığını ve onun için hayır dua ettiğini nakleder.⁽⁹⁶⁾ Hastalandıklarında ziyaretlerine gitmeyi ihmal etmez⁽⁹⁷⁾, kimi zaman hasta yatağında yatan bir dostu için göz yaşlarını tutamadığı olurdu.⁽⁹⁸⁾ Onlar için fedakârlıklarda bulunurdu.⁽⁹⁹⁾ Kendisine danışıp istişare edene yol gösterir⁽¹⁰⁰⁾, meclisinde bulunanlarla yakından ilgilenip onlara iltifat ederdi.⁽¹⁰¹⁾ Hediyeler sunarak gönüllerini alırdı.⁽¹⁰²⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), insana makamına, zenginliğine, ırkına, cinsiyetine göre değil, insan olduğu için değer verirdi. Aralarında kesinlikle ayırım yapmazdı. Örneğin Ebu Zerr el-Gıfârî (r.a.) ile Bilâl-i Habeşî bir konuda anlaşamadı ve Ebu Zerr, Bilâl-i Habeşî'ye *“Kara kadının oğlu”* dedi. Hz. Bilâl (r.a.) onun bu sözünden alındı ve durumu Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bildirdi. O da Ebu Zerr'i (r.a.) çağırarak ona, **“Senden cahiliye adetlerinden biri mi var?”** diye uyardı ve onun yaptığı bu davranışı onaylamayarak yanlış olduğunu ifade etti. Ebu Zerr (r.a.) yaptığı davranışın yanlışlığını anladı ve Hz. Bilâl'den (r.a.) özür diletti.⁽¹⁰³⁾ Yine Medine'deki mescidin temizliğini yapan kimsesiz bir kadın vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir

(92) bk. Tin suresi, 4. ayet.

(93) İsrâ suresi, 70. ayet.

(94) bk. Müslim, Fedâil, 68.

(95) Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 134.

(96) bk. Ebu Davud, Edeb, 135, 136.

(97) bk. Müslim, Vasıyye, 5.

(98) bk. Buhari, Cenâiz, 44.

(99) bk. Buhari, Büyü', 34.

(100) bk. Ebu Davud, Büyü' (İcâre), 83.

(101) bk. Tirmizî, Birr, 15.

(102) bk. Müslim, Tövbe, 56.

(103) Buhari, İman, 22.

müddet o kadını göremeyince sahabeye onun, niçin görünmediğini sordu. Onlar da kadının öldüğünü söylediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), “**Neden bana haber vermediniz?**” buyurarak arkadaşlarına sitemde bulundu. Daha sonra kadının mezarına gitti ve onun için dua etti.⁽¹⁰⁴⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), sadece Müslümanlara değil, başka dinden olanlara da değer verirdi. Hatta onların ölümlerine bile saygı gösterirdi. Nitekim bir gün, sahabe ile otururken yanlarından geçen bir cenazeyi görünce ayağa kalktı. Sahabe ona, cenazenin bir Yahudi'ye ait olduğunu anımsattılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), “**O da bir insan değil mi?**”⁽¹⁰⁵⁾ buyurarak karşılık verdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlar arasında büyük-küçük ayrımı yapmazdı. Büyüklere olduğu kadar çocuklara da değer verirdi. Zaman zaman onlarla oynar⁽¹⁰⁶⁾, şakalaşır⁽¹⁰⁷⁾, onların oyun ve oyuncaklarıyla yakından ilgilenir, onlara ilgi ve şefkat gösterirdi. O, çocukların dili ile konuşur, onların dünyalarına girerek sevgi dolu bir yaklaşım sergilerdi. Örneğin Ebu Umeyr adlı bir çocuk vardı. Onun da bir serçe yavrusu vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) onunla konuşur, ona, “**Ey Ebu Umeyr! Ne yaptın Nuğayr?**” diyerek kuşunu sorardı.⁽¹⁰⁸⁾ Özellikle yetimleri evlerinde ziyaret eder, başlarını okşar ve her konuda onlara yardımcı olmaya çalışırdı.⁽¹⁰⁹⁾

4.8 Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlara değer vermemizi öğütler.

Etkinlik

Değerlendirelim

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) çocuklarla ilgilenmesini, insanlara verdiği değer açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Hz. Peygamber (s.a.v.) gençlere seslenirken, “**Ey gençler topluluğu!**”⁽¹¹⁰⁾, hanımlara seslenirken ise “**Ey hanımlar topluluğu!**”⁽¹¹¹⁾ gibi çeşitli hitaplar kullanarak onlara verdiği değeri gösterirdi. Kadınlara karşı son derece nazik ve kibar davranırdı.⁽¹¹²⁾ Birini uyarmak istediğinde, onu halkın içinde mahcup etmez, “**Bazı kimselere ne oluyor ki...!**”⁽¹¹³⁾ şeklinde hitap etmeyi tercih ederdi.

(104) Müslim, Cenâiz, 71.

(105) Müslim, Cenâiz, 8.

(106) bk. Tirmizi, Menâkıb, 30.

(107) bk. Buhari, Deavât, 31.

(108) Buhari, Edeb, 112.

(109) bk. Buhari, Edeb, 22; Nesai, Mesâcid, 19.

(110) Tirmizi, Nikâh, 1.

(111) Müslim, İman, 132.

(112) bk. Müslim, Fedâil, 70.

(113) Müslim, Fedâil, 127.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insana verdiği değer ve gösterdiği saygıyla içinde yaşadığı toplumda herkesin güven ve beğenisini kazanmıştır. Bizler de Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek almalı, insanlara değer vermeli, sevgi ve saygıyla yaklaşmalıyız.

Kendisiyle ilgili olarak, "**Şüphesiz ki Allah, beni mütevazı bir kul eyledi. Zalim ve inatçı bir kimse eylemedi.**"⁽¹¹⁴⁾ buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.) doğruluğu, güvenilirliği, merhameti, affediciliği, istişareye önem vermesi, cesareti, kararlılığı, hakkı gözetmesi ve insanlara değer vermesi gibi ahlaki özelliklere sahipti. Son derece alçak gönüllü idi. Sade giyinir, sade yer içer, sade yaşardı.⁽¹¹⁵⁾ Temizliği ve temiz olmayı imandan kabul eder, çok severdi.⁽¹¹⁶⁾ Elbise ve vücut temizliğine çok önem verirdi. Aynı şekilde oturduğu yerin ve çevrenin temizliğine de özen gösterirdi. Kötü koku veren şeylerden hoşlanmazdı. Yemekten önce ve sonra ellerini yıkar, yemeğe mutlaka besmele ile başlardı. Boş vakit geçirmez, zamanı çok iyi değerlendirirdi. Konuştuğu zaman söyleyeceklerini yavaş ve en güzel şekilde ifade ederdi. Ağzından asla çirkin bir söz çıkmazdı.⁽¹¹⁷⁾ Başkalarının sözlerini dikkatle dinler, onların konuşmalarını kesmezdi.⁽¹¹⁸⁾ Çevresindekilerin fikirlerine değer verirdi. Herkese güler yüz gösterirdi.⁽¹¹⁹⁾ Ev işlerinde de hanımlarına yardımcı olurdu.⁽¹²⁰⁾ İşlerini çoğu kere kendisi görürdü. Cömertlikte benzeri yoktu.⁽¹²¹⁾

Etkinlik

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Ben

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahip olduğu ahlaki erdemlerin bir listesini oluşturunuz. Bunlardan hangilerinin sizin hayatınızda ne kadar olduğunu belirtiniz. Az olan veya hiç olmayan varsa sebepleri üzerinde düşününüz. Bundan sonrası için neler yapabileceğiniz konusunda öneriler geliştiriniz.

Sonuç olarak Hz. Muhammed (s.a.v.), güzel ahlaki özellikleri ile tüm insanlığa rahmet olarak gönderilen⁽¹²²⁾ ve insanlar tarafından örnek alınması istenen son peygamberdir. İslam'ın insanlarda bulunmasını öğütlediği güzel davranışlar onun örnek şahsiyeti ile somutlaşmıştır. İslam dininin getirdiği adalet, doğruluk, paylaşmak vb. temel değerlerin bireysel ve toplumsal hayatta nasıl uygulandığını görüp anlamak için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kişiliğine bakmak gerekir. Onun örnek kişiliği, İslam'ı anlamada en önemli yol göstericidir.

Etkinlik

Değerlendirelim

Sizce Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek kişiliğinin İslam'ı anlamadaki önemi nedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(114) Ebu Davud, Et'ime, 17.

(115) bk. Tirmizi, Zühd, 44.

(116) bk. Müslim, Tahâret 1.

(117) bk. Buhari, Edeb, 38.

(118) bk. Buhari, Edeb, 68.

(119) bk. Buhari, Sulh, 11; Edeb, 68; Tirmizi, Birr, 36.

(120) bk. Buhari, Ezân, 44.

(121) bk. Buhari, Menâkıb, 23.

(122) bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet.

7. Bir Sure Tanıyorum: Kureyş Suresi ve Anlamı

Düşünelim

Kureyş suresi hakkında neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kureyş suresi, Kur'an-ı Kerim'in 106. suresidir, Dört ayettir, Mekke döneminde inmiştir. Adını ilk ayette geçen Kureyş kelimesinden alır, Kureyş suresi, namazda Fâtiha suresinden sonra okunan kısa surelerdendir,

KUREYŞ SURESİ

OKUNUŞU	ANLAMI
Bismillâhırrahmânırrahîm	Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın (c.c.) adıyla
"Li ilâfi Kureyş. İläfihim rihleteşşitâi ves-sayf. Felya'bûdü Rabbe hâzel beyt. Eilezî et'mehûm min cûin ve âmenehûm min havf".	"Kureyş'i ısındırıp alıştırdığı; onları kışın (Yemen'e) ve yazın (Şam'a) yaptıkları yolculuğa ısındırıp alıştırdığı için, Kureyş de kendilerini besleyip açlıklarını gideren ve onları korkudan emin kılan bu evin (Kâbe'nin) Rabb'ine kulluk etsin."

Etkinlik

Kim sıralayacak

Kureyş suresinin okunuşunu kartonlara yazıp karışık hâlde tahtaya asınız. Daha sonra doğru bir şekilde sıralamaya çalışınız. Ardından anlamını verip üzerinde sınıfça konuşunuz.

Kureyş suresinde, İslam'dan önce Allah'ın (c.c.) Mekke'de yaşayan Kureyş kabilesine verdiği güvenlik, istikrar, zenginlik gibi nimetler bildirilmekte ve onlardan bu nimetleri veren Allah'a (c.c.) kulluk etmeleri istenmektedir.

Kureyş, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mensup olduğu, İslam'ın tebliğine ilk muhatap olan ve Kur'an'da adı geçen kabiledir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyş'in Haşimoğulları koluna mensuptur. Kureyş kabilesi, İslam gelmeden önce Kâbe'nin bakımı ve gözetimini üstlendiği için diğer Arap kabileleri onlara büyük saygı gösterirlerdi. Özellikle Kâbe'yi yıkmaya gelen fil ordusunun mucizevi şekilde bozguna uğraması, Kâbe'yi yıkma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması üzerine Kureyşlilerin diğer kabilelerin gözünde saygınlığı daha çok arttı. Emirler ve krallar onlara saygı gösterirdi. Başkaları çölde haydutlar tarafından saldırılara uğrarken Kureyşliler güven içinde yazın Şam'a, kışın da Yemen'e serbestçe seyahatlerde bulunarak büyük kazançlar elde ederlerdi. Diğer taraftan, hac mevsiminde kurulan panayırlar ticaretlerinin canlanmasına vesile olur, buralarda düzenlenen şiir, hitabet vb. yarışmalar da dil, edebiyat ve kültürün gelişmesini sağlardı. İşte Kureyş suresinde Allah'ın (c.c.) Kureyş'e lütfettiği nimetler hatırlanmakta ve onlardan bütün bu nimetlerin şükürünü yerine getirmek için Allah'a (c.c.) kulluk etmeleri istenmektedir.⁽¹²³⁾ Allah (c.c.), çorak bir arazide yaşamalarına rağmen onları yaptıkları kârlı ticaret sonucu açlıktan doyurmuş, gerek yolculuklarında gerekse Mekke'de iken her türlü korkudan ve saldırıdan güvende kılmıştır. Onlar ise Allah'ın (c.c.) bu nimetlerine karşılık bizim düzenimiz ve işlerimiz bozulacak di-

(123) bk. Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir, C 5, s. 693-694.

yerek Hz. Peygamber'e (s.a.v.) uymayı reddedip Müslümanlara işkence ettiler. Onun için surenin Müslümanlara işkencenin arttığı bir dönemde indirilmesiyle Kureyşlilere kendilerine verilen lütuf ve nimetlere nankörlük etmemeleri hatırlatılmaktadır.

Kureyş suresinde verilmek istenen temel mesaj şudur: Allah (c.c.), insana akıl ve irade verip onu bütün canlılar içinde benzersiz bir şekilde yaratmıştır.⁽¹²⁴⁾ Yine o, insanın yaşamını devam ettirebilmesi için birçok nimet var edip hizmetine sunmuştur.⁽¹²⁵⁾ Doğru yolu bulabilmesi için vahiy ve peygamber göndermiştir.⁽¹²⁶⁾ İnsanın kendisini yoktan var edip en güzel şekilde yaratan ve pek çok nimet veren Allah'a (c.c.) karşı teşekkürlerini sunması bir görevdir. Bu teşekkürün yerine getirilebilmesi için insanın Allah'a (c.c.) kulluk etmesi gerekir.

4.9 Verdiği nimetler için Allah'a (c.c.) teşekkür etmeliyiz.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Allah, gökleri ve yeri yaratan, gökten yağmur indiren ve onunla size rızık olarak türlü meyveler çıkaran, emri gereğince denizde yüzmek üzere gemileri emrinize veren, nehirleri de hizmetinize sunandır. O, âdetleri üzere hareket eden Güneş'i ve Ay'ı sizin hizmetinize sunan, geceyi ve gündüzü sizin emrinize verendir. O, istediğiniz şeylerin hepsinden size verdi. Eğer Allah'ın nimetlerini saymaya kalkışsanız sayamazsınız..." (İbrahim suresi, 32-34. ayetler.)

- *Bu ayetleri, insanın niçin Allah'a (c.c.) ibadet etmesi gerektiği açısından yorumlayınız.*
- *Sizce başka hangi sebeplerden dolayı Allah'a (c.c.) kulluk edilmesi gerekir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.*

Kur'an-ı Kerim'de, **"Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilâh yoktur. O hâlde bana kulluk et..."**⁽¹²⁷⁾ gibi pek çok ayette Allah'a (c.c.) verdiği nimetlerden dolayı kulluk edilmesi istenir ve bu hususta kişinin kibirlik göstermemesi gerektiği vurgulanır,⁽¹²⁸⁾ Kulluk etmek, Allah'a (c.c.) inanıp ibadetlerini yerine getirmek ve salih ameller işlemektir. Allah'a (c.c.) kulluk etmek, onun emri ve dinî bir görevdir. Çünkü insanın yaratılış amacı ona inanıp kulluk etmektir. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."**⁽¹²⁹⁾

Etkinlik

Sıra sizde

Sizce Kureyş suresinden başka ne gibi mesajlar çıkarılabilir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(124) bk. Teğâbun suresi, 3. ayet.

(125) bk. Nahl suresi, 53. ayet.

(126) bk. Âl-i İmrân suresi, 164. ayet.

(127) Tâ-Hâ suresi, 14. ayet.

(128) bk. Nisâ suresi, 36, 172. ayetler; A'râf suresi, 207. ayet.

(129) Zâriyât suresi, 56. ayet.

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile diğer peygamberlerin özellikleri arasında nasıl bir ilişki vardır? Belirtiniz.

.....
 .....
 .....

2. Cesaret ve kararlılığın Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetinin başarısındaki yeri ve önemi nedir? Açıklayınız.

.....
 .....
 .....

3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hakkı gözetmedeki hassasiyeti ne demektir? Örnekler vererek açıklayınız.

.....
 .....
 .....

4. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) örnek kişiliğinin bizim için önemi nedir? Belirtiniz.

.....
 .....
 .....

5. Kureyş suresinden çıkarılabilecek mesajlar nelerdir? Belirtiniz.

.....
 .....
 .....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

"Üsve-i hasene, İstişare, hakkı gözetmek, sıdk, azim, emanet, cesaret, adalet"

1. Karşılaşılan sorunların çözümünde çevremizdeki bilgili, deneyimli, uzman kişilerle fikir alışverişinde bulunmaya ..... denir.
2. Bir kişinin haksızlık ve tehlikeler karşısında gerektiğinde korkmamasına, zorluk ve sıkıntıları göze alarak hakkını aramasına, haksızlığa boyun eğmemesine ve üstün değerleri korumaya yönelmesine ..... denir.

3. Kişinin inandığı amaç uğrunda gösterdiği çaba, gayret ve sebata, dışardan gelen olumsuzluklara karşı dirençli olmasına ..... denir.
4. Kişinin davranışlarında ve çevresiyle ilişkilerinde ölçülü, dengeli olmasına, her şeyin ve herkesin hak ve hukukunu gözetmesine, ölçsüzlükten uzaklaşarak orta yolu tutup dengeli davranmasına ..... denir.
5. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davranışlarıyla insanlar için en güzel örnek olmasına ..... denir.

C. Aşağıdaki sorulardan her biri için dört cevap seçeneği verilmiştir. Seçeneklerden yalnızca biri doğrudur. Doğru seçeneği bularak işaretleyiniz.

1. Güzel ahlak örneği olarak gönderilen Hz. Muhammed (s.a.v.), yaşadığı toplumda hayatı boyunca doğruluğu ve güvenilir kişiliği ile tanınmıştır. Hayatının hiçbir anında, hiçbir şekilde yalan söylediği, sözünde durmadığı, aldatıp hile yaptığı asla görülmemiştir.

Bu özelliklerinden dolayı Mekkeliler, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) aşağıdaki kavramlardan hangisi ile adlandırıyorlardı?

A) Üsve-i Hasene	B) Muhammedü'l-Emin
C) Hâteme'n-Nebiyin	D) Efdalü'n-Nâs

2. Hz. Peygamber (s.a.v.), sahabeye sabah namazını kıldırıyordu. Her zamanınkinden farklı olarak Kur'an'daki kısa sureleri okuyarak namazı tamamladı. Bunun üzerine arkadaşları sebebini sordular. O, *"Küçük bir çocuğun ağlamasını işittim ve kalbim sızladı. O an annesinin durumu aklıma geldi."* (Buhari, Ezan, 61.) diyerek cevapladı.

Bu olay, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki ahlaki özelliklerinden hangisine örnek oluşturur?

A) Affediciliğine	B) Adaletine
C) Merhametine	D) Cesaretine

3. *"Bu işi bırakmam için sağ elime Güneş'i, sol elime Ay'ı koysalar da Allah onu üstün kılınca ya da ben bu yolda ölüp gidinceye kadar bırakmam!"* (İbn Hişam, es-Siretü'n-Nebeviye, C 1, s. 101.)

Bu hadis, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki erdemlerden hangisine sahip olduğunu gösterir?

A) Kararlılık	B) Adalet
C) Güvenirlilik	D) Affedicilik

4. Kureyş kabilesinin ileri gelen kadınlarından biri hırsızlık yapar. Cezalandırılmamak için sahabeden birini aracı olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderir. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu duruma kızar ve şöyle buyurur: **"Nasıl oluyor da bazı kimseler Allah'ın emri karşısında aracı olmaya kalkışırlar. Sizden öncekilerin mahvolmasının sebebi şudur: İçlerinden asil, ileri gelen birisi hırsızlık yapınca onu serbest bırakıyor, zayıf ve fakir bir kimse hırsızlık yapınca onu cezalandırıyorlardı. Allah'a yemin ederim ki suç işleyen kızım Fatıma bile olsa onu cezalandırmaktan çekinmem."** (Buhari, Hudûd, 11.)

Bu olay, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki ahlaki özelliklerden hangisine önem verdiği- nin bir göstergesidir?

- A) Doğruluk
B) Hakkı gözetmek
C) Güvenirlilik
D) Merhamet
5. Medine'deki mescidin temizliğini yapan kimsesiz bir kadın vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), bir müddet o kadını göremeyince sahabeye onun niçin görünmediğini sordu. Onlar da kadının öldüğünü söylediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), **"Neden bana haber vermediniz?"** buyurarak arkadaşlarına sitemde bulundu. Daha sonra kadının mezarına gitti ve onun için dua etti. (Müslim, Cenâiz, 71.)

Bu olay, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki örnek davranışlardan hangisine önem verdiğini gösterir?

- A) Affediciliğe
B) Merhamete
C) İstişareye
D) İnsana değer vermeye

Ç. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.

1. ( ) Hz. Muhammed (s.a.v.), verdiği sözü daima yerine getirir, tutamayacağı bir sözü asla vermezdi.
2. ( ) Özü ve sözü bir olmak anlamına gelen cesaret, insanın niyetinin söz ve eylemleriyle uyum içinde olması demektir.
3. ( ) Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bildirilen özelliklerinden biri de onun "merhamet ve şefkat peygamberi" olmasıdır.
4. ( ) Hz. Muhammed (s.a.v.), sadece insanlara sevgi ve merhamet gösterirdi.
5. ( ) İnsanın merhametli oluşunu gösteren en temel özelliklerden biri affedici olmasıdır.
6. ( ) Emanet, suç ve suçluya mücadeleyi bırakmadan düşmanlık ve intikamdan vazgeçmektir.
7. ( ) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) en önemli özelliklerinden biri de onun ihtiyaç duyduğu pek çok konuda sahabeyle istişare yapması, bilgi sahibi kişilerin görüşlerine başvurmasıydı.
8. ( ) Cesaretin zıddı cürettir.

9. ( ) Cesaret ve kararlılık, kişiyi hayatta başarıya ulaştıran en önemli erdemlerdendir.
10. ( ) Kur'an-ı Kerim'in tebliğcisi, açıklayıcısı ve uygulayıcısı olarak Hz. Muhammed'in (s.a.v.) en önemli özelliklerinden biri, bütün söz ve uygulamalarında adalet üzere olması, hakkı gözetmesidir.
- D. Hz. Muhammed'in örnek davranışları, aşağıdaki bulmacada sağdan sola, soldan sağa, yukarıdan aşağıya, aşağıdan yukarıya olacak şekilde yerleştirilmiştir. Bu örnek davranışları bulmacada bularak işaretleyiniz.

K	U	L	U	R	Ğ	O	D	P	R	İ	Ç	D	G	T	O
E	A	C	K	M	E	R	O	Ş	A	J	L	İ	Ş	P	A
M	M	N	G	O	O	P	S	Ü	Ç	Ö	F	G	E	R	T
R	İ	S	Z	D	S	P	O	İ	İ	K	Ş	T	B	C	Ğ
E	L	K	J	L	İ	Ş	E	E	R	A	Ş	İ	T	S	İ
V	C	E	S	A	R	E	T	T	E	M	A	H	R	E	M
R	A	M	İ	İ	K	Ş	K	A	S	B	F	Ğ	A	K	A
E	R	T	P	O	L	İ	İ	A	D	S	F	D	A	İ	F
Ğ	T	E	S	İ	P	D	L	S	T	F	E	H	F	L	J
E	Y	Z	D	Z	Ğ	F	R	Z	G	J	D	J	H	İ	S
D	U	Ö	F	E	Ü	G	İ	C	J	U	İ	H	O	L	J
A	İ	G	G	R	A	H	N	V	L	J	C	R	İ	R	R
N	O	İ	H	T	A	O	E	B	C	F	İ	S	S	A	G
A	P	K	J	Y	S	İ	V	N	N	F	L	F	G	R	S
S	Ğ	K	K	U	D	H	Ü	M	E	H	İ	J	N	A	Y
N	Ü	A	L	İ	E	J	G	Ö	H	J	K	İ	S	K	U
İ	A	H	Ş	O	D	K	H	Ç	R	S	U	İ	B	K	P

GÜVENİRLİK

DOĞRULUK

MERHAMET

AFFEDİCİLİK

İSTİŞARE

CESARET

KARARLILIK

HAKKI GÖZETMEK

İNSANA DEĞER VERMEK

- E. Defterinize, "Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Örnek Ahlakı" adlı bir kompozisyon yazınız.

5. ÜNİTE

KUR'AN-I KERİM VE ÖZELLİKLERİ

Ünitemize Hazırlanalım

1. Kur'an, Furkan, sünnet, inanç, ibadet, ahlak, muamelat ve kıssa kavramlarının anlamlarını sözlük ve ansiklopedilerden öğrenerek defterinize yazınız.
2. Kur'an ve sünnetin niçin İslam dininin ana kaynakları olduğunu araştırınız.
3. Kur'an-ı Kerim mealinden alfabetik indeksini inceleyerek Kur'an-ı Kerim'in ana konularını tespit ediniz. Belirleyeceğiniz ana konularla ilgili birer ayet bularak defterinize yazınız.
4. Kur'an'ı Kerim'in, Kur'an'da geçen isimleri hakkında bir araştırma yapınız. Bu isimlerle Kur'an'ın temel özellikleri arasında bir ilişki olup olmadığını inceleyerek sonuçlarını defterinize yazınız.
5. Hz. Nuh'un (a.s.) hayatı hakkında ansiklopedilerden araştırma yapınız.

1. İslam Dininin Temel Kaynakları

Düşünelim

İslam dininin temel kaynakları nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam, Allah (c.c.) tarafından peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahiy yolu ile gönderilen ve bütün insanlığa Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ edip açıkladığı son dinin adıdır. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği bu din, İslam adını kendi kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'den alır.⁽¹⁾

İslam, kelime olarak itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte ve barışta olmak, kurtuluşa ermek gibi anlamlara gelir. Terim olarak İslam ise Allah'a (c.c.) teslim olup ona itaat etmek, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğ ettiği her şeyi bütün varlığıyla benimsemek ve bunu yaşantısında göstermek demektir.⁽²⁾ İslam kelimesi aynı zamanda Hz. Muhammed'in (s.a.v.) getirdiği dine girmeyi ifade eder. Bunun için "İslam olmak" ifadesi kullanılır. İslam dininin mensubu olan ve bu dinin buyruklarına uyan kişiyi belirtmek üzere Arapçada İslam kelimesiyle aynı kökten türetilmiş "Müslim" kavramı kullanılır. Bu kişiye Türkçede ise "Müslüman" denir. Türkçede İslam dini, "İslamiyet" ve "Müslümanlık" olarak da adlandırılır.

İslam, kişinin hem bu dünyada hem de öbür dünyada mutluluğa ulaşması için gönderilmiştir. Bunun için de kişinin neleri yapip neleri yapmaması gerektiğini bildirir. İslam'ın buyruklarının yer aldığı iki temel kaynak vardır. Bunlar Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.v.), "**Size iki şey bıraktım. Onlara sınımsız sarıldığınız sürece sapıklığa düşmezsiniz. Allah'ın kitabı ve sünnetim.**"⁽³⁾ buyurur.

1.1. Kur'an-ı Kerim

Düşünelim

Sizce Kur'an-ı Kerim niçin İslam'ın temel kaynağıdır? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an, kelime olarak toplamak, okumak, bir araya getirmek gibi anlamlara gelir. Terim olarak ise Kur'an, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahiy yoluyla indirilen, mushafalarda yazılı olan, değiştirilmeden nesilden nesile nakledilen, okunması ile ibadet edilen, insanlığın benzerini getirmekten aciz kaldığı Allah'ın (c.c.) ilahi kelimidir.⁽⁴⁾

Bu tanımdan da hareketle Kur'an-ı Kerim'in genel özellikleri şu şekilde maddeleştirilebilir:

- Kur'an-ı Kerim, vahiy meleği Cebrail (a.s.) aracılığıyla Hz. Muhammed'e (s.a.v.) vahyedilmiştir. Hem lafız hem de mana bakımından Allah'a (c.c.) aittir. Kur'an-ı Kerim'e ne Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözü ne de başka hiçbir söz karışmamıştır. Kur'an, Allah'ın (c.c.) kelamı yani sözüdür.
- Kur'an, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) tamamı birden değil, zamanın ve olayların akışına göre ayet ve sureler hâlinde indirilmiştir.

(1) bk. Âl-i İmrân suresi, 19 ve 85. ayetler.

(2) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 176.

(3) Malik b. Enes, Muvatta, Kader, 1.

(4) Dinî Terimler Sözlüğü, s. 209-210; İlimihal, İman ve İbadetler, C 1, s. 103.

- Yaklaşık 23 yılda gelen her ayet ve sure, bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından vahiy kâtiplerine harfi harfine yazdırılmıştır. Ayrıca yüzlerce sahabe tarafından da ezberlenmiştir.
- Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed'ten (s.a.v.) bugüne tevatür yoluyla yani yalan üzerinde birleşmesi mümkün olmayan bir topluluk tarafından nakledilmiştir. Bugün elimizde olan Kur'an, Cebrail'in (a.s.), Hz. Peygamber'e (s.a.v.) getirdiği ve onun da vahiy kâtiplerine yazdırdığı Kur'an'ın aynıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra Hz. Ebu Bekir (r.a.) tarafından kitap hâline getirilmiştir. Hz. Osman tarafından da çoğaltılıp İslam dünyasının değişik yerlerine gönderilmiştir. Günümüzde Kur'an'ın bütün dünyadaki nüshaları aynıdır. Kıyamete kadar da öyle kalacaktır. Zaten Kur'an-ı Kerim'i bizzat koruyacağını da Allah (c.c.) bildirir. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Şüphesiz o Zikr'i (Kur'an'ı) biz indirdik biz! Onun koruyucusu da elbette biziz."**⁽⁵⁾
- Kur'an-ı Kerim, hem lafız hem de mana yönüyle mucizedir. Bütün şairler onun benzerini ortaya koymaktan aciz kalmıştır. Bununla ilgili olarak bir ayette şöyle buyrulur: **"Yoksa onu (Muhammed kendisi) uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sure getirin ve Allah'tan başka, çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın."**⁽⁶⁾ Kur'an'da ilim, tecrübe ve akılla doğruluğu sabit olan gerçeklere aykırı bir husus yoktur. İlim ve tekniğin gelişmesi, onun daha iyi anlaşılmasına imkân sağlamaktadır.
- Kur'an-ı Kerim, en son ilahi kitaptır. Ondan sonra bir daha ilahi kitap gelmeyecektir. Kur'an'ın muhatabı bütün insanlardır. İçerdiği hükümler geneldir. O, belli bir milletin, ırkın, bölgenin, belli bir zaman diliminin kitabı değil, bütün mekân, zaman ve insanların ilahi kitabıdır. Getirdiği hükümler ve bunların geçerliliği kıyamete kadar devam edecektir.
- Kur'an-ı Kerim, lafzının okunması ile ibadet sayılan bir kitaptır. Onu okuyarak anlamının ise Allah (c.c.) katında sevabı büyüktür. Kur'an, anlaşılacak ve yaşanmak için gönderilmiştir. Kur'an okumanın zamanı ve şartı yoktur.
- Kur'an-ı Kerim, kolayca ezberlenebilecek özelliktedir. Bu özellik tarihte hiçbir kitaba nasip olmamıştır.

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gönderilen vahiylerin yer aldığı son ilahi kitaba, Kur'an ismi bizzat Allah (c.c.) tarafından verilmiştir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"O, elbette değerli bir Kur'an'dır."**⁽⁷⁾ Son ilahi kitaba Kur'an isminin verilmesinin nedenlerinden biri de hem kendisini oluşturan vahiyleri bir araya getirmesi hem de Allah'ın (c.c.) daha önceden gönderdiği kitapların özünü oluşturmasıdır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"(Ey Muhammed!) Sana da o Kitab'ı (Kur'an'ı) hak, önündeki kitapları doğrulayıcı, onları gözetici olarak indirdik..."**⁽⁸⁾

Kur'an-ı Kerim'in pek çok ismi vardır. Bunların çoğu Kur'an'da yer alan isimlerdir. Örneğin Kur'an'a hak ile batılı, doğru ile yanlış, iyi ile kötüyü, helal ile haramı birbirinden ayıran anlamında "Furkan" denir. Bu isim aynı zamanda onun akılla anlaşılabilen bir kitap olduğunu gösterir. Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Âlemlere bir uyarıcı**

5.1

Kur'an-ı Kerim, İslam dininin birinci temel kaynağıdır.

(5) Hicr suresi, 9. ayet.

(6) Yûnus suresi, 38. ayet.

(7) Vâkı'a suresi, 77. ayet.

(8) Mâide suresi, 48. ayet.

olsun diye kuluna Furkan'ı indiren Allah'ın şanı yücedir.⁽⁹⁾ Bir diğer ismi de "Hak"tır.⁽¹⁰⁾ Bu, Kur'an'ın hem Allah (c.c.) katından geldiğini hem inişinde hiçbir şüphe olmadığını hem de içeriğinin mutlak gerçeklerden oluştuğunu vurgulayan isimdir. Bunların yanı sıra "Hakîm"⁽¹¹⁾ (Hikmetli, hikmet kaynağı olan), "Hüdâ"⁽¹²⁾ (Doğru yolu gösteren), "Mübeşşir"⁽¹³⁾ (Müjdeleyen), "Münir"⁽¹⁴⁾ (Aydınlatıp ışık saçan) gibi isimleri de vardır.

Kur'an-ı Kerim, Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiylerin yer aldığı en son ilahi kitap olarak İslam dininin temel kaynağıdır. İslam'ın temel ilke ve esaslarını içerir. Kur'an, bütün Müslümanlar için delil ve yol göstericidir. Bu konuda görüş ayrılığı yoktur. Onun için İslam dini ile ilgili bilgilerin ilk kaynağı Kur'an-ı Kerim'dir. Kur'an, Bakara suresi 2. ayetinde "**Kendisinde şüphe olmayan Kitap**" şeklinde tanımlanır. Kur'an'da bildirilen bilgide şüphe olmaması, onun Allah (c.c.), tarafından indirilmiş olmasından dolayıdır. Allah (c.c.), her şeyi bildiği için hem bildikleri hem de bildirdikleri doğrudur. Bundan dolayı Müslümanlar dinlerini öğrenmek, İslam dini hakkında bilgi sahibi olmak istedikleri zaman önce Kur'an'ı Kerim'e başvururlar.

Etkinlik

Niçin önemli?

Sizce Kur'an-ı Kerim'i okumak niçin önemlidir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

1.2. Sünnet

Düşünelim

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti" ifadesi sizde hangi anlamları çağırıyor? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kur'an-ı Kerim'i tebliğ eden, açıklayan ve yaşayışıyla gösteren Hz. Muhammed'tir (s.a.v.), Kur'an ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ayrılmaz bir bütündür. Hz. Peygamber (s.a.v.) denince de akla ilk önce sünnet kavramı gelir.

Sünnet kelimesi Arapçada "yol, güzergâh, âdet, gidişat, tavır, mi-zaç, yaşam ve davranış tarzı" gibi anlamlara gelir. Fil olarak "yeni bir şekil vermek, yeni bir şey ortaya koymak, çığır açmak, bir yola girip yürümek, bir durumu belirlemek, toplum için kural koymak" vb. anlamlarda kullanılır. Dinî bir terim olarak sünnet ise Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an'ı tebliğ, açıklama, öğretme ve uygulama çabası olarak ortaya koymuş olduğu söz, fiil ve takrirlerini (onamalarını) içeren örnek davranışlarıdır. Daha geniş anlamıyla sünnet, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendi döneminde Müslümanları inanç, ibadet, ahlak,

Hadisler, İslam dinini öğrenmek için başvurulacak ikinci kaynaktır.

5.2

(9) Furkân suresi, 1. ayet.

(10) bk. Hâkka suresi, 51. ayet.

(11) bk. Yâsîn suresi, 2. ayet.

(12) bk. Bakara suresi, 2. ayet.

(13) bk. KeHF suresi, 1-2. ayetler.

(14) bk. Âli İmrân suresi, 184. ayet.

eğitim, ekonomi gibi hayatın her alanında yönlendirip yönetmede, Kur'an-ı Kerim başta olmak üzere, esas aldığı ilkeler bütünüdür.⁽¹⁵⁾ Kur'an'dan sonra İslam dininin ikinci kaynağıdır.

Bilindiği gibi Hz. Peygamber'e (s.a.v.) dayandırılan söz, fiil ve takrirlerin başkaları tarafından rivayet edilen sözlü ifadelerine de "hadis" denir. Halkımız arasında genellikle sünnet ile hadis aynı anlamlarda kullanılır. Ancak sünnet daha çok davranış ile ilgili bir kavramdır. Hadis ise sözlü rivayetin adıdır. Sünnet pratiktir ve uygulamadır.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetleri kavli (sözlü), fiili ve takriri olmak üzere üç kısma ayrılır:

Kavli (sözlü) sünnet: Sünnetin çoğu kavli yani sözlüdür. Örneğin "Sizden biriniz kendi nefsi için istediğini din kardeşi için de istemedikçe olgun bir mü'min olmaz."⁽¹⁶⁾ "Birbirinize kin gütmeyiniz, birbirinize haset etmeyiniz, birbirinize darılıp sırt çevirmeyiniz. Ey Allah'ın kulları! Kardeş olunuz..."⁽¹⁷⁾ ve "İman etmediğiniz sürece cennete giremezsiniz. Birbirinizi sevmedikçe de iman etmiş olmazsınız."⁽¹⁸⁾ gibi hadisler sözlü sünnete örnektir.

Fiili Sünnet: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bizzat bedeniyle yapıp gösterdiği eylemlerdir. Örneğin "Ben namazı nasıl kılıyorsam siz de öyle kılın."⁽¹⁹⁾ "Ben nasıl hac yapıyorsam siz de öyle haccedin, haccın görevlerini benden öğrenin."⁽²⁰⁾ hadisleri, fiili sünnete örnektir.

Takriri Sünnet: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) görüp işittiği bir işi onaylaması ve kabul etmesidir. Başka bir ifadeyle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabenin yaptığı olumlu şeyleri onaylamasıdır. Örneğin su bulamadığı için teyemmümla namaz kılan kimse, namazdan sonra su bulduğu hâlde namazı iade etmemiş, Hz. Peygamber de (s.a.v.) bunu onaylamıştır.⁽²¹⁾

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) tebliğden⁽²²⁾ sonraki en önemli görevlerinden biri kendisine vahyedilen Kur'an'ı açıklama ve öğretme görevidir. Kur'an-ı Kerim'deki, "...İnsanlara kendilerine indirilene açıklamaman... için sana bu Kur'an'ı indirdik."⁽²³⁾ ve "Sana kitabı, hakkında ayrılığa düştükleri şeyi açıklamaman için.... indirdik."⁽²⁴⁾ ayetleri Hz. Peygamber'e (s.a.v.), Kur'an'ı insanlara açıklama görevinin verildiğini bildirir. İşte sünnet, Kur'an'ı Kerim ayetlerinin açıklamasıdır. Kur'an'da özet olarak verilen konular sünnetle ayrıntılarıyla açıklanmıştır. Bunun en açık örnekleri, ibadetlerle ilgili konularda görülür. Örneğin Kur'an'da, "Namazı kılın, zekâtı verin..."⁽²⁵⁾ ayeti ile namaz ve zekât ibadeti farz kılınmıştır.

5.3

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), dostluk ve arkadaşlığa çok önem vermiştir.

(15) bk. Dini Terimler Sözlüğü, s. 334.

(16) Buhari, İman, 7.

(17) Buhari, Edeb, 57.

(18) Buhari, İman, 1.

(19) Buhari, Ezan 18.

(20) Müslim, Hac, 310.

(21) bk. Muhammed Ebu Zehra, İslam Hukuku Metodolojisi, Çeviren: Abdulkadir Şener, Fon Matbaası, Ankara, 1981, s. 93.

(22) bk. Mâide suresi, 67. ayet.

(23) Nahl suresi, 44. ayet.

(24) Nahl suresi, 64. ayet.

(25) Bakara suresi, 43. ayet.

Ancak ayette namazın vakitleri, farzları, rekât sayıları vb. belirtilmemiştir. Namazla ilgili bu gibi hususları açıklayan Hz. Peygamber'dir (s.a.v.). Yine ayette zekâtın hangi mallarda ve ne kadar farz kılındığı belirtilmemiş, bunlar da Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıklanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), "Kırk koyundan yüz yirmiye kadar bir koyun, iki yüze kadar iki koyun, üç yüze kadar üç koyun, üç yüzden fazlasında her yüz için bir koyun zekât verilir..."⁽²⁶⁾ buyurarak koyunların zekâtı bakımından ayeti açıklamıştır. Aynı şekilde Kur'an'da hac ibadetinin farz olduğu bildirilir.⁽²⁷⁾ Ancak haccın ne zaman, kimler tarafından, nasıl yapılacağı vb. konularda ayrıntılı bilgi verilmemiştir. Hac ile ilgili bu gibi hususlar da yine Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıklanmıştır. Yine abdest, namazın en önemli şartı olduğu hâlde Kur'an'daki abdest ayeti⁽²⁸⁾ ancak hicretin altıncı senesinde inmiştir. Oysa ayet gelmeden yıllar önce, abdestin namazın şartı olduğu zaten sünnetle belirlenmiştir. Hem Hz. Peygamber (s.a.v.) hem de sahabenin tek vakit namazı abdestsiz kılmadığı bilinen bir gerçektir. Hz. Peygamber (s.a.v.), abdestin nasıl alınacağını bizzat, uygulamalı olarak yanındaki inananlara göstermiştir. Nitekim abdest esnasında yıkanılacak uzuvların kaçar defa ve nasıl yıkanılacağını da ondan öğrenmekteyiz.⁽²⁹⁾

5.4 Müslümanlar abdestin alınışını Hz. Peygamber'den (s.a.v.) öğrenmişlerdir.

Sünnet, Kur'an'da namaz, oruç, zekât gibi ibadetlerin ayrıntılarını açıklamanın yanı sıra Kur'an'da bulunmayan hususlara açıklık getirmiştir. Kur'an'da ehli eşeklerin etinin yenilmesinin, bir kadının halası ve teyzesi üzerine nikâhlanmasının, köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etinin yenilmesinin haram olması ile ilgili bir ayet yoktur. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.), ehli eşeklerin ve köpek dişi olan yırtıcı hayvanların etinin yenilmesinin⁽³⁰⁾ ve bir kadının halası ve teyzesi üzerine nikâhlanmasının haram olduğunu⁽³¹⁾ bildirmiştir. Yine Kur'an'da ölü hayvan eti haram kılınmasına⁽³²⁾ rağmen Hz. Peygamber (s.a.v.), "Denizin suyu temiz, ölüsü helaldir."⁽³³⁾ buyurarak deniz hayvanlarının bunun dışında olduğunu buyurmuştur.

Sünnetin dinin anlaşılmasındaki önemi, özellikle Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ahlaki konulardaki yönlendirmelerinde ortaya çıkmaktadır. Kur'an'da, insanların inanıp güzel işler yapmaları, alçakgönüllü, cömert, çalışkan, yardımsever, dürüst vb. olmaları öğütlenir. Ancak bunların nasıl hayata geçirileceğini, iyi işlerin neler olduğunu bizzat Hz. Peygamber (s.a.v.) yaşayarak göstermiştir. Çünkü o, kendi ifadesiyle "Ben, ancak, güzel ahlaki tamamlamak için gönderildim."⁽³⁴⁾ buyurur. Dolayısıyla dinin en önemli boyutunu oluşturan ahlaki hayat, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetiyle açıklık kazanmaktadır. Kur'an-ı Kerim, inananların salih, yani yararlı ve güzel ameller işlemesini emreder.⁽³⁵⁾ Ancak bu salih amellerin hangileri olduğunu en açık ayrıntılarına kadar sünnette yani Hz. Peygamber'in (s.a.v.) uygulama ve davranışlarının

(26) Tirmizî, Zekât, 4.

(27) bk. Âl-i İmrân suresi, 97. ayet.

(28) bk. Mâide suresi, 6. ayet.

(29) bk. İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, Zâdû'l-Meâd fi Hedy'i Hayri'l-İbâd, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1973, s. 226.

(30) bk. Müslim, Sayd, 3.

(31) bk. Buhârî, Nikâh, 27.

(32) bk. Mâide suresi, 3. ayet; En'âm suresi, 145. ayet.

(33) Ebu Davud, Et'ime, 34.

(34) Ahmed b. Hanbelî, Müsned, C 2, s. 381; Malik b. Enes, Husnû'l-Huluk, 8.

(35) bk. Bakara suresi, 62. ayet.

da bulmak mümkündür. Örneğin Hz. Peygamber'e (s.a.v.), "Amellerin en hayırlısı hangisidir?" sorusu sahabe tarafından sık sık yöneltildi. O, bu soruya verdiği cevaplarla salih amellerin hangileri olduğu konusunda inananları bilgilendirmiştir. Örneğin Abdullah b. Mes'ud (r.a.), Hz. Peygamber'e (s.a.v.) "Allah (c.c.) katında en güzel amel hangisidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Vaktinde kılınan namazdır." diye buyurdu. "Sonra hangisidir?" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) "Sonra anne babaya iyilik yapmaktır." buyurdu. "Sonra hangisidir?" deyince "Sonra Allah (c.c.) yolunda cihat etmektir." buyurdu.⁽³⁶⁾

İslam dininin tebliğcisi ve açıklayıcısı olarak Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlılık ve itaat önemlidir. Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlılık ve itaat emredilir. "**Kim peygambere itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik.**"⁽³⁷⁾ ve "**Ey iman edenler! Allah'a ve Peygamber'e itaat edin...**"⁽³⁸⁾ gibi pek çok ayette, Allah'a (c.c.) itaat ile Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat birlikte yer alır. Hz. Peygamber'i (s.a.v.) İslam dinini tebliğ etmekle görevlendiren Allah'tır (c.c.). Onun için Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlılık ve itaat göstermekle Allah'a (c.c.) itaat aynı anlamdadır. Yine Kur'an'da, Allah'ın (c.c.) sevgisi, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bağlılık ve itaatle şöyle ilişkilendirilir: "**De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.'** De ki: **Allah'a ve Peygamber'e itaat edin. Eğer yüz çevirirlerse şüphe yok ki Allah kâfirleri sevmez.**"⁽³⁹⁾ Onun için Kur'an'da, inananlardan Hz. Peygamber'e (s.a.v.) isyan etmek yerine ona iman edip itaat etmeleri, onun getirdiği vahiylerle uymaları istenir: "**Allah ve Resulü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resulüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır.**"⁽⁴⁰⁾

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pek çok hadisinde de kendisine bağlılık ve itaat üzerinde durulur. Nitekim bir hadisinde, "**Yüz çevirenler hariç ümmetimin tamamı cennete girecektir.**" buyurur. Yanındakilerin "**Yüz çevirenler kimlerdir?**" sorusuna şöyle cevap verir: "**Kim bana itaat ederse cennete girer. Kim de isyan ederse şüphesiz benden yüz çevirmiş olur.**"⁽⁴¹⁾

Hz. Peygamber (s.a.v.), "**Şüphesiz sen onları doğru bir yola çağırıyorsun.**"⁽⁴²⁾ ayetinde de buyruğu üzere insanlığı doğru yola iletmek üzere gönderilmiş son peygamberdir. Bu doğru yola ulaşmak için ise Kur'an'ın tebliğcisi, açıklayıcısı olarak ona bağlılık ve itaat gerekir. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat etmek ise onun sünnetine tabi olmaktır.

Görülüyor ki dinin anlaşılmasında sünnetin önemli bir yeri vardır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti bilinmeksizin İslam dininin inananlar tarafından anlaşılması ve yaşanması kolay değildir. Sünnet, İslam'ın uygulamalı açıklamasıdır. Nitekim bir sahabe, Hz. Aişe'ye (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ahlakı nasıldı diye sorduğunda, Hz. Aişe ona "**Sen Kur'an okumuyor musun? O'nun ahlakı Kur'an ahlakı idi.**"⁽⁴³⁾ cevabını verir. Bu nedenle Kur'an'dan sonra İslam dininin ikinci kaynağı olan sünnetin İslam'ın anlaşılmasında önemli bir yeri vardır. İslam'ın anlaşılmasında Kur'an-ı Kerim'den sonra vazgeçilmez bir kaynaktır.

(36) Buhari, Edep, 1; Müslim, İman, 139.

(37) Nisâ suresi, 80. ayet.

(38) Nisâ suresi, 59. ayet.

(39) Âl-İmrân suresi, 31-32. ayetler.

(40) Ahzâb suresi, 36. ayet.

(41) Buhari, İyisam, 2.

(42) Mü'minûn suresi, 73. ayet.

(43) Müslim, Salâtü'l-Müsâfirin, 139.

Sünnet, Kur'an'ın yaşanmış bir açıklaması, İslam'ın pratik ve örnek bir uygulamasıdır. Bu nedenle sünneti dikkate almadan yapılan Kur'an yorumları ve Kur'andan pratik çözüm üretme çabaları İslam âlimleri tarafından onaylanmamıştır. Bütün ibadetlerin, ahlaki davranışların ve insanlar arası ilişkilerin bilinmesi sünnetin iyi kavranıp anlaşılmasına bağlıdır.

Etkinlik

Ne Olurdu?

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslam dinini açıklama ve uygulamaları yani sünneti olmasaydı inananlar ne gibi problemlerle karşılaşabilirlerdi? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

2. Kur'an-ı Kerim'in Ana Konuları

Düşünelim

Sizce Kur'an-ı Kerim'de daha çok hangi konular yer almaktadır? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kur'an-ı Kerim, evreni ve içindekileri yaratan Allah (c.c.) ile bu varlıklar arasındaki ilişkileri, yaratılmışların birbirlerine karşı görev, hak ve sorumluluklarını açıklayan son ilahi kitaptır. Bu çerçevede Kur'an'da bazı konulara birinci derecede önem verilmiş, diğerleri de bunlar üzerine bina edilerek ele alınmıştır. Bunlara Kur'an'ın ana konuları denir.

Kur'an'ın ana konuları ile kastedilen, onun diğerlerine oranla üzerinde daha çok durduğu temel konular ve bu konularda ortaya koyduğu temel esas ve ilkelerdir. Kur'an-ı Kerim'in başlıca ana konuları inanç, ibadet, ahlak, sosyal hayat ve kıssalardır.

2.1. İnanç

Düşünelim

İnanç ne demektir? İnanç ile ilgili konular nelerdir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İslam dininin temelini oluşturan inanç, Kur'an-ı Kerim'in ana konularının başında gelir. İnanç, Allah'ın (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.v.) aracılığıyla gönderdiği esas ve ilkelerin tamamını kalp ile doğrulamak, dil ile söylemek ve bunların doğruluğunu tereddüt etmeden kabul etmektir. Bir kimsenin Müslüman olabilmesi için öncelikle iman edilmesi gereken hususlara inanması gerekir.

Kur'an-ı Kerim'de kesin olarak inanılması istenen konulara, İslam dininin "inanç esasları" denir. İslam'ın inanç esasları Allah'a (c.c.), meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, kader ve kazaya, ahiret

gününe iman etmektir. Bunlar İslam'ın Âmentü'sü olarak adlandırılır. Kur'an'da, inanılması gereken temel inanç esasları bazı ayetlerde bir bütün hâlinde verilir. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse derin bir sapıklığa düşmüş olur."**⁽⁴⁴⁾ Bu ayette, iman esaslarından olan kader ve kazaya iman yoktur. Ancak Kur'an-ı Kerim'deki bazı ayetlerde her şeyin Allah'ın (c.c.) takdirine bağlı bulunduğu bildirilir.⁽⁴⁵⁾ Yine kader ve kaza, Allah'ın (c.c.) ilim, irade, kudret, yaratma sıfatlarının kapsamı içinde yer alır. Allah'ın (c.c.) bu sıfatlarına inanan bir kişi aynı zamanda kader ve kazaya da inanmış olacaktır.

Hatırlayalım

İslam dininde iman esasları, "İnandım." anlamına gelen ve bu esasları kısa ve öz olarak içeren metni adlandırmak için kullanılan Âmentü terimiyle ifade edilir. Âmentü'nün metni şöyledir:

"Âmentü billâhi ve melâiketihî ve kütübihî ve rusûlihî ve'l-yevmi'l-âhiri ve bi'l-kaderi hayrihî ve şerrihî minallâhi teâlâ ve'l-ba'sû ba'de'l-mevti hakkun. Eşhedü enlâ ilâhe illallâh ve eşhedü enne Muhammeden abdühû ve resûlüh."

Âmentü'nün anlamı şudur: Allah'a (c.c.), meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, kadere, hayır ve şerrin Allah'tan (c.c.) olduğuna inandım. Öldükten sonra diriliş hakkıdır. Ben Allah'tan (c.c.) başka hiçbir ilah olmadığına, Muhammed'in onun kulu ve elçisi olduğuna inanır ve tanıklık ederim.

Kur'an-ı Kerim'deki inanç konularının temelini ise Allah (c.c.) inancı oluşturur. Kur'an, insanları tek olan Allah'a (c.c.) inanmaya, ona hiçbir şekilde ortak koşmamaya, yani tevhit inancına davet eder. İslam dininde Allah'ın (c.c.) var ve bir olduğuna, eşinin ve benzerinin olmadığına inanmaya "tevhit" denir. Bu inanç, Kur'an-ı Kerim'in özüdür. Tévhit inancı, Kur'an-ı Kerim'de özlü bir biçimde İhlâs suresinde şöyle bildirilir: **"De ki: O, Allah'tır, bir tektir. Allah Samed'tir. (Her şey O'na muhtaçtır. O, hiçbir şeye muhtaç değildir). O, doğurmamış ve doğmamıştır, Hiçbir şey O'na denk ve benzer değildir."**⁽⁴⁶⁾ Kur'an, tevhit inancından uzaklaşanları ve yanlış inançları benimseyenleri uyarır. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"Andolsun Allah, için üçüncüsüdür diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilahtan başka hiçbir ilah yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse andolsun onlardan inkâr edenlere elbette elem dolu bir azap dokunacaktır."**⁽⁴⁷⁾ Kur'an-ı Kerim'de, Allah inancı ile ilgili ayetlerde Allah'ın (c.c.) varlığının delillerinden⁽⁴⁸⁾, onun sıfatlarından⁽⁴⁹⁾ ve isimlerinden⁽⁵⁰⁾ de bahsedilir.

(44) Nisâ suresi, 136. ayet.

(45) bk. Ra'd suresi, 8. ayet; Hicr suresi, 21. ayet; Kâmer suresi, 49. ayet.

(46) İhlâs suresi, 1-4. ayetler.

(47) Mâide suresi, 73. ayet.

(48) bk. Rûm suresi, 22. ayet.

(49) bk. Kasas suresi, 88. ayet; Âl-i İmrân suresi, 2. ayet; Tevbe suresi, 115. ayet.

(50) bk. Haşr suresi, 22-24. Ayetler.

5.5 Mükemmel bir düzen içindeki kainat, Allah'ın (c.c.) eşinin ve benzerinin olmadığına delildir.

Etkinlik

Yorumlayalım

“Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilâhlar olsaydı, kesinlikle ikisinin de düzeni bozulurdu. Demek ki Arş'ın Rabb'i Allah, onların nitelemelerinden uzaktır, yücedir.” (Enbiyâ suresi, 22. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, tevhit inancı açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kur'an-ı Kerim'de inanç esaslarından olan melekler, peygamberler ve ilâhi kitaplar hakkında da bilgiler verilir. Meleklerle ilgili olarak bazı ayetlerde onların gözle görülemeyen⁽⁵¹⁾ ve maddi varlıklara özgü olan yorulma, usanma⁽⁵²⁾, yeme, içme, uyuma, erkeklik ve dişilik gibi niteliklerinin olmadığı⁽⁵³⁾, son derece güçlü varlıklar oldukları⁽⁵⁴⁾ gibi özellikleri bildirilir. Bazı ayetlerde ise meleklerin Allah'ı (c.c.) hamd ile yüceltmek⁽⁵⁵⁾, insanları iyi işlere sevk etmek⁽⁵⁶⁾, peygamberlere vahiy getirmek⁽⁵⁷⁾, insanların yaptıklarını kaydetmek⁽⁵⁸⁾, tabiatın yönetimi ile meşgul olmak⁽⁵⁹⁾ gibi görevleri belirtilir. Kur'an'da, ilâhi kitapların adları, hangi peygamberlere gönderildikleri, bu kitaplarda ne gibi ilke ve öğütlerin yer aldığı gibi hususlardan bahsedilir.⁽⁶⁰⁾ Peygamberlerle ilgili olarak ise görevleri, özellikleri, gönderildikleri kavimleri dine davetleri vb. konular anlatılır.⁽⁶¹⁾

(51) bk. Meryem suresi, 16-17. ayetler.

(52) bk. Fussilet suresi, 38. ayet.

(53) bk. Zuhuruf suresi, 19. ayet; Sâffât suresi, 149-150. ayetler.

(54) bk. Necm suresi, 5. ayet.

(55) bk. Enbiyâ suresi, 20. ayet.

(56) bk. Kâf suresi, 18. ayet.

(57) bk. Bakara suresi, 97-98. ayetler.

(58) bk. İnfitâr suresi, 10-11. ayetler.

(59) bk. Zümer suresi, 75. ayet.

(60) bk. Necm suresi, 36-37. ayetler; Alâ suresi, 19. ayet; Mâide suresi, 44 ve 46. ayetler; İsrâ suresi, 55. ayet.

(61) bk. Enbiyâ suresi, 8. ayet; Furkân suresi, 20. ayet; Kehf suresi, 110. ayet; İbrahim suresi, 11. Ayet; Meryem suresi, 41, 54-58. ayetler.

Kur'an-ı Kerim'de inanç ile ilgili üzerinde en fazla durulan esaslardan biri de ahiret inancıdır. Ahiret, İsrail'in (a.s.) Allah'ın (c.c.) emriyle kıyametin kopması için Sûr'a ilk defa üflemesiyle başlayacak ebedi hayattır. Kur'an'da öncelikle bir gün mutlaka ahiret hayatının gerçekleşeceği kesin bir dille şöyle haber verilir: "...**Andolsun, sizi kıyamet gününde mutlaka bir araya toplayacaktır. Bunda asla şüphe yoktur...**"⁽⁶²⁾ İsrail (a.s.) Sûr'a ikinci defa üfleyince insanlar diriltilip hesaba çekilecek, sonra dünyadaki iman ve amellerine göre ceza ve ödül göreceklerdir. Cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme gireceklerdir. Kur'an'da ahiret hayatının aşamalarından da pek çok ayette bahsedilir. Örneğin cennet ile ilgili olarak bir ayette şöyle buyrulur: "**Orada boş sözler işitmezler. Yalnızca (meleklerin) 'Selam!' (deyişini) işitirler. Orada sabah akşam rızıkları da vardır.**"⁽⁶³⁾

2.2. İbadet

Düşünelim

İbadet ne demektir? İslam dininde yer alan başlıca ibadetler hangileridir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kur'an-ı Kerim'in ana konularından biri de ibadettir. İbadet, kulluk vazifesi içinde Allah'a (c.c.) sevgi, saygı ve teşekkürünü göstermek ve hoşnutluğunu kazanmak amacıyla onun emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak için kişinin yaptığı iradi davranışlardır. Türkçede ibadet, daha çok kulluk etmek ve tapmak kelimeleriyle ifade edilir.

Etkinlik

Ya siz?

İbadet:

- Yüce Allah'a (c.c.) bağlılığın bir ifadesidir.
- Allah'ın (c.c.) iradesine boyun eğmektir.
- Allah'a (c.c.) teslim olmak ve her şeyin onun elinde olduğunu bilmektir.
- Allah'ın (c.c.) sınırsız hâkimiyetini kabul etmenin bir simgesidir.
- Allah'ın (c.c.) emirlerine uyup yasaklarından kaçınmaktır.

Siz ibadeti nasıl tanımlarsınız?

Kur'an-ı Kerim'de, inananlardan "**Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın...**"⁽⁶⁴⁾, "**Muhakkak ki ben, yalnızca ben Allah'ım. Benden başka ilah yoktur. Bana kulluk et...**"⁽⁶⁵⁾ ve "**...Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilahınız yoktur...**"⁽⁶⁶⁾ gibi pek çok ayette Allah'a ibadet ve kulluk edilmesi istenir. İbadet etmek hususunda kişinin kibirlilik göstermemesi gerektiği vurgulanır.⁽⁶⁷⁾ İnsanın yaratılış amacının Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmek olduğu belirtilir. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: "**Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.**"⁽⁶⁸⁾

(62) Nisâ suresi, 87. ayet.

(63) Meryem suresi, 62. ayet.

(64) Nisâ suresi, 36. ayet.

(65) Tâ-Hâ suresi, 14. ayet.

(66) Hüd suresi, 50. ayet.

(67) bk. Nisâ suresi, 36, 172. ayetler; A'râf suresi, 207. ayet.

(68) Zâriyât suresi, 56. ayet.

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın (c.c.) yapılmasını emrettiği başlıca ibadetler bildirilir. Örneğin "Namazı kılın, zekâtı hakkıyla verin..."⁽⁶⁹⁾, "Haccı da umreyi de Allah için tamamlayın..."⁽⁷⁰⁾ ve "Ey iman edenler! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı..."⁽⁷¹⁾ gibi ayetlerle namaz kılmanın, oruç tutmanın, hacca gitmenin, zekât vermenin Allah'ın (c.c.) emri olduğu belirtilir. Kur'an-ı Kerim'de namaz, oruç, zekât, haccın yanı sıra kurban kesmek, sadaka vermek, Allah'a (c.c.) dua etmek gibi ibadetlerden ve bunların yapılmasından da bahsedilir.

Kur'an'da bazı ayetlerde ise ibadetlerin kişiye sağladığı yararlar belirtilir. Örneğin namaz ile ilgili olarak şöyle buyrulur: "(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah, yaptıklarınızı biliyor."⁽⁷²⁾

5.6 İbadet, Kur'an'ın ana konularındandır.

Etkinlik

Yorumlayalım

"...BİLESİNİZ Kİ, KALPLER ANCAK ALLAH'ı ANMAKLA HUZUR BULUR." (Ra'd suresi, 28. ayet.)

Yukarıdaki ayeti arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kur'an'da, ibadetin sadece Allah (c.c.) için yapılacağı özellikle vurgulanır: "Yalnız sana ibadet eder ve yalnız Sen'den yardım dileriz."⁽⁷³⁾ Yine Kur'an'da, Allah'a (c.c.) yönelip onun rızasını kazanmak niyetiyle ibadet edip kulluğun gereğini yerine getirenlere verilecek mükâfat pek çok ayette bildirilir. Bir ayette şöyle buyrulur: "İşte size vadedilen cennet! Ki o, Allah'a yönelen, emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalp ile gelen kimselere mahsustur."⁽⁷⁴⁾ Bir başka ayette ise şöyle buyrulur: "İman edip salih amel işleyenler, namaz kılan ve zekât verenler var ya, onların mükâfatları Rabb'leri katındadır. Onlara korku yoktur, onlar üzüntü de çekmezler."⁽⁷⁵⁾

(69) Bakara suresi, 43. ayet.

(70) Bakara suresi, 196. ayet.

(71) Bakara suresi, 183. ayet.

(72) Ankebût suresi, 45. ayet.

(73) Fâtiha suresi, 5. ayet.

(74) Kâf suresi, 32-33. ayetler.

(75) Bakara suresi, 277. ayet.

2.3. Ahlak

Düşünelim

İslam dininin ahlakla ilgili yapılmasını istediği davranışlardan hangilerini biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Ahlak, Kur'an-ı Kerim'de yer alan ana konulardandır. Ahlak, insanın doğuştan gelen özellikleri ile onun iyiliğini ve mutluluğunu amaçlayan kuralların hayata geçirilmesi ile kazanılan iyi ve güzel davranışlardır. Bunun yanı sıra ahlak kişinin iyi veya kötü olarak nitelendirilmesine yol açan nitelikleriyle bunların etkisiyle ortaya koyduğu iradeli davranışların bütünüdür.⁽⁷⁶⁾ İslam dininin temel amaçlarından biri, iman esasına dayalı olarak kişinin Allah (c.c.), kendisi, başka insanlar ve maddi ve manevi çevresine katkıda bulunacak güzel ahlaki davranışlar geliştirmesini sağlamaktır. Daha kısa bir ifadeyle güzel ahlaki davranışlar yapan, kötü tutum ve davranışlardan sakınan kişilikler oluşturmaktır. İslam'daki emir ve yasakların tamamı, insanları maddi ve manevi yönden yüceltmeye, ruhen temizleyip olgunlaştırmaya ve onları güzel ahlak sahibi yapmaya yöneliktir. Onun için Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayette ahlak ile ilgili konular yer alır. Kur'an-ı Kerim, İslam ahlakının ilke ve hükümlerinin en temel kaynağıdır. Bir kişinin İslam'ın ahlak ilke ve esaslarını en kısa ve doğru şekilde öğrenebileceği kaynak Kur'an'dır.

Etkinlik

Bulalım

“Rahmân'ın (has) kulları onlardır ki, yeryüzünde tevazu ile yürürler ve kendini bilmez kimseler onlara laf attığında (incitmeksizin) «Selam!» derler (geçerler).” (Furkân suresi, 63. ayet.)

Yukarıdaki ayette belirtilen ahlaki davranışı bularak arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an, öncelikle insanın iyilik ve kötülüğe meyilli olarak yaratıldığını⁽⁷⁷⁾ ve tercihini hangi yolda yapacağını kendisine bıraktığını belirtir. Örneğin Kur'an'daki, **“Herkes kazandığına karşılık bir rehin-dir.”**⁽⁷⁸⁾ ve **“Hiçkimse bir başkasının (günah) yükünü taşımayacaktır! Ve insana, kendi gayret ve çabalarının (sonuçlarından) başka bir şey yoktur!”**⁽⁷⁹⁾ gibi ayetlerle insanın ahlaki sorumluluğu bildirilir. Kur'an, kişinin iyi ahlaklı olması için hangi davranışların kötü, hangilerinin iyi olduğunu bildirir ve herkesin yaptığı iyi veya kötü davranışların karşılığını ahirette göreceğini belirtir.⁽⁸⁰⁾

Toplumda güven, barış ve huzurun egemen olmasını, insanların bir arada dostça ve kardeşçe yaşamasını amaçlayan Kur'an'da, nelerin iyi nelerin kötü davranış olduğuna değinilir. Bunun gerçekleşmesi için de Kur'an'da; insanlara iyilik yapmak, doğru ve dürüst olmak, başkalarına maddi yardımda bulunmak, emanete hıyanet etmemek, adaletli olmak, verilen sözde durmak, güzel söz söylemek, ana ve babaya iyi davranmak gibi güzel davranışlar öğütlenir. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **“Şüphesiz Allah adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder. Hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor.”**⁽⁸¹⁾ Bir başka ayette ise şöyle buyrulur: **“Yine**

(76) bk. Dini Terimler Sözlüğü, s. 9.

(77) bk. Şems suresi, 7-9. ayetler.

(78) Müddessir suresi, 38. ayet.

(79) Necm suresi, 36-39. ayetler.

(80) bk. Zilzâl suresi, 7-8. ayetler.

(81) Nahl suresi, 90. ayet.

onlar ki emanetlerine ve verdikleri sözlere riayet ederler.⁽⁸²⁾ Kur'an'da insanlara yardım etmenin, onları affetmenin güzel davranışlardan olduğu bildirilir. Bunları yapanları Allah'ın (c.c.) sevdiği şöyle belirtilir: **"Onlar bollukta ve darlıkta Allah yolunda harcayanlar, öfkelerini yenenler, insanları affedenerlerdir. Allah, iyilik edenleri sever."**⁽⁸³⁾

Kur'an-ı Kerim'de iyilik, doğruluk, dürüstlük, kardeşlik, kimsesizlere yardım etmek, güzel söz söylemek, anne ve babaya iyi davranmak gibi güzel davranışlar öğütlenir. İnsanlar arası ilişkileri ve toplumun huzurunu bozan yalan söylemek, iftira etmek, cimrilik, adam öldürmek, savurganlık, bozgunculuk, çekekemezlik, gıybet vb. kötü davranışlardan da kaçınmak gerektiği bildirilir. Örneğin Kur'an-ı Kerim'de yalanın haram kılındığını ve kişinin yalandan kaçınmasını öğütleyen pek çok ayet vardır. Kur'an'da, "... **Yalan sözden sakının.**"⁽⁸⁴⁾ ve **"Ey iman edenler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?"**⁽⁸⁵⁾ gibi ayetlerde yalan yasaklanmakta ve gerçeği söylemeyenler uyarılmaktadır. Yine Kur'an'da kişinin kibirlenip kendini beğenmesi eleştirilir ve Allah'ın (c.c.) bu gibi kimseleri sevmediği şöyle belirtilir: **"Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni sevmez."**⁽⁸⁶⁾

Etkinlik

Belirleyelim

"(Resulüm!) Yemin edip duran, aşağılık, daima kusur arayıp kınayan, durmadan söz taşıyan, iyiliği hep engelleyen, saldırgan, günaha dadanmış, kaba saba; bütün bunların ötesinde bir de soysuz olan kimseye mal ve oğulları vardır diye sakın boyun eğme." (Kalem suresi, 10-14. ayetler.)

Yukarıdaki ayetlerde yasaklanan davranışlar nelerdir? Belirleyerek arkadaşlarınızla bunların niçin yasaklandığını değerlendiriniz.

Kur'an'da belirlenen ahlak esaslarının temel ilkeleri vardır. Bunlar; yapılan her ahlaki davranışın sırf Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak amacı ile yapılması, bütün ahlaki eylemlerde samimi ve dürüst olunması, diğerkâmlık (başkalarının hakkını gözetme) ve başkalarına zarar verilmemesidir.

2.4. Muameleat (Sosyal Hayat)

Düşünelim

"Sosyal hayat" ne demektir? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

İnsan, tek başına yaşayan bir varlık değildir. Bir toplum içinde doğar ve hayatını toplum içinde devam ettirir. İnsan, sosyal bir varlıktır. Din, toplum içinde ve toplumla yaşanır. Toplum hayatı olmayınca Kur'an'ın öngördüğü cömertlik, yiğitlik, merhamet, sevgi, saygı gibi pek çok temel değer gerçekleşme imkânı bulamaz.

(82) Mü'minün suresi, 8. ayet.

(83) Âl-i İmrân suresi, 134. ayet.

(84) Hac suresi, 30. ayet.

(85) Saff suresi, 2. ayet.

(86) Lokmân suresi, 18. ayet.

İslam dininde sosyal hayat için "muamelat" kavramı kullanılır. Muameleler, işler, ameller, davranışlar gibi anlamalara gelen muamelat, alım satım, kiralama, şirketler, anlaşmalar, emanetler, kefalet, vasiyet, miras, davalaşma, evlilik, suçlar ve cezalar gibi konularda insanların birbiriyle olan ilişkilerini düzenler. Bireyin toplumla yahut toplumların birbiriyle olan hukuki, idari, ekonomik ve insani ilişkileri de yine muamelat ilkeleriyle yerine getirilir.⁽⁸⁷⁾ Onun için Kur'an-ı Kerim'de yer alan ana konulardan biri de sosyal ilişkileri (muamelat) düzenleyen ilke ve esaslardır. Bunlar bireyin bireyle, bireyin toplumla veya toplumların birbiriyle olan ilişkilerini düzenleyen ilkelerdir.

Kur'an-ı Kerim'de sosyal hayattaki ilişkilerin nasıl olması gerektiği ile ilgili pek çok ayet vardır. Örneğin sosyal hayatın en küçük birim olan ailede paydaşlar arası ilişkilerin nasıl olması gerektiği ile ilgili hususlara değinilir. Kur'an'da, ailenin devamlılığı ve fonksiyonlarını yerine getirmesi açısından sağlıklı bir aile içi iletişiminin önemi vurgulanır. Bu bağlamda Kur'an-ı Kerim'de aile içi iletişim ve aile fertleri arasındaki ilişkinin "sevgi" temeli üzerine kurulması öğütlenir. Bunun için eşlerin birbirlerine iyi davranmaları istenir.⁽⁸⁸⁾ Aile içi iletişimde eşler arasında anlaşmazlıklar olması durumunda tarafların ancak konuşarak, birbirlerinin fikirlerini öğrenerek yani iletişimin devam ettirilmesi ile sorunların üstesinden gelinebileceğine vurgu yapılır. Örneğin bir ayette şöyle buyrulur: **"Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerse Allah aralarını bulur. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olanıdır."**⁽⁸⁹⁾

5.7 Kur'an, ticarete doğru olmayı emreder.

Sosyal hayatta ilgili olan konulardan biri de ekonomik ilişkilerdir. Kur'an'da, ekonomik ilişkilerin sağlam ve güvenilir esaslar üzerine kurulması öğütlenir. Bu süreci olumsuz etkileyen uygulamalar da yasaklanır. Bu çerçevede Kur'an, iş ve ticaret hayatında karşılıklı gönül hoşnutluğunu temel ilke olarak koyar. Antlaşmalara ve verilen sözlere bağlılığı emreder. Faizi, haksız kazanç elde etmenin başlıca yolları olarak hırsızlığı, rüşveti, ölçü ve tartıda hile yapmayı ve kumar oynamayı yasaklar. Konuyla ilgili bir ayette

(87) bk. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 242.

(88) bk. Nisâ suresi, 19. ayet.

(89) Nisâ suresi, 35. ayet.

şöyle buyrulur: “**Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere (idarecilere veya mahkeme hâkimlerine) vermeyin.**”⁽⁹⁰⁾ Bir başka ayette ise şöyle buyrulur: “**İnsanlardan alırken ölçüp tartıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tartıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun!**”⁽⁹¹⁾

Kur'an'da yer alan sosyal hayat ile ilgili konulardan biri de mirastır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da pek çok ayette sosyal hayatın bir parçası olarak miras ile ilgili açıklamalar yapılır.⁽⁹²⁾

Kur'an-ı Kerim'de borçlanma⁽⁹³⁾, nafaka⁽⁹⁴⁾, vasiyet⁽⁹⁵⁾, anlaşmalar⁽⁹⁶⁾ gibi sosyal hayatla ilgili pek çok konuya değinilir. Bu tür konuların Kur'an'da yer almasının sebebi, insanların birbirleriyle, bireyin toplumla veya toplumların birbirleriyle olan idari, ekonomik, insani ilişkilerini hak ve adalet üzere gerçekleştirmelerini sağlamaktır. Böylece sağlam inanca, ahlaki sorumluluğa dayanan güvenli bir toplum ve huzurlu bir sosyal hayat oluşturmaktır.

2.5. Kıssalar

Düşünelim

“Peygamber kıssası” ifadesi sizde neler çağırıştırıyor? Peygamber kıssalarından hangilerini biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla konuşunuz.

Kıssa, Arapça bir kavramdır, Kelime olarak hikâye anlatmak, haber vermek, olay, durum gibi anlamlara gelir, Terim olarak kıssa, Allah'ın (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de bazı peygamberler, geçmiş milletler, topluluklar ve peygamber olmayan kişiler hakkında verdiği gerçek bilgi, olay ve anlatımlara denir.⁽⁹⁷⁾ Günümüz Türkçesinde kendisinden ders alınması gereken hikâye, olay veya anlatımlar da kıssa olarak adlandırılır. Genellikle günlük konuşmalarda kıssa ile hikâye aynı anlamda kullanılmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssaların başında, peygamberler ve onların gönderildikleri toplumların hayatları gelir. Allah (c.c.), Hz. Âdem (a.s.) ile Hz. Muhammed (s.a.v.) arasında pek çok peygamber göndermiştir. Kur'an'da, gönderilen peygamberlerden bazılarının yaşamış olduğu olaylar, yani kıssaları anlatılır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: “**Andolsun, senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana anlattıklarımız da var, anlatmadıklarımız da var...**”⁽⁹⁸⁾ Kur'an'da anlatılan kıssaların hikâye vb. anlatımlardan farkı ise yaşanmış olaylar olmasıdır. Kur'an'da şöyle buyrulur: “**Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz...**”⁽⁹⁹⁾

Kur'an'da peygamber kıssalarının yanı sıra geçmişte yaşamış bazı toplumlar ve peygamber olmayan kişilerin de kıssaları yer alır. Örneğin Hz. Meryem (a.s.), Hz. Lokman (a.s.), Ashab-ı Kehf kıssaları bunlardandır.

(90) Bakara suresi, 188. ayet.

(91) Mutaâfifin suresi, 1-3. ayetler.

(92) bk. Nisâ suresi, 7-12. ayetler.

(93) bk. Bakara suresi, 282-283. ayetler.

(94) bk. Bakara suresi, 215, 272-273. ayetler.

(95) bk. Bakara suresi, 180-182. ayetler.

(96) bk. Mâide suresi, 1. ayet; Âl-i İmrân suresi, 76. ayet.

(97) bk. Dini Terimler Sözlüğü, s.204.

(98) Mû'min suresi, 78. ayet.

(99) Kehf suresi, 13. ayet.

Kur'an'da anlatılan kıssaların temel amacı, insanların ibret almalarını sağlamaktır. Yoksa tarihî bir olayın yalın bir biçimde anlatılması amaçlanmamıştır. Bu durum Kur'an'da pek çok ayette belirtilir. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Andolsun ki onların kıssalarında akıl sahipleri için ibret vardır..."**⁽¹⁰⁰⁾

Etkinlik

Yorumlayalım

"Kıssadan hisse çıkarmak" ne demektir? Bu deyişimi, Kur'an kıssalarının amacı açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kur'an-ı Kerim'deki kıssalar, bütün peygamberlerin gönderiliş amacının ve davetinin aynı olduğunu bildirir. Bu amaç, insanları tek bir Allah'a (c.c.) inanıp ona ibadet etmeye ve salih ameller işleyip kötü davranışlardan kaçınmaya çağırmaktır. Kur'an'da, bütün peygamberlerin davetinin ortak olduğu ile ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"Medyen halkına da kardeşleri Şu'ayb'ı peygamber gönderdik. O, şöyle dedi: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka hiçbir ilahınız yoktur... Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."**⁽¹⁰¹⁾

Hz. Âdem'den (a.s.) Hz. Peygamber'e (s.a.v.) kadar gönderilen bütün peygamberlerin insanlığa getirdiği mesajın ortak amacı;

- İnsanın hem bu dünyada hem de ahirette mutluluğunu sağlamak,
- İnsanlara yükselme, gelişme ve medeni bir toplum olma yollarını göstermek,
- Bireyi, kendisi ve çevresiyle uyum içinde bir hayata hazırlamak,
- Toplumda dayanışmayı ve adaleti gerçekleştirmek, hak ve hukuka yürekten bağlı, özgür ve erdemli bir toplum meydana getirmektir.

Peygamberler bu ortak amacı gerçekleştirecek inanç, ibadet ve ahlakla ilgili temel ilkelere getirmişlerdir. İşte kıssalar, bu ilkelere uyan toplumların nasıl varlıklarını devam ettirdiklerinden bahseder. Allah'a (c.c.) isyan eden, başkalarının hak ve hukukuna saygı göstermeyen toplumların nasıl yok olduklarını, insanların ibret almaları için anlatır.

(100) Yûsuf suresi, 111. ayet.

(101) Hûd suresi, 84-85. ayetler.

Kur'an, insanı toplum içindeki bütün yönleriyle ele alır. Onun ahlaklı bir varlık olmasını amaçlar. Bunun için özellikle peygamber kıssaları yoluyla güzel ahlakın pratik örneklerini verir. Bu çerçevede Kur'an'da bireysel ahlaktan toplum ahlakına, iş ahlakından aile ahlakına kadar hayatın bütün boyutları ele alınır ve bireye bir ahlaki yaşam tarzı sunulur. Örneğin Kur'an'daki Yusuf kıssası, İslam'ın ahlaki ilke, esas ve değerlerinin insanın bütün ilişkileriyle ele alındığı en güzel örneklerden biridir.

Kur'an'daki kıssalarda olayların bütün ayrıntıları değil, yalnızca insanlara ibret ve örnek olabilecek kısımları anlatılır. Örneğin Hz. Lokman (a.s.) kıssasında, onun yaşadığı yer ve zamandan hiç söz edilmez. Hz. Lokman (a.s.) sadece örnek bir baba modeli olarak sunulur.⁽¹⁰²⁾

Kur'an kıssalarında, geçmişte yaşamış toplum ve peygamberlerin karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklar da anlatılır. Bu kıssalarda peygamberlerin ve inananların Allah'a (c.c.) iman, güven, sabır ve gayretle kötülüklerin üstesinden nasıl geldikleri bildirilir. Diğer taraftan Allah'a (c.c.) inanmayanların, ona ortak koşanların, kötü davranışlarda bulunanların da nasıl kötü bir sonla karşılaştıkları haber verilir. Örneğin Hz. Musa (a.s.) kıssasında, onun getirdiği buyruklara inanmayıp kötülük yapan Firavun ve etrafındakilerin Kızıldeniz'de boğuldukları, Hz. Musa (a.s.) ile ona inananların ise Allah'ın (c.c.) yardımıyla kurtuldukları anlatılır.⁽¹⁰³⁾

Etkinlik

Kıssa anlatıyorum

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bir kıssayı araştırıp sınıfta arkadaşlarınıza anlatınız,

Kur'an'daki kıssalarda, bizlerin nasıl bir insan ve toplum olmamız gerektiği bildirilir. İyinin ve doğrunun ne olduğu örneklenir. Böylece Kur'an'da yer alan kıssalar aracılığıyla Allah'ın (c.c.) yapmamızı istediği ve yasakladığı şeyleri daha iyi öğrenir ve onlardan ders alırız.

Etkinlik

Örnekler buluyoruz

Bir Kur'an-ı Kerim mealinin alfabetik indeks kısmını inceleyerek Kur'an-ı Kerim'in ana konularıyla ilgili birer ayet bulunuz. Bulduğunuz örnekleri arkadaşlarınızın bulduklarıyla birleştirip değerlendiriniz.

3. Kur'an-ı Kerim'in Temel Özellikleri

Düşünelim

Sizce Kur'an-ı Kerim'in temel özellikleri nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Allah'ın (c.c.) bütün insanlığa Hz. Peygamber (s.a.v.) vasıtasıyla gönderdiği Kur'an-ı Kerim'in bazı temel özellikleri vardır. Bunlar, Kur'an'ın temel eğitici nitelikleri olarak da adlandırılabilir. Çünkü Kur'an, Allah'a (c.c.) inanıp ona ibadet eden, ahlaklı, üretken ve kişilikli bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Kur'an'ın isimleri incelendiğinde de onun bu hedefi kolayca görülür. Örneğin Kur'an'ın Hüdâ (Kılavuz), Beyan (Açıklama), Nur (Işık), Zikir (Hatırlatma), Furkan (İyiye kötüden ayıran), Mev'iza (Öğüt) gibi isimleri onun eğitici yönünü simgeler.

Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerinin başında insanı iyiye, doğruya, güzele yönlendirip kötülüklerden sakındırması, açıklayıcı olması, yol göstermesi, insanı düşünmeye ve aklını kullanmaya yönlendirmesi gelir.

(102) bk. Lokmân suresi, 13-19. ayetler.

(103) bk. Şu'arâ suresi, 62-66. ayetler.

3.1. Kur'an İyiye, Doğruya, Güzele Yönlendirir, Kötülüklerden Sakındırır

Düşünelim

İyi, doğru ve güzel ne demektir? Kur'an'ın insanları bu özellikteki davranışlara yönlendirmesinin amacı nedir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an-ı Kerim'in temel amaçlarından biri ahlaklı bireyler yetiştirmektir. Ahlaklı kişi iyi, doğru, yararlı, güzel davranışlarda bulunup kötü tutum ve davranışlardan kaçınan kimsedir. Onun için Kur'an, insanın iyi, doğru ve güzel davranışlarda bulunup kötü davranışlardan kaçınmasını öğütler. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Şüphesiz Allah, adaletli, iyilik yapmayı, yakınlarla yardım etmeyi emreder. Hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor."**⁽¹⁰⁴⁾

Kur'an'ın pek çok ayetinde insanın tüm canlıları sevmesi, dürüst ve temiz olması istenir. Başkalarının haklarına saygı göstermesi, yoksulu, kimsesizi koruması, anne ve babasına saygılı olması, evrendeki güzelliklere zarar vermemesi öğütlenir. Sabırlı, cömert, affedici, iffetli, mütevazı, mûsamahakâr, merhametli, adaletli vb. olması tavsiye edilir. Kur'an'ın kişiyi iyiye, doğruya ve güzele yönlendirdiği ayet gruplarından biri, Hz. Lokman'ın (a.s.) oğluna verdiği öğütlerde yer alır. İlgili ayetlerde iyiye, doğruya ve güzele yönlendirme ile ilgili olarak şöyle buyrulur: **"İnsana da anne babasına iyi davranmasını emrettik... Namazı dosdoğru kıl. İyiliği emret. Kötülükten alıkoy. Başına gelen musibetlere karşı sabırlı ol... Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme!.. Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt..."**⁽¹⁰⁵⁾

Kur'an, kişinin niyetinden konuşmalarına, yapacağı işlere, elde edeceği sonuçlara varıncaya kadar her konuda güzel davranmasını ister ve güzel olanı öğütler. Bir ayette şöyle buyrulur: **"Kullarıma söyle: (İnsanlara karşı) en güzel sözü söylesinler..."**⁽¹⁰⁶⁾

Kur'an-ı Kerim'de, Allah'ın (c.c.) iyilik edip doğru ve güzel davranışlarda bulunanları sevdiği bildirilir. Bir ayette şöyle buyrulur: **"...İyilik edin. Şüphesiz Allah iyilik edenleri sever."**⁽¹⁰⁷⁾ Diğer taraftan iyilik edip doğru ve güzel davranışlarda bulunanların ödüllendirileceği şöyle haber verilir: **"Şüphesiz, Rabb'imiz Allah'tır deyip sonra dosdoğru yolda yürüyenlerin üzerine melekler iner. Onlara: Korkmayın, üzülmeyin, size vadolunan cennetle sevinin! derler."**⁽¹⁰⁸⁾

5.8

Kur'an-ı Kerim'in bir özelliği de iyiliği emredip kötülükten alıkoymasıdır.

(104) Nahl suresi, 90. ayet.

(105) Lokman suresi, 14, 17-19. ayetler.

(106) İsrâ suresi, 53. ayet.

(107) Bakara suresi, 195. ayet.

(108) Fussilet suresi, 30. ayet.

Kur'an, insana iyi, doğru, güzel iş ve davranışlar yapmayı öğütlerken "...**Kötülükler, bunların açığına da gizlisine de yaklaşmayın...**"⁽¹⁰⁹⁾ buyurarak onu kötülüklerden sakındırır. Bu çerçevede insanın yalan, hile, gıybet, dedikodu, kibir, hırsızlık, iftira, cana kıymak, içki, kumar vb. kötü davranışları ve alışkanlıkları yapmasını yasaklar. Örneğin Kur'an, "**Arkadan çekiştirmeyi, yüze karşı eğlenmeyi âdet eden herkesin vay haline!**"⁽¹¹⁰⁾, "**Kim kasıtlı veya kasıtsız bir günah kazanır da sonra onu bir suçsuzun üzerine atarsa, muhakkak ki büyük bir iftira ve apaçık bir günah yüklenmiş olur.**"⁽¹¹¹⁾, "**Ey iman edenler! Zannın çoğundan kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın...**"⁽¹¹²⁾ ve "**İnsanlardan alırken ölçüp tartıklarında tam, onlara vermek için ölçüp tartıklarında ise noksan yapan hilekârlara yazıklar olsun!**"⁽¹¹³⁾ gibi pek çok ayette insanları kötü fiil ve davranışlar yapmaktan sakındırır. Bu davranışları yapanların sonlarının iyi olmayacağı konusunda onları uyarır.

Kur'an, iyilikle kötülüğün bir olmayacağını belirtir⁽¹¹⁴⁾ ve güzel ahlaklı bireylerden oluşan bir toplum oluşturmak için de kötülükte değil, iyilikte yardımlaşmayı şöyle tavsiye eder: "**...İyilik ve takva (Allah'a karşı gelmekten sakınma) üzere yardımlaşın. Ama günah ve düşmanlık üzere yardımlaşmayın. Allah'a karşı gelmekten sakının...**"⁽¹¹⁵⁾

Etkinlik

Mesaj nedir?

"Gerçekten bu Kur'an en doğru olan yola götürür ve iyi işler yapan mü'minler için büyük bir mükâfat olduğunu ve ahirete inanmayanlar için elem dolu bir azap hazırladığımızı müjdeler." (İsrâ suresi, 9-10. ayetler.)

Yukarıdaki ayetlerde verilmek istenen mesaj nedir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

3.2. Kur'an Açıklar

Düşünelim

Sizce Kur'an hangi konularda açıklayıcıdır? Niçin? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kur'an-ı Kerim'in temel özelliklerinden biri açıklayıcı olmasıdır. Kur'an'ın isimlerinden biri olan "Beyan", açıklamak, açık söylemek, anlatmak, bildirmek demektir. Bununla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: "**Bu (Kur'an), insanlar için bir açıklama, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için bir hidayet ve bir öğüttür.**"⁽¹¹⁶⁾ Bu bağlamda Kur'an, kendini "Mubin" yani apaçık, açıklayan bir kitap olarak nitelendirir.⁽¹¹⁷⁾ Kur'an ayetlerinin temel nitelikleri, onların apaçık olmalıdır. Bununla ilgili olarak Kur'an'da, "**Andolsun, biz size açıklayıcı ayetler... indirdik.**"⁽¹¹⁸⁾ buyrulur.

Kur'an, Allah (c.c.) tarafından gönderilen aydınlatıcı bir açıklamadır. O, dinî ve ahlaki konulardaki

(109) En'âm suresi, 151. ayet.

(110) Hümeze suresi, 1. ayet.

(111) Nisâ suresi, 112. ayet.

(112) Hucurât suresi, 12. ayet.

(113) Mutfâfîn suresi, 1-3. ayetler.

(114) bk. Fussilet suresi, 34. ayet.

(115) Mâide suresi, 2. ayet.

(116) Âl-i İmrân suresi, 138. ayet.

(117) bk. Yûsuf suresi, 1. ayet.

(118) Nûr suresi, 34. ayet.

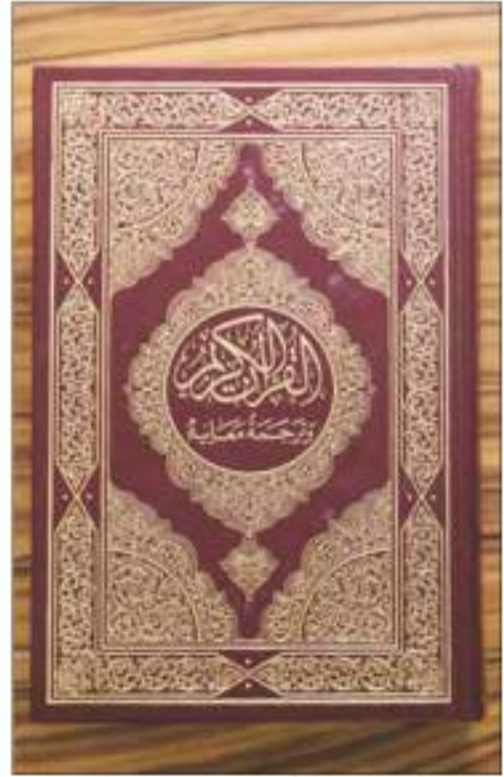

açıklamaları ile insanlığı aydınlatır. Örneğin inanç esaslarını, ibadet ve güzel ahlak ilkelerini açıklar. Kişinin Allah'a (c.c.), diğer insanlara ve varlıklara karşı görev ve sorumluluklarını bildirir. İnsanları ölümden sonraki hayat hakkında aydınlatır. Kıyametin kopuşu, ahiret hayatı, cennet ve cehennem ile ilgili açıklamalarda bulunur. İnsanın bu dünyada yaptığı iyiliklerin ve kötülüklerin karşılığını ahirette göreceğini belirtir. İyilik yapan ve güzel davranışlarda bulunanların cennete gideceğini müjdelir. Kur'an, insanın ihtiyacı olan ilke ve esasların hepsiyle ilgili açıklamalar yapar. Bir ayette şöyle buyrulur: "...Biz Kitap'ta hiçbir şeyi eksik bırakmadık..."⁽¹¹⁹⁾

Kur'an-ı Kerim'in açıklamaları tüm insanlık içindir. Her insan eğitim, kültür ve yetişkinlik düzeyine göre ondan yararlanabilir. Kur'an, açıklamalarından gereği gibi yararlanabileceklerin ise gerçeği tam olarak bilmek isteyenler⁽¹²⁰⁾, aklını kullanıp düşünüp anlamaya çalışanlar⁽¹²¹⁾, ders alabilenler⁽¹²²⁾, doğru yolu bulmak isteyenler⁽¹²³⁾ olduğunu bildirir.

Kur'an-ı Kerim, açıklayıp aydınlatırken örnekler vererek insanın hem aklına hem gönlüne hitap eder. O, açıklamalarıyla insanı bilgilendirir. İnanıp iyi ve güzel davranışlarda bulunmasını hedefler. Kur'an-ı Kerim'deki açıklamaların amaçları insanların;

- Öğüt almaları,
- Hatırlamaları,
- Düşünceleri,
- Anlamaları,
- Doğruya yönelmeleri,
- Doğrudan şaşmamaları,
- Allah'a (c.c.) şükretmeleridir.

5.9

Kur'an inanç, ibadet, muamele ve güzel ahlak ilkelerini açıklar.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Andolsun, öğüt alsınlar diye biz bu Kur'an'da insanlar için her türlü misali verdik." (Zümer suresi, 27. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, Kur'an'ın açıklayıcı olma özelliği açısından arkadaşlarınızla yorumlayınız.

(119) En'am suresi, 38. ayet.

(120) bk. Bakara suresi, 118. ayet.

(121) bk. Âhî İmrân suresi, 118. ayet.

(122) bk. Bakara suresi, 221. ayet.

(123) bk. Âhî İmrân suresi, 103. ayet.

3.3. Kur'an Yol Gösterir

Düşünelim

“Yol göstermek” ne demektir? Sizce Kur'an insana hangi konularda nasıl yol gösterir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kur'an-ı Kerim'deki açıklamaların en önemli sebeplerinden biri de insana; insan-Allah, insan-insan, insan-evren ve Allah-evren ilişkisi konusunda yol göstermek içindir.

Kur'an, insan-Allah ilişkisi konusunda yol gösterir.

Kur'an, insanı, insan-Allah (c.c.) ilişkisi konusunda aydınlatıp yol gösterir. İnsanla Allah (c.c.) arasında karşılıklı bir ilişki vardır. Öncelikle Kur'an, insana Allah'ı (c.c.) tanıtır. Buna göre insanı yaratan, evrenin en seçkin varlığı yapan⁽¹²⁴⁾, yaşatan ve yeniden diriltecek⁽¹²⁵⁾ olanın Allah (c.c.) olduğunu bildirir. Kur'an, insanın yaratılmasındaki temel amacın ise Allah'ın (c.c.) varlığını tanımak, ona inanmak, yalnızca ona kulluk etmek olduğunu belirtir.⁽¹²⁶⁾ Bu bağlamda Kur'an'da, insan-Allah (c.c.) ilişkisi konusunda aydınlatıcı bilgiler yer alır. İnsandan yalnızca Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmesi, ona sığınması ve ondan yardım dilemesi istenir. İnsanın akıllı, irade sahibi bir varlık olduğu ve davranışlarından sorumlu tutulacağı bildirilir. İnsanın iyi davranışlara yönelip kötü davranışlardan sakınması gerektiği öğütlenir.

(124) bk. İsrâ suresi, 70. ayet.

(125) bk. Tevbe suresi, 116. ayet.

(126) bk. Zâriyât suresi, 56. ayet.

5.10 *Kur'an, insana doğru yolu gösteren bir rehberdir.*

Kur'an'da, insanla Allah (c.c.) arasındaki ilişkinin sürekli olmasının gerekliliği de vurgular. Kur'an'a göre Allah(c.c.), insana çok yakındır. İnsanın her yaptığını görür, bilir ve işitir. İnsan isteklerini her zaman Allah'a (c.c.) iletebilir. Bunu yapmak için bir aracıya ihtiyacı yoktur. Bu konuda Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Kullarım, beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakıным. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde, doğru yolu bulmaları için benim davetime uyunlar, bana iman etsinler."**⁽¹²⁷⁾ Kur'an, insan-Allah (c.c.) arasındaki ilişkinin kesilmemesi için hata yaptığında ne kadar kusurlu olursa olsun insanın Allah'tan (c.c.) bağışlanma dilemesini ve hiçbir zaman ümidini kesmemesini öğütler.⁽¹²⁸⁾

Etkinlik

Önemi ne?

İnsan-Allah (c.c.) ilişkisinde duanın yeri ve önemi nedir? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an, insan-insan ilişkisi konusunda yol gösterir.

Kur'an, insanın insanla ilişkisi konusunda da yol gösterir. Kur'an'da insanın yapması gereken davranışlar ve uyması gereken ahlak ilkeleri belirtilir. Kaçınılması gereken davranış ve alışkanlıklar da açıkça bildirilir. Kur'an, insanların birbiriyle ilişkilerini sevgi, saygı, kardeşlik, adalet, paylaşma, yardımlaşma vb. değerler üzerine kurmalarını öğütler. Buna göre insan, başkalarının haklarına saygılı olmalı, haksızlık yapmaktan kaçınmalıdır. Anne ve babasını, kardeşlerini sevmeli ve saymalıdır. Yakınlarına, komşularına karşı iyi davranışlarda bulunmalıdır. Kimseyi incitmemeli, zor durumda kalan insanların yardımına koşmalıdır. Başkalarının eksik ve kusurlarını araştırmamalı, dedikodu ve iftiradan kaçınmalıdır. Doğru sözlü olup yalandan uzak durmalıdır.

Etkinlik

Tartışalım

İnsanın insanla ilişkisinde ahlaki değerlere ve toplumsal kurallara uyulmazsa ne gibi olumsuzluklar ortaya çıkabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Kur'an, insan-evren ilişkisi konusunda yol gösterir.

Kur'an, insan-evren ilişkisi konusunda da yol gösterir. Kur'an, evrenden söz ederken insanın evrenle ilişkisini öne çıkarır. Buna göre evrende yaşama ortamı oluşturulmuş ve tüm varlıklar insanın hizmetine verilmiştir.⁽¹²⁹⁾ Evrende insanın gereksinim duyacağı her şey vardır. Karalar, denizler, ırmaklar, dağlar, bitkiler, hayvanlar, madenler, yeryüzünde ne varsa hepsi insanın yararlanması içindir. Kur'an, insanın evrenle ilişkisini de sevgi ve dostluk temelleri üzerine kurmasını ister. Çünkü evren, insana emanet edilmiştir. İnsan, hizmetine sunulan evreni koruyup kollamakla yükümlüdür. Evrenin insanın hizmetine verilmiş olması, ona evrendeki varlıkları bilinçsizce kullanma hakkını asla vermez. Aksi takdirde doğa, insana hizmet etmekten çıkar ve ona zarar vermeye başlar. Bununla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır."**⁽¹³⁰⁾

Etkinlik

Tartışalım

Doğayı niçin sevmeli ve korumalıyız? Arkadaşlarınızla tartışınız.

(127) Bakara suresi, 186. ayet.

(128) bk. Zümer suresi, 53. ayet.

(129) bk. Lokmân suresi, 20. ayet; A'râf suresi, 10. ayet.

(130) Rûm suresi, 41. ayet.

Kur'an, Allah-evren ilişkisi konusunda yol gösterir.

Kur'an'ın önemli konularından biri de Allah (c.c.) evren ilişkisidir. Kur'an, bu konuda da insana yol gösterir. Kur'an'a göre Allah'ın (c.c.) evrenle ilişkisi yaratmayla başlamıştır. Evrende bulunan her şeyi yaratan Allah'tır (c.c.).⁽¹³¹⁾ Evrende her şey, belli bir ölçü ve düzen içerisinde yaratılmıştır.⁽¹³²⁾ Allah (c.c.), evrene pek çok yasa koymuştur. Evrendeki bütün canlılar ve cansızlar, Allah'ın (c.c.) koyduğu yasalara göre varlıklarını sürdürür. Örneğin yağmurun yağıışı, rüzgârın esışı kanunlara bağlıdır. İnsanların doğup büyümeleri hep evrendeki yasalara göredir. Doğadaki yasalar da varlıklarını Allah'a (c.c.) borçludurlar. Çünkü yasaların sürekli işler hâlde olması da bir güçle sağlanır.

5.11 Kur'an, Allah'ın (c.c.) evreni en güzel şekilde yaratıldığını ve düzenlediğini bildirir.

Doğadaki yasalar işleyişlerini Allah'ın (c.c.) gücünden alırlar. Çünkü Allah (c.c.), evrenle ilişkisini bir an bile kesmez. Kur'an'ın ifadesiyle, "...O'nu ne bir uyuklama tutabilir ne de bir uyku... O'nun kürsüsü, bütün gökleri ve yeri kaplayıp kuşatmıştır. (O, göklere, yere, bütün evrene hükmetmektedir.) Gökleri ve yeri koruyup gözetmek O'na güç gelmez. O, yücedir, büyüktür."⁽¹³³⁾ Evrendeki bütün yeni oluşumlar, yine Allah'ın (c.c.) programlamasıyla gerçekleşir. Allah (c.c.), evreni yaratıp bir kenara çekilmemiştir. O, her an canlı ve etkindir.⁽¹³⁴⁾ Evrenin yaşamı, Allah'ın (c.c.) elindedir. Kıyamet günü, evrende değişim gerçekleşecektir. O gün, evrende yeni bir düzen ve hayat başlayacaktır. Allah (c.c.) evren ilişkisini bilmek, bizim davranışlarımızı olumlu yönde etkiler. Allah'ın (c.c.) gücünün ve bilgisinin sınırsızlığını daha iyi kavramamıza yardım eder. Bu da onun öğütlerine ve yönlendirmelerine özenle kulak vermemizi sağlar.

Etkinlik

İlişkilendirelim

Yandaki kavramlar arasında nasıl bir ilişki vardır? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(131) bk. Zümer suresi, 62. ayet.

(132) bk. Furkân suresi, 2. ayet; A'lâ suresi, 2-3. ayetler.

(133) Bakara suresi, 255. ayet.

(134) bk. Rahmân suresi, 29. ayet.

3.4. Kur'an İnsanı Aklını Kullanmaya ve Düşünmeye Yöneltilir

Düşünelim

Sizce Kur'an, insanı niçin aklını kullanmaya ve düşünmeye yöneltilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Akil, sadece insanda var olan ve onun yararlı ile zararlıyı, iyi ile kötüyü, güzel ile çirkini ayırt etmesine yarayan, ona düşünme, kavrama ve bilgi elde etme gücü veren yetiye denir. Akil, insanı diğer varlıklardan ayıran bir nimettir. Varlığın anlaşılmasının yanı sıra Allah-insan-evren ilişkisini anlayan, sorumluluğun temel şartı olan emir ve yasakları kavrayabilen önemli bir yetidir. Akılla din ve dünya işleri idare edildiği gibi yaratılışın incelikleri de anlaşılır. Emir ve yasaklardaki hikmet kavranır ve iman edilir. Aklı kullanmanın en önemli göstergesi de düşündür. İnsan, ancak düşünerek iyiyi kötüyü, doğruyla yanlış ve güzelle çirkini birbirinden ayırabilir. Yararlı ve zararlı olanın farkına varabilir.

5.12 İnsan, pek çok keşfi akli sayesinde yapmıştır.

Etkinlik

Yorumlayalım

"Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi..." (Ahzâb suresi, 72. ayet.)

Sizce insana emanetin verilmiş olmasının sebebi nedir? Arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Kur'an, vahyin yanı sıra gerçek ve doğru bilgiye şartlanmamış akıl ile ulaşabileceğini belirtir. Bunun için Kur'an'da, insandan aklını kullanması ve düşünmesi istenir. Kur'an'ın pek çok ayetinde, **"...Aklınızı kullanmıyor musunuz?"**⁽¹³⁵⁾, **"...Hiç düşünmez misiniz?"**⁽¹³⁶⁾ gibi uyarılar vardır. Bu türden uyarılar, Kur'an'ın akla ve onu kullanmaya, anlamaya, düşünmeye verdiği önemin göstergesidir. Onun için Kur'an'da insan, evrenin yaratılışı hakkında düşünmeye ve incelemeye teşvik edilir. Böylece evrende var olan sistemleri, canlı ve cansız varlıkları inceleyen, gördükleri üzerinde düşünen ve araştıran her insan, Allah'ın (c.c.) üstünlüğünü, ilmini ve sonsuz gücünü tanımaya başlar. Kur'an'da, dünya üzerinde geçmişte yaşamış toplumlar örnek verilerek bunlar üzerinde düşünüp dersler çıkarılması istenilir. İnsanın dikkati doğa olaylarına çekilerek ona aklını kullanması öğütlenir. Bu konuyla ilgili olarak Kur'an'da şöyle buyrulur: **"Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisi ile ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında... düşünen bir topluluk için deliller vardır."**⁽¹³⁷⁾

(135) Bakara suresi, 44. ayet.

(136) Âl-i İmrân suresi, 65. ayet.

(137) Bakara suresi, 164. ayet.

Kur'an'da, aklını kullanan, düşünen ve içinde bulunduğu durumdan ders çıkararak övülürken tam tersi davranışta bulunanlar uyanılır. Konuyla ilgili bir ayette şöyle buyrulur: **"...Bunları ancak bilgi sahibi olanlar düşünür anlar."**⁽¹³⁸⁾ Yine bundan dolayı zanna uymak aklın kullanılmaması anlamına geldiği için **"Onların çoğu ancak zannın ardından gider. Oysa zan, hak namına hiçbir şeyin yerini tutmaz..."**⁽¹³⁹⁾ ayetiyle zanna uyanlar yani kendisine gelen bilginin doğruluğunu araştırmayan, akıl süzgecinden geçirmeyen kimseler eleştirilir.

Kur'an, insanın aklını kullanmasını ve özgür bir şekilde düşünmesini ister. Araştırmayı ve doğru bilgiye ulaşmayı emreder. Çünkü insanı gerçek anlamda özgür kılan ve ona tam anlamıyla kişilik kazandıran aklını kullanabilmesidir. Bu özellik, doğru inanç ve doğru davranışlarla birleşince güzel bir hayat filizlenir. İnsan aklını kullanmadan yaşamını insanca devam ettiremez. Nitekim Kur'an, aklı kullanmamanın olumsuz sonuçlar doğuracağını şöyle bildirir: **"...Allah, azabı akıllarını (güzelce) kullanmayanlara verir."**⁽¹⁴⁰⁾

Etkinlik

Değerlendirelim

"...De ki: 'Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?' Ancak akıl sahipleri öğüt alırlar." (Zümer suresi, 9. ayet.)

Yukarıdaki ayeti, Kur'an'ın aklı kullanmaya, bilgiye ve düşünmeye verdiği önem açısından arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

Kur'an-ı Kerim iyiye, doğruya, güzele yönlendirip kötülüklerden sakındırır. Açıklayıcı ve yol gösterici olması, insanı aklını kullanmaya ve düşünmeye yönlendirmesi gibi temel özellikleri ile insanın hayatını anlamlandırmasını amaçlar. Çünkü insan düşünen, sorgulayan, özgürce kararlar verebilen bir varlıktır. Evrenin ve kendisinin varoluşu, amacı gibi konuları merak eder. Kendisinin bu dünyadaki yerini, değerini ve nasıl yaşaması gerektiğini bilmek ister. Ölümden sonra bir yaşamın olup olmadığını sorgular. Bunların cevaplarını bilmeden onun yaşamını anlamlandırması kolay değildir.

Kur'an'da, insanın nasıl bir varlık olduğu, evrendeki konumu, niçin yaratıldığı, sorumluluğunun ve sonunun ne olacağı gibi konularda ona bilgiler verilir. Örneğin Kur'an'da, insanın üstün özelliklere sahip bir varlık olduğu belirtilir. Evrendeki her şeyin onun hizmetine sunulduğu vurgulanır. Dünya hayatının iyi değerlendirilmesi gerektiği bildirilir. İyi davranışların neler olduğu, bunlara yönelen kişilerin ödüllendirileceği haber verilir. Bütün bunları bilmek, insanın hayatını anlamlandırmasına katkı sağlar. İnsan buna göre davranışlarına yön verir, huzurlu ve mutlu olmaya çalışır.

Etkinlik

Sıra Sizde

Size göre Kur'an, insanın hayatını anlamlandırmasına nasıl katkı sağlar? Arkadaşlarınızla değerlendiriniz.

(138) Ankebüt suresi, 43. ayet.

(139) Yûnus suresi, 36. ayet.

(140) Yûnus suresi, 100. ayet.

4. Bir Peygamber Tanıyorum: Hz. Nuh (a.s.)

Düşünelim

"Nuh Tufanı ve Nuh'un Gemisi" ile ilgili neler biliyorsunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Nuh (a.s.), Kur'an-ı Kerim'de geniş bir şekilde tanıtılan peygamberlerden biridir. Kur'an'da, peygamberlik dönemindeki mücadelesiyle ilgili yirmi sekiz surede hakkında bilgi verilmiş ve kırk üç yerde ismen zikredilmiştir. Kur'an'ın yetmiş birinci suresi onun adını taşır ve baştan sona onun tevhit mücadelesini anlatır. Hz. Nuh (a.s.), Hz. İdris'den (a.s.) sonra Babil bölgesindeki bir topluma peygamber olarak gönderilmiştir. Kendisinin marangozluk yaparak hayatını kazandığı rivayet edilir. Kur'an'da yer alan ayetlere göre Hz. Nuh'un (a.s.) kıssası özetle şöyledir:

Hz. Nuh'un (a.s.) kavmi, daha önceki peygamberlerin gösterdiği doğru yoldan ayrılmış, kötülüklere dalmıştı. Güçlüler zayıfları eziyordu. İnsanlar elleriyle yaptıkları putlara tapıyorlardı. İşte böyle bir zamanda Allah (c.c.), Hz. Nuh'u (a.s.) peygamber olarak görevlendirdi. Allah'tan (c.c.) aldığı vahiyte tebliğde bulunan Hz. Nuh (a.s.), puta tapan ve Allah'a (c.c.) şirk koşan kavmini, **"...Ey kavmim! Şüphesiz, ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım. Allah'a ibadet edin. O'na karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin ki sizin günahlarınızı bağışlasın ve sizi belli bir vakte kadar ertelesin..."**⁽¹⁴¹⁾ diyerek Allah'a (c.c.) inanıp ibadet etmeye çağırdı. Bu davranışlarından dolayı başlarına gelebilecek kötü bir son konusunda uyardı. Hz. Nuh'un (a.s.) bu davetine ve uyarısına karşılık kavminin ileri gelenleri, onu ve beraberindekileri küçümseyerek, **"...Biz, senin ancak bizim gibi bir insan olduğuna görüyoruz. İlk bakışta sana uyanların da ancak en aşağılıklarımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bize karşı herhangi bir üstünlüğünüzü de görmüyoruz. Aksine sizin yalancı kimseler olduğunuzu sanıyoruz..."**⁽¹⁴²⁾ dediler. Hz. Nuh (a.s.) onlara, **"Size ben, 'Allah'ın hazineleri yanımdadır.' demiyorum; gaybı da bilmem. 'Ben bir meleğim.' de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için 'Allah, onlara asla hiçbir hayır vermez.' de diyemem. Allah, onların içlerindeki daha iyi bilir. Böyle bir şey söylersem, o zaman ben gerçekten zalimlerden olurum."**⁽¹⁴³⁾ diye cevap verdi.

Hz. Nuh'un (a.s.) cevabı karşısında söyleyecek bir söz bulamayan kavmi, uka'aca bir tavır takınarak **"...Ey Nuh! Bizimle tartıştın ve tartışmayı uzattın. Eğer doğru söyleyenlerden isen haydi kendisiyle bizi tehdit ettiğin azabı getir."**⁽¹⁴⁴⁾ dediler. Hz. Nuh (a.s.), kavminin kötü davranışına rağmen, onları doğru yola çağırmaya azimle devam etti. Onun kararlılığı karşısında kavmi, davasından vazgeçmezse onu taşınarak tehdit etti.⁽¹⁴⁵⁾ Kavminin onu yalancılıkla suçlaması neticesinde tebliğden alıkonulan⁽¹⁴⁶⁾ Hz. Nuh (a.s.), Allah'a (c.c.), **"...Ey Rabb'im! Ben yenilgiye uğradım, yardım et..."**⁽¹⁴⁷⁾ diye dua etti.

Oldukça uzun süre kavminin arasında kalan⁽¹⁴⁸⁾ Hz. Nuh (a.s.), onları ikna edemeyince çaresiz bir şekilde Allah'a (c.c.) yönelerek şöyle dedi: **"Ey Rabb'im! Gerçekten ben kavmimi gece gündüz (imana) davet ettim. Fakat benim davetim ancak onların kaçışını artırdı. Kuşkusuz sen onları bağışlaya-**

(141) Nuh suresi, 2-4. ayetler.

(142) Hud suresi, 27. ayet.

(143) Hud suresi, 31. ayet.

(144) Hud suresi, 32. ayet.

(145) bk. Şuarâ suresi, 116. ayet.

(146) bk. Kamer suresi, 9. ayet.

(147) Kamer suresi, 10. ayet.

(148) bk. Ankebût suresi, 14. ayet.

sın diye kendilerini her davet edişimde parmaklarını kulaklarına tıkadılar, elbiselerine büründüler, inanmamakta direndiler ve büyük bir kibir gösterdiler.”⁽¹⁴⁹⁾ Bunun üzerine Allah (c.c.), Hz. Nuh'a (a.s.) şöyle vahyetti: “Gözetimimiz altında ve vahyimize göre gemiyi yap. Zulmedenler hakkında bana bir şey söyleme. Çünkü onlar suda boğulacaklardır.”⁽¹⁵⁰⁾ Bu emir üzerine Hz. Nuh (a.s.), kavminin gözleri önünde gemiyi yapmaya başladı. Gemi tamamlandığında aşırı derecede yağmur yağmaya başladı.⁽¹⁵¹⁾ Hz. Nuh (a.s.), Allah'tan (c.c.) aldığı vahiyler doğrultusunda her canlıdan bir çifti ve iman etmiş bir avuç mümini⁽¹⁵²⁾ “...Binin ona. Onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz Rabb'im çok bağışlayandır, çok merhamet edendir...”⁽¹⁵³⁾ diyerek gemiye yükledi.

Her tarafı sular kapladı. Gemi, dağ misali dalgalar arasında onları götürürken Hz. Nuh (a.s.), kendisine inanmayan oğluna inkâr edenlerden olmamasını söyleyip gemiye binmesi için seslendi.⁽¹⁵⁴⁾ Oğlu, “... Ben, kendimi sudan koruyacak bir dağa sığınacağım” dedi. Nuh, ‘Bugün Allah'ın rahmet ettikleri hariç, O'nun azabından korunacak hiç kimse yoktur,’ dedi. Derken aralarına dalga giriverdi de oğlu boğulanlardan oldu.”⁽¹⁵⁵⁾ Oğlu ile birlikte karısı ve diğer inanmayanlar tufanda boğulup gittiler.⁽¹⁵⁶⁾

5.13 Hz. Nuh (a.s.) Tufanı'nın temsil resmi

(149) Nûh suresi, 5-7. ayetler.

(150) Hûd suresi, 37. ayet.

(151) bk. Kamer suresi, 12-13. ayetler.

(152) bk. Hûd suresi, 40. ayet.

(153) Hûd suresi, 41. ayet.

(154) bk. Hûd suresi, 42. ayet.

(155) Hûd suresi, 43. ayet.

(156) bk. Tahrîm suresi, 10. ayet.

Bir rivayete göre yüz elli, başka bir rivayete göre de yüz seksen gün süren tufan nihayet Allah'ın (c.c.) emri ile sona erdi.⁽¹⁵⁷⁾ Sular çekildi ve Hz. Nuh'un (a.s.) gemisi Cudi Dağı üzerine oturdu.⁽¹⁵⁸⁾ Tufandan sonra Hz. Nuh (a.s.) ve yanındakiler kendilerine evler yaparak yeniden yeryüzüne yerleştiler. İnsanlık, bu olaydan sonra yeniden çoğalmaya başladığından Hz. Nuh (a.s.), Hz. Âdem'den (a.s.) sonra insanların ikinci atası oldu. Onun için Hz. Nuh'a (a.s.) "İkinci Âdem" denir.

Kur'an'da geçen Cudi'nin ülkemiz sınırları içinde bulunan Cudi Dağı olup olmadığı ya da Kur'an'da sözü edilen Cudi'nin neresi olduğu konusunda kesin bir bilgi yoktur. Fakat bu konuda çalışan kimseler Hz. Nuh'un (a.s.) gemisini arama çabasından vazgeçmemişlerdir.

Hz. Nuh (a.s.), Kur'an'da bildirildiği üzere 950 yıl yaşamıştır.⁽¹⁵⁹⁾ Kabrinin nerede olduğu bilinmemekle birlikte ona nispet edilen makam ve kabirler vardır.

Kur'an'da, Hz. Nuh'un (a.s.) inanan⁽¹⁶⁰⁾, çok şükreden⁽¹⁶¹⁾, mübarek⁽¹⁶²⁾, iyilik yapan⁽¹⁶³⁾ bir kul olduğu haber verilir. O, peygamberliği boyunca pek çok sıkıntı ve zorluk ile karşılaşmış ve bunların üstesinden Allah'a (c.c.) olan inancı ve güveni ile gelmiştir. Kur'an'da güçlükler karşısında sergilediği sabır, insanlara örnek olarak gösterilir.⁽¹⁶⁴⁾

Hz. Nuh (a.s.) kıssasından çıkarılabilecek pek çok ders vardır. Öncelikle, onun sahip olduğu inanç, sabır, kararlılık, iyilik yapmak gibi erdemler, her insanın sahip olması gereken özelliklerdir. Diğer taraftan Allah'a (c.c.) inanıp güzel davranışlarda bulunmak, insanı pek çok olumsuz sonuçlardan korur.

Etkinlik

Sıra sizde

Sizce Hz. Nuh'un (a.s.) kıssasından çıkarılabilecek mesajlar nelerdir? Arkadaşlarınızla belirleyerek değerlendiriniz.

(157) Taberâni, e-Mücemü'l-Kebir, C 6, Tahkik: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Dâru l-hyâr-Türâsi'-'Arabî, Baskı yeri yok, 2002, s. 69

(158) bk. Hüd suresi, 44, 48. ayetler.

(159) bk. Ankebût suresi, 14-15. ayetler.

(160) bk. Sâffât suresi, 81. ayet.

(161) bk. İsrâ suresi, 3. ayet.

(162) bk. Hüd suresi, 48. ayet.

(163) bk. Sâffât suresi, 80. ayet.

(164) bk. Hüd suresi, 49. ayet.

Bilgilerimizi Ölçelim

A. Aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinin İslam'ı anlamadaki yeri ve önemi nedir? Örneklerle açıklayınız.

.....
 .....

2. Kur'an-ı Kerim'in ana konuları nelerdir? Listeleyiniz.

.....
 .....

3. Kur'an-ı Kerim'de sosyal hayat ile ilgili hangi konulardan bahsedilir? Belirtiniz.

.....
 .....

4. Kur'an-ı Kerim'in temel eğitici nitelikleri nelerdir? Sıralayınız.

.....
 .....

5. Kur'an insana hangi konularda yol gösterir? Belirtiniz.

.....
 .....

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan noktalı yerleri uygun kavramlarla tamamlayınız.

"kıssa, muamelat, sünnet, ibadet, inanç, Kur'an, hikâye"

1. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Kur'an'ı tebliğ, açıklama, öğretme ve uygulama çabası olarak ortaya koymuş olduğu söz, fiil ve takrirlerini içeren örnek davranışlarına ..... denir.
2. Allah'ın (c.c.) Hz. Peygamber (s.a.v.) aracılığıyla gönderdiği esas ve ilkelerin tamamını kalp ile doğrulamaya, dil ile söylemeye ve bunların doğruluğunu tereddüt etmeden kabul etmeye ..... denir.
3. İslam'ın alım satım, kiralama, şirketler, anlaşmalar, emanetler, kefalet, vasiyet, miras, davalasma, evlilik, suçlar ve cezalar gibi konularda insanların birbirleriyle veya bireyin toplumla yahut toplumların birbiriyle olan hukuki, idari, ekonomik ve insani ilişkilerini düzenleyen bölümüne ..... denir.

4. Allah'ın (c.c.), Kur'an-ı Kerim'de bazı peygamberler, geçmiş milletler, topluluklar ve peygamber olmayan kimseler hakkında verdiği gerçek bilgi, olay ve anlatımlara ..... denir.
5. Kişinin kulluk vazifesi içinde Allah'a (c.c.) sevgi, saygı, itaat ve teşekkürünü göstermek ve hoşnutluğunu kazanmak amacıyla onun emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak için yaptığı iradi tutum ve davranışlara ..... denir.

C. Aşağıdaki sorulardan her biri için dört cevap seçeneği verilmiştir. Seçeneklerden yalnızca biri doğrudur. Doğru seçeneği bularak işaretleyiniz.

1. "Ben nasıl hac yapıyorsam siz de öyle haccedin. Haccın görevlerini benden öğrenin." (Müslim, Hac, 310.)

Yukarıdaki hadis, Hz. Peygamber'in sünnetlerinden hangisine örnek oluşturur?

- A) Sözlü
B) Fıili
C) Takrirî
D) Fıtrî

2. "Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hâkimlere (idarecilere veya mahkeme hâkimlerine) vermeyin." (Bakara suresi, 188. ayet.)

Yukarıdaki ayet, Kur'an-ı Kerim'in ana konularından hangisiyle ilgilidir?

- A) İnanç
B) İbadet
C) Ahlak
D) Sosyal hayat

3. Kur'an'ın Kerim'in "Açıklama" anlamına gelen ismi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Beyan
B) Nur
C) Zikir
D) Furkan

4. Aşağıdakilerden hangisi Kur'an-ı Kerim'in temel eğitici özellikleri arasında değerlendirilemez?

- A) İyile, doğruya ve güzele yönlendirmesi
B) Kötülüklerden sakındırması
C) 114 sureden oluşması
D) İnsanı, aklını kullanmaya ve düşünmeye yöneltmesi

5. "İkinci Âdem" olarak adlandırılan peygamber aşağıdakilerden hangisidir?
- A) Hz. Salih (a.s.) B) Hz. Nuh (a.s.)
C) Hz. İdris (a.s.) D) Hz. Davud (a.s.)
6. "Hakkında kesin bilgi sahibi olmadığın şeyin peşine düşme. Çünkü kulak, göz ve kalp, bunların hepsi ondan sorumludur." (İsrâ suresi, 36. ayet.)
Bu ayette Kur'an-ı Kerim'in aşağıdaki temel eğitici özelliklerinden hangisine örnek oluşturur?
- A) Açıklayıcılığına
B) Yol göstericiliğine
C) İnsanı aklını kullanmaya yönelttiğine
D) Kötülüklerden sakındırdığına
- Ç. Aşağıdaki ifadelerden doğru olanların başına (D), yanlış olanların başına (Y) yazınız.
1. ( ) Sünnet, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahiy yoluyla indirilen, mushaflarda yazılı olan, değiştirilmeden nesilden nesile nakledilen, okunması ile ibadet edilen, insanlığın benzerini getirmekten aciz kaldığı Allah'ın (c.c.) ilahi kelimelerdir.
2. ( ) Kur'an-ı Kerim, lafız ve mana itibarıyla mucizedir.
3. ( ) Sünnet, Kur'an-ı Kerim ile birlikte İslam dininin temel kaynaklarından biridir.
4. ( ) Kur'an-ı Kerim'deki inanç konularının temelini melek inancı oluşturur.
5. ( ) Kur'an-ı Kerim, İslam ahlakının ilke ve hükümlerinin en temel kaynağıdır.
6. ( ) İslam dininde sosyal hayat için "âdâb-ı muaşeret" kavramı kullanılır.
7. ( ) Kur'an-ı Kerim'de anlatılan kıssaların başında peygamber ve onların gönderildikleri toplumların kıssaları gelir.
8. ( ) Kur'an-ı Kerim'deki açıklamaların en önemli sebeplerinden biri de insana, insan-Allah, insan-insan, insan-evren ve Allah-evren ilişkisi konusunda yol göstermek içindir.
9. ( ) Kur'an'da aklını kullanan, düşünen ve içinde bulunduğu durumdan ders çıkaran kimseler eleştirilir.
10. ( ) Kur'an-ı Kerim iyiye, doğruya, güzele yönlendirip kötülüklerden sakındırması, açıklayıcı ve yol gösterici olması, insanı aklını kullanmaya ve düşünmeye yönelmesi gibi temel özellikleri ile insanın hayatını anlamlandırmasını amaçlar.
- D. Defterinize, "Kur'an ve Temel Özellikleri" adlı bir kompozisyon yazınız.

CEVAP ANAHTARI

1. Ünite: Kader İnanç

Bilgimizi Ölçelim

B	1. kader	2. kaza	3. evrenin yasaları	4. rızık	5. tevekkül
C	1. A	2. C	3. C	4. B	5. C
Ç	1. D	2. D	3. Y	4. D	5. Y
	6. D	7. D	8. D	9. D	10. D

2. Ünite: Zekât ve Sadaka

Bilgimizi Ölçelim

B	1. zekât	2. nisap	3. sadaka	4. infak	5. öşür
C	1. D	2. B	3. D	4. A	5. C
Ç	1. D	2. D	3. Y	4. D	5. D
	6. D	7. Y	8. D	9. D	

3. Ünite: Din ve Hayat

Bilgimizi Ölçelim

B	1. din	2. birey	3. toplum	4. akıl	5. nesil
C	1. A	2. C	3. D	4. C	5. D
Ç	1. D	2. D	3. D	4. D	5. Y
	6. D	7. Y	8. Y	9. D	10. Y

4. Ünite: Hz. Muhammed'in Örnekligi

Bilgimizi Ölçelim

B	1. istişare	2. cesaret	3. azim	4. adalet	5. üsve-i hasene
C	1. B	2. C	3. A	4. B	5. D
Ç	1. D	2. Y	3. D	4. Y	5. D
	6. Y	7. D	8. D	9. D	10. D

5. Ünite: Kur'an-ı Kerim ve Özellikleri

Bilgimizi Ölçelim

B	1. sünnet	2. inanç	3. muamelat	4. kıssa	5. ibadet
C	1. B	2. C	3. A	4. C	5. B
	6. D				
Ç	1. Y	2. D	3. D	4. Y	5. D
	6. Y	7. D	8. D	9. Y	10. D

SÖZLÜK

A

- abes** : Yararsız, anlamsız, dünya ve ahirette yarar sağlamayan (söz), boş (eylem ve davranış), saçma, akla ve gerçeğe uymayan (şey).
- akait** : İnanılan şeyler, akideler, dinî inançlar, gönülden bağlanılan, düğüm atmışçasına kesinlikle inanılan şeyler, itikatlar. İslam dininin temel inanç esasları ve hükümleri.
- alamet** : Belirti, işaret, iz, nişan, damga, sembol.
- amel defteri** : İnsanların dünyadaki iyi ya da kötü tüm düşünce, söz ve davranışlarının Kirâmen Kâtibin adlı melekler tarafından yazıldığı belge, manevi sicil defteri.
- amel** : Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranış.
- amel-i salih** : İnsanların yalnızca Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla yaptığı ve uygulamada Hz. Peygamber'i (s.a.v.) örnek aldıkları –namaz, oruç, zekât ve hac gibi- ibadetler. Dinin yapılmasını emrettiği, yararlı, güzel, insanları olumlu yönde değiştirmeye yönelik ve kendisi ile sevap elde edilen iş.
- arş** : Bütün âlemi kuşatan, nasıl olduğunun bilinmesi insan aklının dışında kalan ve sadece Allah (c.c.) tarafından bilinen şey.
- azamet** : Ululuk, büyüklük.
- azap** : Ceza, elem, işkence, şiddetli acı hissi, bedensel ve ruhsal sıkıntı, çile, eziyet. Allah'ı (c.c.) tanımayan veya emirlerine karşı gelenlere dünyada ve ahirette verilecek ilahî ceza.

B

- beddua** : Birinin kötülüğü için edilen dua, lanet, intizar.

F

- fasık** : Allah'ın (c.c.) emirlerine aykırı davranan, kötü huylu, kötülük yapmayı alışkanlık hâline getiren kimse, günahkâr. Çok yalan söyleyen, başkalarını aldatan.

G

- günah** : Suç, kabahat, hata, zulüm, israf, isyan, fesat, haram. Dinin emir ve yasaklarına aykırı olarak yapılan ve bazı durumlarda işleyene dünyada yaptırım, ahirette ise azabı gerektiren söz, iş ve davranışlar.
- gazve** : Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kendisinin idare ettiği seferlerdir.

H

hamd	: İyilik, güzellik, üstünlük ve erdemlilikle niteleme, övme, ululama, yüceltme.
hamr	: Örtme, gizleme. Şarap. İnsanı sarhoş eden katı ve sıvı her şey, tüm içki çeşitleri, uyuşturucular.
harem	: Korunan yer, korunan şey, yasak bölge. Herkesin girmesine izin verilmeyen, saygıdeğer ve kutsal yer.
hay(ı)r	: Dinin ve aklın yapılmasını iyi ve güzel gördüğü, kişinin sadece Allah'ın rızasını gözeterek yaptığı iş, amel.
hiyanet	: Sözüde durmama, anlaşmayı bozma, haksızlık yapma, vefasızlık. Emanete gereken özeni göstermeme.
hidayet	: Doğru yolu gösterme, doğru yolu bulma, rehberlik yapma, irşat etme. Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması. Allah'ın (c.c.), kişiye dünya ve ahirette huzurun kaynağı olan ve onu sürekli mutlu edecek yolu göstermesi.
hikmet	: Bilgelik, felsefe, Kur'an-ı Kerim, vahiy, insanı cahilce davranışlardan alıkoyan şey, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünneti. Allah'ı (c.c.) gereği gibi bilme bilgisi. İnsanın varlıkların hakikatini, gerçek yüzünü, gücü oranında bilip ona göre hareket etmesi.
hilekâr	: Hileci.
huşu	: İtaat etme, boyun eğme, tevazu gösterme, alçak gönüllü olma. Allah'a (c.c.) duyulan saygının bir gereği olarak başta namaz olmak üzere ibadetlerin yerine getirilmesi sırasında kulun sükûnet ve vakar içinde bulunması.
hüküm	: Karar verme, idare etme. Allah'ın (c.c.), sorumluluk çağına gelmiş insanların inanç, ibadet, ahlak ve davranışlarına dair yapınız veya yapmayınız şeklindeki emirleri, yasakları.
hükümrânlık	: Egemenlik.

İ

iffet	: Haramdan uzak durma, kötü söz ve işlerden kaçınma. Yeme, içme ve diğer bedeni hazlar konusunda ölçülü olma, aşırı istekleri bastırıp dinin ve aklın buyruğu altına sokmak suretiyle kazanılan erdem. Cinsel konularda ahlak kurallarına bağlı kalarak insanın namusunu, şerefini ve haysiyetini koruması.
ihsan	: İyilik etme, iyi ve güzel davranma, güzel yapma, bağışlama, bağışta bulunma, ikram etme.
inayet	: Allah'ın (c.c.), hayırlı davranışlarında kullarına yardım edip onları başarıya ulaştırması.
inkâr	: Gizleme, saklama, çirkin, kötü, beğenilmeyen, reddetme, tanımama, inanmama,

kabul ve tasdik etmeme. Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğini kabul etmeme.

izzet : Değer, itibar, şeref, yücelik, kuvvet ve kudret, galebe, üstünlük, büyüklük.

K

kâfir : İnkâr eden, tanımayan, reddeden. Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini inkâr eden, yaratmada, emretmede, isimlerinde ve sıfatlarında Allah'ı (c.c.) tek ve eşsiz kabul etmeyen; yaratıcı olarak Allah'ı (c.c.) kabul etse bile onun göndermiş olduğu elçilerin hepsine ayrı ayrı inanmayan, elçilerin getirmiş olduğu kitapları toptan reddeden veya Allah'ın (c.c.) vahiyle bildirdiği hükümlerin bir tanesini dahi inkâr eden.

kanaat : Yetinme, razı olma.

L

lütuf : Bağış, iyilik etme, yardımda bulunma. Nazik ve merhametli davranma. Kulu, Allah'ın (c.c.) af ve rahmetine yaklaştıran, günahlara düşmekten uzaklaştıran her türlü ilahî yardım. İnsanın özgür bir biçimde Allah'a (c.c.) iman edip onun emirlerine uymasını kolaylaştıran ilahi fiil, Allah'ın yardımı.

M

mağfiret : Allah'ın (c.c.), kendisine içtenlikle tövbe eden ve hatasını kabul edip bir daha günah işlememe konusunda söz veren kullarının günahlarını bağışlaması, affetmesi.

mahsus : Özgü. Biri veya bir şey için ayrılmış.

maruz kalmak : Bir olayın veya bir durumun etkisinde kalmak.

meşru : Yapılmasına dinen izin verilmiş, dine uygun olan şey. İslam hukukunda farz, vacip, sünnet, müstehap ve mübah olan tüm davranışlar.

metanet : Metin olma, dayanma, dayanıklılık, sağlamlık.

mucize : İnsanın benzerini yapmaktan âciz kaldığı, alışlagelmiş şeylere aykırı olan, olağanüstü işler. Peygamberlerin kendilerine inanmayan insanlara peygamberliklerini ispat etmek amacıyla gösterdikleri olağanüstü olaylar.

muhatap : Kendisine söz söylenen kimse, kendisiyle konuşulan kimse.

mukadderat : Alın yazısı, kader, yazgı.

mukaddes : Kutsal, mübarek, temiz ve kutlu şeyler.

musibet : Bela, hastalık, kusur, büyük felaket.

mükellef : Sorumluluk ve yükümlülük taşıyan kişi. Akli dengesi yerinde, ergenlik çağına ulaşmış, dinin emir ve yasakları karşısında sorumlu bulunan erkek ve kadın.

müşrik : Allah'a ortak, eş koşan kimse.

mütevâtir : Arkası kesilmeden birbirini izleyen, birbiri ardına gelen, toplumdan topluma kesintisiz olarak aktarılan, nakledilen.

mütevazı : Alçak gönüllü, gösterişsiz.

N

- nimet** : İyilik, mutluluk, bağış, ihsan, hayırlı mal, servet, varlık, yiyecek, içecek gibi şeyler, ekmek. Allah (c.c.) tarafından insanlara iman başta olmak üzere her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın uzaklaştırılması.
- niyaz** : Yalvarma, yakarma.

P

- peyda etmek** : Çıkarmak, ortaya çıkarmak, edinmek.

R

- rahmet** : İncelik, sevgi, şefkat, merhamet, birinin suçunu bağışlama, yarlıgama, affetme, sevap, lütuf ve ihsan. Bütün varlıkların iyiliğini arzu edip onlara her türlü yardımda bulunma isteği.
- rıza** : Razi olma, hoşnut olma, memnun olma, bir şeyi kendi hür iradesiyle isteme, kabul etme, benimseme. Mümin bir kulun Allah'tan gelen sevindirici veya üzücü her şeyden hoşnut olması, sevinçli şeylerden memnun olduğu gibi başına gelen olumsuz şeyleri de gönül huzuru ile karşılayıp isyan etmemesi.
- riâyet** : Sayma, saygı, ağırlama, itibar etme, uyma, boyun eğme
- rivayet** : Nakletme, nakil, haber verme, haber, anlatma. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz, onay ve eylemlerinin yazılı veya sözlü olarak sonraki nesillere metin ve senetleriyle aktarılması.

S

- sadakat** : İçten bağlılık, samimiyet, dostluk.
- sünnetullah** : Allah'ın (c.c.) evren ve evrenin içindeki canlı cansız tüm varlıklar ile ilgili koyduğu kurallar, tabiat kanunları. Evrende meydana gelen olaylar; dünyanın dönmesi, güneş sistemindeki hareketler, rüzgârın esmesi, suyun yüz derecede kaynaması, yer çekimi sünnetullahtandır.

Ş

- şer** : Kötü, fena, kötü iş, bela, musibet, günah.
- şirk** : Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etme. Zatında, sıfatlarında, fiillerinde, yaratma ve emretme konularında Allah'a (c.c.) başka bir varlığı denk görme.

T

- takva** : Bilinçli davranma; uyanıklık, dikkatli olma, sakınma, korunma, korkma, endişelenme, kaygılanma. Allah'ı (c.c.) görüyormuşçasına bir bilinç içerisinde farzları, vacipleri hakkıyla yerine getirme; Allah'ın (c.c.) hoşnutluğunu kazanmak amacıyla nafileleri çokça yapma; sünnete uyma. Haramları, dinen şüpheli olan durumları ve dinin kötü gördüğü şeyleri terk etme.

tasdik	: Doğrulama, gerçekliğini kabul etme, inanma, iman etme, gönülden bağlanma. Allah'ın (c.c.), peygamberi aracılığı ile göndermiş olduğu şeylerin doğruluğuna kesin olarak inanma, içtenlikle bağlanma.
tenzih	: Arındırma, kötü şeylerden uzaklaştırma, kusur kondurmama. Allah'ı (c.c.), şanı-na ve zatına layık olmayan şeylerden uzak ve yüce tutma; yaratılmışlara ait olan her türlü eksikliği Allah'a (c.c.) yakıştırmama.
tenzil	: Peyderpey, yavaş yavaş, kademeli olarak indirme. Kur'an-ı Kerim'in ayetlerinin veya surelerinin insanların ihtiyaçlarına, aralarında meydana gelen olaylara, de-ğişen şartlara, zamana ve duruma göre Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yirmi üç yıllık peygamberlik süresinde Allah tarafından ayet ayet, sure sure indirilmesi.
tesbih	: Allah'ı (c.c.) zatında, sıfatlarında, fiillerinde ve isimlerinde her türlü eksiklikten uzak tutma. Allah'ı (c.c.) yüceliğine layık olmayan kusur ve eksikliklerden, yanlış nitelendirmelerden gerek inanç gerekse söz ve kalp ile tenzih etme, uzak tutma, arındırma.
tevazu	: Alçak gönüllü olma, kibirlenmeme, yumuşak huylu ve mütevazi olma, gösterişsiz olma. Allah'ın (c.c.) emirlerine gönülden ve içtenlikle bağlı olma hâli.
tövbe	: Dönüş, günahattan pişmanlık, günahı terk etme, vazgeçme, istiğfar. İnsanın, bile-rek veya bilmeyerek yaptığı hata, kusur, büyük ve küçük günahlarından dolayı pişman olup bir daha aynı günahları yapmamaya karar vererek vazgeçmesi.
Z	
zikir	: Anma, hatırlama. Allah'ı (c.c.) anmak amacıyla yapılması ve söylenmesi istenen dua, ibadet, tespih ve övgü sözleri. Allah'ın (c.c.) bazı isimlerinin anlamlarını dü-şünerek belli sayıda ve belli miktarlarda okuma.

KAYNAKÇA

- Abdûlbaki Gölpinarlı, **Mesnevi Tercemesi ve Şerhi**, Cilt: 1-3, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1990.
- Afzalu'r-Rahman, **Siret Ansiklopedisi**, Cilt: 1-4, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 1996.
- Ahmed b. Hanbel, **Müsned**, Cilt: 1-6, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1989.
- Ahmet Hamdi Akseki, **İslam Dini**, Diyanet Reisiği Yayını, Ankara, 1960.
- Ali el-Muttaki, **Kenzu'l-Ummal**, Cilt: 1-4, Daru'l-Kütübi'l-Misriyye, Mısır, 1966.
- Beyhaki, **es-Sünenü'l-Kübra**, Cilt: 1-10, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003.
- Beyhaki, **Şuabü'l-İman**, Cilt: 2, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1410.
- Buhari, **el-Camiü's-Sahih**, Çeviren: Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1987.
- Dini Terimler Sözlüğü**, Hazırlayanlar: A. Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, Ömer Akyürek, Bilal Deliser, Ayhan Baştürk, Ali Çınar, Yusuf Mavili, Millî Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, Ankara, 2009.
- Ebu Davud, **Sünen**, Çeviren: Necati Yeniel-Hüseyin Karapınar, Şamil Yayınları, İstanbul, 1987.
- H. Birman, "Vücut Sıvı-Elektrolitleri ve Asit-Baz Dengesi", **Türkiye Klinikleri Journal of Internal Medical Sciences**, Cilt: 2 (18), 2006.
- İbn Ebu Şeybe, **el-Musannef**, Tahkik: Habiburrahmân el-A'zamî, el-Mektabû'l-İslamî, Beyrut, 1983.
- İbn Hişam, **es-Siretü'n-Nebeviyye**, Cilt: 1-4, Tahkik: Mustafa es-Sakkâ-İbrahim el-Ebyârî-Abdülhâfiz Şelebî, Müessesetü'l-Meârif, Beyrut, trsz.
- İbn Abdilber, **ed-Dürer fi İhtisârî'l-Meğâzî vâs-Siyer**, Tahkik: Şevki Dayf, Kahire, 1966.
- İbn Mace, **Sünen**, Çeviren: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1982.
- İbn Sa'd, **et-Tabakât'ül-Kübrâ**, Cilt: 1-8, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1985.
- İbnu'l-Kayyim el-Cevziyye, **Zâdü'l-Meâd fi Hedy'i Hayri'l-İbâd**, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1973.
- İlmihal, İman ve İbadetler**, Cilt: 1-2, Hazırlayanlar: Yunus Apaydın, Ali Bardakoğlu, Hayrettin Karaman, İbrahim Kâfi Dönmez, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2008.
- Kudai, **Müsnedü's-Şihâb**, Cilt: 1-6, Tahkik: Hamdi b. Abdülmecid es-Selefi, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1986.
- Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir**, Cilt: 1-5, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıncı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2017.
- Kur'an-ı Kerim Meali**, Hazırlayanlar: Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2002.
- Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali**, Hazırlayanlar: Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıncı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2000.
- Malik b. Enes, **Muvatta**, Çeviren: Komisyon, Altuğ Yayınları, İstanbul, 1982.
- Mehmet Emin Özafşar, **Hadisi Yeniden Düşünmek**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2000.
- Muhammed Ebu Zehra, **İslam Hukuku Metodolojisi**, Çeviren: Abdulkadir Şener, Fon Matbaası, Ankara, 1981.

- Muhammed Hamidullah, **İslam Peygamberi**, Çeviren: Mehmet Yazgan, Beyan Yayınları, İstanbul, 2011.
- Müslim, **el-Camiü's-Sahih**, Çeviren: Ahmet Davudoğlu, Sönmez Neşriyat, İstanbul, 1980.
- Nesai, **Sünen**, Çeviren: Ahmet Muhtar Büyükçınar, Ahmet Tekin, Ö. Faruk Harun, Yaşar Erol, Kalem Yayınları, İstanbul, 1981.
- Sufi Öyküleri**, Derleyen: Armağın Atabek, KitapKent Yayınları, Konya, 2004.
- Taberâni, **el-Mûcemü'l-Kebir**, C 6, Tahkik: Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Baskı yeri yok, 2002.
- Taberi, **Tarihu't-Taberi**, Cilt: 1-9, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1986.
- Tirmizi, **Sünen**, Çeviren: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınları, İstanbul, trsz.
- Üzeyir Gündüz, "Zekât", **Diyanet Çocuk Dergisi**, Ankara, 1995.
- Vakidi, **Kitabü'l-Meğazi**, Cilt: 1-3, Tahkik: Marsden Jones, Âlemü'l-Kütüb, Beyrut, 1966.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Taslak ders kitabındaki şekiller, grafikler, tablolar ve fotoğraflar 01.08.2018 - 17.05.2019 tarihleri arasında yayınevının arşivinden ve belirtilen sitelerden alınmıştır.

GÖRSEL	ERİŞİM TARİHİ	GÖRSELİN KAYNAĞI
1. ÜNİTE		
Ünite kapağı	23.10.2018	http://www.sternwarte-herne.de/programm/images/M31_sternwarte_herne.jpg
Görsel 1.1	12.10.2018	www.shutterstock.com/24910738
Sayfa 14	16.09.2018	www.shutterstock.com/745595170
Görsel 1.2	05.08.2018	www.shutterstock.com/457561210
Görsel 1.3	06.08.2018	www.shutterstock.com/472558561
Görsel 1.4	21.10.2018	www.shutterstock.com/527866474
Görsel 1.5	12.10.2018	www.shutterstock.com/303640886
Görsel 1.6	11.09.2018	www.shutterstock.com/426969802
Görsel 1.7	05.09.2018	www.shutterstock.com/153886676
Görsel 1.8	06.11.2018	www.shutterstock.com/174164369
Görsel 1.9	07.11.2018	www.shutterstock.com/122817211
2. ÜNİTE		
Ünite kapağı	10.05.2019	www.shutterstock.com/1088013200 ; https://www.sarraff.com.tr/image/cache/catalog/Urunler/Altin/Bilezik/cnc-islemeli-bilezikler/cnc-islemeli-bilezik-1-1000x1000.jpg ; www.shutterstock.com/315149600 ; http://www.hayvanciliktv.com/wp-content/uploads/2018/02/organik-yetistircilik-1.jpg
Görsel 2.1	21.10.2018	www.shutterstock.com/713760679
Görsel 2.2	12.09.2018	https://ilkha.com/Json/watermark.php?image=../files/gallery/big/7c3b4bd3467faf838f69.jpg
Görsel 2.3	10.05.2019	http://hisarcikcpl.meb.k12.tr/meb_jys_dosyalar/43/08/340567/resimler/2019_01/k_10214559_Resim_22.jpg
Görsel 2.4	14.11.2018	www.shutterstock.com/1072918868 ;
Görsel 2.5	14.11.2018	www.shutterstock.com/695443522
Görsel 2.6	09.08.2018	http://2.bp.blogspot.com/-DAjvDEaETEY/VWYMLicDsl/AAAAAB9M/3WqUVSAQY2U/s1600/20150913_154613%-255B1%255D.jpg
Görsel 2.7	12.10.2018	www.shutterstock.com/178796429
Görsel 2.8	09.09.2018	www.shutterstock.com/774315760
Sayfa 54	13.11.2018	www.shutterstock.com/239661847
3. ÜNİTE		
Ünite kapağı	23.10.2018	www.shutterstock.com/620295053
Görsel 3.1	10.05.2019	www.shutterstock.com/718893463
Görsel 3.2	09.11.2018	http://islamibirlik.com/images/news/2015-10-28-akrabayi-ziyaret.jpg

Görsel 3.3	10.05.2019	http://www.guncelposta.com/images_up/2199-halpazarinda_teraziler.JPG
Görsel 3.4	28.10.2018	www.shutterstock.com/212872714
Görsel 3.5	17.10.2018	www.shutterstock.com/1086792368
Görsel 3.6	11.11.2018	www.shutterstock.com/1115216702
Görsel 3.7	05.11.2018	www.shutterstock.com/561907096
Görsel 3.8	11.05.2019	www.shutterstock.com/632863769
Sayfa 80	05.12.2018	www.shutterstock.com/747637429
4. ÜNİTE		
Ünite kapağı	24.10.2018	www.shutterstock.com/780111325
Görsel 4.1	01.12.2018	https://s1.dmcdn.net/ud14k/x1080-lnB.jpg
Görsel 4.2	06.12.2018	www.shutterstock.com/
Görsel 4.3	21.10.2018	www.shutterstock.com/680928937
Görsel 4.4	11.05.2019	https://pbs.twimg.com/media/DQivIEUXUAEoVxg.jpg
Görsel 4.5	05.11.2018	www.shutterstock.com/781629934
Görsel 4.6	08.11.2018	www.shutterstock.com/339623291
Görsel 4.7	04.05.2019	www.shutterstock.com/640343608
Görsel 4.8	05.11.2018	http://beylikduzu.com.tr/Images/Thumbs/News/18088-cocuklar-yasli-larin-kalbini-fethetti-910x0.jpeg
Görsel 4.9	07.11.2018	www.shutterstock.com/531365215
5. ÜNİTE		
Ünite kapağı	23.10.2018	https://www.fotolia.com/id/79751911
Görsel 5.1	12.09.2018	www.shutterstock.com/1084623866
Görsel 5.2	14.05.2019	https://st3.myideasoft.com/idea/cy/71/myassets/products/044/207063.jpg?revision=1522112090
Görsel 5.3	11.05.2019	www.shutterstock.com/594461306
Görsel 5.4	23.10.2018	https://dibwebfiles1we1.blob.core.windows.net/webfiles/namaz.diyaret.gov.tr/assets/media/namaz/resim_anlatim/Abdest07_BAS.jpg
Görsel 5.5	16.09.2018	www.shutterstock.com/1045485196
Görsel 5.6	05.08.2018	https://dibwebfiles1we1.blob.core.windows.net/webfiles/namaz.diyaret.gov.tr/assets/media/namaz/resim_anlatim/NamazKIYAM.jpg ; www.shutterstock.com/603299477 ; http://www.egeninsesi.com/uploads/59/1373268830.jpg
Görsel 5.7	06.08.2018	www.shutterstock.com/1185236959
Görsel 5.8	17.05.2019	https://image.yenisafak.com/resim/imagecrop/2017/10/08/12/11/resized_ccfab-5a190820imam8.jpg
Görsel 5.9	12.12.2018	www.shutterstock.com/1077869225
Görsel 5.10	23.10.2018	http://kucukcekmece.meb.gov.tr/meb_jys_dosyalar/2018_04/27145151_IMG_8004.jpg
Görsel 5.11	25.12.2018	www.shutterstock.com/713775514.jpg
Görsel 5.12	09.11.2018	www.shutterstock.com/1030501405
Görsel 5.13	08.11.2018	http://www.siyerinebi.com/sites/default/files/noahs_ark_onmount_ararat_by_simon_de_myle.jpg
Sayfa 137	12.12.2018	www.shutterstock.com/547077118

